

Restaurant Supply (Wholesaler)

ਉੱਚ ਕੁਆਲਿਟੀ ਦੇ ਭਾਂਡਿਆਂ, ਪਤੀਲੇ, ਕੁੱਕਵੇਅਰ, ਸਰਵਵੇਅਰ, ਕਮਰਸ਼ੀਅਲ ਜੂਸਰ, ਐਸਪਰੈਸੋ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਅਤੇ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਸਪਲਾਈ ਲਈ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਲਈ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ:

1125 Howard Street, Elk Grove Village, IL 60007

Prag International
Ravi Kapoor (CEO)

Ph: 847-979-5970, 847-979-5990.
847-228-0150, pragint@aol.com

Regal Jewels
773-262-4377 www.RegalJewels.com

BUY SILVER, GET A VOUCHER!
DIWALI CLOTHING VOUCHER OFFER! GET A \$100 CLOTHING VOUCHER FOR DIWALI WITH EVERY \$100 SILVER PURCHASED.

22KT 24KT **VEER**
773-262-4377 2625 W. Devon Ave. Chicago, IL 60659 773-517-0574

Mortgage Loans
Residential & Commercial Mortgages
Licensed Mortgage Loan Originator (NMLS #232904)

Contact Amrik Singh Today!
Proudly Serving the Community for Over 14 Years

312-608-0006
Call Today for a Free Mortgage Consultation!

amringsh@gofin.com www.gofin.com
2700 Patriot Blvd., Suite 110 Glenview IL 60026

NMLS ID: #232904

Twenty-Sixth Year of Publication

ਮਿਡਵੇਸਟ ਐਡੀਸ਼ਨ

Price 50¢

Email: punjabtimes1@gmail.com

ਸ਼ਿਕਾਗੋ, ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਅਤੇ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਤੋਂ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਫਤਾਵਾਰ

www.punjabtimesusa.com

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

Punjab Times, Vol 27, Issue 38; September 19, 2026

20451 N. Plum Grove Rd., Palatine, IL 60074

Ph: 847-359-0746, Fax: 847-705-9388

ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਅਸਥਿਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅਸਰ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਪਵੇਗਾ: ਮਾਨ

ਚੰਨੀ ਅਤੇ ਵਡਿੰਗ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੰਚ 'ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਸਚਿਨ ਪਾਇਲਟ

ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਨਸ਼ਾ ਵਿਰੋਧੀ ਮੁਹਿੰਮ ਉਤੇ ਜਵਾਬੀ ਹਮਲਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਨਸ਼ਾ ਵਿਰੋਧੀ ਮੁਹਿੰਮ ਬਾਰੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਭਾਜਪਾ 'ਤੇ ਪਲਟਵਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਜਰਾਤ ਦੀ ਮੁੰਦਰਾ ਬੰਦਰਗਾਹ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਰਹੱਦ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਤਾਂ ਹੈਰੋਇਨ ਦੀ ਇਕ-ਦੋ, ਪੰਜ ਜਾਂ 10 ਕਿਲੋ ਦੀ ਖੋਪ ਫੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਗੁਜਰਾਤ ਦੀ ਮੁੰਦਰਾ ਬੰਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਤਿੰਨ-ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਕਿਲੋ ਦੀਆਂ ਖੋਪਾਂ ਫੜੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਲਈ ਬਦਨਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡੀਆਂ ਖੋਪਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਖਿਲਾਫ ਯਾਤਰਾ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁੰਦਰਾ ਬੰਦਰਗਾਹ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਜਰਾਤ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਅਮਿਤ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਗ੍ਰਹਿ ਸੂਬਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਸੂਚਨਾ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਗੁਜਰਾਤ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਤੱਕ ਜਾ ਕੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀਆਂ ਖੋਪਾਂ ਫੜ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ 'ਚ ਸਿਰਫ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਮੱਸਿਆ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਐਂਟੀਡਰੱਗ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹੈਰੋਇਨ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ 'ਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ

ਕਰੀਬ 60 ਫੀਸਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਮਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਨੇ 54 ਏਕੋ-47 ਫੜੀਆਂ ਹਨ। ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ

ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ 533 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਸਰਹੱਦ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਅਸਥਿਰ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਭਾਰਤ ਦਾ ਦਿਲ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਅਸਥਿਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਪਵੇਗਾ।

ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਸਿਰਫ ਸੂਬੇ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ 'ਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਕਰੀਬ 40 ਫੀਸਦੀ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਬੀਐੱਸਐੱਫ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਫ੍ਰੋਨ ਜਾਂ ਸ਼ੱਕੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਫ੍ਰੋਨ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ, ਆਈਬੀ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਲਗਾਤਾਰ ਸੰਪਰਕ 'ਚ ਹੈ।

ਕਾਂਗਰਸ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵੱਲੋਂ ਗੈਰਸਟਰਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਮਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਸਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨਕਾਲ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉਸ ਦੌਰ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ, ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਸ਼ਾਮ ਚਾਰ ਵਜੇ ਹੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ

(ਬਾਕੀ ਸਫ਼ਾ 4 'ਤੇ)

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਹਰਪਾਲ ਚੀਮਾ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਵੱਲ ਪੰਜਾਬ ਕਾਂਗਰਸ ਵੱਲੋਂ ਰੋਸ ਮਾਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਮਾਰਚ ਪੰਜਾਬ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਸਚਿਨ ਪਾਇਲਟ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੀ ਹੋਈ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੰਚ 'ਤੇ ਲਿਆ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਰੋਸ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਸਚਿਨ ਪਾਇਲਟ, ਪੰਜਾਬ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਵਡਿੰਗ, ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੰਨੀ ਅਤੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਤੋਂ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਰੰਧਾਵਾ ਇੱਕੋ ਮੰਚ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਆਏ।

ਸਚਿਨ ਪਾਇਲਟ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਧੜਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਵੀ ਆਗੂ ਕਿਸੇ ਵਰਕਰ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ ਤਾਂ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਪਾਇਲਟ) ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਚਿਨ ਨੇ

ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿੱਚ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਕਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋਸ਼ ਭਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹਨ।

ਪਾਇਲਟ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੂਬੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕੇਂਦਰ ਤੱਕ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਪਿਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਤੇ ਉਹ ਹਰ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ।

ਪਾਇਲਟ ਨੇ ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਏਕਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਮੰਚ 'ਤੇ ਚੰਨੀ ਅਤੇ ਵਡਿੰਗ ਦੇ ਹੱਥ ਵੀ ਮਿਲਾਏ। ਸਚਿਨ ਪਾਇਲਟ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਕੱਢੇ ਗਏ ਇਸ ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰੋਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪਾਇਲਟ, ਵਡਿੰਗ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਪਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਨੂੰ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਚੰਨੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦੇ ਹੋਰ

(ਬਾਕੀ ਸਫ਼ਾ 4 'ਤੇ)

India Palace Restaurant And Banquet Hall

Best Price Wholesale
Ph: 630-400-0996
Lakhvir S. Johal
Ph: 317-709-7800

Restaurant-Fine Indian Cuisine
(Ph: 317-298-0773)

Banquet Hall Available Up to 550 People
Amber Carmel Ph: 317-580-0828

Amber Indianapolis Ph: 317-578-4400

Royal, Indianapolis, 317-893-2633

Desi Bazar Grocery Store Restaurant, Ph: 317-888-2040

Desi Bazar Indianapolis, Ph: 317-709-7800

Singh Auto Group

3983 ST RD 38E
Lafayette, IN 47905
Ph: 765-607-1300
www.singhautosgroup.com

University Motors

3312 Klondike Rd, West Lafayette, IN 47906
Ph: 765-497-1100
www.universitymotors1.com

Serving Indian American community over 30 years in Midwest for their auto needs.
ਕੋਈ ਵੀ ਗੱਲੀ ਖਰੀਦਣ ਜਾਂ ਵੇਚਣ ਲਈ ਕਾਲ ਕਰੋ:
Jaspal S. Ghotra: 765-337-5151

Bhaura Transport LLC
Noblesville, IN

ਭਰਾਈਵਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

*ਵੈਲਿਡ ਸੀ ਡੀ ਐਲ ਏ ਲਾਈਸੈਂਸ
*ਘੱਟੋ ਘੱਟ 2 ਸਾਲ ਦਾ ਤਜਰਬਾ
*ਖਾਲੀ ਅਤੇ ਲੋਡ ਸਮੇਤ ਮੀਲ .60 ਸੈਂਟ
*ਸਾਈਨ ਐਂਡ ਬੋਨਸ
*ਹਰ ਵੀਕਐਂਡ 'ਤੇ ਪੱਕਾ ਘਰ
*ਡਾਇਰੈਕਟ ਡਿਪਾਜ਼ਿਟ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ
*ਹਫਤਾਵਾਰ ਮੀਲ 3000 ਤੋਂ 4000
*ਪੀ-ਪਾਸ, ਈ ਜੀ ਪਾਸ ਅਤੇ ਫਿਊਲ ਕਾਰਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ
*ਇੰਡੀਆਨਾ, ਨਿਊ ਜਰਸੀ, ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਅਤੇ ਪੈਨਸਿਲਵੇਨੀਆ ਦੇ ਪੱਕੇ ਲੋਡ

ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ
ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ
ਫੋਨ: 317-403-0493

DHILLON
IMMIGRATION LAW FIRM, PC

101 Avenue of the Americas, 9th Floor, New York, NY 10013

Amandeep Singh Dhillon
Immigration Attorney

Asylum • Deportation Defense • VAWA Cases
Detention Cases • Green Cards
Citizenship & Naturalization
Family Immigration • Employment Immigration

Call: (516) 253-5490 | 516-620-3656

Serving Clients Nationwide

Email: info@dhillonimmigrationlawfirm.com
www.dhillonimmigrationlawfirm.com

Admitted in California Only • Practice Limited to U.S. Federal Immigration Law

ਅਕਾਲ ਸਹਾਇ

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ

ਆਪ ਸਮੂਹ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਤੇ ਉਦਮ ਸਦਕਾ ਪੰਥ ਦੇ ਕੌਮੀ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲੜਾ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਜੀਵਨ, ਸੰਘਰਸ਼ਮਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਇੱਕ ਰੋਜ਼ਾ ਸੈਮੀਨਾਰ ਸਮਾਗਮ 12 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਬੁਲਾਰੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਹੀਦ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲੜਾ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਉਣਗੇ। ਆਪ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰੋ ਜੀ।

BHAJ JASWANT SINGH KHALRA SEMINAR

Honoring 31 years of Bhai Jaswant Singh Khalsa's legacy
in the fight for human rights.

ਸਥਾਨ ਤੇ ਸਮਾਂ:

Sikh religious society of Chicago (1280 winnetka st palatine IL 60067)

Saturday 9-26-2026

Time: 1:00pm to 5:00 pm

Invitation From: Harkirat Singh Sandhu, Ph: 224-501-1239

Supported by : Chicago Sikh Sangat , Sher-E-Punjab Sports & Cultural Club, Panthic Slate.

ਸਨੀ ਕੁਲਾਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਬਰਸੀ 'ਤੇ ਯਾਦ ਕਰਦਿਆਂ...!

Please Join us in remembrance as we honour Sunny's life.

ਸਾਡੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨੀ ਸਿੰਘ ਕੁਲਾਰ, ਜੋ ਬੀਤੇ ਸਾਲ ਅਕਤੂਬਰ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਏ ਸਨ, ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਬਰਸੀ ਮੌਕੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਜੋਦੜੀ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਉਹ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਹੋਣ ਸਕੂਨ ਵਿਚ ਹੋਣ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਮਿਤ ਰੱਖੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਭੋਗ ਪਾਏ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ ਹੋਵੇਗਾ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਵੇਰਵਾ:

17 ਸਤੰਬਰ 2026

ਦਿਨ ਵੀਰਵਾਰ

ਅਰੰਭ ਸ਼੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਾਹਿਬ

ਦੁਪਹਿਰ 2:00 ਵਜੇ

19 ਸਤੰਬਰ 2026

ਦਿਨ ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ

ਭੋਗ ਸ਼੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਾਹਿਬ

ਦੁਪਹਿਰ 2:00 ਵਜੇ

ਭੋਗ ਉਪਰੰਤ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਅਤੁੱਟ ਵਰਤੇਗਾ।

ਸਥਾਨ: ਸਿੱਖ ਰਿਲੀਜੀਅਸ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਪੈਲਾਟਾਈਨ

(1280 Winnetka St., Palatine, IL 60067)

ਵਲੋਂ: ਕੁਲਾਰ ਅਤੇ ਚੀਮਾ ਪਰਿਵਾਰ

ਮੋਦੀ, ਸ਼ੀ ਤੇ ਪੂਤਿਨ ਨੇ ਦਿਖਾਈ ਇੱਕਜੁੱਟਤਾ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਇੱਥੇ 18ਵੇਂ ਬਰਿਕਸ ਸੰਮੇਲਨ ਦੀ ਉਸ ਤਸਵੀਰ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ। ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰੂਸੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵਲਾਦੀਮੀਰ ਪੂਤਿਨ ਅਤੇ ਚੀਨੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸ਼ੀ ਜਿਨਪਿੰਗ ਵੀ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਇੰਸਟਾਗ੍ਰਾਮ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਮੰਡਪਮ ਦੀ ਉਹ ਤਸਵੀਰ ਪੋਸਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਬਰਿਕਸ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੇ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ 'ਕਿੰਗਡਮ ਬੀ ਜੀ ਐਮ' ਨਾਮ ਦਾ ਗਾਣਾ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੋਦੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਹੈਂਡਲ 'ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵੀ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਤਸਵੀਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ, ਪੂਤਿਨ, ਸ਼ੀ, ਇਰਾਨੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਮਸੂਦ ਪੇਜ਼ੇਸ਼ਕੀਅਨ ਅਤੇ ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸਿਰਿਲ ਰਾਮਾਫੋਸਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਅੰਦਰ ਇੱਕੱਠੇ ਤੁਰਦੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਤਸਵੀਰ ਵਿੱਚ ਮੋਦੀ, ਪੂਤਿਨ, ਸ਼ੀ ਅਤੇ ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਪ੍ਰਾਬੋਵੋ ਸੂਬੀਆਂਤੋ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਤਸਵੀਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਰੂਸੀ ਨੇਤਾ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਰਮੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਵਾਦਕਾਂ ਨਾਲ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਜਾਂਦੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨੇ ਮਲੇਸ਼ੀਆ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਅਨਵਰ ਬਿਨ ਇਬਰਾਹਿਮ, ਅਬੂ ਧਾਬੀ ਦੇ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੇ ਮੁਹੰਮਦ ਬਿਨ ਜਾਇਦ ਅਲ ਨਾਹਿਆਨ, ਵੀਅਤਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਲੀ ਮਿਨੁ ਹੁੰਗ, ਇਥੋਪੀਆ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਏ ਅਹਿਮਦ ਨਾਲ ਦੁਵੱਲੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਹਿਮ ਖਣਿਜਾਂ, ਊਰਜਾ ਅਤੇ ਖੁਰਾਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਪਾਰ ਤੇ ਸਪਲਾਈ ਲੜੀਆਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਬਰਿਕਸ ਸੰਮੇਲਨ ਦੌਰਾਨ ਚੀਨ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸ਼ੀ ਜਿਨਪਿੰਗ ਅਤੇ ਰੂਸੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵਲਾਦੀਮੀਰ ਪੂਤਿਨ ਨਾਲ ਹਾਸਾ-ਠੱਠਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।

Matrimonials

ਲੜਕੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

Jat Sikh parents are looking for a suitable match, only from Jat Sikh families for their daughter. She is a medical student, currently in MD program in USA, born and raised in USA, 24 years old, 5'4" tall. Looking for a match from medical field only, who is born and raised in USA/Canada. Canada born please contact only if they are willing to move to USA. Please contact at 262-443-2395 or email at caprisingh8@yahoo.com for more information.

34-37

ਜੱਟ ਸਿੱਖ ਗਰੇਵਾਲ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਯੂ.ਐੱਸ. ਸਿਟੀਜ਼ਨ 27 ਸਾਲਾ, ਲੜਕੀ ਲਈ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਅਤੇ ਇੰਡੀਆ ਵਿੱਚ 15-20 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲੇ ਲੜਕੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਸਟੂਡੈਂਟ ਵੀਜ਼ੇ ਵਾਲੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਚਾਹਵਾਨ 734-444-5774 'ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ।

Khatri Punjabi family looking for a well educated US citizen Hindu/Sikh match for their August 92 born height 5'6, slim and fair complexion daughter. She has done B.tech M.S in C.S. & MBA. Working in Artificial intelligence. Boy Between the age of 31-38 years will be preferred. Contact us at: 269-830-0980

ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

Gursikh parents are looking for a suitable match, for their USA born vegetarian son. 29 years old, height 6 ft. He has done MSc, BSc (Exercise Science) and is a Licensed and Certified Athletic Trainer in Department of Sports Medicine (Future job in 3 years - Doctor of Physical Therapy). Family is well settled in North Carolina and owned two family homes. He has one elder sister (married). Looking for a Gursikh Amritdhari Girl with Dumala/Keski. Contact us at 919-599-0464 (WhatsApp Message Only).

For Detailed Bio Data email at: Sanjog97ds@gmail.com

Jatt Sikh family seeks suitable match for their son, 31 years old, 6'4", raised in Canada from a young age and well established here. He holds a university degree in Business and works in a technology role with a bank. Seeking an educated and professionally established match. Open to relocating to the USA and building a life there. Please contact 604-725-9033 if interested.

"USA ਵਿੱਚ ਗੁਰਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ Well Qualified, ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ, 1987 Born, 5'-11" ਕੱਦ, ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ Master Degree Holder, ਸਾਨਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਬੇ ਏਰੀਆ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਮਾਲਿਕ, Senior Software Product Leader ਵਜੋਂ ਜੋਬ, Green Card Filed, issueless divorcee (4 ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਵਿਆਹ) ਲੜਕੇ ਲਈ ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ, ਵੈਸ਼ਨੋ, ਪਰਿਵਾਰਿਕ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਲੜਕੀ ਜੋ ਕੇਸਕੀ ਸਜਾਉਂਦੀ ਹੋਵੇ (ਜਾਂ ਸਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇ), ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਲੜਕਾ well settled ਹੈ ਅਤੇ 2009 ਤੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। USA/Canada ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸਹੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਲਈ Sponsorship 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬਿਨਾ ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਤਲਾਕਸ਼ੁਦਾ/ਵਿਧਵਾ ਰਿਸ਼ਤੇ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦਾ ਕੋਈ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ। ਵਧੇਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਆੱਜ ਹੀ +1 (510) 291 7676 'ਤੇ ਕਾਲ ਕਰੋ ਜਾਂ + (91) 98993 79442 'ਤੇ ਵਟਸਐਪ ਕਰੋ ਜਾਂ singhmat001@gmail.com 'ਤੇ ਈਮੇਲ ਕਰੋ।

37-40

ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਵਧੀਆ ਸਥਾਪਤ ਜੱਟ ਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਮਰੀਕਨ ਸਿਟੀਜ਼ਨ ਲੜਕੇ, ਉਮਰ 29 ਸਾਲ, ਕੱਦ 5'10" ਲਈ ਅਮਰੀਕਨ ਸਿਟੀਜ਼ਨ, ਪੜ੍ਹੀ-ਲਿਖੀ, ਹੋਰਣੀ-ਸੁਨੱਖੀ ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਲੜਕਾ ਬਿਜ਼ਨਸ ਫਾਈਨੈਂਸ ਦੀ ਵਧੀਆ ਜੋਬ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੰਡੀਆ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਜ਼ਮੀਨ-ਜਾਇਦਾਦ ਹੈ। ਚਾਹਵਾਨ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ: 224-422-4773

Ramgarhia Family seeks a suitable match for their USA Born and Raised Non-vegetarian 32 year 5'7" Gursikh son. PhD. & working as Chemical Analyst at Pfizer. Girl should be Gursikh and educated. Caste no bar. If you are interested please call us at 224-422-4773.

ਇੰਡੀਅਨ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਲਈ ਹੈਲਪਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਸੈਂਟਪੌਲ, ਮਿਨੀਸੋਟਾ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਲਈ ਕਿਚਨ ਹੈਲਪਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

* ਮੀਆਂ-ਬੀਵੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

*ਚੰਗੀ ਤਨਖਾਹ

*ਖਾਣਾ-ਪੀਣਾ ਅਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ

ਚਾਹਵਾਨ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ:

651-353-9584

UMA TRAVELS

2541 W. Devon Ave.,
Chicago, IL 60659

For Delhi Amritsar-Bombay Ahmedabad,
Hydrabad-Madras

Call For Special Sale Fares

Call: 773-338-5603

SUPER TRAVEL

847-676-9090, 773-465-5566

E-mail: supertravel2003@live.com

Lowest Fares With Excellent Service

United Airlines
British Airways

For Emergency
Call anytime at
847-436-9010

EARLY BIRD SALE!!!!

Etihad, Air India,
KLM, Lufthansa,
Delta, Qatar Airlines.

Domestic fares
available

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ:

847-359-0746

Punjab Times
Established in 2000
26th Year in Publication

Published every Saturday
by **A B Publication Inc.**
20451 N Plum Grove Rd.
Palatine, IL 60074-2018
Ph:847-359-0746
Fax:847-705-9388

Email: punjabtimes1@gmail.com

www.punjabtimesusa.com

Founder Editor:
Amolak Singh Jammu
Managing Editor
Jaspreet Kaur
Editor

Lakhvinder S. Johal
Astt. Editor
Amrit Pal Kaur

Photographer
Kamaljit Singh Virdi
Ph. 847-502-2703
Our Columnists
Gurbakhsh Singh Bhandal
Buta Singh
Tarlochan Singh Dupalpur

Correspondents
California
Ashok Bhaura
New York
Iqbal S. Jabowalia
917-375-6395

Postmaster: Please send
address changes to Punjab Times,
20451 N. Plum Grove Rd., Palatine,
IL 60074

Distributed in:

California, Illinois, Indiana, Ohio,
Michigan, Wisconsin, Mississippi,
Iowa, Arkansas, Massachusetts,
Texas, Virginia, Nevada, Washington,
Oregon, Arizona, Georgia, Florida,
New York, New Jersey, Connecticut,
Oklahoma, Pennsylvania, Missouri,
Kentucky, Kansas.

ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਪਰਚਾ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ
ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ: 140 ਡਾਲਰ

ਨੋਟ: ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ
ਛਪੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ
ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਸਹਿਮਤ
ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਠਕਾਂ
ਦੀ ਮਹਿਜ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਿੱਤ ਛਾਪੇ ਜਾਂਦੇ
ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਜਾਂ ਗਲਤ ਹੋਣ
ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ।
ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ
ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਾਅਵੇ
ਦੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ
ਟਾਈਮਜ਼ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਪਾਠਕ
ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦੀ
ਪੁਸ਼ਟੀ ਆਪ ਕਰ ਲੈਣ।

Disclaimer

The views expressed in the
articles published in the columns
of Punjab Times are that of
their writers, and it is not
implied that Punjab Times
endorses them.

Sameway Punjab Times
does not necessarily endorse
the claim made in the
advertisement published in
Punjab Times.

All disputes subject to
Chicago jurisdiction.

ਲੈਨਿਨ, ਮਾਰਕਸ ਅਤੇ ਹੋਚੀਮਿਨ੍ਹ ਦਾ ਨਾਮ ਮਿਟਾਏਗੀ ਭਾਜਪਾ

ਕੋਲਕਾਤਾ: ਖੱਬੇ-ਪੱਖੀ ਯੁੱਗ ਦੀ ਪਛਾਣ
ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਕੋਲਕਾਤਾ ਦੀਆਂ ਲੈਨਿਨ, ਕਾਰਲ
ਮਾਰਕਸ ਅਤੇ ਹੋ-ਚੀ-ਮਿਨ੍ਹ ਨਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਸੜਕਾਂ
ਸਮੇਤ ਕਈ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮਾਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਬਦਲਣ ਦੀ
ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾ
ਰਹੀ ਹੈ। ਮੇਯੋ ਰੋਡ
ਜਾਂ ਸਟੈਂਡ ਰੋਡ ਦਾ
ਨਾਂ ਸਰਦਾਰ
ਵੱਲਭਭਾਈ ਪਟੇਲ
ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖਣ
ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਵੀ
ਵਿਚਾਰਧੀਨ ਹੈ।

ਸੂਬਾ
ਸਰਕਾਰ ਨੇ
ਸੜਕਾਂ, ਪੁਲਾਂ ਅਤੇ
ਜਨਤਕ ਥਾਵਾਂ ਦੇ
ਨਾਵਾਂ ਦੀ

ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ 10 ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹਕਾਰ
ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਕਮੇਟੀ ਦੁਰਗਾ ਪੂਜਾ ਤੋਂ
ਬਾਅਦ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਬੈਠਕ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਕਮੇਟੀ ਨਾਂ ਬਦਲਣ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ 'ਤੇ
ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ
ਭੇਜੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਮੁਗ਼ਲਾਂ
ਅਤੇ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਕੋਲਕਾਤਾ

ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਬਦਲਣ ਦੀ ਐਲਾਨ ਕਰ
ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਸੁਹਰਾਵਰਦੀ ਐਵੇਨਿਊ ਦਾ ਨਾਂ ਬਦਲ
ਕੇ ਗੋਪਾਲ ਮੁਖਰਜੀ ਰੋਡ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ
ਹੈ। ਚੇਤੇ ਰਹੇ ਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ਼ੁੱਤੇਂਦੂ ਅਧਿਕਾਰੀ

ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਲਕਾਤਾ ਵਿਚ ਮੁਗ਼ਲ, ਪਠਾਨ
ਅਤੇ ਜ਼ਾਲਮ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ 'ਤੇ ਸੜਕਾਂ
ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਮੇਘਾਲਿਆ ਦੇ
ਸਾਬਕਾ ਰਾਜਪਾਲ ਤਬਾਗਤੇ ਰਾਏ, ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ
ਦੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸੁਬਰਤ ਗੁਪਤਾ ਅਤੇ ਕੋਲਕਾਤਾ
ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਦੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਿਮਤਾ ਪਾਂਡੇ ਸ਼ਾਮਲ
ਹਨ।

ਈ.ਡੀ. ਦੇ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਪੱਤਰ 'ਤੇ ਢਾਈ ਘੰਟੇ ਬਹਿਸ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਈਡੀ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੁਲਿਸ
ਮਹਾਨਿਰਦੇਸ਼ਕ (ਡੀਜੀਪੀ) ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਪੱਤਰ 'ਤੇ

ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਮਾਮਲੇ
ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ
ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਕਰੀਬ
ਢਾਈ ਘੰਟੇ ਬਹਿਸ ਹੋਈ।
ਸਾਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਦੀਆਂ
ਦਲੀਲਾਂ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ
ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫ਼ੈਸਲਾ
ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖ ਲਿਆ।
ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ
ਕਿਸੇ ਧਿਰ ਕੋਲ ਵਾਧੂ

ਦਲੀਲ ਜਾਂ ਤੱਥ ਹਨ ਤਾਂ ਮੰਗਵਾਰ ਨੂੰ ਲਿਖਤੀ
ਤੌਰ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸੁਣਵਾਈ
ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਛੇਲੇ ਦੀ
ਸੁਣਵਾਈਯੋਗਤਾ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਚੁੱਕਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ

ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤਿੰਨ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦਾ
ਸਮਾਂ ਮੰਗਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਕਾਨੂੰਨ

ਮੁਤਾਬਕ ਕਾਰਵਾਈ
ਕਰਕੇ ਰਿਪੋਰਟ
ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼
ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਈਡੀ
ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਸ
ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਰੱਦ
'ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਾਰਵਾਈ
ਲਈ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇਣ
ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਕੀਤੀ
ਗਈ। ਈਡੀ ਮੁਤਾਬਕ

ਮਈ ਵਿੱਚ ਛਾਪੇ ਤੇ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ
ਜੁਲਾਈ ਵਿੱਚ ਸਬੰਧਤ ਸਮੱਗਰੀ ਡੀਜੀਪੀ ਦਫ਼ਤਰ
ਨੂੰ ਈ-ਮੇਲ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜੀ ਗਈ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ
ਥਾਇਲੈਂਡ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਅਸਥਿਰ....

(ਪਹਿਲੇ ਸਫ਼ੇ ਦਾ ਬਾਕੀ)

ਬੰਦ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ
ਸਮੇਂ ਬਰਾਤਾਂ ਨਿਕਲਣੀਆਂ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ
ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ
ਘਰੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਵਿਅਕਤੀ ਵਾਪਸ ਆਵੇਗਾ ਵੀ
ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੌਰ ਨੂੰ
ਮੁੜ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ
ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਰ ਛੋਟੀ ਘਟਨਾ
'ਤੇ ਧਰਨਾ, ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ
ਅਸਤੀਫ਼ੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਵਿਰੋਧੀ
ਧਿਰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਰੋਡਮੈਪ ਅਤੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਤਸਵੀਰ
ਬਦਲਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਲੈ ਕੇ ਆਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਜਿਹੀ
ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ 'ਗਿੱਧ ਰਾਜਨੀਤੀ' ਕਰਾਰ ਦਿੰਦਿਆਂ
ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਲਾਜ਼ ਦੀ ਬੂ ਆਉਂਦੀ
ਹੈ, ਉੱਥੇ ਸਾਰੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਚੰਨੀ ਅਤੇ ਵਡਿੰਗ ਨੂੰ...

(ਪਹਿਲੇ ਸਫ਼ੇ ਦਾ ਬਾਕੀ)

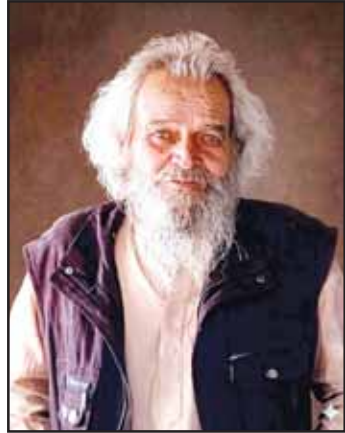
ਆਗੂ ਮਾਰਚ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਪਰ
ਉਹ ਪੁਲੀਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਵਡਿੰਗ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ
ਗਏ।

ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਬਾਰੇ
'ਆਪ' ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਸ਼ਬਦੀ ਹਮਲੇ

ਇਕੱਠ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸਚਿਨ
ਪਾਇਲਟ ਨੇ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰ
ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਉਣ ਅਤੇ ਐੱਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਵਿੱਚ
ਹਰਪਾਲ ਚੀਮਾ ਦਾ ਨਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ
ਕੀਤੀ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਲੈ
ਕੇ ਆਪ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਵਰ੍ਹੇਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ
ਕਿ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਆਪਣੇ ਸਿਖਰ
'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਪਾਇਲਟ ਨੇ ਸਵਾਲ

ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਫੋਟੋ ਕਲਾਕਾਰ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਨਹੀਂ ਰਹੇ

ਬਟਾਲਾ: ਜ਼ਿੰਦਾਦਿਲ ਇਨਸਾਨ, ਕੌਮਾਂਤਰੀ
ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪੰਜਾਬੀ ਫੋਟੋਗਰਾਫਰ ਅਤੇ
ਪੰਜਾਬੀ ਹਰਭਜਨ ਬਾਜਵਾ ਨਹੀਂ ਰਹੇ! ਹਰਭਜਨ
ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ
ਆਰਟਿਸਟ ਕੋਲੋਂ
ਅੰਦਰੋਂ ਜਾ ਕੇ
ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਸਿੱਖੀ ਅਤੇ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਹੀ
ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਬਟਾਲਾ ਵਿਖੇ
ਹੰਸਲੀ ਨੇੜੇ ਸਿਨੇਮਾ ਰੋਡ
ਤੇ ਆਪਣਾ ਸਟੁਡੀਓ
ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ।
ਪਰ ਹੁਣ ਪਿਛਲੇ ਲੰਮੇ
ਸਮਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਕਾਹਨੂੰਵਾਨ
ਰੋਡ ਤੇ ਆਪਣੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ
ਹੀ ਘਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰਹਿ ਰਹੇ
ਸਨ ਅਤੇ ਸਟੁਡੀਓ ਚਲਾ
ਰਹੇ ਸਨ।

ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਖਿੱਚੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ,
ਸਲਾਈਡਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤਸਵੀਰਾਂ ਪੰਜਾਬੀ
ਸੱਥ ਲਾਂਬਤਾ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ ਜਦ ਕਿ
ਆਪਣੀ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਬਾਬਾ ਆਇਆ ਸਿੰਘ

ਰਿਆਤਕੀ ਕਾਲਿਜ਼ ਤੁਗਲਵਾਲਾ (ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ)
ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਬਤੌਰ ਫੋਟੋ
ਰੀਪੋਰਟਰ ਕਈ ਉੱਘੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਤੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨਾਂ

ਲਈ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਸ.
ਬਾਜਵਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ
ਕਵਿਤਾ ਵੀ ਲਿਖਦੇ ਸਨ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ
ਸੁੱਕੇ ਕੱਖਾਂ ਥੱਲੇ ਅੱਗ, ਮੌਤ
ਇੱਕ ਆਸ ਦੀ ਤੇ ਤਰੇਲ
ਦੀ ਇੱਕ ਬੂੰਦ ਵੀ ਛਪ ਚੁੱਕੇ
ਹਨ।

ਬਾਬਾ ਆਇਆ
ਸਿੰਘ ਰਿਆਤਕੀ ਕਾਲਿਜ਼
ਤੁਗਲਵਾਲਾ (ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ
) ਵਿਖੇ 14 ਅਪ੍ਰੈਲ 2024
ਨੂੰ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ
ਨੂੰ ਸ. ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ ਨਿੱਬਰ
ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਜੀਵਨ

ਭਰ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਲਈ ਸਨਮਾਨਿਤ ਵੀ ਕੀਤਾ
ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਨੂੰ ਸਾਬੋ ਵਿਛੜ ਗਏ
ਅਤੇ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਸੰਸਕਾਰ
ਬਟਾਲਾ ਵਿਖੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਇਮਰਾਨ ਖਾਨ ਦੀ ਸਾਬਕਾ ਪਤਨੀ ਨੇ ਕਰਾਇਆ ਨਵਾਂ ਵਿਆਹ

ਲੰਡਨ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਾਬਕਾ
ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇਮਰਾਨ ਖਾਨ ਦੀ ਸਾਬਕਾ
ਪਤਨੀ ਜੇਮਿਮਾ ਗੋਲਡਸਮਿਥ ਨੇ ਅਰਬਪਤੀ
ਫਾਇਨੈਂਸਰ ਕੈਮਰਨ ਓਰੇਲੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ
ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। 52 ਸਾਲਾ ਫਿਲਮਮੇਕਰ
ਦੀ ਵਿਆਹੁਤਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇਮਰਾਨ ਖਾਨ ਨਾਲ
ਕਰੀਬ ਨੌਂ ਸਾਲ ਤੱਕ ਚਲੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ
2004 ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਲਾਕ ਹੋ ਗਿਆ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰ, ਸੁਲੇਮਾਨ ਅਤੇ ਕਾਸਿਮ
ਹਨ, ਜੋ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਦੀ ਜੇਲ ਵਿਚ ਬੰਦ ਆਪਣੇ
ਪਿਤਾ ਦੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ।
ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 62 ਸਾਲਾ ਆਇਰਿਸ਼-
ਆਸਟ੍ਰੇਲਿਆਈ ਵਪਾਰੀ ਓਰੇਲੀ ਅਤੇ ਜੇਮਿਮਾ
ਗੋਲਡਸਮਿਥ ਨੇ ਇਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਮਾਰੋਹ ਵਿਚ
ਵਿਆਹ ਦੀ ਰਸਮ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਨਵਾਂ ਜੋੜਾ
ਫਿਲਮਾਂ ਅਤੇ ਡਾਕਯੂਮੈਂਟਰੀਜ਼ ਵਿਚ ਆਪਣੀ
ਸਾਂਝੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਕਾਰਨ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ
ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਕੰਪਨੀ ਇੰਸਟਿਟਿਊਟ
ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨਜ਼ ਦੀ ਸਥਾਪਕ ਜੇਮਿਮਾ ਗੋਲਡਸਮਿਥ

ਨੇ ਕਈ ਸੋਅ ਅਤੇ ਫਿਲਮਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ
ਪ੍ਰੋਡਿਊਸ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੇਖਰ ਕਪੂਰ
ਦੁਆਰਾ ਡਾਇਰੈਕਟ 'ਵਟਸ ਲਵ ਗਾਟ ਟੂ ਡੂ'
ਵਿਚ ਇਟ' ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਪਾਵਰਕਾਮ ਦੇ ਸੀ.ਐੱਮ.ਡੀ. ਗਰਗ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਗੁਰਕੀਰਤ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲਗਾਇਆ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸੂਬੇ 'ਚ ਜਾਰੀ ਬਿਜਲੀ ਸੰਕਟ

ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ
ਲਈ ਪੰਜਾਬ
ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਈ
ਅਹਿਮ ਤੇ ਸਖ਼ਤ
ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ। ਸੂਬਾ
ਸਰਕਾਰ ਨੇ
ਬਿਜਲੀ ਸੰਕਟ
ਦੂਰ ਕਰਨ 'ਚ

ਨਾਕਾਮ ਰਹਿਣ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਪਾਵਰ
ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਟਡ (ਪੀ ਐੱਸ ਪੀ ਸੀ ਐੱਲ) ਦੇ
ਸੀਐੱਮਡੀ ਬਸੰਤ ਗਰਗ ਨੂੰ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ
ਗੁਰਕੀਰਤ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਚਾਰਜ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।
ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਰਮਲ ਪਲਾਂਟਾਂ ਲਈ ਕੋਲੇ ਦੀ
ਸਪਲਾਈ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ
ਝਾਰਖੰਡ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨਾ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ। ਮੁੱਖ
ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ
ਛੇਤੀ ਬਿਜਲੀ ਸੰਕਟ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਆਨਰੇਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ

(ਡਾ.) ਨਵਦੀਪ ਕੌਰ
ਬਲਵਿੰਦਰ (ਨਿੱਕੀ) ਕੌਰ ਸੇਖੋਂ
ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ ਢਿੱਲੋਂ
ਡਾ. ਇਨਕਲਾਬੀ ਥਾਂਦੀ
ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ
ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ
ਡਾ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾਨ
ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹੀ

ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ
ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ
ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਆ
ਡਾ. ਹਰਗੁਰਮੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ
ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੰਡੇਰ
ਜਗਦੀਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ
ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਘੁੰਨ
ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਰਤ

ਡਾ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ
ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੌੜਾ
ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੂਰਾ
ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ
ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਪਰਿੰਗਫੀਲਡ
ਗੁਰਵੀਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ
ਜਸਕਰਨ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ
ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ (ਅਮਰ ਕਾਰਪੇਟ)

ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ
ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ
ਹਰਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਲੈਲ
ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢੀਂਡਸਾ
ਸੁਖਮੇਲ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ
ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ (ਹੈਪੀ ਹੀਰ)
ਆਗਿਆਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਾਠ
ਪਰਮਵੀਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ
ਮਨਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੀਰ
ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ
ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਜੱਸੀ) ਗਿੱਲ

ਕਮਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਹਲ ਨੂੰ ਸਦਮਾ; ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਸ. ਕੁਲਵਰਨ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ

ਸ਼ਿਕਾਗੋ: ਇਥੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸ. ਕਮਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਹਲ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਸ. ਕੁਲਵਰਨ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਹਲ ਇਸ ਫਾਨੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਆਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ ਹਨ। ਉਹ 71 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਮਾਰ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਤਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਸ. ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ।

ਸ. ਕੁਲਵਰਨ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਪਤਨੀ ਬਲਬੀਰ ਕੌਰ, ਪੁੱਤਰ ਜਸਕਰਨ ਮਾਹਲ, ਨੂੰਹ ਜਪਨੀਤ ਸਿੰਘ, ਧੀ ਸੰਦੀਪ ਬੇਰੀ, ਜਵਾਈ ਟੌਮ ਬੇਰੀ, ਪੋਤੀ ਸੁਹਾਵਾ ਮਾਹਲ, ਦੋਹਰੇ ਜਿੰਦੀ ਬੇਰੀ ਤੇ ਸੁਖੀ ਬੇਰੀ ਅਤੇ ਭਰਾ ਕਮਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਹਲ (ਪਤੀ ਰੂਪੀ ਮਾਹਲ), ਭੈਣ ਕਮਲੇਸ਼ ਝੱਜ (ਪਤਨੀ ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਝੱਜ), ਰਾਜਵੰਤ ਲੈਲ (ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਲੈਲ) ਅਤੇ ਸਵੀਨ ਸੰਧੂ (ਬੌਬ ਸੰਧੂ) ਦਾ ਭਰਿਆ ਪਰਿਵਾਰ ਛੱਡ ਗਏ ਹਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਸਸਕਾਰ 19 ਸਤੰਬਰ ਦਿਨ ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ ਨੂੰ ਡੇਵਨਪੋਰਟ ਫਿਊਨਰਲ ਹੋਮ (941 South Old Rand Rd Lake Zurich, IL) ਵਿਖੇ ਸਵੇਰੇ 9 ਤੋਂ 10 ਵਜੇ ਦਰਮਿਆਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਪਰੰਤ ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਪੈਲਾਟਾਈਨ ਵਿਖੇ ਸਵੇਰੇ 10:30 ਤੋਂ 12:00 ਵਜੇ ਦਰਮਿਆਨ ਹੋਵੇਗੀ।

ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਹੈਲਥ ਮੇਲਾ: 75 ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਰਵਾਈ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਮੁਫਤ ਜਾਂਚ

ਪੈਲਾਟਾਈਨ: ਸਿੱਖ ਰਿਲੀਜੀਅਸ ਸੋਸਾਇਟੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਪੈਲਾਟਾਈਨ ਵਿਖੇ ਲੰਬੇ ਐਤਵਾਰ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਹੈਲਥ ਮੇਲਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਡਾਕਟਰਾਂ ਅਤੇ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਵਾਲੰਟੀਅਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਟੀਮ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੰਭਾਲਦਿਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ ਜਾਂਚ ਕੈਂਪ

ਲਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ 75 ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਮੁਫਤ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਈ।

ਇਲੀਨੋਇ ਕਾਲਜ ਆਫ਼ ਆਪਟੋਮੈਟਰੀ ਵਿਖੇ ਸਾਊਥ ਏਸ਼ੀਅਨ ਸਟੂਡੈਂਟ ਕਲਚਰਲ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ, ਐਸਆਰਐਸ ਮੈਡੀਕਲ ਕਲੀਨਿਕ, ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਇਹ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਲਾਭ ਮਿਲਿਆ। ਇਲੀਨੋਇ ਕਾਲਜ ਆਫ਼ ਆਪਟੋਮੈਟਰੀ ਦੇ ਡਾ. ਭਾਖਤੀ ਅਤੇ ਡਾ. ਸੰਘੋਤਾ ਨੇ

ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕੀਤੀ। ਸੰਗਤ ਮੈਂਬਰਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਹੈਲਥ ਇੰਸ਼ੂਰੈਂਸ ਨਹੀਂ ਵੀ ਸੀ, ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ, ਗਲਾਕੋਮਾ ਸਕ੍ਰੀਨਿੰਗ ਆਦਿ ਬਿਲਕੁਲ ਮੁਫਤ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਫਾਲੋ-ਅੱਪ ਦੇਖਭਾਲ ਲਈ ਰੈਫਰਲ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਪ੍ਰੋਮਪਾਲ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਕੇ ਆਰਡੀਨੇਟਰ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਿਭਾਈਆਂ। ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਐਸ.ਆਰ.ਐਸ. ਮੈਡੀਕਲ ਕਲੀਨਿਕ ਵਿਖੇ ਹਰ ਐਤਵਾਰ ਸੰਗਤ ਦੀ ਮੁਫਤ ਸਿਹਤ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਫਿਲਮਮੇਕਰ ਮ੍ਰਿਦੂ ਚੰਦਰਾ ਨੇ ਸ. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਸੌਂਧ 'ਤੇ ਬਣ ਰਹੀ ਫਿਲਮ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ

ਪੈਲਾਟਾਈਨ: ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਿੱਖ ਅਮੈਰਿਕਨ ਕਾਂਗਰਸਪਰਸਨ ਸ. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਸੌਂਧ, 'ਤੇ ਫਿਲਮ ਬਣਾ ਰਹੀ ਅਵਾਰਡ ਜੇਤੂ ਫਿਲਮਮੇਕਰ ਮ੍ਰਿਦੂ ਚੰਦਰਾ ਲੰਬੀ 13 ਸਤੰਬਰ ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ, ਪੈਲਾਟਾਈਨ ਵਿਖੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੀਵਾਲ ਹਾਲ ਵਿਖੇ ਸ. ਸੌਂਧ 'ਤੇ ਬਣ ਰਹੀ ਆਪਣੀ ਫਿਲਮ ਬਾਰੇ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ।

ਕੀਰਤਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਕੱਤਰ ਸ. ਸਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੁਸਾਣਾ ਨੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਮ੍ਰਿਦੂ ਚੰਦਰਾ ਤੇ ਸ. ਸੌਂਧ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਸ. ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਰਾਜੂ ਨੇ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਰੂਬਰੂ ਹੁੰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸ. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਸੌਂਧ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ

ਪਰ ਉਹ ਇਸ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪਣੇ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਜਾਣ ਸਕਣ। ਸਾਲ 1920 ਵਿਚ ਸ. ਸੌਂਧ ਭਾਰਤ ਆਏ ਤੇ ਪੀਐਚ.ਡੀ. ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲ ਰਹੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਏਸ਼ੀਅਨ ਮੂਲ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਟੀਜ਼ਨਸ਼ਿਪ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦੀ, ਇਸ ਸਭ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਣਾਈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਜੱਦੋ-ਜਹਿਦ ਕੀਤੀ। ਮਗਰੋਂ ਉਹ ਵੋਟਾਂ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਤੇ 1956 ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪਹਿਲੇ ਸਿੱਖ ਕਾਂਗਰਸਮੈਨ ਬਣੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਤੇ ਚੌਥੀ ਵਾਰ ਜੱਦੋ-ਜਹਿਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਿਲ ਦਾ ਦੌਰਾ ਪੈਣ ਨਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ।

ਮ੍ਰਿਦੂ ਚੰਦਰਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ 20 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਡਾਕੂਮੈਂਟਰੀ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਦੀਆਂ 9 ਫੀਚਰ ਡਾਕੂਮੈਂਟਰੀ ਨੈਟਵਰਕਸ, ਡਿਜ਼ੀਟਲ ਪਲੱਸ, ਐਚਬੀਓ ਆਦਿ 'ਤੇ ਦਿਖਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਫਟਾ ਐਵਾਰਡ ਵੀ ਮਿਲ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ. ਸੌਂਧ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਆ ਕੇ ਕੀਤੀ ਘਾਲਣਾ ਬਾਰੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਗਤ ਕੋਲੋਂ ਮਾਲੀ ਮਦਦ ਦੀ ਅਪੀਲ ਵੀ ਕੀਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਾਰੇ ਫਿਲਮ ਦਾ ਖਰਚਾ ਚੁੱਕ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੰਡਿੰਗ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਉਹ 9 ਫਿਲਮਾਂ ਬਣਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਫਿਲਮ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਏਸ਼ੀਅਨ ਜਾਂ ਅਮਰੀਕੀ ਸਿੱਖ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸ. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਸੌਂਧ ਨੇ ਸਾਊਦਰਨ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਵਿਚ 1957 ਤੋਂ 1963 ਤਕ ਕਾਂਗਰਸਪਰਸਨ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਿਭਾਈਆਂ ਸਨ।

‘ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ 360 ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ’ ਨਾਲ ‘ਡਾਕਟਰ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੱਲਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ’ ਨੇ ਮਿਲਾਇਆ ਹੱਥ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਾਮੇਡੀਅਨ ਅਤੇ ਅਦਾਕਾਰ ਮਰਹੂਮ ਡਾਕਟਰ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੱਲਾ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ‘ਡਾਕਟਰ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੱਲਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ’ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਅਦਾਕਾਰ ਪੁਖਰਾਜ ਭੱਲਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਯਾਦ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਇਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਜੋ ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ 360 ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਚੋਰਫਾ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ‘ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ’ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਕਰਕੇ ਅਦੁੱਤੀ ਮਿਸਾਲ ਕਾਇਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ

ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਕਦਮ ਦੱਸਦਿਆਂ ਵਧੀਆ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕੀਤੀ।

ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਲ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਆਨਲਾਈਨ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਨਾਲ ਜੁੜੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈਐਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜੱਦੀ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸਰਗਰਮ ਕਰਕੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਵਰਤਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਸੈਂਟਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਸੰਭਵ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ।

ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ 360 ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਰੇ 8 ਕੇਂਦਰ ਪੇਂਡੂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ‘ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਕਾਸ’ ਦੇ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਰੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਮੁਫਤ ਹਨ। ਜ਼ਰੂਰਤਮੰਦਾਂ ਨੂੰ ਵਿੱਤੀ

ਮਦਦ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਸਹਾਇਤਾ। ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਿਵਸ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਕੰਪਿਊਟਰ ਲੈਬ ਰਾਹੀਂ ਆਈ.ਟੀ. ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ, ਹੁਨਰ ਵਿਕਾਸ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ, ਮਿੱਟੀ ਟੈਸਟਿੰਗ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਖੇਤੀ ਸਬਸਿਡੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੇਵਾਵਾਂ। ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਡਾਕਟਰ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਲਈ ਈ-ਕਲੀਨਿਕ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਰਿਮੋਟ ਵੈਬਿਨਾਰ/ਸੈਮੀਨਾਰ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਕੇਂਦਰ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ ਭਰਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੇ ਖਾਲੀ ਪਏ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ ਹਨ। ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਦੇ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਲ (+1630-802-2179) ਇਸ ਕਾਰਜ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਚਰਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਆਫ਼ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਨੇ ਸ਼ਾਮਬਰਗ ਲੇਬਰ ਡੇਅ ਪਰੇਡ ਵਿਚ ਲਿਆ ਹਿੱਸਾ

ਸ਼ਾਮਬਰਗ: ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਚਰਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਆਫ਼ ਸ਼ਿਕਾਗੋ (ਪੀਸੀਐੱਸ) ਨੇ ਲੰਬੀ 7 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਆਯੋਜਿਤ ‘ਸਤੰਬਰ-ਫੈਸਟ ਲੇਬਰ ਡੇਅ ਪਰੇਡ’ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਪਰੇਡ ਵਿਚ ਪੀਸੀਐੱਸ ਦੀ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਸੀ। ਪੀਸੀਐੱਸ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਦੀ ਬੈਂਕਸਗਵਿੰਗ ਡੇਅ, ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਡੇਅ ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਜੁਲਾਈ (ਅਮਰੀਕੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿਵਸ) ਦੀਆਂ ਪਰੇਡਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਲੇਬਰ ਡੇਅ ਪਰੇਡ ਵਿਚ ਪੀਸੀਐੱਸ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਵਿਸ਼ਵ-ਪੱਧਰੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਘੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨੋਬਲ ਪੁਰਸਕਾਰ ਜੇਤੂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਬੈਨਰਾਂ ‘ਤੇ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਪਰੇਡ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਪੀਸੀਐੱਸ ਦੇ ਬੋਰਡ ਆਫ਼ ਗਵਰਨਰਜ਼ ਦੇ ਮੈਂਬਰ, ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਗੋ ਨੇ ਕਿਹਾ, ‘ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੈਨਰਾਂ ਦਾ ਮਕਸਦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨਾ

ਸਥਾਨਕ ਅਮਰੀਕੀ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਡੀ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।’ ਸ਼ਾਮਬਰਗ ਦੇ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ 55ਵੇਂ

ਟੌਮ ਡੋਲੀ ਅਤੇ ਗ੍ਰੈਂਡ ਮਾਰਸ਼ਲ ਬੋਬ ਸ਼ਮਿਟ ਸਥਾਨਕ ਗਰੁੱਪਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਪੀ.ਸੀ.ਐਸ. ਵਲੋਂ

ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਮੁਫਤ ਐਂਟਰੀ, ਮੁਫਤ ਭੋਜਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮਜ਼ੇਦਾਰ ਖੇਡਾਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਸ. ਮਾਗੋ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ

ਅਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਬਾਰੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਹ ਅਮਰੀਕੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ

ਸਾਲਾਨਾ ‘ਸ਼ਾਮਬਰਗ ਸਤੰਬਰ-ਫੈਸਟ’ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ‘ਲੇਬਰ ਡੇਅ ਪਰੇਡ’ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਮਬਰਗ ਦੇ ਮੇਅਰ

ਐਤਵਾਰ, 20 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਦੁਪਹਿਰ 12 ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 5 ਵਜੇ ਤੱਕ ਡੀਅਰ ਗਰੈਂਟ ਫੋਰੈਸਟ ਪ੍ਰੀਜ਼ਰਵ ਪੈਲਾਟਾਈਨ ਵਿਖੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮੇਲਾ ਕਰਵਾਇਆ

ਨੂੰ ਹੁਮਹੁਮਾ ਕੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਪੁੱਜਣ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਰੌਯਕ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ।

ਹੰਸ ਰਾਜ ਹੰਸ ਦੇ ਸੂਫੀ ਗੀਤਾਂ ਨਾਲ ਗੂੰਜ ਉਠਿਆ ਆਸ਼ਿਆਨਾ ਬੈਂਕੁਇਟ ਹਾਲ

ਸ਼ਿਕਾਗੋ (ਬਿਊਰੋ): ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਦੋ 'ਐਵਰਗਰੀਨ' ਸੁਖਸੀਅਤਾਂ- ਹੈਪੀ ਹੀਰ ਅਤੇ ਡਾ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ ਵਲੋਂ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ 'ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਪਦਮ ਸ਼੍ਰੀ ਹੰਸ ਰਾਜ ਹੰਸ ਦੀ ਸੂਫੀ ਸ਼ਾਮ ਆਸ਼ਿਆਨਾ ਬੈਂਕੁਇਟ ਹਾਲ ਵਿਖੇ ਲੰਘਾ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਕਰਵਾਈ ਗਈ, ਜਿੱਥੇ ਹੰਸ ਰਾਜ ਹੰਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ-ਪੁਰਾਣੇ ਗੀਤਾਂ ਨਾਲ ਅਜਿਹੀ ਮਹਿਫਲ ਸਜਾਈ, ਜੋ ਦਰਸ਼ਕਾਂ/ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ 'ਤੇ ਡੂੰਘੀ ਛਾਪ ਛੱਡ ਗਈ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਰੂਹ-ਏ-ਰਵਾਂ ਡਾ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ ਨੇ ਦੂਰੋਂ-ਨੇੜਿਓਂ ਆਏ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਆਖਿਆ। ਇਹ ਹੈਪੀ ਹੀਰ ਅਤੇ ਡਾ. ਖਹਿਰਾ ਦੀ ਸਿੱਖੀ-ਸੇਵਾ ਦੀ ਹੀ ਕਮਾਲ ਸੀ ਕਿ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਲੀਕ ਕੇ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇੰਡੀਆਨਾ ਅਤੇ ਵਿਸਕਾਨਸਿਨ ਤੋਂ ਵੀ ਸਰੋਤ ਹੁਮ-ਹੁਮਾ ਕੇ ਪੁੱਜੇ

ਕੀਤੀ। ਨੁਸਰਤ ਫਤਹਿ ਅਲੀ ਖਾਨ ਦਾ 'ਕੱਚੇ ਧਾਗੇ' ਫਿਲਮ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਗੀਤ 'ਇਸ਼ਕੇ ਦੀ ਗਲੀ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਕੋਈ ਲੰਘਦਾ' ਗਾਇਆ ਤਾਂ ਹਾਲ ਤਾਤੀਆਂ/ਕੂਕਾਂ ਨਾਲ ਗੂੰਜ ਉਠਿਆ।

ਜਦੋਂ ਗਾਇਆ ਤਾਂ ਕਈਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਮ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਯਾਦ ਆ ਗਏ। ਸਰੋਤ ਤਾਤੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਤੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਗਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ।

ਉਠੇ। ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੰਗ ਦੇ ਲਿਖੇ ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਬੋਲ ਅਤੇ ਹੰਸ ਰਾਜ ਹੰਸ ਦੀ ਜਾਦੂਮਈ ਆਵਾਜ਼ ਕਰਕੇ ਇਹ ਗੀਤ ਅਜੇ ਵੀ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ 'ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ

ਨਿਭਾਇਆ ਸੀ 'ਨਿੱਤ ਖੈਰ ਮੰਗਾਂ ਸੋਹਣਿਆਂ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਦੁਆ ਨਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਮੰਗਦੀ ਤੇਰੇ ਪੈਰਾਂ 'ਚ ਅਖੀਰ ਹੋਵੇ ਮੇਰੀ ਦੁਆ ਨਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਮੰਗਦੀ।' ਗਾ ਕੇ ਮਹਿਫਲ ਨੂੰ ਚਾਰ ਚੰਨ ਲਾ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਨੇ ਹੀ ਸਰੋਤ ਮੰਤਰ-ਮੁਗਧ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਸਰੋਤ ਮਹਿਫਲ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਤਾਤੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਇਜ਼ਹਾਰ ਵੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਰੋਮਾਂਟਿਕ ਲਾਈਨਾਂ ਗਾ ਕੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਢਿੱਡੀਂ ਪੀਤਾਂ ਵੀ ਪਾਈਆਂ। ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ-ਬਾਤਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਗਾਉਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ।

*ਆਜਾ ਵੇ ਤੈਨੂੰ ਅੱਖੀਆਂ ਉਡੀਕਦੀਆਂ,
*ਦਿਲ ਚੋਰੀ ਸਾਡਾ ਹੋ ਗਿਆ
ਕੀ ਕਰੀਏ, ਕੀ ਕਰੀਏ।
*ਬੱਲੇ ਬੱਲੇ ਗਿੱਧੇ 'ਚ ਕਰਾ ਦੇ ਬੱਲੀਏ
ਆਜਾ ਨੱਚ ਲੈ ਆਜਾ ਨੱਚ ਲੈ।

ਹੋਏ ਸਨ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਮਨਮੀਤ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬੁਲੰਦ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਗੀਤ 'ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਨੈਣਾਂ, ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਬਹਿਣਾ' ਗਾਇਆ ਤਾਂ ਹਾਲ ਵਿਚ ਚੁਪ ਛਾ ਗਈ।

ਸੂਫੀ ਗਾਇਕ ਹੰਸ ਰਾਜ ਹੰਸ ਨੇ ਮਹਿਫਲ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦਿਆਂ 'ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਕਿਛੁ ਕਰਮ ਨਾ ਜਾਣਾ ਸਾਰ ਨਾ ਜਾਣਾ ਤੇਰੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਿਨ ਕਲਿ ਰਾਖੀ ਮੇਰੀ ਗਾ ਕੇ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਕਲਾਮ 'ਐਵੇਂ ਬੰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਏ ਮਿੱਟੀ ਛਾਣਦਾ ਉਹਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਨੂੰ ਬਸ ਓਹੀ ਜਾਣਦਾ' ਗਾ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਬਿਆਨ

'ਪਰਦੇਸ ਗਇਓ, ਪਰਦੇਸੀ ਹੋਇਓ ਤੇਰੀਆਂ ਨਿਤ ਵਤਨਾਂ ਵਿਚ ਲੋਤਾਂ' ਗਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਸ ਛੱਡ ਕੇ ਪਰਦੇਸੀ ਆ ਕੇ ਬੈਠਿਆਂ ਨੂੰ ਵਤਨ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾ ਦਿੱਤੀ। 'ਸਿੱਲ੍ਹੀ ਸਿੱਲ੍ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਏ ਹਵਾ' ਗੀਤ

ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਰਹਿੰਦੇ ਉਘੇ ਸ਼ਾਇਰ ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੰਗ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਮਸ਼ਹੂਰ ਗੀਤ 'ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਮਨਾਉਣਾ ਸੀ, ਤੂੰ ਵੀ ਰੁੱਸ ਚੱਲਿਆ...ਆਪਾਂ ਦੋਵੇਂ ਰੁੱਸ ਬੈਠੇ ਤਾਂ ਮਨਾਉ ਕੌਣ ਵੇ' ਜਦੋਂ ਗਾਇਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਅਸ਼-ਅਸ਼ ਕਰ

ਗੀਤ ਵਿਚ ਐਸਾ ਜਾਦੂ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਕਈ ਘਰੋਂ ਲੜ ਕੇ ਆਏ ਅਤੇ ਰੁੱਸ ਕੇ ਬੈਠੇ ਵੀ ਸੁਇਦ ਮੰਨ ਗਏ ਹੋਣਗੇ। ਫਿਲਮ 'ਵਿਸਾਖੀ' ਦਾ ਆਪਣਾ ਮਕਬੂਲ ਗੀਤ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੁਦ ਕਿਰਦਾਰ ਵੀ

ਜੇ ਨੱਚੀਏ ਤਾਂ ਲੱਕ ਲਚਕਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਗੀਤਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਮਾਹੌਲ ਸਿਰਜਿਆ ਕਿ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸਾਰੇ ਡਾਂਸ ਫਲੋਰ 'ਤੇ ਪੁੱਜ ਗਏ ਤੇ ਗੀਤਾਂ 'ਤੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਨੱਚਦੇ ਰਹੇ।

'ਨੱਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਕਾ ਦਿਆਂਗੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਮੌਕਾ ਦਿਆਂਗੇ' ਗੀਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਸਿਖਰ ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਬਿਰਕਤ ਲਗ ਪਏ। ਇਕ-ਤੋਂ-ਬਾਅਦ ਇਕ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਟੱਪੇ ਵੀ ਗਾਏ:

'ਛੱਪੜੀ ਵਿਚ ਜੋਕਾਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਿੱਛੇ ਤੂੰ ਫਿਰਦਾ ਸਾਡੀ ਜੁੱਤੀ ਦੀਆਂ ਨੋਕਾਂ ਨੇ।'
(ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ)

ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ ਸਿਆਟਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਕੈਲ ਦੇ ਪਲੇਠੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਸ਼ਗਨਾਂ ਦਾ ਕਾਰਡ' ਦਾ ਯਾਦਗਾਰੀ ਲੋਕ-ਅਰਪਣ ਸਮਾਰੋਹ

ਕੈਂਟ, ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਰੰਧਾਵਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਕੈਂਟ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਲੰਘੇ ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ, ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਕੈਲ ਦੇ ਪਲੇਠੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਸ਼ਗਨਾਂ ਦਾ ਕਾਰਡ' ਦਾ ਲੋਕ-ਅਰਪਣ ਸਮਾਰੋਹ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ, ਕਵੀਆਂ, ਸਮਾਜਿਕ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ-ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀ ਭਰਵੀਂ ਹਾਜ਼ਰੀ

ਨੇ ਇੱਕ ਯਾਦਗਾਰੀ ਸਾਹਿਤਕ ਮਿਲਣੀ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਰਹੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ ਸਿਆਟਲ ਦੇ ਮੰਚ ਤੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਸਗੋਂ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਕੈਲ ਦੀ ਕਹਾਣੀ-ਕਲਾ, ਸਮਾਜਕ ਚੇਤਨਾ, ਪਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ, ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ, ਔਰਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ, ਦਾਜ, ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਸਮਾਜਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਦੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਖਾਂ ਉੱਤੇ ਵੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਸ਼ਗਨਾਂ ਦਾ ਕਾਰਡ' ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਿਰਫ਼ ਮਨੋਰੰਜਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ, ਸਗੋਂ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜ, ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਵਰਤਾਰੇ ਬਾਰੇ ਮੁੜ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਨਾਮਵਰ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਜਗਰੂਪ ਸਿੰਘ ਜਰਖਤ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਏ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਜਗਰੂਪ ਸਿੰਘ ਜਰਖਤ ਨੂੰ ਖੇਡ ਜਗਤ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਲਈ ਪਾਏ ਵਡਮੁੱਲੇ ਯੋਗਦਾਨ ਬਦਲੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਨਮਾਨਿਤ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ, ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ, ਨੋਬਲਦੀਪ ਕੌਰ, ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਲਹਿਰਾ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਬਿੰਦ, ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਗਿੱਲ, ਹਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ, ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਆਦਮਪੁਰੀ, ਸ਼ਾਨ ਦਿੱਲ, ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚਹਿਲ, ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ, ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਉਪਲ, ਰਣਜੀਤ ਮੱਲੀ, ਸ਼ਿੰਦਰਪਾਲ ਔਜਲਾ, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਫੀਨਾ, ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧਾਵਾਲੀਆ, ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਢੰਡਾ, ਰਾਜਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਝੱਜ, ਡਾ. ਸੁਖਵੀਰ ਬੀਹਲਾ, ਹਰਪਾਲ ਸਿੱਧੂ, ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਰ, ਡਾ. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ, ਨਵਲਪੀਤ ਰੰਗੀ, ਡਾ. ਕੰਵਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਲ, ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੀਰਾ ਅਤੇ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਸੋਹਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਕੈਲ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਲੇਠੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ "ਸ਼ਗਨਾਂ ਦਾ ਕਾਰਡ" ਇੱਕ ਬੇਹਤਰੀਨ ਕਿਤਾਬ ਹੈ ਅਤੇ ਜਰੂਰ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸਮਾਗਮ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਕਰਸ਼ਣ ਪਰਮਿੰਦਰ ਗਿੱਲ ਦੀ ਲੋਕ-ਰੰਗ ਨਾਲ ਭਰੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਰਹੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੁੰਬੇ ਦੀ ਟੇਕ ਲੈ ਕੇ ਵਿਸਰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਰਸੇ ਦੇ ਫੈਕ ਰੰਗਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵੰਤ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ।

ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚਹਿਲ, Balloon Decor North-west ਅਤੇ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ ਸਿਆਟਲ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਪਿਛਲੇ

ਦਿਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ ਸਿਆਟਲ ਦੇ ਬੈਨਰ ਹੇਠ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚਹਿਲ ਵੱਲੋਂ ਵਡਮੁੱਲਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨੂੰ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਰੱਖਦਿਆਂ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ

ਗਿਆ।

ਪੂਰੇ ਸਮਾਗਮ ਦਾ ਮੰਚ ਸੰਚਾਲਨ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਸੋਹਲ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਚੱਜੇ, ਸੰਯਮਿਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ।

ਇਸ ਸਾਹਿਤਕ ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ ਪਰਿਵਾਰਕ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਛੋਹ ਵੀ ਮਿਲੀ। ਮਸ਼ਹੂਰ ਗਾਇਕ ਅਤੇ ਲੇਖਕ ਸਰਦਾਰ ਬਲਬੀਰ ਲਹਿਰਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੋਤਰੇ ਦੇ ਜਨਮ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕਰਦਿਆਂ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਲਈ ਖਾਣੇ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ। ਹਾਜ਼ਰੀਨ ਨੇ ਇਸ ਖੁਸ਼ੀ ਲਈ ਬਲਬੀਰ ਲਹਿਰਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਈਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਵਜੋਂ ਵੀ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਕਈ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ, ਜਸਬੀਰ ਸੰਧਾਵਾਲੀਆ, ਮੀਨਾ ਦੀਵਾਨ, ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ, ਮੋਹਣ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਜਗਰੂਪ ਸਿੰਘ ਬਾਠ, ਅਜੀਤ ਕੌਰ, ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਮਲਕੀਤ ਕੌਰ, ਬਲਜੀਤ ਸਿੱਧੂ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਬਰਾੜ, ਕੁਲਵੰਤ ਸ਼ਾਹ, ਜਸਵੀਰ ਸਹੋਤਾ, ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਪੰਜੂ, ਗੁਰਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ, ਸ਼ਰਨ ਕੌਰ ਸ਼ੋਕਰ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ।

ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਕਈ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਭਾਰੀ ਕਿ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਕੈਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹੈ, ਪਰਵਾਸ ਵੀ; ਪਿਆਰ ਵੀ ਹੈ, ਪੀੜ ਵੀ; ਟੁੱਟਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵੀ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁੜ ਜੁੜਨ ਦੀ ਆਸ ਵੀ। ਇਹੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ 'ਸ਼ਗਨਾਂ ਦਾ ਕਾਰਡ' ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਪਛਾਣ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਕੈਲ ਨੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਏ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ, ਬੁਲਾਰਿਆਂ, ਸਰੋਤਿਆਂ ਅਤੇ ਸੱਜਣਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਹਾਜ਼ਰੀਨ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਲਈ ਵਧਾਈਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਸੁਭਕਾਮਨਾਵਾਂ ਭੇਟ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ 'ਸ਼ਗਨਾਂ ਦਾ ਕਾਰਡ' ਦਾ ਲੋਕ-ਅਰਪਣ ਸਮਾਰੋਹ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਪੁਸਤਕ ਰਿਲੀਜ਼ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਾ ਰਹਿ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ, ਲੋਕ-ਵਿਰਸੇ, ਵਿਚਾਰ, ਸਾਂਝ ਅਤੇ ਸਨਮਾਨ ਦਾ ਇੱਕ ਯਾਦਗਾਰੀ ਉਤਸਵ ਬਣ ਗਿਆ। ਕੈਂਟ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਹੋਇਆ ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ-ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਜ਼ਾ ਰਹੇਗਾ।

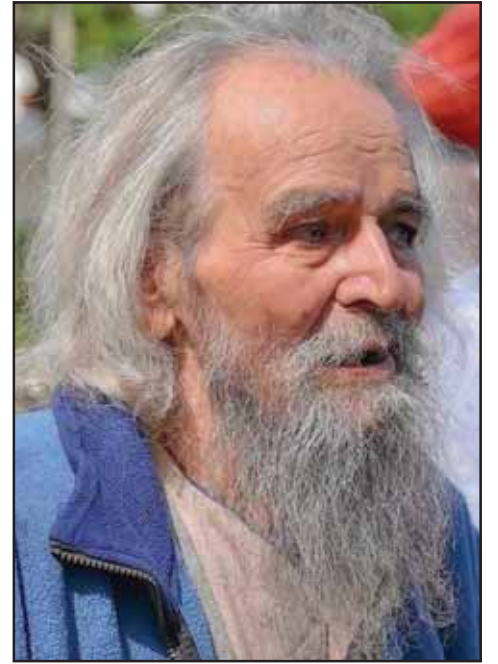
ਕਵੀ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫਰ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ 'ਤੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ

ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਕਵੀ ਅਤੇ ਬੇਹੱਦ ਜ਼ਹੀਨ ਸਾਹਿਤਕ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫਰ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦਰਸ਼ਨ ਬੁੱਟਰ, ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਸੁਸ਼ੀਲ ਦੁਸਾਂਝ, ਸੀਨੀਅਰ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਕੁਹਾੜਾ ਅਤੇ ਦਫਤਰ ਸਕੱਤਰ ਦੀਪ ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਥਾਕਾਰ ਮੰਚ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਅਲਫਾਜ਼, ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਪਵਿੱਤਰ ਕੌਰ ਮਾਟੀ, ਕਨਵੀਨਰ ਐਚ.ਐਸ. ਡਿੱਪਲ ਅਤੇ ਸਹਿ-ਕਨਵੀਨਰ ਕਮਲਜੀਤ ਕੌਰ ਬਾਂਗਾ ਨੇ ਡੂੰਘੇ ਦੁਖ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਗਹਿਰਾ ਘਾਟਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਕਵੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਚਿੱਤਰ ਅਤੇ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫੀ ਦੀ ਕਲਾ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਸਮਝ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਸਿਰਜਕ ਸਨ।

ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਕਲਾ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤਾ ਬਹੁਪੱਖੀ ਸੀ। ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸਿਰਫ਼ ਤਸਵੀਰ ਖਿੱਚਣ ਦੀ ਕਲਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ, ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦਾ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਮਾਧਿਅਮ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ ਕੋਲੋਂ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਬਟਾਲਾ ਵਿਖੇ ਆਪਣਾ ਸਟੂਡੀਓ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਖਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਰਸਾਲਿਆਂ ਲਈ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਤੇ ਕਲਾਤਮਕ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਬਾਜਵਾ ਦੀਆਂ ਕਾਵਿ-ਕਿਰਤਾਂ ਵਿਚ 'ਸੁੱਕੇ ਕੱਖਾਂ ਬੋਲੇ ਅੱਗ', 'ਮੌਤ ਇੱਕ ਆਸ ਦੀ' ਅਤੇ 'ਤਰੇਲ ਦੀ ਇੱਕ ਬੂੰਦ' ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 'ਜੇਲ੍ਹ ਦੀਆਂ ਭੁੱਲੀਆਂ ਵਿਸਰੀਆਂ ਯਾਦਾਂ' ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਚਨਾਤਮਕ ਕੰਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਜੀਵਨ, ਮੌਤ, ਆਸ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਅਹਿਸਾਸ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਕਥਾਕਾਰ ਮੰਚ ਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਸਭਾ ਦੇ

ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਸਿਰਜਕ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ

ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫੀ ਦੋਵਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵਿਲੱਖਣ ਪਛਾਣ ਬਣਾਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਜਵਾ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਾਂਝੇ ਸਾਹਿਤਕ-ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਜਿਉਂਦਾ ਰੱਖਣਗੇ। ਮੰਚ ਤੇ ਸਭਾ ਨੇ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ, ਸਨੇਹੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਵਿਛੜੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕੀਤੀ।

ਬ੍ਰਿਕਸ ਐਲਾਨਨਾਮੇ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ:ਕਈ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਮਤਭੇਦ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਭਾਰਤ ਨੇ ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ ਨੂੰ 18ਵੇਂ ਬ੍ਰਿਕਸ ਸਿਖਰ ਸੰਮੇਲਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਐਲਾਨਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕਰਾਉਣ 'ਚ ਕਾਮਯਾਬੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਐਲਾਨਨਾਮੇ 'ਚ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਪਹਿਲਗਾਮ 'ਚ ਹੋਏ ਅੱਤਵਾਦੀ ਹਮਲੇ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਿੰਦਾ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੱਤਵਾਦ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਤੇ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਅੱਤਵਾਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਲਿਆ ਗਿਆ।

ਪੱਛਮੀ ਏਸ਼ੀਆ 'ਚ ਵਧਦੇ ਤਣਾਅ 'ਤੇ ਸੰਜਮ ਤੇ ਸੰਵਾਦ ਦੀ ਅਪੀਲ ਦੇ ਨਾਲ ਜੰਗਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ, ਪਰਮਾਣੂ ਖਤਰੇ ਘੱਟ ਕਰਨ ਤੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਣ ਹੱਲ ਕੱਢਣ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ

ਗਿਆ। ਉਥੇ ਇਕਪਾਸਤ ਟੈਰਿਫ਼ ਤੇ ਵਪਾਰ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਖ਼ਤ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨੇ ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ ਨੂੰ ਸਿਖਰ ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸੈਸ਼ਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਐਲਾਨਨਾਮੇ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਬਣਨ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਦਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਰਾਮ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਪੱਛਮੀ ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਮੈਂਬਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮਤਭੇਦ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਸ ਵਾਰ ਸਾਂਝਾ ਐਲਾਨ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਿਕਸ 'ਚ ਫੈਸਲੇ ਆਮ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਅਸਹਿਮਤੀ ਵੀ ਸਾਂਝੇ ਐਲਾਨ ਨੂੰ ਰੋਕ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਿੰਘ ਮਿਆਣੀ, ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿੰਦੀ, ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੋਲਡੀ, ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਟਿੱਕਾ, ਸੱਤਾ ਪਹਿਲਵਾਨ ਅਤੇ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਗਿਲਜੀਆਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਆਪਣੇ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਕਰਕੇ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕੇ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਮੈਡੀਸਨ ਤੋਂ ਗੁਰਿੰਦਰ ਗਰੇਵਾਲ ਆਪਣੀ ਟੀਮ ਨਾਲ, ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਧਨੋਆ, ਬੱਬੂ ਖਟੜਾ (ਐਪਲਟਨ) ਪੰਜਾਬੀ ਅਮੈਰੀਕਨ ਯੂਥ ਕਲੱਬ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੂਰਾ, ਸਤਵਿੰਦਰ (ਸੱਤਾ) ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ, ਲੱਕੀ ਸਹੋਤਾ, ਫਾਈਵ ਰਿਵਰ ਐਂਟਰਟੇਨਮੈਂਟ ਗਰੁਪ ਵਲੋਂ ਡਾ. ਵਿਕਰਮ ਗਿੱਲ, ਜਿਗਰਦੀਪ ਢਿੱਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਮਾਂਗਟ, ਇੰਦਰ ਵਿਰਕ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ, ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ ਦੇ ਮੈਂਬਰ- ਜਸਵਿੰਦਰ ਗਿੱਲ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ, ਮਿੱਢਾ ਮਾਹਿਲਪੁਰੀਆ, ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਆ, ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ, ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ, ਜਸਕਰਨ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਆਦਿ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਰੌਣਕ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਤਸਵੀਰਾਂ: ਏਸ਼ੀਅਨ ਮੀਡੀਆ ਯੂ.ਐੱਸ.ਏ.

ਇੱਕ ਗੱਲ ਜੋ ਚੰਗੀ ਅਤੇ ਕਾਬਿਲ-ਏ-ਤਾਰੀਫ਼ ਸੀ ਕਿ ਖਾਣਾ ਪਹਿਲਾਂ ਖਾ ਕੇ ਹਾਜ਼ਰੀਨ ਇਤਮਿਨਾਨ ਨਾਲ ਬੈਠ ਰਹੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਮਿਡਲ ਵਿਚ ਖਾਣਾ ਬੁਲਾਰਿਆਂ, ਗਾਇਕਾਂ ਅਤੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਲਈ ਬੇਸੁਆਦੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਕੁਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਖੁਸ਼ ਸਨ- ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪੀ ਕੇ, ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਸੁਣ ਕੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲ-ਮਿਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਲੁਤਫ਼ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ।

ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਨਿਊਯਾਰਕ ਦੇ ਉਘੇ ਪਰਮੇਟਰ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਵਲੋਂ ਹੰਸ ਰਾਜ ਹੰਸ ਦੇ ਇਹ ਸ਼ੋਅ ਵਖ-ਵਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਿਊਯਾਰਕ ਵਿਚ ਭਰਵਾਂ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਣ ਪਿੱਛੇ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਤੇ ਇਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੰਡੀਆਨਾ ਵਿਚ ਹੰਸ ਰਾਜ ਹੰਸ ਦਾ ਸ਼ੋਅ ਹੋਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

(ਪਿਛਲੇ ਸਫ਼ੇ ਦਾ ਬਾਕੀ)

‘ਕੋਈ ਛੱਪੜੀ ਚੋਂਦੀ ਏ
ਆਸ਼ਕ ਹਰ ਕੋਈ ਹੁੰਦਾ
ਪਰ ਯਾਰੀ ਇਕੋ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਏ।’

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੌਰਾਨ ਜੋ ਇੱਕ ਗੱਲ ਪਿੱਛੇ ਬੈਠੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਰਤਕਦੀ ਰਹੀ, ਉਹ ਸੀ ਲਾਉਡ ਸਾਊਂਡ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਗਾਇਕ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸਰੋਤਿਆਂ ਤੱਕ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੁੱਜ ਰਹੀ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸਭ ਨੇ ਨੱਚ-ਟੱਪ ਕੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਲੁਤਫ਼ ਲਿਆ। ਦੂਜਾ, ਬਾਕੀ ਗਾਇਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੀ ਰਾਗ ‘ਦਰਬਾਰੀ’ ਵਿਚ ਗਾਈ ਮਕਬੂਲ ਕਲਾਸੀਕਲ ਗਜ਼ਲ:

‘ਰਾਖੇ ਮੇਰੀ ਲਾਜ਼ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼...’

ਤੇਰੀ ਸਨਾ ਕੇ ਖੁਦਾ ਬੰਦੇ ਲਾਇਜ਼ਾਲ ਹੈ ਤੂ
ਯੇਹੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ ਤੇਰੀ ਕਿ ਬੇਮਿਸਾਲ ਹੈ ਤੂ
ਤੇਰਾ ਕਮਾਲ ਹੀ ਦੁਨੀਆ ਕੇ ਹਰ ਕਮਾਲ ਮੇਂ ਹੈ
ਇਹ ਸ਼ਾਨ ਤੇਰੀ ਕਿ ਹਰ ਸ਼ਾਨ ਮੇਂ ਕਮਾਲ ਹੈ ਤੂ

ਹਰ ਏਕ ਕੇ ਲਬ ਪੇ ਹੈ ਤੇਰੀ ਹਮ ਦੇ ਸਨਾ
ਹਰ ਸੋਜ਼ ਮੇਂ, ਹਰ ਸਾਜ਼ ਮੇਂ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਤੂ
ਰਾਖੇ ਮੇਰੀ ਲਾਜ਼ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼...।
ਤੂੰ ਹੀ ਰਹੀਮ ਕਰੀਮ ਮੇਰੇ ਦਾਤਾ
ਨਜ਼ਰੇ ਕਰਮ ਕਰੇ ਰਹਿਮ ਕਰੇ ਮੇ ਪੇ
ਰਾਖੇ ਮੇਰੀ ਲਾਜ਼ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼...।’

ਗਾ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਕਲਾਸੀਕਲ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਰਸੀਆਂ ਦੀ ਰੂਹ ਵੀ ਸੁਰਸ਼ਾਰ ਹੋ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਪਰ ਸ਼ਾਇਦ ਗਾਇਕ ਨੂੰ ਬਹੁਤੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੀ ਪਸੰਦ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਡਾ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਖਹਿਰਾ ਤੇ ਹੈਪੀ ਹੀਰ ਵੀ ਹੰਸ ਰਾਜ ਹੰਸ ਨਾਲ ਗਾ ਕੇ ਮੌਜ਼-ਮਸਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਹੈਪੀ ਹੀਰ ਤੇ ਡਾ. ਖਹਿਰਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਸਪਾਂਸਰਾਂ ਤੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦਾ ਦਿਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਹੰਸ ਰਾਜ ਹੰਸ ਵਲੋਂ ਲੋਈਆਂ ਦੇ ਕੇ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਜੇ.ਪੀ. ਖਹਿਰਾ, ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢੀਂਡਸਾ, ਲਖਵੀਰ ਢੀਂਡਸਾ, ਗੁਰੂ ਲਾਧੇ ਰੇ ਸੇਵਾ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ- ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਘੱਗਰ, ਜਰਨੈਲ

ਸੰਖੇਪ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼

ਖੰਡ ਦੀ ਪ੍ਰਚੁਨ ਕੀਮਤ ਘਟਣ ਲੱਗੀ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਈ ਉਪਾਅ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਖੰਡ ਦੀ ਔਸਤ ਪ੍ਰਚੁਨ ਕੀਮਤ ਲਗਾਤਾਰ ਚੌਥੇ ਦਿਨ 60 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿੱਲੋ ਤੱਕ ਰਹੀ। ਖਪਤਕਾਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਮੁਤਾਬਕ ਖੰਡ ਦੀ ਔਸਤ ਪ੍ਰਚੁਨ ਕੀਮਤ 59.57 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿੱਲੋ ਰਹੀ ਤੇ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ 58.99 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿੱਲੋ ਸੀ। ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ ਨੂੰ ਖੰਡ ਦੀ ਕੀਮਤ 60 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿੱਲੋ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਆ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਨਰਮੀ ਆਈ ਹੈ। ਔਸਤ ਪ੍ਰਚੁਨ ਕੀਮਤ ਹੁਣ 58.23 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿੱਲੋ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ।

‘ਛਾਤਰੋਂ ਕੀ ਗੂੰਜ’ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਜੁੜੇ: ਰਾਹੁਲ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਆਗੂ ਰਾਹੁਲ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ‘ਛਾਤਰੋਂ ਕੀ ਗੂੰਜ’ ਪਹਿਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਇਕ ਮੋਕਾ ਹੈ ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤੋਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਰਾਹੁਲ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਐਕਸ ‘ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਇਕ ਪੋਸਟ ਪਾਈ ਤੇ ਕਿਹਾ, ‘ਮੈਂ 19 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਇੰਦੌਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਣ, ਵਿਚਾਰ ਸੁਣਨ ਅਤੇ .

ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ। ਰਾਹੁਲ ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਲਿੰਕ ਰਾਹੀਂ ਰਜਿਸਟਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ।

ਸ਼ਰਮਾ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਵਜੋਂ ਸਹੁੰ ਚੁੱਕਣਗੇ

ਸ੍ਰੀ ਵਿਜੇ ਪੁਰਮ: ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦਿਨੇਸ਼ ਸ਼ਰਮਾ ਮੰਗਲਵਾਰ ਨੂੰ ਅੰਡੇਮਾਨ ਅਤੇ ਨਿਕੋਬਾਰ ਟਾਪੂ ਸਮੂਹ ਦੇ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਸਹੁੰ ਚੁੱਕਣਗੇ। ਸ਼ਰਮਾ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਲੋਕ ਨਿਵਾਸ ਵਿਚ ਕਲਕੱਤਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਰਵਿੰਦਰ ਵਿੱਠਲਰਾਓ ਘੁਰੇ ਸਹੁੰ ਚੁਕਾਉਣਗੇ। ਉਹ ਡੀਕੇ ਜੇਸੀ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਲੈਣਗੇ ਜੋ ਅੱਠ ਅਕਤੂਬਰ 2017 ਤੋਂ ਉਪ-ਰਾਜਪਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਗੈਂਗਸਟਰ ਪ੍ਰਿੰਸ ਦਾ ਭਰਾ ਕੋਲਕਾਤਾ ਤੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ

ਕੋਲਕਾਤਾ: ਭਾਰਤ ਦੇ ਗੈਂਗਸਟਰ ਪ੍ਰਿੰਸ ਖਾਨ ਦੇ ਭਰਾ ਬੰਟੀ ਖਾਨ ਨੂੰ ਧਨਬਾਦ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਬੰਗਾਲ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਕੋਲਕਾਤਾ ਤੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬੰਟੀ ਜਾਅਲੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਦੁਬਈ ਭੱਜਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਸੀ ਅਤੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੀਮ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ

ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪੁਲਿਸ ਮੁਤਾਬਕ ਬੰਟੀ ਵਿਰੁੱਧ ਧਨਬਾਦ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਕਤਲ, ਫਿਰੋਤੀ, ਆਰਮਜ਼ ਐਕਟ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਸਮੇਤ ਇਕ ਦਰਜਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਮਲੇ ਦਰਜ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਬਦਨਾਮ ਗੈਂਗਸਟਰਾਂ ਨਾਲ ਹਨ। ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ‘ਤੇ ਚੱਲਦਿਆਂ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਨਾਇਬ ਸੈਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਪੱਗ ਨੂੰ ‘ਨਕਲੀ’ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਸਥਾਨ ‘ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾਈ ਸੀ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ:
847-359-0746

NOW HIRING!

HIRING MECHANICS

ਕਲਾਸ A CDL ਡਰਾਈਵਰਜ਼

ਘਰ ਹਰ ਰੋਜ਼

6133 AURELIUS RD, LANSING, MI

ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲੀ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਫ਼ਾਇਦੇ!

ਅੱਜ ਹੀ ਕਾਲ ਕਰੋ ਤੇ ਅਪਲਾਈ ਕਰੋ!
857-919-6600
Daljinder Mann

ਟਰੱਕਰ ਭਰਾਵਾਂ ਲਈ ਖੁਸ਼ਖਬਰੀ!

ਲਾਇਸੈਂਸ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਹੇ ਟਰੱਕਰਜ਼ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੂਚਨਾਵਾਂ
ਟਰੱਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਟੈਕਸੀ ਕੈਬ (Taxi Cab) ਚਲਾਉਣਾ ਕਿਉਂ ਹੈ ਵਧੇਰੇ ਫਾਇਦੇਮੰਦ?

ਸ਼ਿਕਾਗੋ-ਨਿਊਯਾਰਕ ਆਦਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਟੈਕਸੀ ਕੈਬਜ਼ (Taxi-Cabs) ਦਾ ਲਾਇਸੈਂਸ ਲੈਣਾ ਬਹੁਤ ਮਹਿੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਹਾਲਾਤ ਬਦਲ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਲਾਇਸੈਂਸ ਸਸਤੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। Business Pool ਤੋਂ ਅੱਜ ਵੀ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਵਿਚ 35-40 ਡਾਲਰ ਘੰਟੇ ਦੀ ਬੁਕਿੰਗ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜਦਕਿ ਨਿਊਯਾਰਕ ਵਿਚ ਰੇਟ 40 ਤੋਂ 50 ਡਾਲਰ ਹੈ।

- * ਟੈਕਸੀ ਕੈਬ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਖਾਸੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ 24 ਘੰਟੇ/ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨੇ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ 40-50 ਮੀਲ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਘਰ ਤੋਂ ਇਕ ਘੰਟੇ ਦੀ ਦੂਰੀ ‘ਤੇ ਹੀ।
- * ਟਰੱਕਿੰਗ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਲਾਗਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦਕਿ ਟੈਕਸੀ-ਕੈਬ ਵਿਚ 20 ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਖਰਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਇਨਕਮ 400 ਤੋਂ 500 ਡਾਲਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- * ਜੇ ਤੁਸੀਂ investment ਨਹੀਂ ਵੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ rent ‘ਤੇ ਕਾਰ ਲੈ ਕੇ ਵੀ ਪੈਸੇ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। *ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਸ਼ਹਿਰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਵੀ ਵਧੀਆ ਅਤੇ ਸਸਤਾ ਹੈ।
- * **ਊਬਰ (Uber) ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਟੈਕਸੀ ਕੈਬ (Taxi-Cab) ਤੋਂ ਬਣਦੇ ਹਨ ਵਧੇਰੇ ਪੈਸੇ:**
- * ਊਬਰ ਵਿਚ 40% ਦੀ ਕਟੌਤੀ ਹੋ ਕੇ ਡਰਾਈਵਰ ਕੋਲ ਤਕਰੀਬਨ 60% ਪੈਸੇ ਹੀ ਬਚਦੇ ਹਨ ਜਦਕਿ ਟੈਕਸੀ ਕੈਬ ਵਿਚ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ cost ਕਰੀਬ 25 ਡਾਲਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਪੈਸੇ ਉਸ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕਈ ਮਿਹਨਤੀ ਡਰਾਈਵਰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ 400-500 ਡਾਲਰ ਦੀ ਬੁਕਿੰਗ ਵੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ:

HARDEEP GILL: 847-226-2515, JASSI GILL: 773-759-0433, PAUL SINGH: 847-293-0643

GoldenKey LENDING

Grow your business with our Strategic

COMERCIAL LOAN SOLUTIONS

Partner with us for expert guidance and support

Contact Us at

317-620-4100

www.goldenkeylending.com

We speak your Language
English • ਪੰਜਾਬੀ • ਹਿੰਦੀ • اردو

325 S. College Avenue, Indianapolis, Indiana 46202

NMLS 147421

Sistar Mortgage

A Nationwide Lender

Over 2 Decades of experience providing high level servicing for new and experienced borrowers!

Residential and Commercial Loans

Available in Most States!

Special loan programs for:

- Jumbo Loans
- Self Employed and with a work permit
- Business loans with or without property

(734) 330-8859

balbir.grewal@sistarmortgage.com
balbirgrewal.sistarmortgage.com
https://www.nmlsconsumeraccess.org

ਐੱਨ.ਆਈ.ਏ. ਕਰੇਗੀ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚ ਬੰਦ 3 ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ

ਮੁਹਾਲੀ: ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਫੋਰਟਾ ਬਾਣੇ ਅਧੀਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸੇਨਾ ਹਸਪਤਾਲ ਨੇੜੇ ਮੰਦਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਮਾਰਚ 2025 ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਗ੍ਰੇਨੇਡ ਧਮਾਕੇ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ (ਐੱਨ ਐਈ ਏ) ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਐੱਨ ਐਈ ਏ ਦੇ ਗਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਤਿੰਨ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਨ ਦੀ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਉਰਫ਼ ਸੰਨੀ, ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਉਰਫ਼ ਮੰਨਾ ਭੱਟੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਤਿੰਨੋਂ ਮੁਲਜ਼ਮ ਇਸ ਸਮੇਂ ਕਪੂਰਥਲਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ

ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਹਨ। ਐੱਨ ਐਈ ਏ ਵੱਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਵੀ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਐੱਨ ਐਈ ਏ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਮਿਲੇ ਤਕਨੀਕੀ ਡਾਟੇ ਅਤੇ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਤੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਤਿੰਨੋਂ ਮੁਲਜ਼ਮ ਫਰਾਰ ਚੱਲ ਰਹੇ ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਉਰਫ਼ ਗੁਰੀ ਬੱਗਾ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਸੱਕ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਗ੍ਰੇਨੇਡ ਖਰੀਦਣ, ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਲਿਜਾਣ, ਆਪਸੀ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਅਤੇ ਮੰਦਰ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਦੀ ਕਬਿਤ ਸਾਜਿਸ਼ ਬਾਰੇ ਅਹਿਮ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਯੂਕਰੇਨ ਤੇ ਰੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ ਊਰਜਾ ਟਿਕਾਣਿਆਂ 'ਤੇ ਹਮਲੇ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ 'ਤੇ ਹੁਤੀ ਲੜਾਕਿਆਂ ਦੇ ਹਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਵ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਕੱਚੇ ਤੇਲ ਦੀ ਆਮਦ ਘਟਣ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਮਰੀਕੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਡੋਨਾਲਡ ਟਰੰਪ ਨੇ ਦਖਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਟਰੰਪ ਨੇ ਯੂਕਰੇਨ ਅਤੇ ਰੂਸ ਨੂੰ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਊਰਜਾ ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਤੇ ਸਪਲਾਈ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ। ਰੂਸੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਦਫਤਰ ਕੋਮਲਿਨ ਨੇ ਟਰੰਪ ਦੀ ਇਸ ਪਹਿਲ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਟਰੰਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਯੂਕਰੇਨ ਰੂਸੀ ਊਰਜਾ ਪਲਾਂਟਾਂ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਵ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਕੱਚੇ ਤੇਲ ਅਤੇ ਡੀਜ਼ਲ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਤੇਲ ਦੀ ਕੀਮਤ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਮਿਲੇਗੀ। ਟਰੰਪ ਨੇ ਯੂਕਰੇਨ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੋਲੋਦੀਮੀਰ ਜ਼ੇਲੇਂਸਕੀ ਨਾਲ ਟੈਲੀਫੋਨ 'ਤੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਯੂਕਰੇਨ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰੂਸ ਦੀਆਂ ਕਰੀਬ 50 ਤੇਲ ਰਿਫਾਇਨਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਗੈਸ ਟਿਕਾਣਿਆਂ, ਪਾਈਪਲਾਈਨਾਂ ਅਤੇ ਬੰਦਰਗਾਹਾਂ 'ਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਹਮਲੇ ਕਰ ਕੇ ਰੂਸੀ ਤੇਲ ਅਤੇ ਗੈਸ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ, ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਪੋਲੈਂਡ ਨਾਲ

ਲੱਗਦੇ ਯੂਕਰੇਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘ ਰਹੀ ਟ੍ਰੇਨ 'ਤੇ ਰੂਸ ਦੇ ਫ਼ੌਜੀ ਹਮਲੇ 'ਤੇ ਨਾਟੋ ਦੇ ਮੁਖੀ ਮਾਰਕ ਰੂਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਯੂਕਰੇਨ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਾਂਗੇ। ਰੂਸ ਦੀ ਨਾਟੋ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਰੂਸ ਨਾਟੋ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ। ਏਐੱਨਐਈ ਅਨੁਸਾਰ, ਰੂਸ ਨੇ ਜਿਸ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਜਾ ਰਹੀ ਟ੍ਰੇਨ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ, ਉਸੇ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬੋਰਿਸ ਜਾਨਸਨ, ਸਵੀਡਨ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕਾਰਲ ਬਾਈਲਡ ਅਤੇ ਯੂਰਪੀ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਦਲ ਇੱਕ ਹੋਰ ਟ੍ਰੇਨ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਰਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਉਹ ਰੂਸੀ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਬਾਲ ਬਾਲ ਬਚ ਗਏ।

ਹੁਤੀ ਵੱਲੋਂ ਸਾਊਦੀ ਹਵਾਈ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਹਮਲਾ

ਦੁਬਈ: ਓਮਾਨ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਅਰਬ ਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਈਰਾਨ ਵਿਚਕਾਰ ਮੀਟਿੰਗ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਦਾ ਮਕਸਦ ਅਮਰੀਕਾ-ਈਰਾਨ ਟਕਰਾਅ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਹੁਤੀ ਲੜਾਕਿਆਂ ਦੀ ਹਮਲਾਵਰ ਕਾਰਵਾਈ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ, ਯਮਨ ਦੇ ਹੁਤੀ ਲੜਾਕਿਆਂ ਨੇ ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ਨੇੜੇ ਸਥਿਤ ਖਮੀਸ ਮੁਸੈਤ ਏਅਰਬੇਸ 'ਤੇ ਮਿਜ਼ਾਈਲ ਅਤੇ ਡ੍ਰੋਨ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਲੜਾਕੂ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਹੈਂਗਰਾਂ, ਰਾਡਾਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ, ਰਨਵੇਅ ਅਤੇ ਗੋਲਾ-ਬਾਰੂਦ ਦੇ ਭੰਡਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਹੁਤੀ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨੁਕਸਾਨੀ ਗਈ ਪੁਰਬ-ਪੱਛਮ ਤੇਲ ਪਾਈਪਲਾਈਨ ਤੋਂ ਸਪਲਾਈ ਦੇ ਜਲਦੀ ਬਹਾਲ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਘੱਟ ਹੈ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਦੇਵਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇਲ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਉਛਾਲ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕੱਚੇ ਤੇਲ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ 'ਚ ਚਾਰ ਫ਼ੀਸਦ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਾਧਾ

ਹੁਤੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਊਦੀ ਏਅਰਬੇਸ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੈਂਕੜੇ ਸਾਊਦੀ ਹਵਾਈ ਹਮਲਿਆਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਏਅਰਬੇਸ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਾਊਦੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਯਮਨ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ਨੇੜੇ ਤਿੰਨ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਲਈ ਚਿਤਾਵਨੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਮ ਸਰਗਰਮੀਆਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ, ਹੁਤੀ ਲੜਾਕਿਆਂ ਨੇ ਲਾਲ ਸਾਗਰ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਟਾਪੂਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਬਾਬ-ਅਲ-ਮੰਦੇਬ ਜਲਡਮਰੂ (ਸਟ੍ਰੇਟ) ਰਾਹੀਂ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਹੋਣੇ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਤੇਲ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਵਿੱਚ

ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਿੱਥੇ ਹੁਤੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਰਸਤੇ 'ਤੇ, ਜੋ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਜਲ-ਮਾਰਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ, ਸਾਊਦੀ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਪਾਰਕ ਜਹਾਜ਼ ਆਮ ਵਾਂਗ ਲੰਘ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਤੇਲ ਬਰਾਮਦਕਾਰ ਦੇਸ਼, ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ 'ਤੇ ਹੁਤੀ ਟਕਰਾਅ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਹੱਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਹਿਮਾਲਿਆ ਨਾਲ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਵੇਗੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਜੀ.ਡੀ.ਪੀ.

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਹਿਮਾਲਿਆ ਇੱਕ ਬੇਹੱਦ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਮੌਤ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਜਲਵਾਯੂ ਤਬਦੀਲੀ ਕਾਰਨ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 65 ਫ਼ੀਸਦੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪਿਘਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਕੰਸਲਟੈਂਸੀ 'ਸਿਸਟੇਮਿਕ', 'ਇੰਟੀਗ੍ਰੇਟਿਡ ਮਾਊਂਟੇਨ ਇਨੀਸ਼ੀਏਟਿਵ', 'ਆਈਸੀਆਈਐਮਓਡੀ' ਅਤੇ ਜੀਬੀ ਪੰਤ ਨੈਸ਼ਨਲ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਹਿਮਾਲੀਅਨ ਐਨਵਾਇਰਨਮੈਂਟ ਦੀ ਹਾਲੀਆ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਪਹਾੜਾਂ ਦਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਸਿਰਫ਼ ਸਥਾਨਕ ਤਬਾਹੀ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਰੀੜ੍ਹ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨੇਪਾਲ ਅਤੇ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਆਏ ਭਿਆਨਕ ਹੜ੍ਹ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 1,300 ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਚਲੀ ਗਈ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹਨ ਕਿ ਹਿਮਾਲੀਅਨ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਫ਼ਤਾਂ ਦਾ ਖ਼ਤਰਾ ਹੁਣ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਧਾਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਹਿਮਾਲਿਆ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਜਲਤੰਤਰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਕਰੀਬ 20 ਫ਼ੀਸਦੀ ਜੀਡੀਪੀ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਕਣਕ, ਚੌਲ, ਚਾਹ, ਪਣਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੈਰ-ਸਪਾਟੇ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਚੱਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਕਦਮ ਨਾ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਅਤੇ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਇਸੇ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਪਿਘਲਦੇ ਰਹੇ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਦੀ 20 ਫ਼ੀਸਦੀ ਜੀਡੀਪੀ ਵਹਿ ਜਾਵੇਗੀ। ਲੰਡਨ ਸਕੂਲ ਆਫ ਇਕਨਾਮਿਕਸ ਦੇ ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰੀ ਲਾਰਡ ਨਿਕੋਲਸ ਸਟਰਨ ਨੇ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਰਕਟਿਕ ਜਾਂ ਅੰਟਾਰਕਟਿਕ ਦੇ ਉਲਟ ਇਸ 'ਬਰਫ਼ ਪੋਲ' (ਤੀਜੇ ਧਰੁਵ) ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਲੋਕ ਵੱਸਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਇੱਕ ਖ਼ਤਰਨਾਕ

56 ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਝੀਲਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ 'ਬੇਹੱਦ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ'
ਭਾਰਤ ਦਾ ਕਰੀਬ 18 ਫ਼ੀਸਦੀ ਭਾਗ ਹਿਮਾਲਿਆਈ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁੱਲ ਆਫ਼ਤਾਂ ਦਾ 35 ਫ਼ੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਇਸੇ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਤਾਬਕ ਭਾਰਤੀ ਹਿਮਾਲੀਅਨ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਖ਼ਤਰੇ ਵਾਲੀਆਂ 189 ਝੀਲਾਂ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨਕ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 56 ਝੀਲਾਂ ਨੂੰ 'ਬੇਹੱਦ ਉੱਚ ਖ਼ਤਰੇ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ' ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀ ਜਲ ਆਯੋਗ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀਆਂ ਨਦੀ ਘਾਟੀਆਂ ਵਿੱਚ 10 ਹੈਕਟੇਅਰ ਤੋਂ ਵੱਡੀਆਂ 2,485 ਝੀਲਾਂ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਣਸੁਖਾਵੀਂ ਸਥਿਤੀ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਬੀਤੇ ਦਿਨੀਂ ਤਿੱਬਤ ਰਸਤੇ ਨੇਪਾਲ 'ਚ ਆਏ ਹੜ੍ਹ ਦਾ ਅਸਰ ਭਾਰਤ ਤੱਕ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਇਹ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸੈਰ-ਸਪਾਟੇ ਦਾ ਮਾਡਲ ਬਦਲਣ ਅਤੇ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਲੋੜ
ਆਈਸੀਆਈਐਮਓਡੀ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਪੇਮਾ ਗਜ਼ਾਤਸੇ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਖ਼ਤਰੇ ਸਰਹੱਦਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਇਕੱਲਾ ਇਸ ਸੰਕਟ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਨਜਿੱਠ ਸਕਦਾ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬਲੈਕ ਕਾਰਬਨ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਲਿਆਉਣਾ, ਗਲੇਸ਼ੀਅਰਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਧਾਉਣਾ ਅਤੇ ਆਫ਼ਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਭਾਰਤੀ ਹਿਮਾਲੀਅਨ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਾਲ ਭਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕਰੀਬ 40 ਕਰੋੜ ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਸੈਰ-ਸਪਾਟੇ ਦਾ ਮਾਡਲ ਵੀ ਬਦਲਣਾ ਪਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ 'ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਥਾਨਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮੁੱਲ ਸਿਰਜਣ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਿਤਾਵਨੀਆਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਲਈ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦੇਵੇਂ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਣਗੇ।

ਜਲਤੰਤਰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਕਰੀਬ 20 ਫ਼ੀਸਦੀ ਜੀਡੀਪੀ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਕਣਕ, ਚੌਲ, ਚਾਹ, ਪਣਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੈਰ-ਸਪਾਟੇ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਚੱਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਕਦਮ ਨਾ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਅਤੇ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਇਸੇ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਪਿਘਲਦੇ ਰਹੇ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਦੀ 20 ਫ਼ੀਸਦੀ ਜੀਡੀਪੀ ਵਹਿ ਜਾਵੇਗੀ। ਲੰਡਨ ਸਕੂਲ ਆਫ ਇਕਨਾਮਿਕਸ ਦੇ ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰੀ ਲਾਰਡ ਨਿਕੋਲਸ ਸਟਰਨ ਨੇ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਰਕਟਿਕ ਜਾਂ ਅੰਟਾਰਕਟਿਕ ਦੇ ਉਲਟ ਇਸ 'ਬਰਫ਼ ਪੋਲ' (ਤੀਜੇ ਧਰੁਵ) ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਲੋਕ ਵੱਸਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਇੱਕ ਖ਼ਤਰਨਾਕ

'ਟਿਪਿੰਗ ਪੁਆਇੰਟ' ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੇ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰਾਂ ਦੇ ਪਿਘਲਣ ਲਈ ਕਰੀਬ ਇੱਕ-ਤਿਹਾਈ ਹੱਦ ਤੱਕ 'ਬਲੈਕ ਕਾਰਬਨ' (ਕਾਲਾ ਧੂਆਂ) ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਦੀਆਂ ਭੱਠੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਲਖ਼ ਬਰਫ਼ 'ਤੇ ਜਮ ਕੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਗਰਮੀ

ਸੋਖਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿਘਲਣ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਤੇਜ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਿਮਾਲਿਆ-ਕਾਰਾਕੋਰਮ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅਨੁਮਾਨਿਤ 40 ਹਜ਼ਾਰ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ਼ 21 ਦੀ ਹੀ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਘਾਟ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ 'ਚ ਫੈਰੀ ਡੁੱਬਣ ਮਗਰੋਂ 129 ਲੋਕ ਲਾਪਤਾ

ਬੰਜਰਮਾਸੀਨ: ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਫੈਰੀ ਦੇ ਡੁੱਬਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਾਪਤਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੋਮਵਾਰ ਨੂੰ ਭਾਲ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਲਾਪਤਾ 129 ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਵਾ ਸਾਗਰ ਵਿੱਚ ਖਰਾਬ ਮੌਸਮ ਕਾਰਨ ਫੈਰੀ ਪਲਟਣ ਨਾਲ ਛੇ ਯਾਤਰੀਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ 129 ਲੋਕ ਲਾਪਤਾ ਹੋ ਗਏ। 'ਵਰਕੋ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ-8' ਵਿੱਚ 240 ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕ ਸਵਾਰ ਸਨ। ਇਹ ਫੈਰੀ ਪੁਰਬੀ ਜਾਵਾ ਸੂਬਾ ਦੇ ਸੁਰਾਬਾਇਆ ਤੋਂ ਬੋਰਨੀਓ ਟਾਪੂ ਦੇ ਦੱਖਣੀ ਕਾਲੀਮੰਤਨ ਸੂਬੇ ਦੇ ਬੰਜਰਮਾਸੀਨ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਇਸ ਦੇ ਕਪਤਾਨ ਨੇ ਮਦਦ ਲਈ ਕਾਲ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਫੈਰੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ 10 ਫੁੱਟ ਤੱਕ ਉੱਚੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਝੁਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਵੇਰੇ ਕਰੀਬ ਦੋ ਵਜੇ ਫੈਰੀ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਟੁੱਟ ਗਈ ਅਤੇ ਇਹ ਬੰਜਰਮਾਸੀਨ ਤੋਂ ਕਰੀਬ 148 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਜਾਵਾ ਸਾਗਰ ਦੇ ਮਸਾਲੋਬੋ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਪਲਟ ਗਈ।

ਬੇਕਾਬੂ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤਾਂ, ਜਲ ਸੰਕਟ ਦੀ ਆਹਟ
ਪਿਛਲੀਆਂ ਆਫ਼ਤਾਂ ਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮ ਅੱਜ ਵੀ ਡੂੰਘੇ ਹਨ। 2023 ਵਿੱਚ ਸਿੱਕਿਮ ਅਤੇ 2021 ਵਿੱਚ ਉੱਤਰਾਖੰਡ ਦੀਆਂ ਰਿਸ਼ੀਗੰਗਾ ਅਤੇ ਧੌਲੀਗੰਗਾ ਘਾਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਏ ਹੜ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੈਂਕੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਚਲੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਖ਼ਤਰਾ ਸਿਰਫ਼ ਅਚਾਨਕ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਜੀਵਨਦਾਇਕ ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਜਲਤੰਤਰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਕਰੀਬ 20 ਫ਼ੀਸਦੀ ਜੀਡੀਪੀ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਣਕ, ਚੌਲ, ਚਾਹ, ਪਣਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੈਰ-ਸਪਾਟੇ ਦੀਆਂ ਅਰਥ-ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਚੱਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਮੁੱਲ ਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਪੰਜ ਫ਼ੀਸਦ ਹੀ ਪਹਾੜੀ ਸੂਬਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

19 ਸਤੰਬਰ, ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ

ਬ੍ਰਿਕਸ ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਸਬਕ

ਈਰਾਨ-ਅਮਰੀਕਾ-ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਦੀ ਜੰਗ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਬ੍ਰਿਕਸ ਸੰਮੇਲਨ ਕਈ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਸੰਮੇਲਨ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਕੀ ਲਾਭ ਹੋਇਆ ਹੈ?

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦੀ ਵਲਾਦੀਮੀਰ ਪੂਤਿਨ ਅਤੇ ਸ਼ੀ ਜਿਨਪਿੰਗ ਨਾਲ ਹੋਈ ਮਿਲਣੀ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਦੀ ਜੋ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਉਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਸਵੀਰਾਂ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਡੋਨਲਡ ਟਰੰਪ ਤੇ ਨੇਤਨਯਾਹੂ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕੂਟਨੀਤੀ 'ਚ ਜੋ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆ ਭਰ 'ਚ ਮਚੇ ਕੋਹਰਾਮ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਵੀ ਅਛੂਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਭਾਰਤ ਸਮੇਤ ਹਰ ਦੇਸ਼ ਉਲਝਣ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਜੋ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਣਕਿਆਸਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਲਗਾਉਣ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਚੀਨ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਟਰੰਪ ਦੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਅੱਗੇ ਝੁਕਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਰੂਸ ਤੇ ਈਰਾਨ ਵੀ ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਅਡੋਲ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ।

ਮੋਦੀ ਦੀ ਟਰੰਪ ਤੇ ਨੇਤਨਯਾਹੂ ਦੋਹਾਂ ਨਾਲ ਨੇੜਤਾ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ, ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ। ਪਰ ਸੱਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਟਰੰਪ ਤੇ ਨੇਤਨਯਾਹੂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀ ਸਕੇ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਟਰੰਪ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਮੋਦੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦੋਸਤ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਅਪਮਾਨਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਕਦੇ ਵੀ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਭਾਰਤ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਟੈਰਿਫ ਲਗਾਏ। ਅਮਰੀਕੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥਕੜੀਆਂ ਤੇ ਬੇੜੀਆਂ ਲਗਾ ਕੇ ਭਾਰਤ ਭੇਜਿਆ। ਟਰੰਪ ਨੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ 'ਆਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਸੰਧੂਰ' ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿ ਵਿਚਾਲੇ ਜੰਗਬੰਦੀ ਕਰਵਾਈ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ 'ਟੈਰਿਫ ਕਿੰਗ' ਦੱਸਦਿਆਂ 'ਮੋਦੀ ਦੇ ਕਰੀਅਰ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ' ਜਿਹੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਅਪਮਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਈਰਾਨ ਯੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮੋਦੀ ਦਾ ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਜਾ ਕੇ ਨੇਤਨਯਾਹੂ ਨੂੰ ਗਲੇ ਲਗਾਉਣਾ, ਈਰਾਨ ਦੇ ਸੁਪਰੀਮ ਲੀਡਰ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣਾ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਤੇ ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਦੇ ਈਰਾਨ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਇਕਪਾਸੜ ਯੁੱਧ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਤੱਕ ਨਾ ਕਰਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਛਾਣ ਇਕ ਨੈਤਿਕਤਾਵਾਦੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਹੁਣ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨੈਤਿਕ ਅਕਸ ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਲੱਗਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਇਕ ਨਸਲਕ੍ਰਸ਼ੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਜ (ਇਜ਼ਰਾਈਲ) ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ? ਇਸ ਸੰਦਰਭ 'ਚ ਬ੍ਰਿਕਸ ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਦਿੱਲੀ ਐਲਾਨਨਾਮੇ 'ਚ ਗਾਜ਼ਾ ਵਿਚ ਨਸਲਕ੍ਰਸ਼ੀ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਤੇ ਅਤੇ ਫਿਲਸਤੀਨ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਲਈ 'ਟੂ-ਸਟੇਟ' ਫਾਰਮੂਲੇ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨਾ ਭਾਰਤ ਦਾ ਇਕ ਸਹੀ ਕਦਮ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੇ ਇਕ ਵੱਡੀ ਗਲਤੀ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਇਕ ਵੱਡਾ ਕਦਮ ਉਠਾਇਆ ਹੈ। ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਮਹਾਨ ਵਿਰਾਸਤ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਬ੍ਰਿਕਸ ਐਲਾਨਨਾਮੇ ਵਿਚ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾਂ ਲਿਆਂ ਇਕਪਾਸੜ ਟੈਰਿਫਾਂ ਦੀ ਵੀ ਤਿੱਖੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਐਸ.ਸੀ.ਓ. ਦੀ ਬੈਠਕ 'ਚ ਵੀ ਈਰਾਨ ਵਿਰੁੱਧ ਅਮਰੀਕਾ ਤੇ ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਦੀ ਇਕਪਾਸੜ ਜੰਗ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦਿਆਂ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਭਾਰਤ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਮਤੇ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰ ਕੇ ਅਮਰੀਕਾ ਨੂੰ ਇਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਦਿੱਲੀ ਐਲਾਨਨਾਮੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਨ 'ਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮੋਦੀ ਨੇ ਦੁਰਲੱਭ ਧਰਤੀ ਦੀਆਂ ਧਾਤਾਂ ਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰਾਂ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਚੀਨੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸ਼ੀ ਜਿਨਪਿੰਗ ਲਈ ਇਕ ਸੁਨੇਹਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਚ ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਤੇ ਚੀਨ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਭ ਨਾਲ ਜੁੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ 'ਤੇ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਮਝ ਕੇ ਦਬਾਉਣ ਜਾਂ ਬਲੈਕਮੇਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕਰੇ। ਬ੍ਰਿਕਸ ਐਲਾਨਨਾਮੇ 'ਚ ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰਣਨੀਤਕ ਰੁਖ਼ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਭ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਣਨੀਤੀ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਭਵਿੱਖ 'ਚ ਵੀ ਇਸ 'ਤੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਚੱਲਦੇ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਵਿਚ ਆਈ ਖੜੋਤ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋ ਸਕੇਗਾ।

ਭਾਰਤ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰਵਾਇਤੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਬ੍ਰਿਕਸ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਟਰੰਪ ਦੀਆਂ ਵਿਘਨਕਾਰੀ ਨੀਤੀਆਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਵਿਗਾੜ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ 'ਚ ਜੋ ਬਦਲਾਅ ਆਇਆ ਸੀ, ਹੁਣ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਠੋਸ ਸੰਤੁਲਨ ਵੱਲ ਵਧ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਸਿਰਫ਼ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦੀ, ਇਹ ਦੂਰਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਠੋਸ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਤੇ ਬੌਧਿਕ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਨਾਲ ਚੱਲਦੀ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਿਜਾਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹਿਤਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਢੁਕਵੀਆਂ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਹੀ ਅਹਿਮ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਿੱਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਇਹ ਅੱਗੇ ਵਧਣ, ਉਹੀ ਸਾਡਾ ਦੋਸਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਨਾਹ-ਸੋਟਾ

-ਚਾਚਾ ਬੇਲਿਹਾਜ਼

ਮਸਲਾ ਬੇਅਦਬੀਆਂ ਦਾ

ਹਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹੋ ਹੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, 'ਸਿਟ' ਨਵੀਂ ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਬਣਾਈ ਗਏ। ਬਣੀ ਟੀਮ ਦਾ ਬਦਲ ਕੇ 'ਰੂਪ' ਬੋੜਾ, ਮੈਂਬਰ ਨਵਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਫਸਾਈ ਗਏ। 'ਸਜ਼ਾ ਦਿਆਂ ਗੇ' ਆਖ ਕੇ ਲਈ ਸੱਤਾ, ਵਾਂਗ ਪਹਿਲਿਆਂ ਕੇਸ ਲਮਕਾਈ ਗਏ। ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਲੋਕਾਂ 'ਚ ਜਾਣ ਵਾਲਾ, ਉਹ ਪੁੱਛਣਗੇ ਕਾਹਤੋਂ 'ਟਰਕਾਈ' ਗਏ। 'ਫੁਕ ਨਿਕਲੀ' ਜਨਤਾ ਇਹ ਆਖਦੀ ਏ, ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਵਾਲੀਆਂ 'ਪਦਵੀਆਂ' ਦੀ। ਸੰਮਨ ਭੇਜ ਕੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਕਰਨੇ, ਏਹੀ ਸਮਝੀਏ 'ਸਜ਼ਾ' ਬੇਅਦਬੀਆਂ ਦੀ?

ਖੁੰਖਾਰ ਲੜਾਈ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਅਖਾੜਾ

ਅਰਬ ਉਪਦੀਪ 'ਚ ਜੰਗ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਅਖਾੜਾ ਮਘ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਯਮਨ 'ਚ ਹੂਥੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਅਨਸਰਅੱਲਾ (ਰੱਬ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀ) ਨਾਮ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਫੌਜਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ 'ਲਾਲ ਸਾਗਰ' ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਯਮਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ (ਬੰਦਰਗਾਹਾਂ) ਅਤੇ ਕੁੰਜੀਵਤ ਯੁੱਧਨੀਤਿਕ ਟਾਪੂਆਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਈਰਾਨ ਨੇ ਪਰਸ਼ੀਅਨ ਗਲਫ 'ਚ ਹੋਰਮੂਜ ਸਟਰੇਟ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਗਲਘੱਟ ਸਮੁੰਦਰੀ ਲਾਂਘੇ 'ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ,

ਪੀ.ਐਸ.ਰੋਡੇ

ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਮਨ ਦੇ ਹੂਥੀ ਮਲੇਸ਼ੀਆ ਨੇ ਵੀ 'ਲਾਲ ਸਾਗਰ' ਦੀ ਇੰਟਰੀ 'ਤੇ 'ਬਾਬ ਅਲ-ਮੈਨਡੇਰ' ਨਾਮ ਦੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸਮੁੰਦਰੀ ਲਾਂਘੇ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਰਾਨ ਵਾਂਗ ਹੀ ਯਮਨ ਦੇ ਹੂਥੀ ਲੜਾਕੂਆਂ ਹੱਥ ਵੀ ਇਸ ਸਮੁੰਦਰੀ ਰੂਟ 'ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਦਾ ਲੈਵਰੇਜ ਹੱਥ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੀਹਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸਿਆਸੀ ਤੇ ਫੌਜੀ ਯੁਧਨੀਤੀ ਪੱਖੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਤਕੜੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।

ਯੁੱਧ ਦਾ ਇਹ ਅਖਾੜਾ ਸਿਰਫ਼ ਹੂਥੀ ਲੜਾਕੂਆਂ ਦਰਮਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਘਿਆ, ਇਸ ਦੇ ਘੇਰੇ 'ਚ ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਇਰਾਕ 'ਚ ਸਰਗਰਮ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ ਵਿਰੋਧੀ 'ਟਾਕਰੇ ਦਾ ਧੁਰਾ' (Axis of Resistance) ਵੀ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਉਹ 'ਟਾਕਰੇ ਦਾ ਧੁਰਾ' ਨਾਮ ਦਾ ਮਲੇਸ਼ੀਆ ਗੱਠਜੋੜ ਹੈ, ਜੋ ਅਮਰੀਕਾ ਨੂੰ ਇਰਾਕ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਇਰਾਕ 'ਚ ਸਥਿਤ ਅਮਰੀਕੀ ਮਿਲਟਰੀ ਬੇਸ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਰਾਕ ਦੇ ਚਾਰ ਮਲੇਸ਼ੀਆ ਗਰੁਪਾਂ ਦਾ ਗੱਠਜੋੜ ਹੈ, ਜੀਹਦੇ 'ਤੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ ਨੇ ਸਾਂਝਾ ਫੌਜੀ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਜੰਗ 'ਚ, ਜਿੱਥੇ ਯਮਨੀ ਹੂਥੀ ਮਲੇਸ਼ੀਆ ਨੇ ਯਮਨੀ ਸਰਕਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਭਾਂਜ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯਮਨੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀ ਅਤੇ ਯਮਨ 'ਚ ਸਿੱਧੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰ ਰਹੇ ਦੇਸ਼ ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ, ਉਸਦੇ ਫੌਜੀ ਨਿਕਾਣਿਆਂ, ਹਵਾਈ ਅੱਡਿਆਂ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਊਰਜਾ ਢਾਂਚੇ 'ਤੇ, ਡਰੋਨਾਂ ਤੇ ਮਿਜ਼ਾਈਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵੱਡੇ ਹਮਲੇ ਕਰਕੇ ਤਬਾਹੀ ਮਚਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ੁੱਭ ਕਾਰਵਾਈ 'ਚ ਇਰਾਕ 'ਚ ਸਰਗਰਮ 'ਟਾਕਰੇ ਦਾ ਧੁਰਾ' ਮਲੇਸ਼ੀਆ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ! ਉਸਨੇ ਡਰੋਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ ਦੇ ਊਰਜਾ ਢਾਂਚੇ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਦੀ 'ਈਸਟ-ਵੈਸਟ ਪਾਈਪਲਾਈਨ' ਨੂੰ ਸੱਤ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਊਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੀ ਲਾਈਫ-ਲਾਈਨ ਉਹ ਪਾਈਪਲਾਈਨ ਹੈ ਜੋ 'ਲਾਲ ਸਾਗਰ' ਤੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਈਰਾਨ ਨੇ 'ਸਟਰੇਟ ਆਫ ਹਾਰਮੂਜ਼' ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਬਲਾਕੇਡ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ ਨੇ ਉਧਰ ਦੀ ਲੰਘਣ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਤੇਲ ਦਾ ਮੁਹਾਣ ਵੀ ਇਸ ਪਾਈਪਲਾਈਨ ਵੱਲ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਨੁਕਸਾਨੀ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ ਨੂੰ ਇਹ ਪਾਈਪਲਾਈਨ ਵੀ ਇਕ ਵਾਰ ਬੰਦ ਕਰਨੀ ਪੈ ਗਈ ਹੈ।

ਇਸ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਦਿਲਚਸਪ ਪਹਿਲੂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ ਇੱਕ ਬੇਵੱਸ ਤੇ ਬੇਸਹਾਰਾ ਸਥਿਤੀ 'ਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਹੂਥੀ ਲੜਾਕੂਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਅਤੇ ਕੁਚਲਣ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਟਰੰਪ ਨੂੰ ਫੋਨ 'ਤੇ ਦੋ ਵਾਰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਤਾਂ ਟਰੰਪ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕੋਰੀ ਨਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ! ਫਿਰ ਦੂਜੀ ਅਪੀਲ 'ਤੇ ਟਰੰਪ ਨੇ ਫੌਜੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਤਾਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਖੁਫੀਆ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ ਲਈ 100 ਸਲਾਹਕਾਰ ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ। ਸਿਰਫ਼ ਪੰਜ ਹਫ਼ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ 7 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਦੇਸ਼ਾਂ; ਸਾਊਦੀ

ਅਰਬ, ਤੁਰਕੀ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚ 'ਮੱਕਾ ਜੁਆਇੰਟ ਡੀਫੈਂਸ ਐਗਰੀਮੈਂਟ' ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਊਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੇ ਤੁਰਕੀ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਯਮਨ ਦੇ ਹੂਥੀ ਲੜਾਕੂਆਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਜੰਗ 'ਚ ਉਸਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਲੜਾਈ ਆਪਣੇ ਡੀਫੈਂਸ ਐਗਰੀਮੈਂਟ ਹੇਠ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਵੱਖਰੇ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਵੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਡੀਫੈਂਸ ਐਗਰੀਮੈਂਟ ਦੇ ਘੇਰੇ 'ਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ! ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਇਰਾਕ 'ਚ 'ਟਾਕਰੇ ਦਾ ਧੁਰਾ' ਦੇ ਮਲੇਸ਼ੀਆ 'ਤੇ ਸਾਂਝਾ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਉਹੀ ਮਲੇਸ਼ੀਆ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਈਸਟ-ਵੈਸਟ ਪਾਈਪਲਾਈਨ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਬਦਲੇ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਜੁਟਾ ਸਕਿਆ! ਇਸ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਇੰਨਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਰਾਕ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਮਲੇਸ਼ੀਆ ਨੂੰ ਉਸ 'ਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕੇ! ਇਕ ਹੋਰ ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਯਮਨ ਦੀ ਹੂਥੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਟਰੰਪ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ, ਯਮਨ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ/ਜੰਗ 'ਚ ਦਖਲ ਨਾ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਜੇ ਉਸ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਬਾਬ ਅਲ-ਮੈਨਡੇਰ ਸਮੁੰਦਰੀ ਰੂਟ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਜਹਾਜ਼, ਲਾਲ ਸਾਗਰ 'ਚ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਟਰੰਪ ਨੇ ਇਹ ਤਾਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੂਥੀਆਂ ਦਾ ਫੋਨ ਆਇਆ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਸਬੰਧੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਧਮਕੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਹੂਥੀ ਲੜਾਕੂਆਂ ਨੇ, ਯਮਨ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਅਤੇ ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ ਤੇ ਧਾਵਾ ਬੋਲਣ ਲਈ ਸਮੇਂ ਦੀ ਚੋਣ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚਲਾਕੀ ਤੇ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਯਮਨ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸਾਨਾ (SAN'A), ਸਾਨਾ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਏਅਰਪੋਰਟ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ 70 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ 'ਤੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਬਜ਼ਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਵਗੈਰਾ ਚੁਣ ਕੇ ਬਕਾਇਦਾ ਅਨਸਰਅੱਲਾ ਹਕੂਮਤ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ! ਪਹਿਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭੱਜ ਕੇ ਗਵਾਂਢੀ ਮੁਲਕ ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ 'ਚ ਸ਼ਰਨ ਲੈ ਲਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਉਥੋਂ ਹੀ ਜਲਾਵਤਨ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਪਰੇਟ ਕਰਦਿਆਂ ਯਮਨ ਦੀ 25-30 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਬਾਦੀ 'ਤੇ ਹਕੂਮਤ ਕਰਦੀ ਸੀ। 2 ਅਪ੍ਰੈਲ 2022 'ਚ ਯੂਨਾਈਟਡ ਨੇਸ਼ਨਜ਼ ਵੱਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਵਕਤੀ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ 2 ਅਕਤੂਬਰ 2022 'ਚ ਖਤਮ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਦੋਵਾਂ ਸਰਕਾਰਾਂ 'ਚ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਦੌਰ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਇਰਾਨ ਵਾਂਗ ਯਮਨ ਦੇ ਹੂਥੀ ਵੀ ਫੌਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਯਮਨ ਦੀ ਜਲਾਵਤਨੀ ਸਰਕਾਰ, ਯਮਨ ਦੀ ਉਸ 25-30 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਆਬਾਦੀ 'ਚ ਵੀ ਬਦਨਾਮ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਉਹ ਹਕੂਮਤ ਕਰਦੀ ਹੈ! ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਹੂਥੀ ਫੌਜ, ਸਰਕਾਰੀ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਖਦੇੜ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਹੂਥੀ (ਅਨਸਰਅੱਲਾ) ਹਕੂਮਤ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਜੰਗ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛੇੜ ਰਹੀ? ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਹੀ!

ਅਸਲ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਯਮਨ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਫੌਜਾਂ ਅਤੇ ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ ਨਾਲ ਲੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ! ਉਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਇਸ ਜੰਗ 'ਚ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਆਉਣ! ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਹੀ ਸਮੇਂ ਦੋ ਦੀ ਥਾਂ ਚਾਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਤਾਕਤਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਲੜਨੀ ਪਵੇ! ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਇੱਛਾ, ਅਮਰੀਕਾ ਵੱਲੋਂ ਇਰਾਨ 'ਚ ਖਾਪੀ ਸ਼ਿਕਸਤ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ

'ਚ ਤਿੰਨ ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਮੱਧ-ਕਾਲੀਨ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਨੇ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਚੋਣਾਂ 'ਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਜਿੱਤ-ਹਾਰ ਦਾ ਤਕਾਜ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਟਰੰਪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਰਾਨ ਤੇ ਯਮਨ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ! ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਰਿਪਬਲਿਕ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਹਾਰ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਧਰ ਇਜ਼ਰਾਈਲ 'ਚ ਵੀ 27 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜੀਹਦੇ 'ਚ ਨੇਤਨਯਾਹੂ ਦੁਬਾਰਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣਨ ਦਾ ਇੱਛੁਕ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਇਹ ਇੱਛਾ ਬਣਨ ਦੀ ਵੱਧ ਸੰਭਾਵਨਾ ਤਾਂ ਹੀ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਜੰਗ ਚੱਲਦੀ ਰਹੇ! ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਫਲਸਤੀਨ ਅਤੇ ਲਿਬਾਨ 'ਚ ਤਾਂ ਇਕੱਲਾ ਜੰਗ ਜਾਰੀ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਰਾਨ ਅਤੇ ਯਮਨ ਦੀ ਹੂਥੀ ਹਕੂਮਤ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਜੰਗ ਲੜਨ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਇਸ ਜੰਗ 'ਚ ਸਿੱਧੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਅਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜੋ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਇਸ ਸਮੇਂ ਅਜਿਹੀ ਜੰਗ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਸੋ ਹੂਥੀ ਫੌਜਾਂ ਲਈ ਯੁੱਧ ਲੜਨ ਤੇ ਜਿੱਤਣ ਦਾ ਇਹ ਇਕ ਗ਼ਨੀਮਤ ਮੌਕਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਯਮਨ ਦੇ ਹੂਥੀ, ਇਰਾਕ 'ਚ ਟਾਕਰੇ ਦਾ ਧੁਰਾ ਗੱਠਜੋੜ, ਲਿਬਾਨ 'ਚ ਹਜ਼ਬਉਲਾ ਅਤੇ ਫਲਸਤੀਨ 'ਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਕ ਹਮਾਸ ਵੀ ਇਰਾਨ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ 'ਚ ਹਨ। ਇਹ ਤਾਲਮੇਲ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਢਿੱਲਾ-ਮੱਠਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਪੀਡਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇੱਕ ਗੱਲ ਧੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਰਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ (Proxy) ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਸਰਕਾਰਾਂ ਤੇ ਝੋਲੀ-ਚੁੱਕ ਮੀਡੀਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ੀ/ਕੌਮੀ ਸਿਆਸੀ ਹਿੱਤ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸੇ ਸੰਦਰਭ 'ਚ ਹੀ ਉਹ ਲੜਦੇ ਵੀ ਹਨ! ਇਸ ਗਲਤ ਸਮਝ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੁੱਝ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ 'ਚ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਸਭ ਜੰਗਾਂ ਨੂੰ ਸਾਮਰਾਜੀ ਪਰੋਕਸੀ ਜੰਗਾਂ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

43 ਕਰੋੜ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲਾ ਦੇਸ਼ ਯਮਨ ਇੱਕ ਗਰੀਬ ਮੁਲਕ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ 80 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਆਬਾਦੀ ਗਰੀਬੀ ਦੀ ਰੇਖਾ ਦੇ ਹੇਠ ਜੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਸ਼ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਆਰਥਿਕ ਜ਼ੋਨਾਂ 'ਚ ਵੰਡਿਆ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਦੋ ਸਰਕਾਰਾਂ ਸਮਾਨੰਤਰ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਹੈ ਯੂ.ਐਨ.ਓ. ਵੱਲੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪਰ ਜਲਾਵਤਨ ਸਰਕਾਰ ਜੋ ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ 'ਚ ਬੈਠ ਕੇ, ਯਮਨ ਦੀ ਤੀਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਆਬਾਦੀ 'ਤੇ ਹਕੂਮਤ ਚਲਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਪਰ ਹੂਥੀਆਂ ਨੇ ਤਾਜ਼ਾ ਹਮਲੇ 'ਚ ਹੋਥੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਲ ਸਾਗਰ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਚੋਂ ਖਦੇੜ ਦਿੱਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਇਸ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਹੇਠ ਦੀ ਸਿਰਫ 10-15 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਆਬਾਦੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਹੈ ਹੂਥੀਆਂ ਦੀ ਅਨਸਰਅੱਲਾ ਸਰਕਾਰ ਜਿਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਯਮਨ ਦੀ 85-90 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਆਬਾਦੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਯੂ.ਐਨ.ਓ. 'ਚ ਯਮਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।

ਯਮਨ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਅਧਾਰ ਬਹੁਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ ਅਤੇ ਯੂ.ਐਨ.ਓ. ਵੱਲੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪਰ ਯਲਾਵਤਨ ਸਰਕਾਰ ਹੇਠਲੇ ਇਲਾਕੇ 'ਚ, ਕਰੰਸੀ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਕਦਰ ਘਟਾਈ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਤੇ ਮਹਿੰਗਾਈ ਸਿਖਰਾਂ ਛੋਹ ਗਈ ਹੈ। ਹੂਥੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੇ ਇਲਾਕੇ 'ਚ ਕੈਸ਼ ਤਰਲਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਖਿੱਤਿਆਂ 'ਚ ਵਟਾਈ ਸਿਸਟਮ ਵੀ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਲ ਯਾਜੀਰਾ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਹੂਥੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੀ ਮੁੜ ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਮਰਸੀਅਲ ਅਤੇ ਕੈਸ਼ ਤਰਲਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਬਿਲੀਅਨ ਡਾਲਰ। ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਜਿਸ ਗਤੀ ਨਾਲ ਹੂਥੀ ਫੌਜ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ, ਸੰਭਾਵਨਾ ਇਹ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਜਲਦ ਸਰਕਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਹਰਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਹੂਥੀ ਸਰਕਾਰ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲਵੇਗੀ। ਇਹ ਹੂਥੀ (ਅਨਸਰਅੱਲਾ) ਸਰਕਾਰ ਕੋਈ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਹ ਪਿਛਾਧਰੀ ਇਸਲਾਮੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਝੰਡਾ-ਬਰਦਾਰ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਚੋਟ-ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸਾਮਰਾਜ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਮਰੀਕੀ ਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸਾਮਰਾਜ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ!

ਆਰਥਕ ਵਿਕਾਸ: ਐਨੇ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਕਿਉਂ ਨੇ ਅਹਿਸਾਸ!

ਚਾਲੂ ਮਾਲੀ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤਿਮਾਹੀ ਦੇ ਜੀ.ਡੀ.ਪੀ. ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਛਿੱਤੇ ਵਿਵਾਦ ਨੇ ਆਖਿਰਕਾਰ ਬਹਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਮੁਕਾਮ 'ਤੇ ਲਿਆ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਲੋਕ ਇਹ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਆਰਥਕ ਵਾਧਾ ਤੇਜ਼ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਦਰਜ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਮਹਿਸੂਸ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ? ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਦਾ ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ, ਪਰ ਤਾਜ਼ਾ ਬਹਿਸ ਦੌਰਾਨ ਆਮ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਉਲਟ ਆਏ ਅੰਕੜਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਸਿੱਧੇ-ਸਾਦੇ, ਪਰ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਵਾਲ ਉਠਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਸਰਕਾਰੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ

ਸਰਕਾਰ ਗਣਨਾ ਦੀ ਵਿਧੀ ਅਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਵੇ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਣ। ਪਰ ਫਿਰ ਇਹ ਸਵਾਲ ਉਠੇਗਾ ਕਿ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਪੁਰਾਣੀ ਲੜੀ ਵਿਚ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਗਲਤ ਗਣਨਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਉੱਚੀ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੀ ਰਹੀ? ਅਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸਵਾਲ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਪਿੱਛਾ ਛੱਡਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਆਖਿਰਕਾਰ ਇਸ ਚਰਚਾ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਜ਼ਰੂਰ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇਗੀ ਕਿ ਅੰਕੜਿਆਂ ਨਾਲ ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਖੇਡਣਾ ਕਿੰਨਾ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਖੈਰ, ਹੁਣ ਇਸ ਬਹਿਸ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਿਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਉੱਠੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਚਰਚਾ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਕਿ ਵਿਕਾਸ ਜਾਂ ਆਰਥਕ ਵਾਧੇ ਦੀ ਉੱਚੀ ਦਰ ਆਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਮਹਿਸੂਸ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ? ਇਸੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਵੀ ਉਠੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਵਿਕਾਸ ਆਖਿਰ ਕਿਸ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ—ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ, ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ? ਗ਼ੌਰਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਜੀ.ਡੀ.ਪੀ. ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਬਾਰੇ ਚੱਲੀ ਬਹਿਸ ਵਿਚ ਮੁੱਖਧਾਰਾ ਮੀਡੀਆ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਰਾਹੀਂ ਅਜਿਹਾ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਾਸ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਧੀ ਹੋਈ ਵਿਕਰੀ, ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਖੇਤਰ ਦੇ ਵਧੇ ਮੁਨਾਫ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਸੰਪਤੀਆਂ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਨਾਲ ਵਧੀ ਆਮਦਨ ਦਾ ਅਕਸਰ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਅਜਿਹੇ ਪਹਿਲੂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਪਰ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ, ਇਸ ਖ਼ਬਰ ਉੱਤੇ ਗ਼ੌਰ ਕਰੋ:

ਗ਼ੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾ 'ਸੈਂਟਰ ਫ਼ਾਰ ਮਾਨੀਟਰਿੰਗ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਇਕਾਨਮੀ' (CMIE) ਦੇ ਤਾਜ਼ਾ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ:

* ਜੁਲਾਈ ਵਿਚ ਮੁਲਕ ਦੀ ਔਸਤ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦਰ ਵਿਚ 1.5 ਫ਼ੀਸਦੀ ਦੀ ਗਿਰਾਵਟ ਆਈ। ਪਿਛਲੇ 12 ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਲਗਾਤਾਰ ਪੰਜਵੀਂ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਗਿਰਾਵਟ ਹੈ।

* ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਆਏ ਮਾਨਸੂਨ ਨੇ ਸਾਉਣੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਇਆ।

* ਜੁਲਾਈ ਵਿਚ ਖ਼ਤਮ ਹੋਏ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਅਸਲ—ਅਰਥਾਤ ਮਹਿੰਗਾਈ ਮੁਤਾਬਕ ਸਮਾਯੋਜਿਤ—ਪੇਂਡੂ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਵਿਚ 5.7 ਫ਼ੀਸਦੀ ਦੀ ਭਾਰੀ ਗਿਰਾਵਟ ਆਈ, ਜਦਕਿ ਇਸੇ ਅਰਸੇ ਦੌਰਾਨ ਖਪਤਕਾਰ ਮੁੱਲ ਸੂਚਕ ਅੰਕ 2.7 ਫ਼ੀਸਦੀ ਵਧਿਆ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਅਸਲ ਪੇਂਡੂ ਮਜ਼ਦੂਰੀ 8.9 ਫ਼ੀਸਦੀ ਘਟ ਗਈ, ਜਦਕਿ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚ 1.9 ਫ਼ੀਸਦੀ ਦੀ ਗਿਰਾਵਟ ਦਰਜ ਹੋਈ।

* ਅਪ੍ਰੈਲ ਤੋਂ ਜੁਲਾਈ ਦਰਮਿਆਨ ਔਸਤ ਪੇਂਡੂ ਮਜ਼ਦੂਰੀ 21,250 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘਟ ਕੇ 19,922 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਰਹਿ ਗਈ, ਜਦਕਿ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ 32,078 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 32,225 ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਈ। ਪੇਂਡੂ ਖਪਤਕਾਰ ਮੁੱਲ ਸੂਚਕ ਅੰਕ ਵਿਚ 2.9 ਫ਼ੀਸਦੀ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ, ਜਦਕਿ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖਪਤਕਾਰ ਮਹਿੰਗਾਈ ਵਿਚ ਇਹ ਵਾਧਾ 2.4 ਫ਼ੀਸਦੀ ਰਿਹਾ।

* ਇਸ ਲਈ ਜੁਲਾਈ ਵਿਚ—ਸਾਲ-ਦਰ-ਸਾਲ ਆਧਾਰ 'ਤੇ—ਸ਼ਹਿਰੀ ਤਨਖ਼ਾਹ ਵਾਧਾ ਦਰ ਘਟ ਕੇ 10.5 ਫ਼ੀਸਦੀ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਤਨਖ਼ਾਹ ਵਾਧਾ ਦਰ ਘਟ ਕੇ ਸਿਰਫ਼ 5.1 ਫ਼ੀਸਦੀ ਰਹਿ ਗਈ।

* CMIE ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸ ਗ਼ੈਰਬਰਾਬਰ ਤਬਦੀਲੀ ਕਾਰਨ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਵਿਚਲਾ ਪਾਤਾ ਹੋਰ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੇਂਡੂ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਹੁਣ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੀ ਸਿਰਫ਼ 62 ਫ਼ੀਸਦੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ 66 ਫ਼ੀਸਦੀ ਸੀ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਖਿਰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਵਰਗ ਹਨ,

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲਗਾਤਾਰ ਹੋਰ ਦੁੱਭਰ ਹੁੰਦੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਰਸਾਲੇ 'ਮੋਬਲੀ ਰਿਵਿਊ' ਦੇ ਤਾਜ਼ਾ ਅੰਕ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਇਸ ਜ਼ਿਕਰ ਵੱਲ

ਰਹੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੁਭਾਵਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ 'ਸਿਬਿਲ' ਦੇ ਪਾਤਰ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਦੋ ਰਾਸ਼ਟਰਾਂ ਦਾ ਰੂਪਕ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਕਿਉਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਹੱਲ ਕੀ ਹੈ—ਇਸ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦਾ ਘੇਰਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮੁੰਬਈ ਸਥਿਤ ਸੰਸਥਾ 'ਦ ਰਿਸਰਚ

ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ:

'1845 ਵਿਚ ਬਰਤਾਨਵੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ ਦੋ ਕਾਲਜਵੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਈਆਂ ਸਨ: ਬੈਂਜਾਮਿਨ ਡਿਜ਼ਰੇਲੀ—ਜੋ ਦੋ ਵਾਰ ਬਰਤਾਨਵੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਰਹੇ ਅਤੇ ਬਰਤਾਨਵੀ ਜਗੀਰੂ ਵਰਗ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਸਨ—ਦਾ ਨਾਵਲ 'ਸਿਬਿਲ: ਔਰ ਦ ਟੂ ਨੇਸ਼ਨਜ਼' ਅਤੇ ਫਰੈਡਰਿਕ ਏਂਗਲਜ਼ ਦੀ 'ਦ ਕੰਡੀਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਦ ਵਰਕਿੰਗ ਕਲਾਸ ਇਨ ਇੰਗਲੈਂਡ'। ਅੱਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੈ। ਡਿਜ਼ਰੇਲੀ ਦੇ 'ਸਿਬਿਲ' ਨੂੰ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾ ਵਜੋਂ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਸੌਟੀਆਂ ਉੱਤੇ ਇਸ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਕਾਫ਼ੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਨ। ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਨਾਵਲ ਵਜੋਂ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਕੁਲੀਨ-ਵਰਗੀ ਟੌਰੀ—ਰੂੜੀਵਾਦੀ—ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਦੀ ਤਰਸਯੋਗ ਹਾਲਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਨਜ਼ਰੀਆ ਬੁਰਜੂਆ—ਉਸ ਸਮੇਂ ਉੱਭਰ ਰਹੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰ—ਵਰਗ ਦਾ ਆਲੋਚਕ ਸੀ ਅਤੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਯਾਦਗਾਰ ਸਤਰਾਂ—ਚਾਰਟਿਸਟ ਪੱਤਰਕਾਰ ਜੋ ਸਟੀਫਨ ਮੌਰਲੇ ਅਤੇ ਕੁਲੀਨ ਪਰਿਵਾਰ ਤੋਂ ਆਏ ਨਾਵਲ ਦੇ ਨਾਇਕ ਚਾਰਲਸ ਐਂਗ੍ਰੇਮੌਂਟ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਈ ਗੱਲਬਾਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ—ਵੱਖਰੀ ਹੀ ਛਾਪ ਛੱਡਦੀਆਂ ਹਨ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਣ ਰਹੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ ਮੌਰਲੇ ਨੇ ਕਿਹਾ:

'ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਨਾ ਕੋਈ ਸੰਵਾਦ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਹਮਦਰਦੀ; ਜੋ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ, ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਓਨੇ ਹੀ ਅਣਜਾਣ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖਿੱਤਿਆਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਜਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗ੍ਰਹਿਆਂ ਦੇ ਬਾਸ਼ਿੰਦੇ ਹੋਣ; ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੋਈ ਹੋਵੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਭੋਜਨ ਖੁਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ-ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਚਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਹੋਣ।'

ਭਾਵ, ਨਾਵਲ 'ਸਿਬਿਲ' ਦੇ ਪਾਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਨਅਤੀ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਨਾਲ ਉੱਭਰ ਰਹੇ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਲੋਟੂ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਲੁੱਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੋ ਵੱਖਰੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਬਣ ਗਏ ਸਨ। ਡਿਜ਼ਰੇਲੀ ਇਹ ਵੇਰਵਾ ਦੇ ਕੇ ਉੱਥੇ ਹੀ ਰੁਕ ਗਏ। ਪਰ ਫਰੈਡਰਿਕ ਏਂਗਲਜ਼ ਨੇ ਸਨਅਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ, ਲੁੱਟ-ਖਸੁੱਟ ਦੇ ਅਸਲ ਖਾਸੇ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਹੱਲ ਲੱਭਣ ਵੱਲ ਅੱਗੇ ਵਧੇ।

ਖੈਰ, ਮੌਜੂਦਾ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਚੱਲ

ਜੂਨਿਟ ਫ਼ਾਰ ਪਾਲੀਟੀਕਲ ਇਕਾਨਮੀ' ਨੇ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਅਪਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਲੰਮਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਖਾਸ ਕਰਕੇ 2008 ਦੀ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਆਪੀ ਮੰਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਜੋ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਅੱਜ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਸਹਾਇਕ ਹੈ। ਇਸ ਮੁਤਾਬਕ:

2008 ਦੇ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਆਪੀ ਵਿੱਤੀ ਸੰਕਟ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਵਿੱਤੀ ਸੰਪਤੀਆਂ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਜੁੜਾਅ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਭਾਰਤੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦਾ ਸਾਮਰਾਜਵਾਦ ਦੇ ਦਬਦਬੇ ਵਾਲੀ ਵਿਸ਼ਵ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨਾਲ ਵਿਆਪਕ ਏਕੀਕਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਵਿੱਤੀ ਸੰਕਟ ਨੇ ਵਪਾਰ, ਵਿੱਤ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇੱਕ ਡੂੰਘਾ ਝਟਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਮਰਾਜਵਾਦੀ ਮੁਲਕਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਤੀਜੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਮੁਲਕਾਂ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਤਾਲਮੇਲ ਵਾਲਾ ਰਾਜਕੋਸ਼ੀ ਅਤੇ ਮੁਦਰਾ ਪ੍ਰੇਰਕ (Fiscal and Monetary Stimulus) ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਦਬਾਅ ਪਾਇਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਦੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਬਹਾਲ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਸਾਮਰਾਜਵਾਦੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਸੰਪਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਮੁੜ ਵਧੀਆਂ—ਅਰਥਾਤ ਉੱਥੇ ਫ਼ੋਰੀ ਸੰਕਟ ਟਲ ਗਿਆ—ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਨੇ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਸ਼ਕਤੀ, ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ (Primary Goods) ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਕ ਸੰਪਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਹੇਠਾਂ ਲਿਆਉਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਰਕ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਲਈ ਦਬਾਅ ਪਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਯੂ.ਪੀ.ਏ. ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਰਾਜਕੋਸ਼ੀ ਸੁੰਗਤਾਅ ਵਾਲੀ ਨੀਤੀ ਉੱਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ 2011 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਰਥਕ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਨਿਵੇਸ਼ ਦਰਾਂ ਵਿਚ ਗਿਰਾਵਟ ਆਈ, ਜੋ ਫਿਰ ਕਦੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਭਲ ਨਹੀਂ ਸਕੀਆਂ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਕਿ ਨਵ-ਉਦਾਰਵਾਦੀ ਸੁਧਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਨੂੰ ਮੁੜ ਜੀਵਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਸਕਣ ਵਿਚ ਤਤਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਣਇੱਛਾ ਜਾਂ ਅਸਮਰੱਥਾ ਕਾਰਨ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਹਮਲਾਵਰ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ 'ਨੀਤੀਗਤ ਅਧਰੰਗ' (Policy Paralysis) ਦਾ ਦੋਸ਼ ਮੜ੍ਹਨ ਲੱਗੇ।

2013 ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵੱਡੇ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਘਰਾਣਿਆਂ ਨੇ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਨਵ-ਉਦਾਰਵਾਦੀ ਉਪਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਨੂੰ ਮੁੜ ਜੀਵਤ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਦਾਰੀਕਰਨ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀਕਰਨ,

ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰੀਆਂ, ਰਾਜਕੋਸ਼ੀ ਧਨ ਨੂੰ ਭਲਾਈ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਖੇਤਰ ਵੱਲ ਮੋੜਨ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲੁੱਟ ਸੰਭਵ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਫ਼ਾਰਮੂਲਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਡੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀਆਂ ਨੇ ਫ਼ਿਰਕੂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਬਣੇ ਸੰਗਠਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਤੰਤਰ ਵਜੋਂ ਅਪਣਾਇਆ, ਜੋ ਲੋਕ-ਵਿਰੋਧੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਹੇਠ ਰੱਖ ਸਕੇ।

ਇਹ ਆਮ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਕਿ 2014 ਵਿਚ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਿੱਧੇ ਬਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਬਹੁਕੌਮੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਆਪੀ ਸਪਲਾਈ ਚੇਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੇ ਉਪਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਉਪਾਵਾਂ (ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਪਾਵਾਂ) ਨੂੰ ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਉਹ ਵਾਪਸ ਵੀ ਲੈਣੇ ਪਏ ਹਨ।

ਪਰ ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ ਕਿ ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੱਡੀ ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਜਮਾਤ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਹੋਣ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਚੱਲ ਰਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਟੈਕਸ ਵਿਚ ਕਟੌਤੀ, ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਮੁਆਫ਼ੀ, ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਵੋਤਨ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਰਾਹੀਂ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਮੁਨਾਫ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਵਾਧਾ ਸੰਭਵ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਖ਼ੁਦ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਰਥਕ ਸਰਵੇਖਣ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ 'ਵਿੱਤੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਖੇਤਰ ਲਈ ਇੰਨੀ ਚੰਗੀ ਸਥਿਤੀ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਰਹੀ'। ਖੈਰ, ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਵਧਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਨਿੱਜੀ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਖੇਤਰ ਦਾ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ 2011 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਈ ਸੁਸਤੀ ਅਜੇ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਘਰਾਣੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਮੌਜੂਦ ਨਕਦੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਹੀ ਰੱਖ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਵਿੱਤੀ ਸੰਪਤੀਆਂ ਵਿਚ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਆਪਣਾ ਬਾਜ਼ਾਰੀ ਮੁੱਲ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ੇਅਰਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਖ਼ਰੀਦ (Share Buyback) ਵਰਗੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਭਅੰਸ਼ਾਂ (Dividends) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੰਡ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਕਿ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿਚ ਮੰਗ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਸਨਅਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪੂਰੇ ਅਰਸੇ ਦੌਰਾਨ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪੈਦਾਵਾਰੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੀ ਪੂਰੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

ਕਿਉਂਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਨਹੀਂ ਵਧ ਰਿਹਾ, ਇਸ ਲਈ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤ ਹੋਰ ਤਰੀਕਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਤੋਂ ਬੇਦਖਲ ਕਰਨਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਖੇਤਰ ਦਾ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਆਦਿਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਖਣਨ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਇੱਕ ਸਿਰੇ ਉੱਤੇ ਬੇਹੱਦ ਦੌਲਤ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਸਿਰੇ ਉੱਤੇ ਅਤਿਅੰਤ ਗ਼ਰੀਬੀ ਦਾ ਇਕੱਠਾ ਹੋਣਾ ਜਾਰੀ ਹੈ।

ਇਸ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਜੇ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਵਰਗ ਆਰਥਕ ਵਾਧੇ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਆਵਾਮ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਰੋਧਤਾਈ ਨੂੰ ਸੌਖਿਆਂ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਅਸਲ ਚੁਣੌਤੀ ਬਹਿਸ ਨੂੰ ਇਸੇ ਵਿਰੋਧਤਾਈ ਦੇ ਨੁਕਤੇ ਉੱਤੇ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਹੈ। ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਤਕਨੀਕੀ ਬਹਿਸ ਵਿਚ ਉਲਝੇ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਗੱਲ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧੇਗੀ।

**ਸਤੋਂਦਰ ਚੰਜਨ
(ਸੀਨੀਅਰ ਪੱਤਰਕਾਰ)
ਅਨੁਵਾਦ : ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਮਹਿਮੂਦਪੁਰ**

ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਵਾਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਅਣਸੁਲਝਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨੋਟਬੰਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਦੋਂ ਸਮੁੱਚੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਵਿਚ ਦਿਖਾਈ ਗਈ ਉੱਚੀ ਆਰਥਕ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਕਿੱਥੋਂ ਆਈ? ਜਾਂ ਕੋਰੋਨਾ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ—ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਵਿਚ—ਜਦੋਂ ਮਹਾਮਾਰੀ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਝੰਜੋੜ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਮੌਤਾਂ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਵਿਚ ਉਹ ਸਥਿਤੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਝਲਕ ਰਹੀ ਸੀ?

ਫਿਲਹਾਲ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਇਸ ਲਈ ਮੁੜ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਅਪ੍ਰੈਲ ਤੋਂ ਜੂਨ 2026 ਤੱਕ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਉਹ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਈਰਾਨ ਜੰਗ ਦੇ ਅਸਰ ਕਾਰਨ ਰਸੋਈ ਗੈਸ ਦੀ ਘਾਟ, ਪੈਟਰੋਲੀਅਮ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਮਹਿੰਗਾਈ, ਆਮ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧੇ ਅਤੇ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਵਿਤ ਕਮੀ ਆਦਿ ਕਰਕੇ ਜਿੱਥੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਬਜਟ ਵਿਗੜ ਰਹੇ ਸਨ, ਉੱਥੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਹਾਲਤ ਅਜਿਹੀ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੋਨਾ ਨਾ ਖ਼ਰੀਦਣ, ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਦੀ ਖਪਤ ਘਟਾਉਣ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਨਾ ਕਰਨ ਵਰਗੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਹੁਣ ਜੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੇ ਉੱਚੀ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਵਾਲ ਉਠਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸਰਕਾਰੀ ਅੰਕੜੇ ਇਮਾਨਦਾਰ ਗਣਨਾ ਰਾਹੀਂ ਅਸਲ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀਗਰੀ ਰਾਹੀਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ?

ਇਸੇ ਪਿਛੋਕੜ ਕਾਰਨ, ਜਦੋਂ ਸਾਬਕਾ ਵਿੱਤ ਸਕੱਤਰ ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਗਰਗ ਨੇ ਜੀ.ਡੀ.ਪੀ. ਦੀ ਗਣਨਾ ਵਾਲੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਲੜੀਆਂ ਵਿਚ ਆਏ ਫ਼ਰਕ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਜੀ.ਡੀ.ਪੀ. ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਸਬੰਧੀ ਦਾਅਵੇ ਉੱਤੇ ਸਵਾਲ ਚੁੱਕਿਆ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀਆਂ ਦੀ ਇਹ ਦਲੀਲ ਵਜ਼ਨਦਾਰ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲੜੀਆਂ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਤੁਲਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਪਰ ਦੂਜੇ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਮਹਿਜ਼ ਇੱਕ ਤਕਨੀਕੀ ਸਵਾਲ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਵੱਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਆਖਿਰ ਜੀ.ਡੀ.ਪੀ. ਦੀ ਗਣਨਾ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਕੀ ਬਦਲਾਅ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ 2025-26 ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤਿਮਾਹੀ ਵਿਚ ਦੋਵਾਂ ਲੜੀਆਂ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦਰਮਿਆਨ ਛੇ ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਫ਼ਰਕ ਪੈ ਗਿਆ? ਜੇ ਪੁਰਾਣੀ ਲੜੀ ਵਿਚ ਗਣਨਾ 86 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਕੀ ਗਲਤ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਵੀਂ ਲੜੀ ਵਿਚ ਇਹ ਅੰਕੜਾ ਸਿਰਫ਼ 80 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਰਹਿ ਗਿਆ?

ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਜਦੋਂ

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦਾ ਮਸਲਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਦੀ ਕਿਤਾਬ, 'ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਮਸਲੇ-ਸੁੱਕਾ ਡੁੱਬਦਾ ਪੰਜਾਬ', ਇਸ ਗੰਭੀਰ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਸਮਝਣ ਦਾ ਇਕ ਨਿਗਰ ਯਤਨ ਹੈ। ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਰਿਆਈ ਪਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਮਝੌਤਿਆਂ, ਫੈਸਲਿਆਂ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਣੀ ਸਿਰਫ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਆਧਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਉੱਤੇ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਰੋਤ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸੰਕਟ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਅਤੇ ਨਿਆਪੂਰਨ ਤੇ ਟਿਕਾਊ ਪਾਣੀ-ਨੀਤੀ ਦੀ

ਡਾ. ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ
ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਅਤੇ ਡੀਨ
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ

ਲੋੜ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰਚਨਾ ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਸਾਰਥਕ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਤਾਂ ਕਿ ਸਾਰਥਕ ਨਤੀਜੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਸਕਣ, ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਨਾਲ ਲਿੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਥਲਾ ਲੇਖ ਇਸ ਕਿਤਾਬ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਾਣੀਆਂ ਬਾਰੇ ਬਹਿਸ ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਹ ਕਾਫੀ ਤਿੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੁੱਦਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਬਹਿਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਹਿਮ ਮੁੱਦੇ ਇਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚਾਲੇ ਵੰਡ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਿਛੋਕੜ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ। ਇਹ ਵੰਡ ਰਿਪੋਰੀਅਨ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਿੰਧ ਦਰਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਬੇਸਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੋਈ ਸੀ। ਦੂਸਰਾ ਮੁੱਦਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦਾ ਅਦਿੱਖ/ਵਰਚੁਅਲ ਨਿਰਯਾਤ ਵੀ ਬਹਿਸ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਿਆ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ 1965-70 ਨੇੜੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੁੱਲ ਖੇਤੀ ਅਧੀਨ ਰਕਬੇ ਦਾ 7-8 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੀ ਝੋਨੇ ਹੇਠ ਸੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਵੱਧ ਕੇ 90 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿ ਇੱਕ ਕਿਲੋ ਝੋਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦਾ 5337 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਖਰਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਦੇਸ਼ ਪੱਧਰ ਤੇ 3837 ਲੀਟਰ ਖਰਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬ ਝੋਨਾ ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਆਪਣਾ ਪਾਣੀ ਨਿਰਯਾਤ ਕਰ ਰਿਹਾ

‘ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਅਤੇ ਸੁੱਕਾ ਡੁੱਬਦਾ ਪੰਜਾਬ’

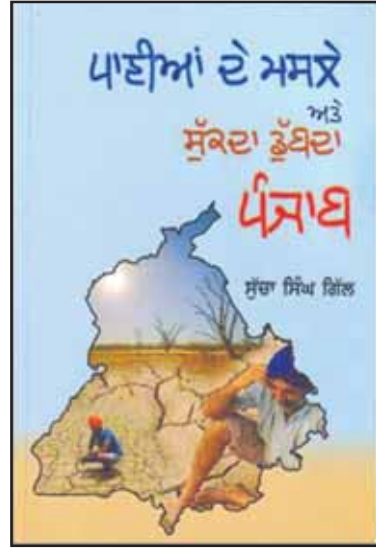
ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਫੀ ਹੋਰ ਵੀ ਅਹਿਮ ਮੁੱਦੇ ਇਸ ਬਹਿਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੇ ਇਹ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੁੱਦੇ ਵੀ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹੀ ਬਹਿਸ ਕਿਸੇ ਸਾਰਥਕ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖ ਤੇਜ਼ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤਲਾਸ਼ਦਾ ਹੋਇਆ ਕੁਦਰਤੀ ਸੋਮਿਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਖਾਤਮੇ ਵਿਚ ਖਣਿਜ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਤਾਜ਼ੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤ, ਜੰਗਲ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੋਮਿਆਂ ਦੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਗੰਭੀਰ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪੈਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਸੂਬੇ ਦੇ ਖੇਤੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਮਾਡਲ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਢਾਲ ਕੇ ਟਿਕਾਊ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਕੁਦਰਤ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਕਾਸ ਮਾਡਲ ਬਹੁਤੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਚੱਲ ਸਕਦਾ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਅਣਗਹਿਲੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਬਿਪਤਾ ਵਿਚ ਪਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਵਲੋਂ ਜਦੋਂ ਤਾਜ਼ੇ ਅਤੇ ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਅਣਗਹਿਲੀ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸਰੋਤ ਘੱਟਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਰੀਚਾਰਜ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਹ ਖਤਮ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬ ਅਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਹੋਣ ਦਾ ਮਸਲਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੱਗਭਗ ਸਾਰੇ ਹੀ ਟੋਭੇ, ਛੱਪਤ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਹੋਰ ਸਰੋਤ ਸੀਵਰੇਜ਼ ਤੇ ਗੰਧਲੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ, ਨਦੀਨਾਸ਼ਕਾਂ ਅਤੇ ਰਸਾਇਣਾਂ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਪਹੁੰਚ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਵਰਤੋਂ-ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਨਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸੁੱਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀਵਰੇਜ਼, ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਦੇ ਰਸਾਇਣਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਪਹੁੰਚ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਬੁੱਢਾ ਦਰਿਆ ਗੰਦਾ ਨਾਲਾ ਬਣਦਾ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਪਹੁੰਚ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੂਹਾਂ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾਪਣ, ਫਲੋਰਾਇਡ, ਖਾਰਾ, ਮੈਗਨੇਸ਼ੀਅਮ, ਕੈਲਸ਼ੀਅਮ, ਸੋਡੀਅਮ, ਪੋਟਾਸ਼ੀਅਮ, ਬਾਇਓ ਕਾਰਬੋਨੇਟ, ਨਾਈਟ੍ਰੇਟ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਆਦਿ-ਆਦਿ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਲਈ ਸੈਂਪਲ ਲਏ ਗਏ ਸਨ। ਬਹੁਤੇ ਥਾਈਂ ਇਹ ਸੈਂਪਲ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਸੂਬੇ ਲਈ ਚੇਤਾਵਨੀਆਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਸੂਬੇ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੇ ਪਹੁੰਚ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਲੋਕ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਦੇ

ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪਹੁੰਚ ਹੋਣ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਬੜੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਉਠਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਮਿਲ ਕੇ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਗਰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਖੇਤੀ ਦੇ ਵਿਕਸਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਪਾਰ ਵੀ ਕਾਫੀ ਵੱਧ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਵਪਾਰ ਵਧਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ

ਖੇਤੀ ਵਿਕਸਤ ਖੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਅਦਿੱਖ/ਵਰਚੁਅਲ ਨਿਰਯਾਤ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਦੂਜਿਆਂ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਬਹੁਤੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਪਕਾਈਆਂ ਫਸਲਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਝੋਨਾ, ਨਿਰਯਾਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਆਪਣੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਬਹੁਮੁੱਲੇ ਸਰੋਤ ਨਿਰਯਾਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਦੀ ਬਹਿਸ ਵਿਚੋਂ ਗਾਇਬ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਕੁ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ 1986 'ਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਝੋਨੇ ਹੇਠ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਪਰ ਬਹੁਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਧਿਰਾਂ ਇਸ 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤਾਤ ਤੋਂ ਘਾਟ ਵੱਲ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਾਫੀ ਦਿਲਚਸਪ ਹੈ। ਜਦੋਂ 1970 ਵਿਚ ਸਿੰਧ ਜਲ ਸੰਧੀ ਮੁਤਾਬਿਕ ਰਾਵੀ ਅਤੇ ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਕਈ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਸੇਮ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਡਰੇਨਾਂ ਪੁੱਟੀਆਂ ਗਈਆਂ। 1960ਵਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ, ਖੇਤੀ

ਕੀਮਤਾਂ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ ਅਤੇ 1970ਵਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਝੋਨੇ ਦੀ ਫਸਲ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਖੇਤੀ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮੰਗ ਲਗਾਤਾਰ ਵੱਧਦੀ ਗਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ 7-8 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਕਬੇ ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਪਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਵੱਧ ਕੇ 90 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਫਸਲ ਬੀਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤਕਰੀਬਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 70 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਖੇਤੀ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਵਧੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹਿਰਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਘੱਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਲੱਗੀ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ 2025 ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ 16-17 ਬਿਲੀਅਨ ਕਿਊਬਿਕ ਮੀਟਰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਕੱਢਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਪਰ ਸੂਬੇ ਵਿਚ 26-27 ਬਿਲੀਅਨ ਕਿਊਬਿਕ ਮੀਟਰ ਪਾਣੀ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮਾਤਰਾ ਤੋਂ 156.36 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ। ਪ੍ਰੋ. ਗਿੱਲ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤਾਤ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁੱਲ ਘਾਟ ਵੱਲ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਵੀ ਜੇਕਰ ਲੋਕ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵੀ ਜਵਾਬਦੇਹ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਨਦੀਆਂ ਨਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਅਤੇ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਰਿਆਈ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬ, ਹਰਿਆਣਾ ਅਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਿਚਕਾਰ ਵੰਡ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਕਾਫੀ ਪੇਚੀਦਾ ਅਤੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੀਆਂ ਕਈ ਪਰਤਾਂ ਅਤੇ ਪਹਿਲੂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਰਿਆਈ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਬਾਰੇ ਚੱਲ ਰਹੀ ਬਹਿਸ ਆਮ ਕਰਕੇ ਸੌਤੇ ਹਿੱਤਾਂ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਰੋਟੀਆਂ ਸੇਕਣ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਬਹਿਸ ਵਿਚੋਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਿਛੋਕੜ ਅਤੇ ਸਿੰਧ ਜਲ ਸੰਧੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਰਾਜਸਥਾਨ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਵਾਸਤੇ ਰਾਇਲਟੀ ਲੈਣ ਦੀ ਮੰਗ ਲਗਾਤਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤਾਂ ਲੱਗਭਗ 1,44,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬਿੱਲ ਵੀ ਰਾਜਸਥਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਦਾਇਗੀ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਅਤੇ ਰਾਇਲਟੀ ਲੈਣ ਲਈ ਕਈ ਕੇਸ ਕੋਰਟਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਵੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਚੱਲ ਸਕੇ। ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਿਪੋਰੀਅਨ ਸਿਧਾਂਤ ਇਕ ਕਿਤਾਬੀ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਰਿਪੋਰੀਅਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਸਮਝ ਕੇ ਖਿਆਲੀ ਸੁਪਨੇ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਾਫੀ ਵਿਦਵਾਨ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਨ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਾਧੂ ਪਾਣੀ ਲੈਣ ਲਈ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ

ਰੇਗਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਰਜ਼ 'ਤੇ ਆਬਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਿੰਧ ਜਲ ਸੰਧੀ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਗੁਲਾਟੀ ਦੀ ਨਸੀਹਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਹਿੰਦ ਫੀਡਰ ਨਹਿਰ ਅਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਨਹਿਰ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਰਤਾਂਤ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਸਥਾਨ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦਰਿਆਈ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰਨ ਨਾਲ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚਾਲੇ ਸਿੰਧ ਜਲ ਸੰਧੀ ਤੇ ਅਸਰ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਸ ਸੰਧੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਕਈ ਵਾਰ ਮੰਗ ਉਠਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਹਰਿਆਣਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬਹਿਸ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਸੱਚਾਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਪੁਨਰਗਠਨ ਐਕਟ 1966 ਦੀਆਂ 78, 79 ਅਤੇ 80 ਧਾਰਾਵਾਂ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਹਰਿਆਣਾ ਨੂੰ ਦਰਿਆਈ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦਿਆਂ ਹੱਲ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਆਖ਼ਰ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਵਲੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਮਸ਼ਵਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਸੂਬੇ ਲਈ ਸਭਿਅਤਾ ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਸੰਕਟ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸੂਬੇ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸੋਮਿਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹਿਰੀ ਸਿਸਟਮ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ ਵੱਲ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫੰਡ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਮੁੱਹਈਆ ਕਰਵਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਕੁਦਰਤੀ ਜਲ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਉਚੇਚੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਬਰਸਾਤਾਂ ਦੌਰਾਨ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਹੜ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕੰਡੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਚੈਕ ਡੈਮ ਬਣਾ ਕੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਰੀਚਾਰਜ ਅਤੇ ਸਟੋਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਦੀ ਘਾਟ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਨਵੀਆਂ ਸਿੰਚਾਈ ਤਕਨੀਕਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤੁਪਕਾ ਸਿੰਚਾਈ ਅਤੇ ਫੁਆਰਾ ਸਿੰਚਾਈ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਝੋਨੇ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਬਦਲਵੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਬੀਜਣ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਗੰਧਲਾ ਹੋਣ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸਖ਼ਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰੋਲ ਪਛਾਨਣਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਨਵੀਆਂ ਜ਼ਹਿਰਾਂ ਮੁੱਕਤ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਬੀਜ ਖੋਜਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਪਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਨਾਲ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਘੱਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪੜ੍ਹਨਯੋਗ, ਜਾਣਕਾਰੀ ਭਰਪੂਰ ਅਤੇ ਦਿਲਚਸਪ ਸਮੱਗਰੀ ਨਾਲ ਓਤਪੋਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਦਾ ਹਰੇਕ ਅੰਕ

‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਦਾ ਹਰ ਇਕ ਅੰਕ ਹੀ ਪੜ੍ਹਨਯੋਗ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲਣਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ 5 ਸਤੰਬਰ 2026 ਦਾ ਅੰਕ ਪਰਚੇ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਮੁਤਾਬਕ ਪੜ੍ਹਨਯੋਗ, ਭਰਪੂਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾਲ ਓਤਪੋਤ ਅਤੇ ਦਿਲਚਸਪ ਸਮੱਗਰੀ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਮੀਖਿਆਤਮਿਕ ਲੇਖ ਵੀ ਪਰਚੇ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕ ਮੁੱਲ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਡਾ.ਗੁਰਬਖਸ਼

ਡਾ. ਪ੍ਰਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮਹਿਰੋਕ
ਫੋਨ: 98885-10185

ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਲਾ ਦਾ ਨਿਬੰਧ ‘ਸਮਾਜ ਦਾ ਸਿਆਣਪੀ ਰੰਗ-ਮੇਰੇ ਮਾਮਾ ਜੀ’ ਬੜੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ੇ ਸਮੇਤ ਉਸਰਦਾ ਹੈ। ਮਾਂ-ਬਾਪ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਬਿਹਤਰ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਵਿੱਤ/ਸਮਰੱਥਾ ਮੁਜਬ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਵਾਹ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਹਿਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਕਈ ਦੂਰ-ਨੇੜੇ ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਤੇ ਜਾਗਰੂਕ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਭੈਣਾਂ-ਭਰਾਵਾਂ ਜਾਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਵਿਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ

ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਪ੍ਰੈੱਪ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਵੱਲੋਂ ਆਰਟਸ ਵਿਸ਼ੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਉਸਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਮਾਮੇ ਸ. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਖੈਤਾ ਨੂੰ ਹਰਗਿਜ਼ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਸਾਇੰਸ ਵਿਸ਼ੇ ਪੜ੍ਹਨ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਤ ਵਸ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਜਦੋਂ ਮੁੜ ਉਸੇ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਸਾਇੰਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੱਲ ਕੀ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ (ਭੰਡਾਲਾ) ਬੀ.ਐੱਸ.ਸੀ. ਪਾਸ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਐੱਮ.ਐੱਸ.ਸੀ. ਕਰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਜਾ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਫਿਜ਼ਿਕਸ ਵਿਚ ਪੀ.ਐੱਚ.ਡੀ. ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ, ਇਸ ਸਭ ਕਾਸੇ ਪਿੱਛੇ ਲੇਖਕ ਦੇ ਮਾਮੇ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲਿਆ ਹੋਸਲਾ ਤੇ ਸਾਕਾਰਾਤਮਿਕ ਉਰਜਾ ਅਸਰਅੰਦਾਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੰਵਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨ, ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਕਸਰ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ। ਰਿਸ਼ਤੇ ਸਵਾਰਥੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਨਫਰਤ, ਸਾਡੇ,

ਲਾਲਚ ਆਦਿ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਜਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਲੇਖਕ ਦੇ ਮਾਮੇ ਦੇ ਡਿਪਰੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਣ, ਪਿੰਡ ਜਾਣ ਤੋਂ ਟਾਲਾ ਵੱਟਣ ਤੇ ਆਖਰ ਜਾਨ ਗਵਾ ਦੇਣ ਪਿੱਛੇ ਵੀ ਉਸਦੇ ਨੇੜਲੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਨ। ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਲਾ ਨੇ ਸਮਾਜਿਕ/ਆਰਥਿਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਪਲਦੀ ਆਪਣੇ-ਪਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਝੁਲਸਦੀ ਸਾਡੇ ਦੀ ਅੱਗ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਵੀ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਬੰਧ ਸਮਾਜ ਲਈ ਰਾਹ ਦਸੇਰਾ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਨਿਬੰਧ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਡਾ.ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਲਾ ਵਧਾਈ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।

ਇਸੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਿੰ. ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਦਾ ‘ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਮਹਾਨ ਖਿਡਾਰੀ’ ਤਹਿਤ ਡਾ. ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਰੇਖਾ ਚਿੱਤਰ ‘ਆਲਰਾਊਂਡਰ ਸਪੋਰਟਸਮੈਨ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ’ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਸਪੋਰਟਸਮੈਨ ਬਾਰੇ ਭਰਵੀਂ ਤੇ ਦਿਲਚਸਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਡਾ.ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਤੇ ਮੈਂ 1975-76 ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਡਰੇਲੀ ਕਲਾਂ ਵਿਖੇ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਸਾਂ।

ਅਸੀਂ ਆਦਮਪੁਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਾਂ। ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰੀਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਦੇ ਦਿਨ ਰਹੇ ਸਨ। ਗਿੱਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਦੋਸਤ ਵੀ ਬੁਲਾ ਲਏ ਸਨ। ਡਾ.ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਨੇੜਿਓਂ ਵੇਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਉਦੋਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਦਾ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਉਹ ਖੇਡਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਮਾਲ ਕਰ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੇਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ‘ਕੁੱਪ ਦੇ ਅਜਮੇਰ’ ਦੀ ਬੋਲੇ-ਬੋਲੇ ਹੁੰਦੀ ਸੀ! ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਡਾ. ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰੀਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਵਿਅਕਤੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਖਿਡਾਰੀ, ਪ੍ਰਾਧਿਆਪਕ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਹਨ। ਪ੍ਰਿੰ. ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਡਾ. ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਭਰਪੂਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਡਾ. ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਣਾਸਰੋਤ ਹਨ, ਜੋ ਅਜੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੇ ਹਨ। ਡਾ. ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜਿਹੇ ਮਹਾਨ ਖਿਡਾਰੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੌਮ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਸਰਮਾਇਆ ਹੁੰਦੇ ਹਨ!

12 ਸਤੰਬਰ 2026 ਦੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਮਲਵਿੰਦਰ ਦਾ ਨਿਬੰਧ ‘ਬਿਹਤਰ ਜੀਵਨ ਜੀਣ ਦੇ ਰਾਹ-ਰਸਤੇ’ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਵਿਚਾਰਨ ਯੋਗ ਰਚਨਾ

ਸੰਪਾਦਕ ਦੇ ਨਾਂ ਡਾਕ

ਹੈ। ਮਲਵਿੰਦਰ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ, ਉਸਦੀਆਂ ਸੋਚਾਂ, ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਉਸਦੀ ਤਰਜ਼-ਏ-ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਾਰੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਹੀ ਉਸਦਾ ਜੀਵਨ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸਦਾ ਵਰਤਮਾਨ ਤੇ ਭਵਿੱਖ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਚੰਗੀ ਸੋਚ, ਵਿਚਾਰ, ਵਿਹਾਰ ਆਦਿ ਬਿਹਤਰ, ਸੁਖਾਵੇਂ ਤੇ ਕਾਮਯਾਬ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰਲੀ ਉਰਜਾ ਸਿਰਫ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਬਦਲਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਖ਼ਲਾਅ ਨੂੰ ਭਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ, ਪਿਆਰ, ਆਨੰਦ, ਰਾਹਤ, ਸਚਾਹਟ ਆਦਿ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਿਹਤਮੰਦ ਸੋਚ ਲਈ ਚੰਗਾ ਸਾਹਿਤ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਸਿਹਤਮੰਦ, ਉਸਾਰੂ ਵਿਚਾਰ ਧਾਰਨ ਕਰਨੇ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਕਾਰਾਤਮਿਕ ਨਜ਼ਰੀਆ ਅਪਣਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਿਹਤਰ ਜੀਵਨ ਜੀਣ ਲਈ ਚੰਗੇਰੀ ਦੇ ਨੂੰ ਵੀ ਬਿਹਤਰ ਤੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਿਬੰਧ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਅਜਿਹੇ ਤੇ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਮਲਵਿੰਦਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪ੍ਰਤੀ ਉਸਾਰੂ ਤੇ ਹਾਂਦਰੂ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਲਿਖਾਇਕ ਹਨ, ਜੋ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸੁਨਹਿਰਾ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਜ਼ਾਮਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਵੰਦੇ ਮਾਤਰਮ - ਸਿੱਖ ਨਜ਼ਰੀਆ

(ਵਤਨ ਪ੍ਰਸਤੀ ਦੇ ਗੀਤ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਮਾਤਾ ਦੇਵੀ ਤਕ ਦਾ ਸਫ਼ਰ)

ਵੰਦੇ ਮਾਤਰਮ ਯਾਨਿ 'ਏ ਮਾਤ ਭੂਮੀ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਸਿਜਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ', ਗੀਤ 1870 ਵਿਚ ਬੰਕਿਮ ਚੰਦ ਚੈਟਰਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ। ਉਪਰੰਤ 1882 ਵਿਚ ਇਸ ਗੀਤ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਵਲ ਅਨੰਦਮਠ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਹ ਗੀਤ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਰਲੀ ਬੰਗਲਾ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਗੀਤ ਨੂੰ 1896 ਵਿਚ ਰਬਿੰਦਰਨਾਥ ਟੈਗੋਰ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਗਾਇਆ। 1905 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਬੰਗਾਲ ਦਾ ਬਣਵਾਰਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇਹ ਗੀਤ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਨਾਅਰੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ 'ਇਨਕਲਾਬ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ' ਅਤੇ 'ਵੰਦੇ ਮਾਤਰਮ' ਨਾਅਰੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ।

ਗੁਰਚਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਲਾਂਬਾ
santsipahi@gmail.com

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਛੇ ਪਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਪਦੇ ਭਾਰਤ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਤ ਸਨ।

ਵੰਦੇ ਮਾਤਰਮ। ਸੁਜਲਾਂ ਸੁਫਲਾਂ ਮਲਯਜਸ਼ੀਤਲਾਮ,
ਸਸਯਸ਼ਯਾਮਲਾਂ ਮਾਤਰਮ। ਵੰਦੇ ਮਾਤਰਮ।
(ਹੇ ਮਾਂ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਚੰਗੇ ਜਲ ਅਤੇ ਮਿੱਠੇ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ।)

ਦੱਖਣ ਦੇ ਮਲਯ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੀਤਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਹਰੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਨਾਲ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਹੈ।)

ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਪਦਾ ਸੀ,
ਸੁਭ੍ਰਜਯੋਤਸਨਾ ਪੁਲਕਿਤ ਯਾਮਿਨੀਮ,
ਫੁੱਲਕੁਸੁਮਿਤ ਦ੍ਰੁਮ ਦਲ ਸੋਭਿਨੀਮ,
ਸੁਹਾਸਿਨੀਂ ਸੁਮਧੁਰ ਭਾਸ਼ਿਣੀਮ, ਸੁਖਦਾਂ ਵਰਦਾਂ ਮਾਤਰਮ। ਵੰਦੇ ਮਾਤਰਮ।

(ਤੇਰੀਆਂ ਚਿੱਟੀ ਚਾਂਦੀ ਵਰਗੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਤੇ ਖਿੱਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਅਤੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਨਾਲ ਸਜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਤੇਰੀ ਮੁਸਕਾਨ ਅਤੇ ਬੋਲੀ ਮਿੱਠੀ ਹੈ ਤੇ ਤੂੰ ਸੁਖ ਅਤੇ ਵਰਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਹੈਂ।)

ਪਰ ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੋ ਪਦਿਆਂ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ, ਲਕਸ਼ਮੀ ਅਤੇ ਸਰਸਵਤੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਮੰਨ ਕੇ ਮੁਸਲਿਮ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਾਈ ਲਈ ਵਰ ਮੰਗਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਸ ਗੀਤ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਧਾਰਮਿਕ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਜੋ ਹਾਲੇ ਤਕ ਜਾਰੀ ਹੈ। 1930 ਤਕ ਇਹ ਵਿਰੋਧ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਤਨਾ ਤਿੱਖਾ ਅਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਕਿ ਜਵਾਹਰਲਾਲ ਨਹਿਰੂ, ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਅਤੇ

ਰਬਿੰਦਰਨਾਥ ਟੈਗੋਰ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਨਿਰਣਾ ਲਿਆ ਕਿ ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਪਦੇ ਹੀ ਗਾਇਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ।

24 ਜਨਵਰੀ, 1950 ਨੂੰ ਜਨ ਗਣ ਮਨ ਨੂੰ ਕੌਮੀ ਤਰਾਨਾ ਪ੍ਰਵਾਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵੰਦੇ ਮਾਤਰਮ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰ ਗੀਤ ਮੰਨ ਲਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਜਨ ਗਣ ਮਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵੰਦੇ ਮਾਤਰਮ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਭਾਵ ਦੁਰਗਾ, ਲਕਸ਼ਮੀ ਅਤੇ ਸਰਸਵਤੀ ਤੋਂ ਯਾਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਜਿਸ ਗੀਤ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਏਕਤਾ ਕਾਇਮ ਕਰਨੀ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

24 ਜਨਵਰੀ, 1950 ਨੂੰ 'ਜਨ ਗਣ ਮਨ' ਨੂੰ ਕੌਮੀ ਤਰਾਨਾ ਪ੍ਰਵਾਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ 'ਵੰਦੇ ਮਾਤਰਮ' ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰ ਗੀਤ ਮੰਨ ਲਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਜਨ ਗਣ ਮਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਪਰ ਵੰਦੇ ਮਾਤਰਮ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਭਾਵ ਦੁਰਗਾ, ਲਕਸ਼ਮੀ ਅਤੇ ਸਰਸਵਤੀ ਤੋਂ ਯਾਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਹੈ। 7 ਨਵੰਬਰ, 2025 ਨੂੰ ਵੰਦੇ ਮਾਤਰਮ ਦੀ 150ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ ਮੌਕੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਵੰਦੇ ਮਾਤਰਮ, ਇਹ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਮਾਂ ਭਾਰਤੀ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਹੈ, ਮਾਂ ਭਾਰਤੀ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਹੈ।... ਭਾਰਤ ਮਾਤਾ ਵਿਦਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸਰਸਵਤੀ ਵੀ ਹੈ, ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਲਕਸ਼ਮੀ ਵੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਸਤਰ-ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦੁਰਗਾ ਵੀ ਹੈ।' ਜਿਸ ਭਾਰਤ ਮਾਤਾ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਨਿਰੋਲ ਹਿੰਦੂ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣਾ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਭਗਵਾ ਧਵੱਜ ਪਕੜਾ ਕੇ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਵਿਖਾ ਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ ਭਾਰਤ ਮਾਤਾ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵੰਦੇ ਮਾਤਰਮ ਗੀਤ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਪਦੇ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁੜ ਵਾਪਸ ਲੈ ਆਂਦਾ ਗਿਆ ਜੋ ਕਿ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ, ਲਕਸ਼ਮੀ ਅਤੇ ਸਰਸਵਤੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਅਰਚਨਾ ਦਾ ਸੀ।

ਤਵੰ ਹੀ ਦੁਰਗਾ ਦਸ਼ਪ੍ਰਹਰਣ ਧਾਰਿਣੀ, ਕਮਲਾ ਕਮਲ ਦਲ ਵਿਹਾਰਿਣੀ,

ਵਾਣੀ ਵਿਦਯਾ ਦਾਯਿਨੀ, ਨਮਾਮਿ ਤਵਾਮ।

ਨਮਾਮਿ ਕਮਲਾਂ ਅਮਲਾਂ ਅਤੁਲਾਂ, ਸੁਜਲਾਂ ਸੁਫਲਾਂ ਮਾਤਰਮ। ਵੰਦੇ ਮਾਤਰਮ।

(ਤੂੰ ਹੀ ਦਸ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਫੜਨ ਵਾਲੀ ਦੁਰਗਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹੀ ਕਮਲ ਦੇ ਫੁੱਲ 'ਤੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲੀ ਲਕਸ਼ਮੀ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਹੀ ਵਿਦਿਆ ਦਾਤੀ ਸਰਸਵਤੀ (ਵਾਣੀ) ਹੈਂ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਨਮਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉਸ ਮਾਂ ਨੂੰ ਨਮਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਪਵਿੱਤਰ (ਅਮਲ) ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਕੋਈ ਤੁਲਨਾ ਨਹੀਂ (ਅਤੁਲ) ਹੈ, ਜੋ ਚੰਗੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਮਿੱਠੇ ਫਲਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ।)

ਇਸ ਨਾਲ ਇਹ ਗੀਤ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਿਆ ਅਤੇ ਸਰਵ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਸੰਕਰਾਚਾਰਯਾ ਸਵਾਮੀ ਅਵਿਮੁਕੇਸ਼ਵਰਾਨੰਦ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਮਾਤਾ ਨਾਮ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਵੀ ਦਾ ਕੋਈ ਸ਼੍ਰੋਤ ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੂ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਨਵੀਂ ਪਰੰਪਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਨਜ਼ਰੀਆ ਇਸ ਬਾਰੇ ਨਿਰਵਿਵਾਦਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਦਾ ਇਸ਼ਟ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ੴ (ਇਕ ਉਅੰਕਾਰ) ਹੈ। ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ, ਮੂਰਤੀ ਆਦਿ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਭੌਤਿਕ ਚੀਜ਼ ਜਿਵੇਂ ਦੇਸ਼, ਭੂਮੀ ਆਦਿ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਿਰਤਮ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਰਨਾ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਏਕੋ ਸਿਮਰਿ ਨ ਦੂਜਾ ਭਾਉ॥ ਸੰਤਸੰਗਿ ਜਪਿ ਕੇਵਲ ਨਾਉ॥੧॥ (ਮ: ੧੯੯) ਪਾਵਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ,

ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੫॥

ਵਰਤ ਨ ਰਹਉ ਨ ਮਹ ਰਮਦਾਨਾ॥

ਤਿਸੁ ਸੇਵੀ ਜੋ ਰਖੈ ਨਿਦਾਨਾ॥੧॥

ਏਕੁ ਗੁਸਾਈ ਅਲਹੁ ਮੇਰਾ॥

ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਦੁਹਾਂ ਨੇਬੇਰਾ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥

ਹਜ ਕਾਬੈ ਜਾਉ ਨ ਤੀਰਥ ਪੂਜਾ॥

ਏਕੋ ਸੇਵੀ ਅਵਰੁ ਨ ਦੂਜਾ॥੨॥

ਪੂਜਾ ਕਰਉ ਨ ਨਿਵਾਜ ਗੁਜਾਰਉ॥

ਏਕ ਨਿਰੰਕਾਰ ਲੇ ਰਿਦੈ ਨਮਸਕਾਰਉ॥੩॥

ਨਾ ਹਮ ਹਿੰਦੂ ਨ ਮੁਸਲਮਾਨ॥

ਅਲਹ ਰਾਮ ਕੇ ਪਿੰਡੁ ਪਰਾਨ॥੪॥

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਇਹੁ ਕੀਆ ਵਖਾਨਾ॥

ਗੁਰ ਪੀਰ ਮਿਲਿ ਖੁਦਿ ਖਸਮੁ ਪਛਾਨਾ॥੫॥੩॥

ਅਤੇ

ਬਿਨ ਕਰਤਾਰ ਨ ਕਿਰਤਮ ਮਾਨੋ॥

ਆਦਿ ਅਜੇਨਿ ਅਜੈ ਅਬਿਨਾਸੀ

ਤਿਹ ਪਰਮੇਸਰ ਜਾਨੋ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥

ਸਿੱਖ ਨੇ ਸ਼ਕਤੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਵੀ ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰ ਕੇ ਅਰਜਿਤ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਵੀ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗਣਾ ਵਿਵਰਜਤ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੰਕਤ ਹੈ, ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਛੁਟ ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰਨੀ।

ਇਸ ਲਈ ਵੰਦੇ ਮਾਤਰਮ ਦੇ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਸਰੂਪ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰਨਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੁਰਗਾ, ਲਕਸ਼ਮੀ ਅਤੇ ਸਰਸਵਤੀ ਦੀ ਵੰਦਨਾ ਅਤੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਵਰ ਮੰਗਣਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਝੁਕਣਾ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਕਦਾਚਿਤ ਪ੍ਰਵਾਨ

ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ 2006 ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਇਸ ਗੀਤ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਰੋਧ ਕਰ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਕਈ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜਥੇਦਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਿਰਣੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਅਤਿ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਅਹਿਮ ਮਸਲੇ ਤੋਂ ਚੁੱਪੀ ਜਾਂ ਦੇਰੀ ਕੌਮੀ ਹਿਤਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਖ਼ਦਸ਼ਾ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਪਹਿਲੀ ਜਾਂ ਓਪਰੀ ਘਟਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਈ ਅਹਿਮ ਧਾਰਮਿਕ ਮਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਕਈ-ਕਈ ਵਾਰ ਇਤਰਾਜ਼ ਦਰਜ ਕਰਾਏ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਪਰ ਨਤੀਜਾ ਸਿਫਰ ਬਣਾ ਸਿਫਰ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਰਾਦੇ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ।

ਇਕ ਦਿਲਚਸਪ ਤੱਥ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਬਣਿਆ ਮੰਦਰ ਉਸਨੂੰ ਦੇਵੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਬਨਾਰਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਐਸਾ ਅਨੋਖਾ ਮੰਦਰ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਲਕਿ ਇੱਥੇ ਚਿੱਟੇ ਮਕਰਾਨਾ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦਾ ਅਖੰਡ ਭਾਰਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਨਕਸ਼ਾ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਇਸ

ਵਿਚ ਮੌਜੂਦਾ ਭਾਰਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼, ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਅਫ਼ਗਾਨਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਤਿੱਬਤ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਹ ਮੰਦਰ ਬਾਬੂ ਸ਼ਿਵ ਪ੍ਰਸਾਦ ਗੁਪਤ ਨੇ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ 25 ਅਕਤੂਬਰ, 1936 ਨੂੰ ਇਸਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ, ਖਾਨ ਅਬਦੁਲ ਗੱਫਾਰ ਖਾਨ (ਬੱਚਾ ਖਾਨ), ਪਟੇਲ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਸਮੇਂ ਇਹ ਮੰਦਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਭਾਰਤ ਮਾਤਾ ਮੰਦਰ ਰਖਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਨਾਮ ਭਾਰਤ ਭੂਮੀ, ਮਾਦਰੇ ਵਤਨ, ਮਦਰ ਲੈਂਡ ਆਦਿ ਦਾ ਪਰਾਯਵਾਚੀ ਜਾਂ ਬਦਲ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਸ 'ਤੇ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਵੈਸੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਬਖਸ਼ਦਿਆਂ ਧਰਤੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਟੋਟੇ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਗਲੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਤਾ ਧਰਤਿ ਮਹਤਾ॥ (ਮ:੧) ਕਿਹਾ।

ਵੈਸੇ ਹੁਣ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਵੰਦੇ ਮਾਤਰਮ ਬਾਬਤ ਇਹ ਨਵਾਂ ਨਿਰਣਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੀ ਵੀ ਪੂਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਵਤਨ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਇਆ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਨੇ।

ਵਤਨ-ਪਰਸਤੀ ਹੈ ਤਾਲਿਬ ਮਹਿਜ਼ ਕੁਰਬਾਨੀਓਂ ਕੀ, ਯੇ ਨਜ਼ਰ-ਓ-ਨਿਆਜ਼ ਤੋ ਜ਼ੀਨਤ ਹੈ ਬੁਤਖਾਨੋਂ ਕੀ। - (ਲਾਂਬਾ)

ਦੇਸ਼ ਧਰਮ ਦੀ ਖਾਤਿਰ ਆਪਾ ਵਾਰ ਦੇਣਾ ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦੀ ਇਕ ਦੇਵੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਸਿੱਖ ਲਈ ਜਾਗਤ ਜੋਤਿ ਜਪੈ ਨਿਸ ਬਸੁਰ ਏਕ ਬਿਨਾ ਮਨਿ ਨੈਕ ਨ ਆਨੈ॥ (ਪਾ:੧੦) ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਿਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਬਹੁਤ ਸਟੀਕ ਹੈ,

'ਜਿਸ ਜਜ਼ਬੇ ਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਅਜ ਕਲ ਦੇ ਰਾਜਸੀ ਹਿੰਦੂ 'ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਉਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਹਮਦਰਦੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਯੂਰਪ ਵਿਚੋਂ ਮਾਂਗਵੀ, ਅਨੀਸ਼ਵਰਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ, ਬਾਹਮਣੀ ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਦੀ ਭੂਗੋਲ-ਸੀਮਤ ਆਤਮਕ ਮਨੋਵਿਰਤੀ, ਸ਼ਾਕਤ ਮਤ ਦਾ, ਦੇਸ਼ ਅਥਵਾ ਭੌਤਿਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਬਯ ਦੇਵੀ ਦੇ

ਮਨੋਕਲਪਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੂਜਣ ਦੇ, ਰੁਹਜਾਨ ਦਾ ਇਕ ਮਿਲਗੋਭਾ ਜਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਉਚ ਆਤਮਾ, ਸੂਜਨ, ਨਿਰਲੇਪ ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਸਮਦਰਸ਼ੀ ਪੁਰਸ਼ ਕਦਾਚਿਤ ਪ੍ਰਵਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਹੋਣ ਯਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ। ਇਹ ਬੜਾ ਤੰਗ ਦਿਲ, ਅਨਿਆਸ਼ੀਲ ਤੇ ਸੀਮਤ ਧਰਮ ਹੈ, ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।' (ਸਾਚੀ ਸਾਖੀ, ਪੰਨਾ ੭੫)

ਪਰ ਹੁਣ ਸਰਕਾਰੀ ਸ਼ਹਿ ਨਾਲ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਪੂਰਾ ਗੀਤ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਨਾ ਰਾਜਨੀਤਕ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਹਣਨ ਹੈ। ਇਸੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਤਿਲਕ ਜੰਝੂ ਦੀ ਖਾਤਿਰ ਸੀਸ ਬਲੀਦਾਨ ਕੀਤਾ।

ਰਾਜਨੀਤੀ ਕਿਵੇਂ ਧਰਮ 'ਤੇ ਹਾਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਦਿਲਚਸਪ ਉਦਾਹਰਣ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਤੁਰਤ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਲਮੋੜਾ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਕਲਮਬੱਧ ਕੀਤਾ,

'ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਅਲਮੋੜਾ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਵੇਖੀ ਤੇ ਪੁਛਣ ਉਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਯੂ.ਪੀ. ਦੀਆਂ ਸਭ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਸਭ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਲਾਈਨ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ 'ਰਘੂਪਤੀ ਰਾਘਵ ਰਾਜਾ ਰਾਮ। ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਸੀਤਾ ਰਾਮ' ਪੜ੍ਹਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਪੜ੍ਹਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਦਰੋਗਾ ਜੇਲ੍ਹ, ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੈਰ-ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਇਹ ਹਿੰਦੂ ਭਜਨ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਜੇਲਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ, 'ਯੇਹ ਖੁਸ਼ੀ ਸੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਵੇਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦੇਵੋ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਭਜਨ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੜ੍ਹੇ ਤੇ ਜੇ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਬੇਸ਼ਕ ਚਲਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦਾ ਉਤਰ ਜੇਲ੍ਹਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਦਿੱਤਾ ਕਿ 'ਫਿਰ ਤੇ ਸਭ ਚਲੇ ਜਾਏਗੇ।' ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਚੰਗੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ।'

ਮੁਹੰਮਦ ਬਿਨ ਤੁਗਲਕ ਦੇ ਕਾਲ ਵਿਚ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਛੱਡ ਕੇ ਖੁਦਾ ਖੁਦਾ ਕਰਨਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਏਕੋ ਅਲਹ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ॥ (ਮ:੫ ੮੯੭) ਦਾ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਧੌਕੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ 'ਤੇ ਬੋਧਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਛੱਡ ਖੁਦਾ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਵਾਬ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ,

ਰੁਦਨੁ ਕਰੈ ਨਾਮੋ ਕੀ ਮਾਇ॥

ਛੇਡਿ ਰਾਮੁ ਕੀ ਨ ਭਜਹਿ ਖੁਦਾਇ॥੬॥

ਨ ਹਉ ਤੇਰਾ ਪ੍ਰੰਗਤਾ ਨ ਤੂ ਮੇਰੀ ਮਾਇ॥

ਪਿੰਡੁ ਪਛੈ ਤਉ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਇ॥੭॥

(ਭੈਰਉ ਭ. ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ੧੧੬੬)

ਸੋ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਕੌਣ ਹੈ ਜੋ ਵਤਨ ਪ੍ਰਸਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਪੰਥਕ ਕਵੀ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਾਬਰ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ,

ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ

ਇਹ ਕੰਮ ਇਕ ਭਾਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਏ।

ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਰਖਣਾ ਏ,

ਸਾਨੂੰ ਸਿਰਜਨਹਾਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਏ।

'ਜੋ ਬੋਲੇ ਸੋ ਨਿਹਾਲ ਹੋਏ',

ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਜੈਕਾਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਏ।

ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਤਨ ਦੇ ਵੈਰੀ ਨਹੀਂ

ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਯਾਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਏ।

ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਸਵਾਲ ਏ

ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਪੰਥ ਪਿਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਏ।

ਕੋਈ ਦੇਸ਼ ਵਤਨ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਲਈ

ਜੋ ਜਿੰਦ ਮੰਗੇ ਤਾਂ ਹਾਜ਼ਰ ਹਾਂ।

ਕੋਈ ਸੀਖਾਂ ਤਾ ਤਾ ਏਸ ਲਈ

ਜੋ ਅੰਗ ਅੰਗੇ ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹਾਂ।

ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਜੋ ਖੂਨ ਅੰਦਰ ਕੋਈ

ਹੱਥ ਰੰਗੇ ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹਾਂ।

ਸੁਲੀ ਦੀਆਂ ਤਿੱਖੀਆਂ ਨੋਕਾਂ ਤੇ

ਜੋ ਸੀਸ ਡੰਗੇ ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹਾਂ।

ਸਾਨੂੰ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਸਭ ਪਿੱਛੋਂ ਨੇ

ਤੇ ਪੰਥ ਪਿਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਏ।

(ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਾਬਰ)

ਸੋ ਇਸ ਅਹਿਮ ਸੰਵੇਦਸ਼ੀਲ ਕੌਮੀ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਰਾਜਸੀ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੱਤਾਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਏਕਤਾ (unity) ਦੀ ਨੀਤੀ ਅਪਣਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਏਕੀਕਰਨ (unification) ਦੀ।

ਮੈਂ 'ਵੰਦੇ ਮਾਤਰਮ' ਗਾਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ

ਅਖੌਤੀ ਭਾਰਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗੀਤ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਬਹਿਸ ਮੁੜ ਭਖ ਉਠੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਉੱਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਹਿੰਦੂ ਅੰਧ-ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦੀ ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 'ਵੰਦੇ ਮਾਤਰਮ' ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗਾਉਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੇ ਘੱਟ-ਘੱਟ ਗਣਤੰਤਰੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ—ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ—ਵੱਲੋਂ ਤਿੱਖੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ

ਇਸ ਗੀਤ ਦਾ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਅਰਥ ਹੈ—'ਮੈਂ ਮਾਂ ਅੱਗੇ ਨਤਮਸਤਕ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।' ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਮਾਤਭੂਮੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੇਵੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਕਾਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਅੱਗੇ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਇਕ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਲਈ ਆਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਸ਼-ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਪਰਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਏ.ਆਰ. ਰਹਿਮਾਨ ਵੱਲੋਂ 'ਵੰਦੇ ਮਾਤਰਮ' ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ ਰੂਪ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਕੱਟੜਪੰਥੀਆਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।

2014 ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਬਹੁਮਤ ਨਾਲ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗ਼ੈਰ-ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਉੱਤੇ ਹਮਲੇ ਵਧੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹਕੀਕਤ

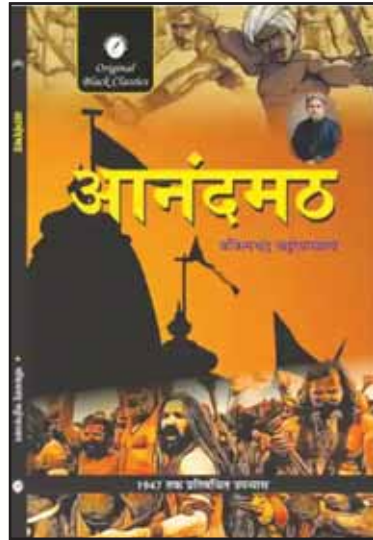
ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮਿਲੇ ਇੰਨੇ ਵੱਡੇ ਲੋਕ-ਫ਼ਤਵੇ ਤੋਂ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਭਾਜਪਾ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਲਿਖ ਕੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਏਜੰਡੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਬਹੁਤੀ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1947 ਤੱਕ ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਸਦੀ ਭਾਰਤ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਹਿੰਦੂ ਸਰਬਉੱਚਤਾਵਾਦੀ ਦਸਤੇ ਵਜੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਵੈਮਸੇਵਕ ਸੰਘ (ਆਰਐਸਐਸ) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ 1925 ਵਿਚ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਗ਼ੈਰ-ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਣ। ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਵੱਲੋਂ ਵੱਖਰੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਰਾਜ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਆਰਐਸਐਸ ਨੇ ਦੋ-ਕੌਮੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ 1947 ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ।

ਆਰਐਸਐਸ ਨੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਘਰ ਵਜੋਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਨੇ ਮੁਗਲ ਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਖ਼ਲਨਾਇਕ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਜਪਾ

ਆਰਐਸਐਸ ਦਾ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਵਿੰਗ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਖੁਦ ਵੀ ਆਰਐਸਐਸ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੈ।

ਬੰਕਿਮ ਚੰਦਰ ਚੱਟੋਪਾਧਿਆਏ ਦੇ 1882

ਦੇ ਮੁਸਲਿਮ-ਵਿਰੋਧੀ ਨਾਵਲ 'ਆਨੰਦਮਠ' ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ 'ਵੰਦੇ ਮਾਤਰਮ'

ਜਦੋਂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਇਨਕਲਾਬੀ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਾਮਰਾਜ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਉਪਮਹਾਂਦੀਪ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ।

'ਵੰਦੇ ਮਾਤਰਮ' ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਬੰਕਿਮ ਚੰਦਰ ਚੱਟੋਪਾਧਿਆਏ ਵੱਲੋਂ 1882 ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਗਏ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਵਾਦਪੂਰਨ ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਹਨ। 'ਆਨੰਦਮਠ' ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਬਗ਼ਾਵਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸਲਿਮ ਸਰਦਾਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ ਹਿੰਦੂ ਪਰਜਾ ਤੋਂ ਟੈਕਸ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਨਾਵਲ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾੜੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਨਿਰਪੱਖ ਰਵੱਈਆ ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਵਲ ਦੇ ਪਾਤਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਸਾੜ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ 'ਵੰਦੇ ਮਾਤਰਮ' ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਲਈ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੋਦੀ ਚੱਟੋਪਾਧਿਆਏ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਰਐਸਐਸ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਖ਼ਰਕਾਰ, 'ਆਨੰਦਮਠ' ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਹ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਮੂਰਤੀ-ਪੂਜਾ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਧਰਮ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਉੱਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ, ਬਹੁਗਿਣਤੀਵਾਦ ਦੇ ਭਾਰੀ ਦਬਾਅ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪੱਖਪਾਤੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਗੀਤ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਲਿਆ, ਜਿਹੜੇ ਬਹੁਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ

ਪ੍ਰਾਗਤੀਸ਼ੀਲ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਪ੍ਰਿਥਵੀਰਾਜ ਕਪੂਰ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਨਾਵਲ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਇੱਕ ਫ਼ਿਲਮ ਬਣਾਈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਮੁਸਲਿਮ-ਵਿਰੋਧੀ ਸਮੱਗਰੀ ਉੱਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਵਿਦਰੋਹੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਆਂ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਮੇਰੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਧਰਮ-ਨਿਰਪੱਖ ਸਕੂਲੀ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ 26 ਜਨਵਰੀ ਜਾਂ 15 ਅਗਸਤ ਵਰਗੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਦਿਹਾੜਿਆਂ ਮੌਕੇ 'ਵੰਦੇ ਮਾਤਰਮ' ਗਾਉਣਾ ਸਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਵਧੀ ਅਤੇ ਮੋਦੀ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਅਹੁਦੇ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਮੇਰੀ ਸੋਚ ਹੋਰ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਹੋਈ, ਮੈਂ 'ਵੰਦੇ ਮਾਤਰਮ' ਪਿੱਛੇ ਛੁਪੇ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਖੁਦ ਸਮਝਣ ਲਈ 'ਆਨੰਦਮਠ' ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਮੰਗਵਾਈ।

ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਧੋਖੇ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਹ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅੱਜ ਦੀ ਭਾਜਪਾ ਹਕੂਮਤ ਹੇਠਲੀ ਸਥਿਤੀ ਜਿੰਨੀ ਮਾੜੀ ਨਹੀਂ ਸੀ—ਜਿਹੜੀ ਤੋੜ-ਮਰੋੜ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਲਿਖਦਿਆਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ-ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਬੇਸ਼ਰਮੀ ਨਾਲ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੈ—ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਸਮਝੌਤਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਚਰਚਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

'ਆਨੰਦਮਠ' ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ—ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਫਰਤ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਇੱਜ਼ਤ ਨਹੀਂ—ਮੈਂ 'ਵੰਦੇ ਮਾਤਰਮ' ਗਾਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਕਾਰਨ ਮੈਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਦੇਸ਼ਧ੍ਰੋਹੀ ਹੋਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਡਾ. ਗਿੱਲ ਨੇ ਵੂਟਸਐਪ ਗਰੁੱਪ ਵਿਚ ਬੋਲੀ ਲਿਖ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ, 'ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਮਲੰਗ ਬਾਣੀਏ', ਤੈਨੂੰ ਜੰਗ ਹਰੜਾਂ ਨਾ ਬਿਆਈਆਂ।' ਕਿ ਜੰਗ ਹਰੜਾਂ ਕੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ? ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਬੋਲੀ ਵੱਲ ਝਾਤੀ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਪੰਜਾਬਣ ਦਾ ਗਿੱਧੇ ਵਿਚ ਵਿਅੰਗ, ਮਿਹਣਾ ਬੋਲੀ ਮਾਰਨਾ। ਇਹੀ ਹੈ ਗਿੱਧੇ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ, ਜੋ ਮਨ 'ਚ ਆਇਆ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਲਾਟ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਿਸੇ ਲਗਾਂ, ਮਾਤਰਾਂ ਦਾ ਫ਼ਿਕਰ ਜੇ ਕੋਈ ਗੁੱਸਾ ਕਰ ਵੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਨਾਉਣਾ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ 'ਰੋਟੀ ਖਾ ਲੇ ਬੇਬੇ ਜੀ, ਹੱਥ ਬਨ੍ਹਾ ਲੇ ਬੇਬੇ ਜੀ।'

ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਬਸਾਤੀ ਸ਼ਿਕਾਰੋ

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਬੋਲੀ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਤੋਂ ਕਤਰਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਪੜ੍ਹਾਕੂ ਬਹੁਤ ਹੋਗੇ। ਕਈ ਤਾਂ ਬੇਤੁਕੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਵੀ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਤੇ ਫਖ਼ਰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਏ ਲਈ ਨਾਂ ਵੀ ਉਘ ਤੇ ਪਤਾਲ ਰੱਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਵਾਬ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਚਾਹੇ ਬੇਵਝੇ ਹੀ ਹੋਣ। ਫਿਰ ਹਿੰਮਤ ਕਰਕੇ ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹਰੜਾਂ ਦੇ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਵੱਡੀਆਂ ਹਰੜਾਂ ਤੇ ਛੋਟੀਆਂ ਹਰੜਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਵੀ ਵੱਖਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਪੁਆਧ ਤੋਂ ਹਾਂ ਤੇ ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੇ। ਵੈਦ ਹਕੀਮ ਜਾਂ ਬਾਣੀਏ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਜਿੱਥੇ ਆਲੂਆਂ ਵਾਲੇ ਪੀਪੇ ਵਿਚ ਐਸਪਰੋ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਸਲੂਾਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚੜ੍ਹਦੀ। ਪੈਰਾਸਿਟਾਮੋਲ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਆਈ।

ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ ਮੁਹਾਲੀ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਕੋਲ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਬਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਸਮੇਂ ਰੋਪੜ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਫਿਰ ਮੁਹਾਲੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਮੁਹਾਲੀ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਬੈਦਵਾਣ ਗੋਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪਿੰਡ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ

ਸੂਰੀ ਦੀ ਬਣਾਈ ਜੀ.ਟੀ. ਰੋਡ ਲੰਘਦੀ ਸੀ। ਉਥੋਂ ਦੀ ਨਿਰਮਲੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀਆਂ ਟੋਲੀਆਂ ਹਰਿਦੁਆਰ ਤੀਰਥ 'ਤੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੁਹਾਲੀ ਉਹ ਪੜਾਅ ਲਗਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਸਦ ਆਦਿ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਉਥੇ ਕਮਰੇ ਪਾ'ਤੇ ਤੇ ਹਲਟੀ ਲਵਾ ਦਿੱਤੀ।

ਕਈ-ਕਈ ਦਿਨ ਸੰਗਤ ਚਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ, ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਸੰਤ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਨੇ ਬਚਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਭਾਵਨਾ ਕਰਕੇ ਇਕ ਦਿਨ ਆਵੇਗਾ ਕਿ ਮੁਹਾਲੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ 'ਤੇ ਹੋਵੇਗੀ ਤੇ ਅੱਜ ਸ਼ਾਇਦ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹਿੰਗੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵੱਸ ਗਿਆ ਪਰ ਬੇਤਰਤੀਬਾ। ਦਰਅਸਲ ਇਹ ਐਡਾ ਵੱਡਾ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦੋ ਨੰਬਰ ਦਾ ਪੈਸਾ ਛੁਪਾਉਣ ਲਈ ਰਾਹ ਲੱਭ ਲਿਆ। ਤਾਂਹੀ ਚੋਰਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਲਾਠੀਆਂ ਦੇ ਗਜ਼। ਅੱਜ ਜੇ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਪਿੰਡ 'ਚ ਮਕਾਨ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਕਰੋੜਪਤੀ ਹੈ।

ਗੱਲ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਚੱਲੀ ਸੀ। ਅਸਲ ਵਿਚ 1969-70 ਤਕ ਰੋਪੜ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਐਮਬੀਬੀਐੱਸ ਡਾਕਟਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਵੱਡੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਡਾ. ਜਸਮੇਰ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲੇ ਐਮਬੀਬੀਐੱਸ ਤੇ ਫਿਰ ਪੀਜੀਆਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਐਮ.ਡੀ.। ਪੀਜੀਆਈ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਡਾਕਟਰ ਬਾਹਰਲੇ ਸੂਬਿਆਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਤਾਂ ਟਾਵੇਂ-ਟਾਵੇਂ ਹੀ ਉਹ ਵੀ ਤਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਪੁਆਧੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸਮਝਣੀ ਸੌਖੀ ਨਹੀਂ। ਇਕ ਵੇਰ ਡਾ. ਚੁਟਾਨੀ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨਾਲ ਰਾਉਂਡ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੁੰਬੜੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬਜ਼ੁਰਗ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਪੇਟ 'ਚ ਦਰਦ ਸੀ। ਪੁੱਛਿਆ, 'ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਯਾ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੈ?' ਕਹਿੰਦਾ ਜੀ ਪੇਟ ਘਾਉਂ-ਮਾਉਂ ਜਾ ਰਿਹਾ, ਸਾਰੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਦੱਸੋ ਬਾਬੇ ਨੇ ਕੀ ਕਿਹਾ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਾ ਆਈ।

ਡਾ. ਚੁਟਾਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜਸਮੇਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਲਿਆਓ। ਉਹ ਕਿਤੇ ਦੂਜੀ ਵਾਰਡ ਵਿਚ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਵੀਰ ਨੇ ਬਾਬੇ ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਦੱਸੀ ਸਾਰੇ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਹੱਸੇ। ਪੀਜੀਆਈ ਸ. ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ ਤੇ ਬਹੁਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ WHO ਦੇ ਚਲਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਵੀ B.SC X-RAY WHO

ਜੰਗ ਹਰੜਾਂ

ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੇਠ ਹੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਕੁਝ ਯਾਦਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਅਕਤੂਬਰ-ਨਵੰਬਰ ਵਿਚ ਖੇਡਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਸਾਊਥ ਦੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਜ਼ੋਰ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਰੌਲਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੀ ਤਾਂ WHO ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹਾਂ। ਸਾਡਾ ਵੀ ਹੱਕ ਬਣਦਾ ਖੇਡਾਂ

ਦਾ। ਬਹਿਸਬਾਜ਼ੀ ਹੋਈ, ਅਸੀਂ ਜਿੱਤ ਗਏ। ਪੈਰਾ ਮੈਡੀਕਲ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਫੇਰ ਅਤਚਨ Variety Program 'ਤੇ ਪੈ ਗਈ। ਸਾਊਥ ਦੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੇ ਡਰਾਮੇ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਭੰਗੜਾ ਪਾਣਾ, ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਅਸੀਂ ਡਰਾਮਾ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ। ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ ਕਮੇਟੀ ਬਣ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਹਫ਼ਤੇ ਦਾ ਵਕਤ ਦਿੱਤਾ। ਕੋਚ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਮਨੀਮਾਜਰਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਨੇ ਲੋਹੇ ਦੀ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਤਾਲ ਵਜਾਈ। ਡਾਕਟਰ ਸ਼ੇਰਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੇ ਬੋਲੀਆਂ ਪਾਈਆਂ। ਵੱਡੇ ਵੀਰ ਡਾ. ਜਸਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਗੋਜੇ ਵਜਾਏ, ਚਲੇ ਜੀ ਭੰਗੜੇ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਮਿਲ ਗਈ। ਡਰਾਮੇ ਵਾਲਿਆਂ ਬਾਈਕਾਟ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ 6 ਮਹੀਨੇ

ਬਾਅਦ ਪੀਜੀਆਈ ਵਿਚ ਵਰਲਡ ਸਾਈਕ ਕਾਨਫਰੰਸ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਸਾਊਥ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਹੋਈ।

ਕਹਿੰਦੇ ਭੰਗੜਾ ਪਾ ਦਿਓ। ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ। ਖੈਰ ਭੰਗੜਾ ਪਾ'ਤਾ ਤੇ ਬੱਲੇ-ਬੱਲੇ ਹੋ ਗਈ। ਇਸੇ ਭੰਗੜੇ ਸਦਕਾ ਹੀ ਮੇਰਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਘਰਵਾਲੀ ਪੀਜੀਆਈ 'ਚ ਨਰਸ ਸੀ। ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਭੰਗੜਾ ਦੇਖ ਕੇ ਕਹਿੰਦੀ, 'ਹਾਏ ਮੈਂ ਮਰਗੀ'।

ਬਚਪਨ ਦੀ ਵੈਦ ਹਕੀਮ ਦੀ ਗੱਲ ਸਾਂਝੀ ਕਰਾਂ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੇ ਬਹੁਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਨਾ ਕੋਈ ਬਿਜਲੀ, ਨਾ ਨਹਿਰਾਂ, ਨਾ ਟਿਊਬਵੈੱਲ, ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਉਨ ਜਾਂ ਬਲਦਾਂ ਵਾਲਾ ਹਲਟ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਗਰਮੀਆਂ ਵਧੇਰੇ ਔਖੀਆਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਪੈਦਲ ਦੇ ਮੀਲ ਤੁਰ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਸਕੂਲ ਲੰਬਿਆਂ ਜਾਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਾਂ। ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਤਾਂ ਨਾ ਪਜਾਮਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜੁੱਤੀ। ਲੰਬਿਆਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨਲਕੇ 'ਤੇ ਪੈਰ ਧੋ ਕੇ ਪਜਾਮਾ ਤੇ ਜੁੱਤੀ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਸਾਂ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਬਰਸਾਤੀ ਨਾਲਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਸਕੂਲ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਭਰ ਜਾਣਾ। ਫਿਰ ਬੜੇਲ ਵੱਲ ਨੂੰ ਹੋ ਕੇ ਘਰੇ ਪਹੁੰਚਦਾ ਸੀ। ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਹ ਘੀਹੜ ਦੇ ਡੇਰੇ ਕੋਲ ਦੀ ਹੋ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਉਥੇ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਹਫ਼ਤੇ ਖਿਰਨੀਆਂ ਖਾਣ ਦਾ ਮਜ਼ਾ ਆਂਦਾ ਸੀ ਜੋ ਪੀਲੀਆਂ ਕਚੂਰ ਖਜੂਰਾਂ ਦੀ ਗਿੜਕੀ ਵਰਗੀ ਗਿੜਕੀ ਪਰ ਗੋਟੀਆਂ ਘੱਟ, ਅਨੰਦ ਸੀ।

ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਘਰੋਂ ਘਰ ਦੀ ਕੱਢੀ ਖੰਡ ਲੈ ਜਾਈਦੀ ਸੀ। ਸਕੂਲ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਹੁੰਦੇ ਸਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਹਲਟੀ 'ਤੇ ਮਿੱਠਾ ਪਾਣੀ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਤਾਂ ਘਰ ਪਹੁੰਚਣਾ। ਸੰਗਰਾਂਦ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਪਰਸ਼ਾਦ ਲੈਣ ਲਈ ਛੁੱਟੀ ਮਿਲਦੀ ਸੀ। ਜੇ ਕਹਿ ਦਵੇ ਅਰਦਾਸ ਤਾਂ ਕਰਾਈ ਬਾਬਾ ਬਲੀ ਸਿੰਘ ਦੂਹਰਾ ਗੱਫਾ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਸੀ।

ਕਈ ਵੇਰ ਝੂਠ ਪਕੜਿਆ ਵੀ ਗਿਆ। ਇਕ-ਦੋ ਵੇਰ ਬਾਬਾ ਬਲੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਣਾਏ ਪਰਸ਼ਾਦੇ ਵੀ ਖਾਧੇ- ਇਕ ਬੇਬੇਰਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਤੰਗ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਔਹ ਪਿਆ ਆਟਾ, ਬਣਾਓ ਤੇ ਖਾਓ। ਫਿਰ ਭੁੱਖ ਕਿੱਥੇ ਰਹਿਣੀ ਸੀ।

ਚਲੋ, ਹੁਣ ਗੱਲ ਹਰੜਾਂ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਹਰੜਾਂ ਪੇਟ ਦੇ ਦਰਦ ਲਈ ਕੰਮ ਆਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਪੇਟ ਦਰਦ ਬੜੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਚਿੱਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਕਾਲਜਾ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਆਂਦਾ ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਵੱਟ ਉਠਦੇ, ਕੋਈ ਆਂਹਦਾ ਵੱਤ ਜੇ ਨਿਕਲਦੇ, ਕੋਈ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ, ਗੈਸ ਬੰਦ ਐ, ਗੈਸ ਬਹੁਤੀ ਬਣਦੀ, ਡਕਾਰ ਨੀਂ ਆਂਦਾ, ਡਕਾਰ ਬਹੁਤੇ ਆਂਦੇ।

ਕੋਈ ਕਹਿੰਦੀ, 'ਵੈਰੀਆਂ ਨਿੱਝੂ ਲਿਆ ਦੇ ਵੇ, ਮੇਰੇ ਉਠੀ ਕਲੇਜੇ ਪੀੜੇ'। ਇਕ ਬੀੜੇ ਦਾ ਦਰਦ ਵੀ ਹੁੰਦਾ, ਜੋ ਅਕਸਰ ਘਾਤਕ ਹੁੰਦਾ। ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੋਤਲ ਫੇਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਆਰਾਮ ਘੱਟ ਹੀ ਬਣਦਾ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਅਪੈਂਡਿਕਸ ਦਾ ਦਰਦ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹਕੀਮ ਨੇੜੇ ਹੁੰਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਜੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਵੈਦ ਜੀਭ ਕਢਾ ਕੇ, ਅੱਖ ਪੱਟ ਕੇ ਦੇਖਦੇ ਤਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੀ ਸ਼ੀਸ਼ੀ ਵਿਚ ਕਰੂਰਾ (ਪਿਸ਼ਾਬ) ਲਿਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਐਨੇ ਵਿਚ ਹੀ ਉਹ ਮਰਜ਼ ਲੱਭ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਕਈ ਨਬਜ਼ ਦੇਖ ਕੇ ਦੱਸ ਦਿੰਦੇ ਕੀ ਦਵਾਈ ਦੇਣੀ ਐ। ਫਿਰ ਜੋ ਜੋ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਮਾਮ ਜਿਸਤੇ ਵਿਚ ਜੜੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਹਰੜ ਪੀਸ ਕੇ ਪੁੜੀਆਂ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ। ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ 12 ਨੰਬਰ ਪੀਣ ਵਾਲੀ ਦਵਾਈ ਦਿੰਦੇ। ਕਈ ਵੇਰ ਘਰੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਭੁੱਲ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਕਿਹੜੀ ਪੁੜੀ ਕਦੋਂ ਦੇਣੀ। ਖਾਖੀ ਬੋਟੀਆਂ (ਗੋਲੀਆਂ) ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਆਈਆਂ। ਇਹ ਤੇ ਬਾਣੀਏ ਵੀ ਰੱਖ ਲੈਂਦੇ ਸੀ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਟੂਣੇ ਵੀ ਏਦਾਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਚੋਰਾਹੇ 'ਤੇ ਮਰਜ਼ ਮੁਤਾਬਕ ਸਮਾਨ ਰੱਖ ਦਿੰਦੇ ਸੀ। ਆਂਦੇ-ਜਾਂਦੇ ਰਾਹੀਂ ਦੱਸ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਥਾਂ ਇਸਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਓ। ਕਈ ਵੇਰ ਲੋਕੀਂ ਹਥੇਲਾ ਵੀ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦੇ। ਕੁਝ ਬਜ਼ੁਰਗ ਧਰਨ ਦੀ ਮਰਜ਼ ਦੱਸ ਕੇ ਇਲਾਜ ਕਰਦੇ। ਤਰਾਗੜੀ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਲੜਕਿਆਂ ਦੇ ਤਾਹੀਂ ਪਾਈ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਪੇਟ ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਹੁਣ ਡਾ. ਗਿੱਲ ਦਾ ਤਹਿ ਦਿਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਤਾਂ ਬਣਦਾ ਜਿਸ ਨੇ ਬਚਪਨ ਯਾਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। 'ਵਸਦਾ' ਰਹੁ ਮਿੱਤਰਾਂ, ਰੱਬ ਵਰਗਾ ਆਸਰਾ ਤੇਰਾ।'

ਬਾਜ਼ੀ ਲੈ ਗਏ ਕੁੱਤੇ: ਸ਼ਿਵਚਰਨ ਜੱਗੀ 'ਕੁੱਸਾ' ਦੀ ਆ ਰਹੀ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ — ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਰੰਗ, ਜ਼ਖ਼ਮ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਾਦਿਲੀ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵਚਰਨ ਜੱਗੀ 'ਕੁੱਸਾ' ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਲਮ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ, ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਗਰਮੀ, ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਕੋੜੀਆਂ ਸੱਚਾਈਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਣਗਿਣਤ ਰੰਗਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। 26 ਨਾਵਲਾਂ ਅਤੇ 16 ਫਿਲਮਾਂ ਸਮੇਤ 51 ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਜੱਗੀ 'ਕੁੱਸਾ' ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ 'ਬਾਜ਼ੀ ਲੈ ਗਏ ਕੁੱਤੇ' ਲੈ ਕੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਲੇਖਕ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਯਾਤਰਾ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਨੇੜਿਓਂ ਦੇਖਿਆ, ਹੰਢਾਇਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਲਮ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।

'ਬਾਜ਼ੀ ਲੈ ਗਏ ਕੁੱਤੇ' ਨਾਮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਹੀ ਬੜਾ ਤਿੱਖਾ, ਵਿਅੰਗਮਈ ਅਤੇ ਸੋਚਣ ਲਈ

ਕਰਨੈਲ 'ਕੈਲ' (ਸਿਆਟਲ)

ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਰਲੇਖ ਵਿਚ ਇੱਕ ਪੂਰੀ ਮਨੋਦਸ਼ਾ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿਚ ਕੌਣ ਜਿੱਤਿਆ, ਕੌਣ ਹਾਰਿਆ, ਕੌਣ ਆਪਣੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕੌਣ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੇ ਹੋਣ ਦਾ ਨਾਟਕ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਇਹ ਸਵਾਲ ਇਸ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜੱਗੀ 'ਕੁੱਸਾ' ਦੀ ਲਿਖਤ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਗੁਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਚਿਹਰਿਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੁਕੇ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੁਰਕੇ ਵਾਲੇ ਕਮੀਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਨੋਦਸ਼ਾ ਸਮਝਣ ਦਾ ਮਾਂਦਰੀ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੰਗੇ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ, 'ਅਗਨ-ਬਾਣ' ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਵਿਚ ਵੀ ਸਿਰਫ਼ ਉਪਲੱਬਧੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੱਛੇ ਛੁਪੇ ਲੰਬੇ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ।

ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਦਿਲਚਸਪ, ਰੰਗੀਨ, ਹਾਸੇ-ਮਜ਼ਾਕ ਨਾਲ ਭਰੇ ਅਤੇ ਅਤਿ ਦੁਖਦਾਈ ਕਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਮੇਟੇਗੀ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਦੇ ਇੱਕੋ ਰੰਗ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇੱਕ ਲੇਖਕ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਰੰਗਾਂ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਜੀਉਂਦਾ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ, ਧੌਧੇ, ਕਮੀਨਗੀਆਂ, ਮੁਹੱਬਤਾਂ, ਵਿਛੋੜੇ, ਸੰਘਰਸ਼ ਅਤੇ ਸੁਪਨੇ ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜੱਗੀ 'ਕੁੱਸਾ' ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਯਾਤਰਾ ਨੂੰ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ 51

ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ ਅੰਕਤਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ। 26 ਨਾਵਲ ਲਿਖਣਾ ਕਿਸੇ ਆਮ ਰਚਨਾਤਮਕ ਯਾਤਰਾ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਨਹੀਂ। ਨਾਵਲ ਲਿਖਣਾ ਸਿਰਫ਼ ਕਾਗਜ਼ ਉੱਤੇ ਸ਼ਬਦ ਉਤਾਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ; ਇਸ ਲਈ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ, ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਸਮਝ, ਸਮਾਜਿਕ ਤਜਰਬਾ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਉਰਜਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ 16 ਫਿਲਮਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਰਚਨਾਤਮਕ ਯਾਤਰਾ ਉਸ ਦੀ ਬਹੁਪੱਖੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪੱਖ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਪਰ 'ਬਾਜ਼ੀ ਲੈ ਗਏ ਕੁੱਤੇ' ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਦ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੋਵੇਗੀ, ਕਿ ਇੱਥੇ ਲੇਖਕ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਲੁਕੇਗਾ। ਇੱਥੇ ਉਹ ਖੁਦ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਵੇਗਾ, ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਮਯਾਬੀਆਂ, ਨਾਕਾਮੀਆਂ, ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਸਮੇਤ।

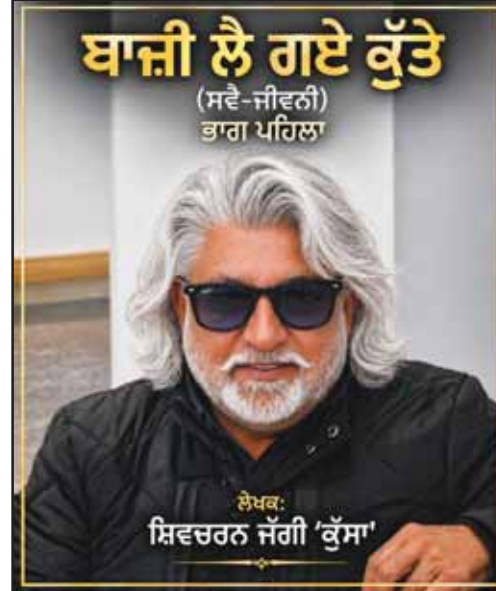
ਇੱਕ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਲੇਖਕ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਚਮਕਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਹ ਪੰਨੇ ਵੀ ਖੋਲ੍ਹੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੋਕ ਲੁਕਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜੱਗੀ 'ਕੁੱਸਾ' ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਤਿ ਦੁਖਦਾਈ ਕਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਦੀ ਗੱਲ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਲਿਖਣਾ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਯਾਦ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਦੁੱਖ ਦੀ ਯਾਦ ਕਈ ਵਾਰ ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਖ਼ਮ ਮੁੜ ਉਚੇੜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਵਿਚ ਉਹ ਲੋਕ ਵੀ ਆਉਣਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਜਾਂ ਫੌਂਗ ਕਰ ਕੇ ਪਿੱਠ ਪਿੱਛੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਛੁਰਾ ਚਲਾਇਆ ਅਤੇ ਬਦਖੋਰੀ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਕਿਰਦਾਰ ਸ਼ਾਇਦ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਹਸਾਉਣਗੇ, ਕੁਝ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਹੋਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪਾਠਕ ਚੁੱਪ ਵੱਟ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹੀ ਤਾਂ ਅਸਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੈ! ਇੱਥੇ ਹਰ ਕਿਰਦਾਰ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ; ਕਈ ਵਾਰ ਹਾਲਾਤ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ 'ਉਹ' ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਹ ਅੰਦਰੋਂ 'ਨਹੀਂ' ਹੁੰਦਾ।

'ਬਾਜ਼ੀ ਲੈ ਗਏ ਕੁੱਤੇ' ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੱਖ ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਇੱਕ ਲੇਖਕ ਦੇ ਬਣਨ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇਗੀ। ਇੱਕ ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਕਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਬਦਲਦਾ ਹੈ? ਦੁੱਖ ਕਿਵੇਂ ਸਾਹਿਤ ਬਣਦਾ ਹੈ? ਧੌਧਾ ਕਿਵੇਂ ਕਿਰਦਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਮੁਹੱਬਤ ਕਿਵੇਂ ਨਾਵਲ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ? ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਕਿਵੇਂ ਇੱਕ ਲੇਖਕ ਦੀ ਕਲਮ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਿੱਖਾ ਅਤੇ ਹਮਲਾਵਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਜੱਗੀ 'ਕੁੱਸਾ' ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਦਿਲਚਸਪ ਪੱਖ ਉਸ ਦੀ ਫਿਲਮੀ ਦੁਨੀਆ ਨਾਲ 2010 ਤੋਂ ਬੜੀ ਗੂੜ੍ਹੀ ਸਾਂਝ ਹੈ। ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸਿਨੇਮਾ ਦੋਵੇਂ ਮਨੁੱਖੀ ਕਹਾਣੀਆਂ

ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਮਾਧਿਅਮ ਹਨ, ਪਰ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵੱਖਰੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਲੇਖਕ ਜਦੋਂ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਪਾਠਕ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼, ਸੰਵਾਦ ਅਤੇ ਅਦਾਕਾਰੀ ਰਾਹੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਜੱਗੀ 'ਕੁੱਸਾ' ਦੀ ਇਹ ਦੋਹਰੀ ਯਾਤਰਾ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦੇਵੇਗੀ, ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੇਗੀ।

ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਸਾਹਿਤਕ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਤਜਰਬੇ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਯਾਦਾਂ, ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੀ ਮਿਹਨਤ, ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈਆਂ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ, ਮਿੱਠੇ-ਕੌੜੇ ਤਜਰਬੇ, ਦੋਸਤੀਆਂ, ਵਿਰੋਧ, ਸਫਲਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾਵਾਂ... ਸਭ ਕੁਝ ਪਾਠਕ ਲਈ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਠਕ ਕਿਸੇ ਲੇਖਕ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ।

ਪਰ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਤਾਕਤ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਦਾ ਇਮਾਨਦਾਰ ਸੂਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਉਦੋਂ ਹੀ ਯਾਦਗਾਰ ਬਣਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਲੇਖਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੀ ਕਟਹਿਰੇ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਰੱਖਦਾ ਹੋਵੇ। ਆਪਣੇ ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ, ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਖਣਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਬਣਾਵਟ ਦੇ ਪਾਠਕ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣਾ, ਇਹੀ ਸੱਚੀ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੈ।

'ਬਾਜ਼ੀ ਲੈ ਗਏ ਕੁੱਤੇ' ਸਿਰਫ਼ ਜੱਗੀ 'ਕੁੱਸਾ' ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ; ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਦੌਰ ਦੀ ਵੀ ਕਹਾਣੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੁਪਨਿਆਂ, ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਤਜਰਬਿਆਂ ਨੂੰ ਕਲਮ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਜਿਉਂਦਾ ਰੱਖਿਆ। ਉਹ ਕਮੀਨਿਆਂ ਅਤੇ ਧੌਧੇਬਾਜ਼ ਲੋਕਾਂ ਅੱਗੇ ਹਾਰਿਆ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਵੰਗਾਰ ਬਣ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ। ਜਦ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਾਰਤਾ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਲੰਬਾ ਸਾਹ ਲੈ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, 'ਮੈਂ ਆਪਣਿਆਂ ਨੂੰ ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਹੀ 'ਆਪਣਾ' ਮੰਨਦਾ ਰਿਹਾ, ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ 'ਅਸਲੀ' ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਇਆ।' ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵੀ ਕਹਾਣੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਆਏ, ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਨਾਲ ਤੁਰੇ, ਕੁਝ ਨੇ ਕਮੀਨੇ ਅਤੇ ਬੇਈਮਾਨ ਬਣ ਕੇ ਰਾਹ ਬਦਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕੁਝ ਯਾਦਾਂ ਬਣ ਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੱਸ ਗਏ।

ਕਈ ਵਾਰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅਸਲ ਜੀਵਨੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਤਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਕੱਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਤਾਲੀ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕੋਈ ਹੌਸਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉੱਠ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸਫ਼ਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਜੱਗੀ 'ਕੁੱਸਾ' ਦੀ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਜੇਕਰ ਉਸ ਅੰਦਰਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਤੱਕ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਦੀਆਂ 51 ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿੱਜੀ ਅਤੇ ਯਾਦਗਾਰ ਕਿਤਾਬ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ!

'ਬਾਜ਼ੀ ਲੈ ਗਏ ਕੁੱਤੇ' ਨਾਮ ਵਿਚ ਵਿਅੰਗ ਵੀ ਹੈ, ਦਰਦ ਵੀ ਹੈ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਕਤਵਾਹਟ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਵੀ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹਾਰ ਕੇ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਸਵਾਲ ਵੀ ਪੁੱਛੇਗੀ; ਬਾਜ਼ੀ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕੌਣ ਜਿੱਤਿਆ? ਉਹ, ਜਿਸ ਨੇ ਦੁਨੀਆ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ, ਜਾਂ ਉਹ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪਣੀ ਕਲਮ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦਾ ਰੱਖਿਆ?

ਸ਼ਿਵਚਰਨ ਜੱਗੀ 'ਕੁੱਸਾ' ਦੀ ਇਹ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਉਡੀਕੀ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ ਪਾਠਕ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਉਸ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮੰਚ ਉੱਤੇ ਖੁਦ ਖੜ੍ਹਾ ਦੇਖਣਗੇ, ਜਿੱਥੇ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਹਨੇਰਾ ਵੀ; ਹਾਸਾ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਹੰਝੂ ਵੀ; ਜਿੱਤਾਂ ਵੀ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਹਾਰਾਂ ਵੀ... ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਵੇਗੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ, ਜਿਸ ਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰ ਰੰਗ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕੈਦ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ।

ਸ਼ਾਇਦ ਇਹੀ 'ਬਾਜ਼ੀ ਲੈ ਗਏ ਕੁੱਤੇ' ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਕਿ ਇੱਕ ਲੇਖਕ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਨਹੀਂ, ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪਾਠਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੋਲ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਬੋਲੇ ਸੋ ਨਿਹਾਲ...ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ...!

ਦਾਦਾ ਜੀ ਕੌਰੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਸਨ...ਪਰ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਜੁਬਾਨੀ ਯਾਦ ਸੀ...!

ਨਿੱਤਨੇਮ ਵੇਲੇ ਮੈਨੂੰ ਕੋਲ ਬਿਠਾ ਲਿਆ ਕਰਦੇ! ਗੁਰੂਘਰ ਮੇਰੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰ ਅਰਦਾਸ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ...ਹੋ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਣੀਂ ਲਾ...ਕਦੀ ਤਾਬਿਆ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਅੱਗੇ ਝੋਲੀ ਅੱਡ ਦਿੰਦੇ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਇਸਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲੜ ਲਾਵੇ...!

ਉਹ ਅੱਗੋਂ ਆਖਦੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿਆਂ ਭੁਜੰਗੀ ਅਜੇ ਛੋਟਾ ਏ...ਵੱਡਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਆਪੇ ਗੁਰੂ ਲੜ ਲੱਗ ਜੂ...!

ਫੇਰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਵਾਨੀ ਦਾ ਪਹਿਰਾ...ਮੁੱਛ ਫੁੱਟਦਿਆਂ ਹੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਅਸਰ ਹੋ ਗਿਆ...ਸਿਰ ਮੁਨਵਾ ਦਿੱਤਾ...ਬਹਾਨਾ ਲਾਇਆ ਕਿ ਹੋਸਟਲ ਅੰਦਰ ਪੁਲਸ ਤੰਗ ਕਰਦੀ...!

ਬੇਬੇ ਬਾਪੂ ਹੁਰਾਂ ਵਾਸਤਾ ਪਾਇਆ ਹੁਣ ਦਾਦੇ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਨਾ ਹੋਈ...!

ਤਾਂ ਵੀ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਤਾ ਲੱਗ ਹੀ ਗਿਆ...ਸਿਰ 'ਤੇ ਟੋਪੀ ਜਿਹੀ ਵੇਖ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ ਓਥੇ ਜੱਗੀ ਤੇਰੀ ਪੱਗ ਕਿਥੇ ਏ?!

ਮੈਂ ਬਿਨਾ ਜੁਆਬ ਦਿੱਤਿਆਂ ਹੀ ਖਿਸਕਣਾ ਬੇਹਤਰ ਸਮਝਿਆ...!

ਦਾਦੇ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਦਿਨ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨਾ ਚੱਜ ਨਾਲ ਰੋਟੀ ਹੀ ਖਾਦੀ...!

ਓਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਪੱਕੇ ਹੋਏ ਝੋਨੇ 'ਤੇ ਭਾਰੀ ਗੜੇਮਾਰ ਹੋਈ ਸੀ...ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਕੇ ਘਰੇ ਸੋਗ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ...ਪਰ ਦਾਦੇ ਹੁਰੀਂ ਬੱਸ ਏਨੀ ਗੱਲ ਆਖੀ ਗਏ...ਲੋਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸਿਰਫ ਫਸਲ ਹੀ ਖਰਾਬ ਹੋਈ...ਮੇਰੀ ਤੇ ਨਸਲ ਵੀ ਮਾਰੀ ਗਈ...!

ਫੇਰ ਮਾਹੌਲ ਤੋਂ ਡਰਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਯੂਰੋਪ ਵੱਲ ਕੱਢ

ਦਿੱਤਾ...ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਮਗਰੋਂ ਮੈਂ ਅਮਰੀਕਾ ਆ ਗਿਆ...!

ਜਦੋਂ ਵੀ ਘਰੇ ਫੋਨ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਦਾਦੇ ਹੁਰੀਂ ਪੁੱਛਦੇ ਕੇਸ ਰੱਖੋ ਕੇ ਨਹੀਂ...ਸਿੱਧੀ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰਦੇ...ਮਨ ਵਿਚ ਓਹੀ ਕਿੜਕ ਰੋਸਾ ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਰਕਰਾਰ ਸੀ...!

ਫੇਰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਸੁਨੇਹਾ ਆਇਆ...ਢਿੱਲੇ ਨੇ...ਅੱਚਰੀ ਲੱਗ ਗਈ...ਮਨ ਵਿਚ ਇੱਕ ਵਲਵਲਾ ਜਿਹਾ

ਉਠਿਆ...ਭਤੀਜੇ ਦੀ ਲੋਹੜੀ ਵੀ ਏ...ਟਿਕਟ ਕਰਵਾਈ ਤੇ ਬਿਨਾ ਦੱਸਿਆਂ ਹੀ ਪਿੰਡ ਅੱਪੜ ਗਿਆ...!

ਪਿੰਡੋਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਥੋੜ੍ਹਾ

ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਢਿੱਲੇ ਨੇ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਗੇਟ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ...!

ਬਾਹਰਲੇ ਵੇਹੜੇ ਪੈਰ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੈਰਾਨ...ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਚਿੰਨੀ ਪੱਤਰ ਦੇ ਕਿੱਦਾਂ ਆ ਗਿਆ...ਭੂਆ ਚਾਚੇ ਤਾਏ ਸਭ ਨੇ ਵਾਰੇ ਵਾਰੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿਚ ਲੈ ਬੜਾ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ...!

ਪਰ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਡੱਠੇ ਮੰਜੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਸੀ...ਦਾਦੇ ਹੁਰੀਂ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਗੇਟ ਵੱਲ ਤੱਕ ਰਹੇ ਸਨ...ਮੈਨੂੰ ਵੇਖ ਬਾਹਰਾਂ ਉਲਾਰ ਲਈਆਂ...ਮੈਂ ਵੀ ਹਥੀਂ ਫੜਿਆ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਓਥੇ ਹੀ ਸੁੱਟ ਧੂ ਕੇ ਜਾ ਜੱਫੀ ਪਈ...ਵਜੂਦ ਵਿਚ ਅਜੇ ਵੀ ਓਹੋ ਖੁਸ਼ਬੋ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਨਿੱਕੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਓਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਅਕਸਰ ਆਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ...!

ਫੇਰ ਅਚਾਨਕ ਈ ਇੱਕ ਵਰਤਾਰਾ ਹੋਇਆ...!

ਓਹਨਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੇ ਲੰਮੇ ਦਾਹੜੇ 'ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਿਆ...ਫੇਰ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਜੱਗੀ ਆਪਣੀ ਪੱਗ ਲਾਹ...ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਝ ਨਾ ਆਈ ਫੇਰ ਆਖਣ ਲੱਗੇ...ਓਥੇ ਤੈਨੂੰ ਆਖਿਆ ਆਪਣੀ ਪੱਗ ਲਾਹ...ਮੈਂ ਬੀਬੇ ਬੱਚੇ ਵਾਂਝ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਲਾਹ ਦਿੱਤੀ...!

ਅੰਦਰੋਂ ਨਿੱਕਲੇ ਮੋਟੇ ਸਾਰੇ ਜੂੜੇ ਨੂੰ ਟੋਹਿਆ...ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਕੇਸ ਖੋਲ੍ਹ ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੁੰਮਦੇ ਰਹੇ...ਮਗਰੋਂ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਜੈਕਾਰਾ ਛੱਡਿਆ...ਬੋਲੇ ਸੋ ਨਿਹਾਲ...ਸੱਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ...!

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਮਾ

ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਜਵੰਦਾ

ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਜਵੰਦਾ ਸੱਚਮੁੱਚ ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਤੋਂ ਬੜੇ ਸੁਖਮ ਜਿਹੇ ਵਿਸ਼ੇ ਲੈ ਕੇ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਾਰਥਕ ਸੁਨੇਹਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਜਾਂ ਅਸਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਇੰਨੇ ਘੱਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਸਮੇਟਣਾ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਵਿਚ ਲਾਜਵਾਬ ਹੈ।

ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਖਲੋਤੇ ਕਿੰਨੇ ਸਾਰੇ ਵਜੂਦਾਂ ਨੇ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਹੀ ਪੁੱਛ ਲਿਆ ਬਾਪੂ ਜੀ ਜੈਕਾਰਾ ਕਿਸ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਛੱਡਿਆ ਜੇ...ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਅੱਜ ਮੇਰਾ ਜੱਗੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲੜ ਜੂ ਲੱਗ ਗਿਆ ਬੱਸ ਇਸੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ...!

ਫੇਰ ਓਸੇ ਰਾਤ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਏ...ਅਗਲੀ ਸਵੇਰੇ ਦੇਹ ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਸੋਚੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਰੂਹਾਂ ਉੱਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਏਨੀ ਮੇਹਰ ਹੁੰਦੀ ਕੇ ਉਹ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਉਡੀਕਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਬੇਦਾਵਾ ਲਿਖ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਦੂਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਵਾਪਿਸ ਪਰਤ ਆਵੇ ਤੇ ਉਹ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਖੁਦ ਹਾਜ਼ਿਰ ਹੋ ਕੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਏਨੀ ਗੱਲ ਆਖ ਸਕਣ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਹੁਣ ਉਸਦੇ ਹੱਥੀਂ ਲਿਖਿਆ ਪਾਤ ਦਿਓ...ਉਸਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਮੈਂ ਖੁਦ ਆਪਣੀ ਅਖੀਂ ਵੇਖ ਕੇ ਆਇਆਂ ਹਾਂ!

ਵਿਸਰਦੀ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਦੇ ਆਤਮਘਾਤੀ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਖੰਡੇ ਦੀ ਧਾਰ ਤੋਂ ਵੀ ਤਿੱਖੀ ਤੇ ਵਾਲ ਤੋਂ ਵੀ ਬਾਰੀਕ ਹੈ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਅਖਵਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕ ਖੰਡੇ ਦੀ ਧਾਰ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਵਰਨਣ ਕੀਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਰਹੱਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਅਜਿਹਾ ਸਿੱਖ ਲੱਭਣਾ ਔਖਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੁਵਿਧਾ ਅਨੁਸਾਰ ਲਗਾਤਾਰ ਸੀਮਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਡਰ ਹੈ, ਇੱਕ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਤੇ ਵਿਵਹਾਰਕ ਜੀਵਨ ਫਲਸਫੇ ਨੂੰ ਸੋਝਾ ਕਰਮਕਾਂਡ ਬਣਾਉਣ ਵੱਲ ਵਧਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸਾਂਭਣਾ, ਨਾਮ ਜਪਣਾ, ਨਿਤਨੇਮ ਕਰਨਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਨ ਕਰ ਪੰਜ ਕਕਾਰ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਮੰਨ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਅਹਿਮ ਪੜਾਅ ਹਨ ਪਰ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਦਾ ਪੈਂਡਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਵਿਚ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੀ

ਡਾ. ਸਤਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ
akaalpurkh.7@gmail.com

ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸਿਆਂ- ਸੁਖਮੀ ਰਹਿਣੀ, ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਤੇ ਪੰਥਕ ਰਹਿਣੀ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ 'ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਰਹਿਣੀ' ਇੱਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੀ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇਸ ਦੀ ਲੋਗਭੰਗ ਹਰ ਮਰਿਆਦਾ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਨਿਜੀ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੀ ਖੰਡੇ ਦੀ ਧਾਰ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਕਿਵੇਂ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਧਾਰਾ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵਾਹਮਾਨ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਰੋਜ਼ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੁੱਧ ਸੋਚ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ।

ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਵਿਚ ਮਰਿਆਦਾ ਬੰਨ੍ਹੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ 'ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਛੂਤ-ਛਾਤ, ਜੰਤ੍ਰ-ਮੰਤ੍ਰ-ਤੰਤ੍ਰ, ਸਗਨ, ਤਿੱਥ, ਮਹੂਰਤ, ਗ੍ਰਹਿ, ਰਾਸ, ਸਰਾਧ, ਪਿੱਤਰ, ਖਿਆਹ, ਪਿੰਡ, ਪੱਤਲ, ਦੀਵਾ, ਕਿਰਿਆ-ਕਰਮ, ਹੋਮ, ਜੱਗ, ਤਰਪਣ, ਸਿਖਾ ਸੂਤ, ਭੱਦਣ, ਇਕਾਦਸ਼ੀ, ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਆਦਿ ਦੇ ਵਰਤ, ਤਿਲਕ, ਜੰਝੂ, ਤੁਲਸੀ, ਮਾਲਾ, ਗੋਰ, ਮੋਨ, ਮੜੀ, ਮੂਰਤੀ-ਪੂਜਾ ਆਦਿ ਭਰਮ ਰੂਪ ਕਰਮਾਂ ਉਤੇ ਨਿਸ਼ਚਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਗੁਰੂ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਕਿਸੇ ਧਰਮ, ਤੀਰਥ ਜਾਂ ਧਾਮ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅਸਥਾਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਾ। ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦਾ ਵਰਤਮਾਨ ਪਰਿਵ੍ਰਿਸ਼ਟ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪੂਰੀ ਮਰਿਆਦਾ ਨੂੰ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਵਿਵਹਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਅਤਿ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਨਾਲ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਸਵਰੂਪ ਹੀ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਅਹਿਸਾਸ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਵੇਂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਸ ਮਰਿਆਦਾ ਦੇ ਉਲੰਘਣਾ ਦਾ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਤੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਿੱਖੀ ਵੇਸ਼ ਕਾਇਮ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਹੈ ਆਦਿਕ। ਮਰਿਆਦਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਇੱਕ, ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣਾ ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹਨ। ਮਰਿਆਦਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਾਲ ਵਿਵਹਾਰ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਰਿਆਦਾ ਨਾ ਮੰਨਣ ਨਾਲ ਸੋਚ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਸਧਾਰਨ ਲੱਗਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਮੂਲ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜਾਤ-ਪਾਤ: ਅੱਜ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਵਿਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੱਟ, ਖਤਰੀ, ਅਰੋੜੇ, ਰਾਮਗੜੀਏ, ਰਾਮਦਾਸੀਏ ਆਦਿਕ ਵਰਗ ਸਿੱਖ ਦਾ ਬਦਲ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਹੋਣ 'ਤੇ ਜਿਆਦਾ ਮਾਇਨੇ ਰੱਖ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਸਿੱਖ ਹੈ। ਸਮਾਜਕ ਮਿਲਵਰਤਨ, ਵਿਆਹ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਮਾਜਕ ਭਰੋਸੇ ਵਿਚ ਵੀ ਜਾਤ-ਵਰਗ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵੰਡ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦੀ ਕਸਰ ਸਿਆਸਤ ਨੇ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਧਰਮ 'ਤੇ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਜਾਤੀਆਂ ਤੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਾ ਕੇ ਹਰ ਵੰਡ, ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਅੰਤਮ ਵਿਰਾਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਿੰਘ-ਕੌਰ ਸਿਰਜੇ ਸਨ। ਅੱਜ ਜਾਤ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਲਗਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ 'ਸਿੰਘ' ਤੇ 'ਕੌਰ' ਨੂੰ ਹੀਣ ਦਰਜਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਜਾਤ ਦਾ ਸਿੱਖ ਜਿਆਦਾ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਾਜਕ ਤਰੇਤ ਸਪਸ਼ਟ ਵਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ 'ਏਕੁ ਪਿਤਾ' ਏਕਸ਼ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਤੂ ਮੇਰਾ ਗੁਰ ਹਾਈ' ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਜੰਤ੍ਰ-ਮੰਤ੍ਰ-ਤੰਤ੍ਰ: ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖ ਦੀ ਅੰਤਰ ਅਵਸਥਾ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਸਕੇ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਜੀਵਨ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਇੱਕ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਹੈ 'ਗਾਵੀਐ ਸੁਣੀਐ ਮਨਿ ਰਖੀਐ ਭਾਉ'। ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਗਾਵਣਾ ਭੌਤਿਕ ਨਿਰਮਲਤਾ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਣਨਾ, ਧਾਰਨ

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਜੇ ਰਹਿਤ-ਮਰਿਆਦਾ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਜ਼ਰੂਰ ਗੰਭੀਰ ਸੋਚ ਰਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਬਹੁ-ਰੰਗੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰ 'ਤੇ ਪਰਿਪੱਕ ਸਿੱਖ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ, ਪਰ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਵਿਵਸਥਾ ਬਣਾਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਤੋਂ ਅਕਾਦਮਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਣੂੰ ਹੋ ਸਕਣ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਵਾਂਝੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਅਗਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀ ਆਸ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ, ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ, ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਯਾਦ ਕਰਾ ਦੇਣਾ, ਨਿਤਨੇਮ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਕੰਠ ਕਰਾ ਦੇਣਾ, ਕੁੱਝ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸਾਖੀਆਂ ਸੁਣਾ ਦੇਣਾ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਨਹੀਂ, ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਕਕਹਿਰਾ ਹੈ।

ਕਰ ਕੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਭਾਵਨਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਨਾ ਆਤਮਿਕ ਨਿਰਮਲਤਾ ਦੀ ਜੁਗਤ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਦੀ ਨਿਰਮਲਤਾ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਆਚਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਦੀ ਰਹਿਤ ਹੈ 'ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਕਹੈ ਸੇਵਕੁ ਜਨੁ ਮਾਨੈ ਪਰਤਖਿ ਗੁਰੂ ਨਿਸਤਾਰੇ।' ਕੀ ਅੱਜ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਇਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਚਿਤਾਵਨੀ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ 'ਲੋਗੁ ਜਾਨੈ ਇਹੁ ਗੀਤੁ ਹੈ ਇਹੁ ਤਉ ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰ।' ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗੀਤ ਜਾਨ ਜੰਤ੍ਰ, ਮੰਤ੍ਰ, ਤੰਤ੍ਰ ਵਾਂਗੂੰ ਹੀ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੁੱਖ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਹੈ, ਇਸ ਸੰਕਟ ਵਿਚ ਇਹ ਬਾਣੀ ਸਹਾਇਕ ਹੈ। ਕਿਸ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ- ਇਹ ਵੀ ਤੈ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਤੱਤ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ 'ਤੇ ਚਾਲੀਸ ਦਿਨ ਦੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਦੀ ਲੜੀ ਇੱਕ ਪਰੰਪਰਾ ਹੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਣੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਹੀਂ ਬਾਣੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਨਿਰਦਰ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੰਤ੍ਰ-ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਕਰਮਕਾਂਡ ਤੋਂ ਚਿੰਤਤ ਸਨ ਤੇ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਕਰਮਕਾਂਡ ਤੋਂ ਉਬਾਰ ਕੇ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਜੋਤਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਹੀ ਕਰਮਕਾਂਡ ਬਣਾਉਣ ਵੱਲ ਜ਼ੋਰ ਹੈ।

ਸਗਨ-ਤਿੱਥ-ਮਹੂਰਤ: ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਧ ਸੀ 'ਸਗੁਨ ਅਪਸਗੁਨ ਤਿਸ ਕਉ ਲਗਹਿ ਜਿਸੁ ਚੀਤਿ ਨ ਆਵੈ।' ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹਰ ਦਿਨ, ਹਰ ਪਲ ਸੁੱਖਦਾਈ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ 'ਮਾਹ ਦਿਵਸ ਮੂਰਤ ਭਲੇ ਜਿਸ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰੇ।' ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਭਰਮ ਗਹਿਰੇ ਤੱਕ ਜੜ ਪਕੜ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਕਿਸ ਦਿਨ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਆਹ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਕੁੱਝ ਮਹੀਨਿਆਂ, ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਨਾ ਪਵੇ, ਕਾਰਜ ਸਫਲ ਹੋਵੇ, ਭਵਿੱਖ ਅਭਿੱਤ ਹੋਵੇ। ਕੁੱਝ ਖਰੀਦਣ ਵਿਚ ਵੀ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਰਮ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬੇੜੀਆਂ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸਰਾਧ, ਪਿੱਤਰ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ 'ਸਦ' ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋ ਗਏ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦਾ ਸ਼ੋਕ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਮਰਨ ਪੱਕਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਨ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦੇ ਘਰ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਘਰ ਬਣਦੇ-ਢਹਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਜਨਮ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਸਬੰਧ ਬਣਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੱਚ ਪਿਤਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰਾਧ ਜਿਹੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਭਰਮ ਸਾਬਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਿੱਖ ਵੀ ਮਿੱਠੀ ਯਾਦ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਭਰਮ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਦਾ ਇੰਤਜਾਰ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਹੋਮ ਜੱਗ- ਅਜਿਹੇ ਕਰਮਕਾਂਡ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਤਮਿਕ ਵਿਕਾਸ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਪ੍ਰਤੀ ਸਮਰਪਣ, ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਿੱਧਾ-ਅਸਿੱਧਾ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪੰਥ ਮਨ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ, ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਅਤੇ ਆਚਾਰ-ਗਤ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਭਰਿਆ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਇਮਾਨਦਾਰ ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਦਰਸ਼ ਮਨੁੱਖ ਵੱਜੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ। ਜਿਸ ਗੁਰਬਾਣੀ 'ਤੇ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਲੈ ਕੇ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਪਾਵਨ ਕਰਨੀ ਸੀ, ਉਸ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਜੱਗ ਜਿਹਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਖੰਡਪਾਠ ਇੱਕ ਜੱਗ ਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਧਾਰਮਕ ਲੋਗ ਆਪਣੇ ਜਜ਼ਮਾਨ ਲਈ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਆਪ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਪਾਠ, ਅਖੰਡਪਾਠ ਕਰਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਜਜ਼ਮਾਨ ਬਣ ਗਏ ਹਨ।

ਏਕਾਦਸ਼ੀ-ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ: ਏਕਾਦਸ਼ੀ ਅਤੇ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਬਾਰੇ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸਨ। ਲੋਗ ਆਪਣੇ ਹਿੰਤ ਲਈ ਵੱਖ ਵੱਖ ਉਪਾਅ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਵਰਤ ਰੱਖਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਿੱਧ ਹੋ ਸਕਣ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਇਹ ਭਰਮ ਤੋੜੇ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਣਾ ਸਿਖਾਇਆ ਜੋ ਅਨੰਦ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ 'ਏਕਾਦਸ਼ੀ ਨਿਕਟਿ ਪੇਖਹੁ ਹਰਿ ਰਾਮੁ।' ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਲਈ ਵਚਨ ਕੀਤਾ 'ਪੂਰਨਮਾ ਪੂਰਨ ਪਰ੍ਵ ਏਕੁ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਬੁ।' ਅੱਜ ਕਈ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਤੇ ਖਾਸ ਸਮਾਗਮ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਖਾਸ ਲੰਗਰ ਬਣਾਏ ਤੇ

ਵਰਤਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਮ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਸੰਗਤ ਜੁੜਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਸਮਾਗਮ ਵਰਤ ਦਾ ਹੀ ਇੱਕ ਰੂਪ ਹਨ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਉਸ ਵਰਤ ਦਾ ਸਵਰੂਪ ਹੀ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ 'ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਸਰਬ ਜੀਅ ਦਇਆ॥ ਇਨ ਬਿਧਿ ਬਰਤੁ ਸੰਪੂਰਨ ਭਇਆ॥' ਗੁਰਸਿੱਖ ਦਾ ਵਰਤ ਸੁਚੱਜੇ ਗੁਣ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਅਮਾਵਸਿਆ, ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਮਾਗਮ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਤਿਲਕ-ਜੰਝੂ: ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ 'ਦਇਆ ਕਪਾਹ ਸੰਤੋਖੁ ਸੂਤੁ ਜਤੁ ਗੰਢੀ ਸਤੁ ਵਟੁ' ਜਿਹੀ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰ ਕੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਢਾਲ ਕੇ ਬਾਹਰਲੇ ਭੇਖ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਦੇ ਭਰਮ 'ਤੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਾ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਪੰਜ ਕਕਾਰ ਬਖਸ਼ੇ। ਇਹ ਕਕਾਰ ਵੇਸ਼ ਜਾਂ ਪ੍ਰਤੀਕ ਨਹੀਂ, ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਇਆ, ਸੰਤੋਖ, ਜਤ, ਸਤ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟੀਕਰਨ ਸਨ। ਅੱਜ ਮਨ ਅੰਦਰ ਦਇਆ, ਸੰਤੋਖ, ਜਤ, ਸਤ ਦਾ ਤਿਲ ਮਾਤਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਰ ਕਕਾਰ ਵਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਜ਼ੋਰ ਵੀ ਕਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਗੁਣਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ।

ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ: ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮੂਲ ਮਨੋਰਥ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ-ਸੁਣ ਕੇ ਸੱਚ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋ ਕੇ ਆਤਮਿਕ ਨਿਰਮਲਤਾ ਲਈ ਜਤਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਸੰਕਲਪ ਹੈ ਪਰ ਰਾਹ ਅੱਗੇ ਵੀ ਹੈ- ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸੇਧ ਤੇ ਸਿਖਿਆ ਧਾਰਨ ਕਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਏ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਤੱਕ ਆ ਕੇ ਰੁੱਕ ਜਾਣਾ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਮੌਲਿਕਤਾ ਹੀ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਆਮ ਪਰਿਵ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਬਣਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਅੰਦਰ ਦਿੱਤੀ 'ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਰਹਿਣੀ' ਦਾ ਮਾਤਰ ਇੱਕ ਬਿੰਦੂ ਸੀ। ਇਸ 'ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਚਰਚਾ ਹੈ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਰਨ ਨਜ਼ਰ-ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤਰਜੀਹ ਵੱਡੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਅਣਦੇਖੇ ਕੀਤੇ ਛੋਟੇ ਵਿਸ਼ੇ ਹੀ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਇੱਕ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਬਹੁਮੁਖੀ ਤੱਤਾਂ 'ਤੇ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੁੱਝ ਤੱਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਅਵੇਸਲਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਉਸ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੀ ਨੀਂਹ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਪੂਰਨ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਪੂਰਨ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ 'ਤੇ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ 'ਪੂਰਨੁ ਕਬਹੂ ਨ ਡੋਲਤਾ ਪੂਰਾ ਕੀਆ ਪਰ੍ਵ ਆਪਿ।' ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਰਹਿਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਥ ਨੇ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਅਸੀਂ ਆਤਮਘਾਤ ਵੱਲ ਵੱਧ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਐਸ.ਜੀ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ 'ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ' ਤਕਰੀਬਨ 32 ਪੰਨਿਆਂ ਦੀ ਪੁਸਤਿਕਾ ਹੈ ਜੋ ਭੇਟਾ ਰਹਿਤ ਉਪਲਬੱਧ ਹੈ। ਇਹ ਹਰ ਘਰ ਵਿਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਬਹੁਤੇ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੇ ਪੂਰੇ ਵੀਚਾਰ, ਬਹਿਸ-ਮੁਬਾਹਿਸੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਖਾਸ ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਬਾਕਾਇਦਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਆਮ ਸਿੱਖ ਉਹ ਰਹਿਤ-ਮਰਿਆਦਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਵਹਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿਤ-ਮਰਿਆਦਾ ਮੰਨ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਭਰਮ ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਹਿਤ-ਮਰਿਆਦਾ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਪਾਨ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਰਹਿਤ ਦਾ ਜਾਂ ਗਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਰਹਿਣੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਬਿੰਦੂ ਹਨ ਕਿ ਹਰ ਇੱਕ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ, ਸਿੱਖ ਲਈ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਵਿਦਿਆ ਵੀ ਪੜ੍ਹੇ ਅਤੇ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਦਿਵਾਉਣੀ ਸਿੱਖ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ।

ਅਰਦਾਸ: ਅਰਦਾਸ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅੱਗੇ ਮਨ ਦੀ ਬਿਰਥਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਆਪਣਾ 'ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਤੂੰ ਹੈ ਮੇਰਾ ਮਾਤਾ॥ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਬੰਧਪੁ ਤੂੰ ਮੇਰਾ

ਭ੍ਰਾਤਾ॥' ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅੱਗੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰਕ ਸਬੰਧ ਇੱਕ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰਕ ਸਬੰਧਾਂ ਦਾ ਮੋਹ, ਆਸਰਾ ਤਿਆਗ ਕੇ ਇੱਕ ਪਰਮਾਤਮਾ 'ਤੇ ਹੀ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਹੀ ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਰੂਪ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ-ਮਰਿਆਦਾ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਖਰੜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਇਸ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ, ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ, ਚੌਹਾਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ, ਚਾਲੀਹ ਮੁਕਤਿਆਂ, ਹੋਰ ਜਤ, ਸਤ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਤਿਆਗ, ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ, ਪੰਜਾਂ ਤਖਤਾਂ, ਸਮੂਹ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਵਡਿਆਈ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਅਤੇ ਸਮਰਪਿਤ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੇਨਤੀ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬੇਨਤੀ ਵਿਚ ਪੰਥਕ, ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਨਿਜ ਬੇਨਤੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ। ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਹਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਪਰ ਅੱਜ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਰਦਾਸ ਆਪ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲੱਭਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਅਰਦਾਸ ਯਾਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਅਰਦਾਸ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਅਰਦਾਸ ਇਕਾਗਰ ਮੰਨ ਨਾਲ ਸੁਣਨ ਦੀ ਥਾਂ ਧਿਆਨ ਅਰਦਾਸ ਭੇਟਾ ਦੇਣ 'ਤੇ ਜਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਰਦਾਸ ਦੀ ਰਹਿਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੂਲ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਰਦਾਸ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਿਆਂ ਤੇ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਹੈ 'ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਰਾਖਿ ਲੈ ਹਮ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭ ਆਏ ਰਾਮ ਰਾਜੇ।' ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਦੀਨ ਭਾਵ ਹੋਵੇ 'ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਕਵਨੁ ਹਮਾਰਾ।' ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਸਮਰਪਣ ਹੋਵੇ 'ਮੇਲਿ ਲੈਹੁ ਦਇਆਲ ਢਹਿ ਪਏ ਦੁਆਰਿਆ॥ ਰਖਿ ਲੇਵਹੁ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਭ੍ਰਮਤ ਬਹੁ ਹਾਰਿਆ॥' ਆਪਣੀ ਅਰਦਾਸ ਆਪ ਨਾ ਕਰਨਾ ਇਸ ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਅਰਦਾਸ ਕੋਈ ਰਸਮ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਭੇਟਾ ਦੇ ਕੇ ਕਰਾ ਲਈ ਜਾਵੇ। ਅਰਦਾਸ ਤਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਨ-ਨਿਖੇੜਵਾਂ ਅੰਗ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਜੁੜਣ ਦੀ ਡੋਰ ਹੈ। ਜੇ ਅਰਦਾਸ ਹੀ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਪਰਿਪੱਕਤਾ।

ਇੱਕ ਹੋਰ ਪ੍ਰਚਲਨ ਕਾਇਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਰਦਾਸ ਹੀ ਛੋਟੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕੁੱਝ ਖਾਸ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ। 'ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੀ ਜੋਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਾਠ ਦੀਦਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ ਬੋਲੇ ਜੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ 'ਤੇ ਬਾਅਦ ਹੀ ਖਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਰਦਾਸ ਦੀ ਮੁਕੰਮਲ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਅੰਗ ਭੰਗ ਹੈ। ਛੋਟੀ ਅਰਦਾਸ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਅਰਦਾਸ ਨੇ ਭਰਮ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਅਰਦਾਸ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇਹਰਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦੇਹਰੇ 'ਚ ਵੀ 'ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਮਾਨਿਉ ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰਾਂ ਕੀ ਦੇਹ 'ਜਾਂ 'ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਮਾਨਿਉ ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰਾਂ ਕੀ ਦੇਹ' ਦਾ ਵਿਵਾਦ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਅਰਦਾਸ ਤਾਂ ਨਿਰ-ਵਿਵਾਦ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਇਸ 'ਤੇ ਮੌਨ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿਦਿਆ: ਗੁਰਮੁਖੀ ਨੂੰ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਮੰਨ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ, ਲਿਖਣ, ਬੋਲਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੇਸ਼ਕ ਗੁਰਮੁਖੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰਮੁਖੀ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਨੂੰ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ। ਗੁਰਮੁਖੀ ਮਾਤਰ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ, ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਪਰਿਪੱਕਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਵੀ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਬਣੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਗੌਰਵ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਪੰਥ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਹੋਣ ਦਾ ਹੈ। ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਲੋੜ ਹੈ ਪਰ ਰਹਿਤ-ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਧਾਰਮਕ ਪੰਥਕ ਯੋਗਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਅਪੂਰਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਤੀਜਾ ਸਵਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਜਾਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦਾ ਹੈ। ਰਹਿਤ-ਮਰਿਆਦਾ ਵਿਚ ਇਸ ਭਾਸ਼ਾ ਲਈ ਗੁਰਮੁਖੀ ਨਾਮ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਸ਼ਾ ਪੰਜਾਬੀ ਨਹੀਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਕਹੀ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਅੱਠ ਦਸ਼ਕ ਬਤੀਤ ਹੋ ਜਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਦੁਵਿਧਾ ਦਾ ਬਣਿਆ ਰਹਿਣਾ ਕੌਮ ਦੀ ਵਿਚਾਰਕ, ਸਿਧਾਂਤਕ ਸੰਵੇਦਨਾ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਖੜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖੀ ਰਹਿਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਹੈ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ, ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਗੁਰਮੁਖੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ-ਪ੍ਰਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਕੋਲ ਕੋਈ ਡਾਟਾ ਨਹੀਂ, ਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਕੀ ਦਰ ਹੈ, ਕਿਤਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ,

(ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ)

ਭਾਗ ਸਿਆਂ! ਆਹ ਮੁੰਡੇ ਟਰੈਕਟਰ ਟਰਾਲੀ ਜੋੜੀ ਫਿਰਦੇ ਨੇ... ਲੱਗਦਾ ਰਸਦ ਇਕੱਠੀ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ... ਮੱਲ ਬਾਬੇ ਨੇ ਪੱਕੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ ਪੁੱਛਿਆ।

ਮੱਲ ਸਿਆਂ! ਨੇਪਾਲ ਵਿਚ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਬਾਹੀ ਮਚਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉੱਥੇ ਲਿਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਘਰੋ-ਘਰੀ ਆਟਾ, ਚੌਲ, ਦਾਲਾਂ, ਸਰ੍ਹੋਂ ਦਾ ਤੇਲ ਤੇ ਘਿਓ, ਪੈਸਾ ਬਗੈਰਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੇ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ। ਭਾਗ ਸਿਆਂ ਨੇ ਲੰਮੀਆਂ ਕੀੜੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ।

ਸਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਪਿੰਡ ਸਾਂਭਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਤੁਰ ਪਏ ਨੇਪਾਲ ਸਾਂਭਣ ਨੂੰ... ਜਗੀਰ ਬਾਬੇ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣੀ ਬੇਗੀ 'ਤੇ ਯੱਕਾ ਮਾਰ ਕੇ ਸਾਰ ਬਣਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਓ ਬਾਬਾ! ਦੁਖੀ ਤੇ ਮਜ਼ਲੂਮ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ ਨੇ ਜਗੀਰ ਬਾਬੇ ਦਾ ਗੋਲਾ ਕੁੱਟਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਪਿੰਡ ਕਰ ਲਵੋ ਦੁਖੀਆਂ ਤੇ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦੀ ਮਦਦ, ਵੱਡਾ ਬਣਦਾ ਬਾਬਾ ਘਨੂਈਆ। ਦੂਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਸੰਤੋਖ ਬਾਬਾ ਬੋਲ ਪਿਆ।

ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਹੀ ਹਿੱਸੇ ਆਈ ਹੈ ਲੰਗਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ...ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ ਦੀ ਟੀਮ ਨੇ ਬਾਬੇ ਜਗੀਰ ਦੀ ਟੀਮ ਸਿਰ ਕੋਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਜੈਕਾਰਾ ਛੱਡਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਮੇਜਰ ਕੁਲਾਰ ਬੋਪਾਰਾਏ ਕਲਾਂ
ਫੋਨ: 916 273 2856

ਆਹ! ਤਾਂ ਉਹ ਗੱਲ ਹੋਈ ਪਈ ਆ ਕਿ ਪਿਉ ਵਿਚਾਰਾ ਬਿਮਾਰੀ ਨਾਲ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਪਿਆ ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਹਾਰ ਲਾ ਰਿਹਾ ਕਿ 'ਮੈਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦਾ ਗਲਾਸ ਪਲਾ ਜਾਹ... ਤੇ ਅੱਗੋਂ ਪੁੱਤ ਕਹਿੰਦਾ 'ਮੈਂ ਤਾਂ ਚੱਲਿਆ ਛਬੀਲ 'ਤੇ ਜਲ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ... ਮੱਲ ਬਾਬਾ ਵੀ ਸਿਰੇ ਦੀ ਆਖ ਗਿਆ।

ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਆ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿੰਡ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਗਰੀਬ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਲਵੋ, ਕੋਈ ਵੀ ਜਾਤ ਮਜ਼੍ਹਬ ਦਾ ਹੋਵੇ ਸਿਰਫ਼ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੇ ਨਾਤੇ ਸੇਵਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਬਾਬੇ ਜਗੀਰ ਨੇ ਤਾਸ਼ ਦੇ ਪੱਤੇ ਵੰਡਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਪਿੰਡ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਗਰੀਬ ਦੀ ਮੱਝ ਵਾਸਤੇ ਪੱਠਿਆਂ ਦਾ ਬੱਬਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਤੇ ਅਣਜਾਣ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਟਰਾਲੀਆਂ ਭਰ ਕੇ ਤੁਰ ਪੈਂਦੇ ਹੋ। ਓਏ ਲੋਕੋ! ਕੁੱਝ ਸਮਝੋ! ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਮੂਰਖ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰ ਲਵੋ। ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਦੇ ਰਾਸ਼ਨ ਖਰੀਦ ਕੇ ਦੇਵੋ, ਐਤਕੀ ਸੰਤੋਖ ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ।

ਇਹ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਵੀਹ ਰੁਪਈਆਂ ਦਾ ਲੰਗਰ ਹੈ ਜੋ ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ ਨੇ ਤਾਸ਼ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੋਲ੍ਹਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਇੱਕ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਟਿਕਣ ਦਿੰਦੀ ਕਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨੇ ਵੀਹ ਰੁਪਈਆਂ ਦਾ ਲੰਗਰ ਲਾ ਕੇ ਭੁੱਖੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ ਉਹੀ ਪਰੰਪਰਾ ਚੱਲੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਓਏ ਭਲਿਓ ਲੋਕੋ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀਹ ਵੀਹ ਕੋਹ 'ਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਾਸਤੇ...ਤੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਪੈਦਲ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਵੀ ਪਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਨੇ ਸੱਚ ਦਾ ਸੌਦਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਸਾਧੂ ਮਿਲ ਪਏ ਸਨ ਜੋ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਸਨ। ਅੱਜ ਦੇ ਸਾਧਾਂ ਵਾਂਗ ਵਿਹਲੇ ਤੇ ਮੁਸ਼ਟੰਡੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਤੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਡੇਰਿਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਛਕਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਪੁੰਨ ਦਾ ਸੌਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਘਰੇ ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਆਏ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਨੇ

ਸੱਥ ਦੀਆਂ ਸਿਆਣੀਆਂ ਸਲਾਹਾਂ

ਘੂਰਿਆ ਵੀ ਸੀ ਤੇ ਸਮਝਾਇਆ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਵੀਹ ਰੁਪਈਆਂ ਦਾ ਵਣਜ ਕਰਨਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਦਸਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡਣਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਇਹੀ ਗੱਲ ਵੱਡੇ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਾਈ ਸੀ ਕਿ ਸੱਚ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਦਸਵਾਂ ਦਸਵੰਦ ਲੋੜਵੰਦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰ ਦੇਵੋ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਹੋਣ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਦੁਕਾਨਾਂ, ਢਾਬੇ ਨੇ ਵੀਹ ਕੋਹ ਵਿਚ ਤਾਂ ਪੰਜ ਸ਼ਹਿਰ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਾਬੇ ਸੰਤੋਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਤੋਂ ਸੁਣੀ ਹੋਈ ਸਾਖੀ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ।

ਚੱਲ ਬਾਬਾ! ਸਿਟ ਪੱਤਾ... ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ ਨੇ ਬਾਬੇ ਜਗੀਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ।

ਦੋ ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਆ ਅਨੰਦਪੁਰ ਹੋਲੇ-ਮਹੱਲੇ 'ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਜੀ.ਟੀ. ਰੋਡ 'ਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਪਿੰਡੋਂ ਰਾਸ਼ਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਲੰਗਰ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਰਾਏਕੋਟ ਵੱਲ ਦੀ ਟਰੈਕਟਰ-ਟਰਾਲੀ ਨੂੰ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਮੁੱਲਾਪੁਰ ਕੋਲ ਰੋਕ ਲਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਛਕ ਕੇ ਜਾਇਓ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, 'ਅਜੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵੀਹ ਮੀਲਾਂ ਹੀ ਆਏ ਹਾਂ ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਲੰਗਰ ਛਕ ਕੇ ਤੁਰੇ ਸੀ। ਅਜੇ ਸਾਨੂੰ ਲੰਗਰ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਤੇ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਅਗਾਂਹ ਛਕ ਲਵਾਂਗੇ।' ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਬੇਰਾ ਕਿਹਾ ਪਰ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੇ ਟਰਾਲੀ ਵਿਚੋਂ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਉਤਾਰ ਕੇ ਥਾਲੀਆਂ ਭਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕਿੱਥੇ ਖਾ ਹੋਣਾ ਸੀ ਸਾਰਾ ਲੰਗਰ ਸਿਟ ਗਏ। ਅਗਾਂਹ ਪੰਜ-ਸੱਤ ਮੀਲਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਫਿਰ ਲੰਗਰ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਥੇ ਵੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸੜਕ ਮੂਹਰੇ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਟਰਾਲੀ ਰੋਕ ਲਈ ਸੀ ਉਥੇ ਵੀ ਨੌਜਵਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਲੰਗਰ ਛਕ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧਿਓ। ਉਥੇ ਲੰਗਰ ਛਕਾਉਣ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਲੜਾਈ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਨੌਜਵਾਨ ਆਪਸ ਵਿਚ ਗਰਮ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਲੰਗਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਰੱਜਿਆਂ ਨੂੰ ਡੰਡੇ ਨਾਲ ਲੰਗਰ ਛਕਾਓ। ਮੱਲ ਬਾਬੇ ਨੇ ਸੁਣੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਸੁਣਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

'ਹੁਣ ਤਾਂ ਲੰਗਰ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਗਾ ਰਿਹਾ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਢਾਬੇ ਵਾਂਗ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਕਵਾਨ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਲੋਕ ਖਾਂਦੇ ਘੱਟ ਹਨ, ਸੁੱਟਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੇ।' ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਭਾਗ ਸਿਆਂ ਬਾਬਾ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਵਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਆਹ ਆਪਣੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇਖ ਲਓ ਜਲੇਬੀਆਂ ਦਾ ਲੰਗਰ ਹੋਇ ਤਾਂ ਇਕੱਠ ਬਬੇਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਵੇਰੇ ਕੋਈ ਕਥਾ ਸੁਣਨ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਸਾਰਾ ਦਰਬਾਰ ਖਾਲੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ...ਮਸਾਂ ਦਸ ਪੰਦਰਾਂ ਬੰਦੇ-ਬੁੜੀਆਂ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਪਿੰਡੋਂ ਲੋਕ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸਾਬੋ ਕੀ ਤਲਵੰਡੀ ਤੇ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤੀਰਥਾਂ 'ਤੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਪਰ ਆਪਣੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵੀ ਰੋਜ਼ ਮੱਥਾ

ਟੇਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਨ ਹੈ, ਮੱਲ ਬਾਬੇ ਨੇ ਕਿਹਾ।

ਬਾਬਾ ਜੀ! ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਲੋਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸ਼ਰਦਾ ਪਿੰਡੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਭੀੜ ਤੇ ਲੰਗਰਾਂ ਪਿੰਡੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਿੰਗਾਰਾ ਗੱਲ ਸਿਆਣੀ ਕਰ ਗਿਆ ਸੀ।

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਇਕੱਠ ਵੈਦ ਜੀ ਹੋਣਾ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਲੋਕ ਸੰਗਰਾਮ ਨੂੰ ਹੀ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵੀ ਪਾਰਟੀਬਾਜ਼ੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਧਾਰਮਿਕ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਜਿੱਥੇ ਪਾਰਟੀਬਾਜ਼ੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਜਗੀਰ ਬਾਬਾ ਵੀ ਪੱਤੇ ਫਰੋਲਦਾ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਵਾ ਗਿਆ।

ਸ਼ਰੀਕੇ ਦੀ ਫੁੱਟ ਤਾਂ ਸੁਣੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਫੁੱਟ ਪੈ ਗਈ ਹੈ। ਇੱਕ ਤਾਂ ਵੋਟਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੱਤ ਮਾਰੀ ਪਈ। ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਆਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਾਲੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਭਗਤ ਲੀਡਰਾਂ ਪਿੰਡੇ ਆਪਣੀ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਦਾ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਹੀ ਗਲਾ ਘੁੱਟ ਦਿੰਦੇ ਨੇ...ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ ਨੇ ਨਵਾਂ ਮੁੱਦਾ ਛੇੜਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਕਿਉਂ ਮੁੱਕ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਕਾਰਨ ਹਨ ਮਾਸਟਰ ਵੀ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਹਵਾ ਲਵਾਉਂਦਾ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਸੀ।

'ਆ ਮਾਸਟਰਾਂ! ਸਾਂਝ ਆਪਣੀ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਤਾਂ ਗਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉਣ ਜਾਣਾ ਹੈ।' ਸ਼ਿੰਗਾਰਾ ਉੱਠਣ ਦੇ ਮੂਫ਼ ਵਿਚ ਬੋਲਿਆ।

ਖੇਡੀ ਚੱਲ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਾਸਟਰ ਨੇ ਬੈਠਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

'ਨਹੀਂ... ਮਾਸਟਰ ਜੀ! ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਧਾਰਾਂ ਨਹੀਂ ਕੱਢਣੀਆਂ? ਫਿਰ ਡੇਅਰੀ ਕੀ ਪਾਉਂਗਾ।' ਸ਼ਿੰਗਾਰਾ ਵਪਾਰੀ ਬਣਦਾ ਬੋਲਿਆ।

ਡੇਅਰੀ ਪਾਉਣ ਜਾਂਦਾ ਵਾ ਦੁੱਧ...ਘਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਛੱਡਿਆ ਕਰ। ਮੱਲ ਬਾਬੇ ਨੇ ਕਿਹਾ...

ਬਾਬਾ! ਘਰਾਂ ਵਾਲੇ ਨਖਰੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪੈਸੇ ਦੇਣ ਲੱਗੇ ਦੁੱਧ ਵਿਚ ਨਗੋਂਚਾਂ ਕੱਢਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵੀ ਸਰਿਆ ਪਿਆ। ਨਾ ਕੋਈ ਮੱਝ ਰੱਖ ਕੇ ਰਾਜ਼ੀ ਤੇ ਨਾ ਦੁੱਧ ਦਾ ਭਾਅ ਦੇ ਕੇ ਤੇ ਦੁੱਧ ਭਾਲਦੇ ਨੇ ਪੂਰਾ ਖਾਲਸ... ਬਾਬਾ ਜਗੀਰ ਵੀ ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਵੋਟ ਪਾ ਗਿਆ।

ਲੋਕ ਉਝ ਹੀ ਸਿਆਣੇ ਬਹੁਤੇ ਹੋ ਗਏ ਨੇ...ਮੱਝ ਦੇ ਮੁੱਲ ਦਾ ਤੇ ਖਰਚੇ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਲਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਵੀ ਦੁੱਧ ਮੁੱਲ ਲਿਆ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਮਾਸਟਰ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਡੇਅਰੀ ਵਿਚ ਦੁੱਧ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦਸ ਬੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਦੁੱਧ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਤੀਹ ਖੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ... ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ।

ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕੁੱਤੇ ਰੱਖ ਲਏ ਨੇ ਤੇ ਪਸ਼ੂ ਘਰੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤੇ ਨੇ। ਜਵਾਕਾਂ ਦੇ ਚਿਤੜਾਂ ਨੂੰ ਡੈਪਰ ਲਾ ਦਿੱਤੇ ਨੇ ਤੇ ਕੁੱਤਿਆਂ ਦਾ ਗੰਦ ਹੱਥੀਂ ਚੁੱਕਦੇ ਨੇ। ਪਹਿਲੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਜਵਾਕ ਦੇ ਪੋਤਤੇ ਹੱਥੀਂ ਧੋਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਾਂ ਤੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਮੋਹ ਵਧਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੁੱਲ ਦੇ ਪੋਤਤਿਆਂ ਨੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਦਿਵਾਲਾ ਕੱਢ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਦੀਆਂ ਤਾਂ ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾਡੀਆਂ ਕਰਨਗੀਆਂ ਤੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈਂਦੀਆਂ ਨੇ...ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਨੇ ਸ਼ਾਇਦ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦਾ ਹਾਲ ਸੁਣਾਇਆ ਸੀ।

ਸ਼ਿੰਗਾਰਾ ਉੱਠ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਗਿਆ ਤੇ ਮਾਸਟਰ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਮੱਲ ਲਈ।

ਮਾਸਟਰਾਂ! ਤੂੰ ਕੀ ਆਖਦਾ ਸੀ ਭਲਾ? ਮੱਲ ਸਿਓਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਦਾ ਲੜ ਠੀਕ ਕਰਦਿਆਂ ਮਾਸਟਰ ਦੀ ਟੁੱਟੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜੋੜਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ।

ਤਾਇਆ ਜੀ! ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪਤੇਬਾਜ਼ੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ, ਹੁਣ ਕਿਸਾਨ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੇ, ਤੇ ਸਰਪੰਚਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਖਿੱਚੋਤਾਣ ਅਰੰਭ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਟੂਰਨਾਮੈਂਟਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਉਹ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਦਾ ਕੱਲਾ-ਕੱਲਾ ਘਰ ਪਾਰਟੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਾਸਟਰ ਨੇ ਤਾਸ਼ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਅਰੰਭ ਕਰਦਿਆਂ ਗੱਲ ਮੁਕਾ ਦਿੱਤੀ।

ਚੱਲ ਹੁਣ ਬੁੜੇ ਨੂੰ ਉਡੀਕਦਾ ਆ... ਸੋਚੀ ਪਏ ਫੌਜੀ ਨੂੰ ਮਾਸਟਰ ਨੇ ਕਿਹਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਚੱਲਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਆਹ ਚੱਕ ਫੌਜੀ ਨੇ ਦਹਿਲੇ 'ਤੇ ਗੋਲਾ ਮਾਰ ਕੇ ਸਾਰ ਕੁੱਟਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਵਿਹੜੇ ਵਾਲਾ ਤਾਰਾ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ। ਦਰਸ਼ੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਆਹੋ! ਵਿਚਾਰਾ ਬਿਮਾਰ ਸੀ... ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਲਈ। ਤਿੰਨ ਨਿਆਣੇ ਨੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ...ਮੱਲ ਬਾਬੇ ਨੇ ਕਿਹਾ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਗਰੋਹੀਏ ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਬੈਠਾ ਸੀ ਵਿਚਾਰੇ ਕੋਲ ਟੀਕਾ ਲਵਾਉਣ ਜੋਗੇ ਰੁਪਈਏ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਡਾਕਟਰ ਵਿਚਾਰਾ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਟੀਕੇ ਮੁਫ਼ਤ ਵਿਚ ਲਾ ਦਿੰਦਾ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਪੰਜਾਹ ਰੁਪਈਏ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਟੀਕਾ ਲਵਾਇਆ ਭਾਗ ਸਿਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ।

ਆਹੀ ਗੱਲੋਂ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਆ ਵੀ... ਭਾਈ! ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੀ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਲਵੋ। ਪਤਾ ਕਰੋ ਕਿਸ ਨੂੰ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਇਲਾਜ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਸ ਨੂੰ ਘਰ ਦਾ ਰਾਸ਼ਨ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਹੜੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਦੀ ਫ਼ੀਸ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਹੀ ਇਸ ਸੇਵਾ ਦਾ ਲੰਗਰ ਲਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਤਾਂ ਨਿਆਣੇ ਕਿੰਨੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਲਵੋ ਤੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਦੁਖੀ, ਗਰੀਬ ਤੇ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜੋ। ਪਾਰਟੀਬਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਹਟ ਕੇ ਕਮਾਂਡ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੰਭਾਲੋ ਤੇ ਬੱਸ ਆਪੋ ਬੋਲੇ-ਬੋਲੇ ਹੋ ਜਾਣੀ ਆ। ਬਾਬਾ ਜਗੀਰ ਗੱਲ ਸਿਰੇ ਲਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਬੋਲਿਆ।

ਲੈ ਫਿਰ ਅੱਜ ਹੀ ਜੱਗੀ ਤੇ ਰਮਨੇ ਨੂੰ ਕਨੇਡਾ ਫੋਨ ਲਾਉਂਦੇ ਆ ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਸਲਾਹ ਲੈ ਕੇ ਇਹ ਸੇਵਾ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਾਂਗੇ। ਮਾਸਟਰ ਨੇ ਪੱਤੇ ਵੰਡਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਮਾਸਟਰਾਂ! ਆਹ ਸਿਰੇ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਮੋਦੀ ਹੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਟਰੰਪ ਬਾਈ ਤੋਂ ਸਲਾਹ ਲੈਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਤੈਂ ਵੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਸਲਾਹ ਦੀ ਗੱਲ ਆਖੀ। ਫੌਜੀ ਨੇ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹੀ ਬਾਜ਼ੀ ਉਤਾਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਤੇ ਸਾਰੇ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਪਏ।

ਭਾਈ! ਸਰਪੰਚ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਸਲਾਹ ਤਾਂ ਫਿਰ ਬਣਦੀ ਹੀ ਹੈ। ਮਾਸਟਰ ਨੇ ਪੱਤੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਡੱਬੀ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਢਾਣੀ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਈ। ਰੱਬ ਰਾਖਾ।

(ਪਿਛਲੇ ਸਫੇ ਦਾ ਬਾਕੀ)

ਕਿਤਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਆਪਕ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਇਸ ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਜਾਨਣ, ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਿਰੰਤਰ ਘੱਟਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਜੁੜੇਗਾ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਧਾਰਨ ਕਰੇਗਾ। ਹਿਤ-ਮਰਿਆਦਾ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ। ਭਾਵ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ, ਹੋਰਨਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਜੀਵਨ ਸੁਖਦ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਮੰਨੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਸੰਸਾਰਕ ਸੰਦਰਭਾਂ, ਲੋੜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਗਾਂਹ-ਵੱਧੂ ਕੌਮ ਬਣ ਸਕੇ। ਵਿਦਿਆ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਨਾਲ ਹੀ ਇੱਕ ਚੇਤਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਵਰਤਮਾਨ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਹਿਤ-ਮਰਿਆਦਾ ਦਾ ਇਹ ਬਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਇੱਕ ਜਾਗ੍ਰਤ ਸਮਾਜ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਵਿਚ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰੇ ਵਪਾਰਕ ਅਦਾਰੇ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਪੰਥਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਹ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰੇ ਵਪਾਰਕ

ਸੋਚ ਨਾਲ ਚਲਾਏ ਜਾਣ। ਇਸ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਹੈ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਆਪਕ ਚੇਤਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਅਕਾਦਮਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਦਾ ਹੀ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਹਰ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰੀਰਕ ਮਸ਼ੱਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕੌਮ ਮੰਨ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਵਿਦਿਆ: ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂ, ਪ੍ਰਚਾਰਕ, ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਦੇ ਮੁਖ 'ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ-ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਵਰਤੇ 'ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਵਿਦਿਆ' ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਭਾਵ ਉਭਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਵਿਦਿਆ, ਅਜਿਹਾ ਕੋਰਸ ਜੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਕੇ। ਅੱਜ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਸਕੂਲ, ਕਾਲਜ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਾ ਹੋਵੇ, ਬੱਚੇ ਦਾ ਰਿਜਲਟ ਚੰਗਾ ਆਵੇ। 'ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਵਿਦਿਆ' ਨਾਮ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਫਾਰਮੇਟ ਪੰਥਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਤਿਆਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਿੱਖ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਕੁੱਝ ਪੋਸਟਲ ਕੋਰਸ ਜ਼ਰੂਰ ਹਨ ਜੋ ਸੰਖੇਪ ਗੁਰ ਇਤਿਹਾਸ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਰਸਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਰੁਚੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੀ। ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੋ ਸਾਲ ਦੇ ਇਹ ਕੋਰਸ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਉਮਰ, ਯੋਗਤਾ, ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਗਿਆਨਕ

ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਨਾ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਜੇ ਰਹਿਤ-ਮਰਿਆਦਾ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਜ਼ਰੂਰ ਗੰਭੀਰ ਸੋਚ ਰਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਬਹੁ-ਰੰਗੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰ 'ਤੇ ਪਰਿਪੱਕ ਸਿੱਖ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਵਿਦਿਆ ਮਾਤਰ ਇਤਿਹਾਸ, ਸਿਧਾਂਤਕ ਪੱਖ ਨਹੀਂ- ਭਾਵਨਾ, ਸੰਕਲਪ ਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਵੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਕੀ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਲੈਣੀ ਹੈ, ਕਿਵੇਂ ਔਖੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਘਰ ਅੰਦਰ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ, ਸਮਾਜ ਅੰਦਰ ਕਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸੁਭਾਗਸ਼ਾਲੀ ਸਿੱਖ ਜਿਹਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਕਾਵਾਂ ਦਾ ਕਿਵੇਂ ਨਿਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਇੱਕ-ਦੋ ਸਾਲ ਦੇ ਪੋਸਟਲ ਕੋਰਸਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਵਿਵਸਥਾ ਬਣਾਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਤੋਂ ਅਕਾਦਮਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਣੂੰ ਹੋ ਸਕਣ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਵਾਂਝੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਅਗਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀ ਆਸ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ, ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ, ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਯਾਦ ਕਰ ਦੇਣਾ,

ਨਿਤਨੇਮ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਕੰਠ ਕਰਾ ਦੇਣਾ, ਕੁੱਝ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸਾਖੀਆਂ ਸੁਣਾ ਦੇਣਾ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਨਹੀਂ, ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਕਕਹਿਰਾ ਹੈ।

ਆਪਣੀ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਦਿਵਾਉਣਾ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਫਰਜ਼ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਫਰਜ਼ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਵਿਚ ਸੰਸਥਾਗਤ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ-ਦੋਹਾਂ ਹੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨਾਕਾਮੀ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਪੰਥ ਕੋਲ ਪਰਿਪੱਕ ਸਿੱਖ ਤਿਆਰ ਦੀ ਕੋਈ ਯੋਜਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਤੋਂ ਪੰਥ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਆਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਥਿਤੀ ਤਾਂ ਹੋਰ ਬਿਖਮ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਰ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰ ਬਾਹਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਰੁਝਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਿਤਾਬੀ ਹੀ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਆਸੀਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵਿਦਿਅਕ ਕੌਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਭਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਨਿੱਤ ਸੀਸ ਨਿਵਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਨਿੱਤ ਗਿਆਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਣਨ-ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਪੂਰਨ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਰਹਿਤ-ਮਰਿਆਦਾ ਵੀ ਇਹੋ ਸੀ। ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਕਿੱਧਰ ਲੈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸ਼ਹਿਨਾਈ ਦੇ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਸਨ: ਉਸਤਾਦ ਬਿਸਮਿੱਲਾ ਖ਼ਾਨ

‘ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ-ਏ-ਸ਼ਹਿਨਾਈ’ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਉਸਤਾਦ ਬਿਸਮਿੱਲਾ ਖ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਜਗਤ ਦੀ ਇਕ ਵੱਡੀ ਅਤੇ ਬਾਕਮਾਲ ਹਸਤੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ 21 ਮਾਰਚ, 1916 ਨੂੰ ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਇਕ ਪਿਛੜੇ

ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 14 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਉਮਰੇ ਜਦੋਂ ਖ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਲਾਹਾਬਾਦ ਵਿਖੇ ਸ਼ਹਿਨਾਈ ਵਾਦਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਜਨਤਕ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਲਕਸ਼ ਸੰਗੀਤ ਸੁਣ ਕੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੇ ਦੰਦਾਂ ਹੇਠਾਂ ਉਂਗਲਾਂ ਲੈ ਲਈਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਿੰਡਾਂ, ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਿਸਮਿੱਲਾ ਖ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਹਿਨਾਈ ਦੇ ਮਧੁਰ ਸੰਗੀਤ

ਦਾ ਜਾਦੂ ਬਿਖੇਰਿਆ ਸੀ ਤੇ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯੂਰਪ, ਅਮਰੀਕਾ, ਕੈਨੇਡਾ, ਈਰਾਨ, ਰੂਸ, ਅਫ਼ਗ਼ਾਨਿਸਤਾਨ, ਜਪਾਨ ਅਤੇ ਹੰਗਰੀ ਆਦਿ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਹਿਨਾਈ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਵੰਡੀ ਸੀ। ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਦੀਆਂ ਵੰਨਗੀਆਂ ਅਤੇ ‘ਦਾਦਰਾ’ ਆਦਿ ਨੂੰ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਮਰੱਥ

ਸਦਭਾਵਨਾ ਪੁਰਸਕਾਰ’ ਅਤੇ ‘ਕੌਮੀ ਸੰਗੀਤ ਰਤਨ ਪੁਰਸਕਾਰ’ ਆਦਿ ਸਣੇ ਕਈ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਇਨਾਮ ਅਤੇ ਸਨਮਾਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਹੀ ਸਾਦਗੀ ਪਸੰਦ ਰਹੇ ਬਿਸਮਿੱਲਾ ਖ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਡਭਾਗਾ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਕਿ 15

ਕਲਾ ਪਰਿਕਰਮਾ

ਅਗਸਤ, 1947 ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮੌਕੇ ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਲ ਕਿਲੇ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਨਾਈ ਵਾਦਨ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੱਦਾ ਤੇ ਯਾਦਗਾਰੀ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪ੍ਰੋ. ਨਿਮਰਤਾ, ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰਤੀ ਸਮਰਪਣ ਅਤੇ ਵਤਨ ਪ੍ਰਤੀ ਸੱਚੀ ਮੁਹੱਬਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਮਹਾਨ ਫ਼ਨਕਾਰ ਦਾ 21 ਅਗਸਤ, 2006 ਨੂੰ ਨੌਬੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੇ ਸਿਜਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ :

ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬਰਸ ਨਰਗਿਸ ਅਪਨੀ ਬੇਨੂਰੀ ਪੇ ਰੋਤੀ ਹੈ
ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੇ ਹੋਤਾ ਹੈ ਚਮਨ ਮੇਂ
ਦੀਦਾਰ ਪੈਦਾ।

-410, ਚੰਦਰ ਨਗਰ, ਬਟਾਲਾ।
ਮੋ. 97816-46008

ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਿੱਕੇ ਘੁੰਮਣ

ਜਿਹੇ ਪਿੰਡ ਦੁਮਰਾਓਂ ਵਿਖੇ ਵੱਸਦੇ ਗਰੀਬ ਸ਼ਹਿਨਾਈ ਵਾਦਕ ਜਨਾਬ ਪੈਗੰਬਰ ਬਖ਼ਸ਼ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬਿਸਮਿੱਲਾ ਖ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬਚਪਨ ਦਾ ਨਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ‘ਕਰੀਮੁਦੀਨ’ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਘਰ ‘ਚ ਹੀ ਵਗਦੀ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਗੰਗਾ ਤੋਂ ਭਲਾ ਬਿਸਮਿੱਲਾ ਖ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਅਛੂਤੇ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਸਨ ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣੇ ਅੱਬਾ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਨਾਈ ਵਾਦਨ

ਦੀਆਂ ਬਾਰੀਕੀਆਂ ਸਿੱਖਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ। ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੀ ਹੱਥ ‘ਚ ਲੈ ਲਈ ਸ਼ਹਿਨਾਈ ਦਾ ਸਾਥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਖਰੀ ਦਮ ਤੱਕ ਨਿਭਾਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਆਖਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ‘‘ਸ਼ਹਿਨਾਈ ਵਾਦਨ ਮੇਰੇ ਲਈ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ ਦਾ ਸਰੋਤ ਹੈ।’’

ਬਿਸਮਿੱਲਾ ਖ਼ਾਨ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਨਿੱਕੀ ਉਮਰੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚਲੇ ‘ਬਾਕੇ ਬਿਹਾਰੀ ਮੰਦਿਰ’ ਵਿਖੇ ਸ਼ਹਿਨਾਈ ਵਾਦਨ ਕਰਨ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਖ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਦਹਿਲੀਜ਼ ‘ਤੇ ਕਦਮ ਰੱਖਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਬਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਨਾਰਸ ਭਾਵ ਵਾਰਾਣਸੀ ਵਿਖੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਥੇ ਅਲੀ ਬਖ਼ਸ਼ ਨਾਮਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਚਾ ਜੀ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜੋ ਕਿ ਕਾਸ਼ੀ ਨਰੇਸ਼ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਸ਼ਹਿਨਾਈ ਵਾਦਨ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਗੰਗਾ ਘਾਟ ਵਿਖੇ ਬੈਠ ਕੇ ਬਿਸਮਿੱਲਾ ਖ਼ਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਾਚਾ ਜੀ ਤੋਂ ਦਿਲਕਸ਼ ਸ਼ਹਿਨਾਈ ਵਾਦਨ ਦੇ ਹੋਰ ਗੁਰ ਸਿੱਖੇ ਅਤੇ ਖ਼ੂਬ ਰਿਆਜ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਸੇ ਛੁੱਲ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਸਮਿੱਲਾ ਖ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਦੁਆਰਾ ਵਜਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸ਼ਹਿਨਾਈ ਦੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਨੇ ਇਲਾਕਾਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਮੋਹ ਲਏ ਤੇ ਫਿਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਨਾਰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ‘ਬਾਲਾ ਜੀ ਮੰਦਿਰ’ ਵਿਖੇ ਸਥਿਤ ‘ਨੌਬਤਖ਼ਾਨਾ’ ਵਿਚ ਸ਼ਹਿਨਾਈ ਵਜਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹਾਸਿਲ ਹੋ ਗਈ ਜੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਕ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੀ।

ਉਸਤਾਦ ਬਿਸਮਿੱਲਾ ਖ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਮਾਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹਿਨਾਈ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਦਰਬਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲਿਆ ਕੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਇਕ ਬੁਲੰਦੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ। ਕਿਹਾ

ਇਹ ਮਹਾਨ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਸਮੁੱਚੇ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ‘ਇਬਾਦਤ’ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੰਦਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਅਜੋਕੇ ਸੰਗੀਤਕਾਰਾਂ ਵਾਂਗ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਤਿਜਾਰਤ ਜਾਂ ਵਪਾਰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਸੀ।

ਜਨਾਬ ਬਿਸਮਿੱਲਾ ਖ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸੰਨ 1959 ਵਿਚ ਬਣੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸੰਗੀਤ ਕਰਕੇ ਸੁਪਰਹਿਟ ਰਹੀ ਫ਼ਿਲਮ ‘ਗੁੰਜ ਉਨੀ ਸ਼ਹਿਨਾਈ’ ਲਈ ਸ਼ਹਿਨਾਈ ਵਾਦਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਜਾਦੂ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹ ਬੋਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਫ਼ਿਲਮ ਦੀ ਸਿਰਲੇਖ ਧੁਨ ਅਤੇ ‘‘ ਦਿਲ ਕਾ ਖਿਲੋਨਾ ਹਾਏ ਟੁਟ ਗਿਆ’’ ਨਾਮਕ ਗੀਤ ਵਿਚ ਵਜਾਈ ਸ਼ਹਿਨਾਈ ਦੀ ਧੁਨ ਯਾਦਗਾਰੀ ਹੋ ਨਿੱਬੜੀ ਸੀ। ਉਂਜ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਸੰਨ 1958 ਵਿਚ ਬਣੀ ਇਕ ਬੰਗਾਲੀ ਫ਼ਿਲਮ ‘ਜਲ ਸਾਗਰ’ ਲਈ ਆਪਣਾ ਮਨਮੋਹਕ ਸ਼ਹਿਨਾਈ ਵਾਦਨ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੰਨੜ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਫ਼ਿਲਮ ‘ਸਨਾ ਸਾਧਿਗੇ’ ਵਿਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਜਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸ਼ਹਿਨਾਈ ਦੀਆਂ ਮਧੁਰ ਧੁਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਉਸਤਾਦ ਬਿਸਮਿੱਲਾ ਖ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਉਂਜ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿੱਚੋਂ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਮਾਣ, ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਪਰ ਸੰਸਾਰਕ ਸਨਮਾਨਾਂ ਵਜੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ‘ਭਾਰਤ ਰਤਨ’, ‘ਸੰਗੀਤ ਨਾਟਕ ਅਕਾਦਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ’, ‘ਪਦਮ ਸ਼੍ਰੀ’, ‘ਪਦਮ ਭੂਸ਼ਣ’, ‘ਪਦਮ ਵਿਭੂਸ਼ਣ’, ‘ਭਾਰਤ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਪੁਰਸਕਾਰ’, ‘ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ

ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ

ਕਾਲਮ ‘ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ’ ਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਸ਼ਾਇਰ ਨੂੰ ਖ਼ੂਬ ਹਲੂਣਿਆ ਹੈ। ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਵਲਵਲੇ ਉੱਠਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸਤਰਾਂ ਸਾਨੂੰ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਤੌਰ ’ਤੇ ਭੇਜੇ। ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ, ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਫੋਟੋ ਨਾਲ ਕਾਵਿ ਟੋਟਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਕੈਪਸ਼ਨ ਭੇਜਣ ਲਈ ਆਖਰੀ ਤਾਰੀਖ 26 ਸਤੰਬਰ 2026 ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-760

ਮੁੱਕੀਆਂ ਅੰਬੀਆਂ ਪੱਤਝੜ ਨੇੜੇ ਆਈ ਹੈ,
ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਉਡ ਜਾਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਬਣਾਈ ਹੈ।
ਕੌਣੀ ਦੇ ਆਲ੍ਹਣੇ ਨੇੜੇ ਅਵਾਜ਼ ਲਗਾਈ ਹੈ,
ਉਡ ਚੱਲੀਏ ਬੱਚਿਓ ਹੁਣ ਸਿਰ ਭਕਾਈ ਹੈ।

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-758

ਹਰੀ ਭਰੀ ਇਕ ਬਸਤੀ ਵਸ ਗਈ,
ਵਿਚ ਹਵਾ ਦੇ ਝੁਲੇ,
ਸਤਾਵੇਂ ਨ ਡਰ ਕੋਈ ਬੁਲਡੋਜ਼ਰ ਦਾ,
ਨਾ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਤੂਲੇ।
ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਮੌਜਾਂ ਹੀ ਮੌਜਾਂ,
ਜਦੋਂ ਬਿਜੜਾ ਹੁਲੇ,
ਅੱਧ ਅਸਮਾਨ ਦੇਖੋ ਲਟਕ ਰਹੇ ਨੇ,
ਜਿਉਂ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਪੂਲੇ।

-ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂਰਪੁਰੀ

ਬਿਜੜਾ ਪੰਛੀ ਜੁਲਾਹਾ ਅਖਾਵੇ।
ਕਿੱਕਰਾਂ ਉੱਤੇ ਆਲ੍ਹਣੇ ਪਾਵੇ।
ਜਿਉਂ ਜੁਲਾਹਾ ਤਾਣਾ ਏ ਤਣਦਾ,
ਪਾ-ਪਾ ਧਾਗੇ ਕਪੜਾ ਉਣਦਾ।
ਚੁੰਝਾਂ ਭਰ-ਭਰ ਤਿਣਕੇ ਲਿਆਵੇ,
ਬਿਜੜਾ ਚੁਣ ਵਿਚ ਆਲ੍ਹਣੇ ਲਾਵੇ।
ਆਲ੍ਹਣੇ ਅੰਦਰ ਮਿੱਟੀ ਲਾਉਂਦਾ,

ਸੱਪਾਂ ਤਾਈਂ ਆਪ ਬਚਾਉਂਦਾ।
ਜੇ ਉਹ ਬੀਜੜੀ ਨੂੰ ਭਾਅ ਜਾਵੇ,
ਬਿਜੜੇ ਨੂੰ ਹਮਸਫ਼ਰ ਬਣਾਵੇ।
ਦੋਵੇਂ ਰਲ-ਮਿਲ ਘਰ ਵਸਾਉਂਦੇ,
ਅੰਡਿਆਂ ਬਾਈਂ ਨਵੇਂ ਜੀਅ ਆਉਂਦੇ।
ਬਿਜੜਾ ਹੋਰ ਵੀ ਘਰ ਬਣਾਵੇ,
ਹੋਰ ਬਿਜੜੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰਚਾਵੇ।
ਸਾਵਣ-ਹੁੱਤ ਬਿਜੜੇ ਨੂੰ ਭਾਵੇ,
ਖੂਹਾਂ ਦੁਆਲੇ ਆਲ੍ਹਣੇ ਪਾਵੇ।
-ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ‘ਨਾਕਾਮ’
ਫੋਨ: +1 864 318 5500

ਉੱਪਰ ਬ੍ਰਿਖ ਦੇ ਬਿੱਜੜਿਆਂ
ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਵਸਾਇਆ।
ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਣੇ
ਨਾ ਕੁੰਡਾ ਜਿੰਦਾ ਲਾਇਆ।
ਮੀਂਹ ਕਣੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ
ਸਭ ਜੁਗਤ ਬਣਾਇਆ।
ਕਲਾਕਾਰੀ ਦੀ ਹੱਦ ਕਰੀ
ਮਾਤ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਪਾਇਆ।
ਏਸ ਨੈੱਟ ਦੀ ਰੀਸ ਨਹੀਂ
ਭਾਵੇਂ ਨੈੱਟ ਨਵਾਂ ਹੈ ਆਇਆ।

-ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਧੋਰ
ਫੋਨ: 98783-37222

ਬਿਜੜੇ ਦਾ ਆਲ੍ਹਣਾ
ਉਸਤਤ ਦਾ ਪਾਤਰ
ਹੁਨਰ ਸਿਆਣਪ ਹੱਦਾਂ ਪਾਰ
ਪਹਿਲਾਂ ਤੀਲੂ ਤੀਲੂ ਢੂੰਡਣਾ
ਫਿਰ ਕਰਨਾ ਘਰ ਤਿਆਰ।
-ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਲ ਦੋਸਾਂਝ

ਗੀਤ

ਜਿਹੜੇ ਬਾਗ ਦਾ ਮਾਲੀ ਮਾੜਾ।
ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਹਦਾ ਹੋਊ ਉਜਾੜਾ।
ਦਿਲ ਦਾ ਦੌਰਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ,
ਖੂਨ ਜਦੋਂ ਹੋ ਜਾਵੇ ਗਾੜਾ।
ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਗੁਸਤ ਹੋ ਗਿਆ,
ਮੁੰਡਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਪਾੜਾ।
ਮਰਜ਼ ਦਵਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਹੱਟਦੀ,
ਕਰਦਾ ਕੁੱਝ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਝਾੜਾ।
ਚੰਗਾ ਜੇ ਕੁੱਝ ਕਰ ਨੂੰ ਸਕਦੇ,
ਨਾ ਹੀ ਕਰੋ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮਾੜਾ।
ਸਭਨਾ ਦੇ ਲਈ ਚੰਗਾ ਸੋਚੋ,
ਦਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਨਾ ਰੱਖੋ ਸਾੜਾ।
ਮੈਂ ਉਹਦੇ ਬਲਿਹਾਰੇ ਜਾਵਾਂ,
ਜੋ ਵੀ ਹੈ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਘਾੜਾ।

-ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਗਰਾ, ‘ਮਹਿੰਦਪੁਰੀਆ’ ਪੋਰਟਲੈਂਡ,

ਏ.ਆਈ. ਫੋਟੋਆਂ ਤੇ ਨਿੱਜਤਾ

ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ 1980 ਦਹਾਕੇ ਵਰਗੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣ ਦਾ ਕਾਫੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੁਝਾਨ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤਸਵੀਰ ਨੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਬੰਦੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫੋਟੋ 1980 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਮੁਤਾਬਕ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ (ਚਾਹੇ ਫੇਸਬੁਕ,

ਸੰਜੀਵ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ

ਟਵੀਟਰ, ਵਟਸਐਪ) 'ਤੇ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਏ ਆਈ ਕੁਝ ਹੀ ਸੈਕਿੰਡ 'ਚ ਉਸ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ 80 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਹਵਾ-ਭਾਵ, ਕੱਪੜਿਆਂ, ਵਾਲਾਂ, ਸਟਾਈਲ 'ਚ ਬਦਲ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਾਹਿਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਇਹ ਪੁਰਾਣੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ 'ਚ ਆਪਣੀਆਂ ਉਸ ਦਹਾਕੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਫੋਟੋਆਂ ਦੇਖਣ ਦਾ ਚਾਅ ਜਿਹਾ ਹੈ। ਅਕਸਰ ਕਹਿੰਦੇ ਵੀ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਚੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਏ.ਆਈ. ਦਾ ਜ਼ਮਾਨਾ ਹੈ ਪਰ ਆਪਣੇ ਮਨੋਰੰਜਨ, ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਦਿਖਣ ਲਈ ਕਿੰਨੀ ਜਲਦੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਨਿੱਜੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ

ਹਾਂ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਈ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵੱਲੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨਿੱਜੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਚੇਤਾਵਨੀ ਵੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਅਕਸਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਫੋਟੋ ਸ਼ੇਅਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਕਾਫੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉੱਥੇ ਸਾਂਝੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ 80 ਦੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਾਲੀ ਫੋਟੋ ਦੇਖ ਕੇ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਿਚ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਫੋਟੋ ਅਪਲੋਡ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਥਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਂ ਜਿਸ ਬੰਦੇ ਕੋਲ ਅਸੀਂ ਖੜੇ ਹਾਂ, ਜਾਂ ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਹ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਨਤਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਤੋਂ ਘਰਾਂ, ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਥਾਵਾਂ, ਸਕੂਲ, ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਕਸਰ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਲੋਕ ਕਿਸੇ ਥਾਂ 'ਤੇ ਘੁੰਮਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉੱਥੋਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਲਾਈਵ ਲੋਕੇਸ਼ਨ ਪਾ ਕੇ ਜਨਤਕ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿਚ ਵੀ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਚੋਰੀਆਂ ਆਮ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੜ੍ਹਦੇ ਵੀ ਹਾਂ ਤੇ ਸੁਣਦੇ ਵੀ ਹਾਂ।

ਜਦੋਂ ਅਕਸਰ ਏ.ਆਈ ਤਸਵੀਰ ਬਣਾ ਕੇ ਜਨਤਕ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਪੀ ਜਾਂ ਇਸਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦਾ

ਹੈ। ਪੜ੍ਹਿਆਂ-ਲਿਖਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ਮਾਨਾ ਹੈ। ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਘਰ ਵਿਚ ਬੱਚੇ, ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਹਨ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਆਪਣੇ ਫੋਲੋਵਰਜ਼ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਚੱਕਰ

ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕਰਕੇ ਕਿਉਂ ਜੋਖਮ ਭਰਿਆ ਕਦਮ ਚੁੱਕਦੇ ਹਨ। ਏ.ਆਈ ਤਾਂ ਅੱਗੇ-ਅੱਗੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਰੇਗਾ। ਪਰ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਅਪਲੋਡ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਚਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਚੇਤੇ ਰੱਖੀਏ! ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਲੋਂ 80 ਦੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੀ ਅਪਲੋਡ ਫੋਟੋ ਕੁੱਝ ਪਲ ਖੁਸ਼ੀ ਤਾਂ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਡਿਜੀਟਲ ਫੁੱਟ ਪ੍ਰਿੰਟ ਬਹੁਤ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਗੱਲ ਬਣੀ ਕਿ ਨਹੀਂ

-ਐਸ. ਅਸ਼ੋਕ ਭੱਰਾ

ਹੁਣ ਡਰ ਲਗਦਾ ਏ

ਸੱਚੀਂ! ਆਪਣਿਆਂ ਤੋਂ ਡਰ ਲਗਦਾ ਏ।
ਬਸ ਐਵੇਂ ਹੀ, ਮਨ ਗਿਆ ਹੁਣ ਡਰ ਲਗਦਾ ਏ।

ਖੂਨ ਪਿਆ ਕੇ ਖੂਨੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ,
ਬੰਦਾ ਸੱਚੀਂ! ਇਹ ਕੋਈ ਪੁਰਾ ਨਰ ਲਗਦਾ ਏ।

ਦੇਖਣ-ਪਰਖਣ ਵਿਚ ਤਾਂ ਬੜਾ ਸਿਆਣਾ ਸੀ,
ਇਹ ਵੀ ਠਹਿਰਿਆ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੱਥੋਂ, ਪਰ ਲਗਦਾ ਏ।

ਆਪ ਤਾਂ ਲਗਦੇ ਸ਼ਾਂਤ ਜਿਹਾ ਪਰ ਅੱਖਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ,
ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰੀ ਗਿਆ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਜਰ ਲਗਦਾ ਏ।

ਐਵੇਂ ਹੀ ਬਸ ਸਾਹ ਤੇ ਨਬਜ਼ਾਂ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ,
ਉਂਝ ਵਿਚਾਰਾ ਗਿਆ ਕਦੋਂ ਦਾ ਮਰ ਲਗਦਾ ਏ।

ਇਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਖੇਡ 'ਚ ਪੱਤੇ ਦੱਸ ਬੈਠਾ ਬਸ,
ਚਾਲਬਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਚਾਲ 'ਚ ਗਿਆ ਹਰ ਲਗਦਾ ਏ।

ਦੁਜਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਦਾ ਅੱਜ ਉਦਾਸ ਬੜਾ ਏ,
ਇਹਦਾ 'ਭੈਰੋ' ਲੁੱਟਿਆ ਗਿਆ ਕੋਈ ਘਰ ਲਗਦਾ।

ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸੰਗੀਤ: ਮਹਾਰਾਜਾ ਸੁਖਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਮਹਾਰਾਜਾ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਵੱਲੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਰਿਆਸਤ ਕਪੂਰਥਲਾ ਦੇ 7ਵੇਂ ਵਾਰਸ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਜਗਤਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਅਤਿ ਵਿਲੱਖਣ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਫਰੈਂਕੋ-ਫਿਲੀ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ, ਕੇਸਾਧਾਰੀ-ਪਗੜੀਧਾਰੀ, 1897 ਵਿਚ ਯੂਰਪ ਦੇ ਇਕ ਟੂਰ 'ਤੇ ਸਨ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮਨ ਵਿਚ ਕੀ ਆਇਆ ਕਿ ਦਾਹੜੀ-ਕੇਸ-ਪਗੜੀ ਨੂੰ 'ਨਿਰਾ ਪੁਆਤਾ ਅਤੇ ਯੱਥਾਯਾ' ਸਮਝਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਸੋਚ ਅਧੀਨ ਉਹ ਕਦੀਮੀ ਤੇ ਪਿਤਾ-ਪੁਰਖੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪਹਿਚਾਣ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿ ਕਲੀਨ-ਸੇਵਨ ਬਣ ਬੈਠੇ। ਜਦੋਂ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੇਟੇ ਰਾਹੁਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਾਲ ਕਟਾਏ ਸਨ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ

ਡਾ: ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਘੁੰਮਣ
ਫੋਨ: 97798-53245

ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨਸਾਨ ਅਪਣੀ ਬਰਾਦਰੀ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੋਂ ਟੁੱਟ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਜਗਤਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹੀ ਕੁਝ ਹੋਇਆ। ਉਸਦੀ ਸਿੱਖ ਰਈਅਤ ਨੇ ਉਸਦੇ ਇਸ ਨਵੇਂ ਅਪਨਾਏ ਅੰਦਾਜ਼ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਅਲੱਗ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ।

ਓਧਰੋਂ ਰੱਬ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਕਹਿ ਲਵੇ ਕਿ ਕਪੂਰਥਲਾ ਰਿਆਸਤ ਨੂੰ ਵਾਰਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਸੀਬ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਇਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਤਿੰਨ ਬੇਟੀਆਂ ਜਨਮ ਲੈ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਲਾਗੂ ਰਿਆਸਤੀ-ਹਿੰਦੂ-ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਕ ਕੋਈ ਵੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਰਿਆਸਤ-ਮੁੱਖੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣ ਸਕਦੀ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਜਗਤਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੇ ਯੁਵਰਾਜ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਬੇਟਾ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸੀ। ਦਿਵਾਨ ਜਰਮਨੀ ਦਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਬੇਟੀਆਂ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਰਾਜ-ਜੋਤਸ਼ੀ, ਪੰਡਤ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਨੇ ਭਵਿੱਖਵਾਣੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਕਿ ਹੁਣ ਚੌਥੀ ਵਾਰ ਰਾਜ-ਮਹੱਲ ਦੇ ਭਾਗ ਖੁੱਲਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਦਿਨ ਨੇੜੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਸ਼ਾਹੀ-ਜਲੋਂ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਜ਼ੋਰ ਫੜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਰਾਜ-ਜੋਤਸ਼ੀ ਦੀ ਭਵਿੱਖਵਾਣੀ 'ਤੇ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦਿਆਂ ਵੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ 'ਤੇ ਸ਼ਾਹੀ-ਜਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਸੀ। ਰਿਆਸਤੀ ਫੌਜ ਦੇ ਕਮਾਂਡਰ ਇਨ ਚੀਫ਼, ਬਕਸ਼ੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਵੀ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਪੋਤਰੇ ਦੀ ਆਮਦ ਵਾਲੀ ਪਹਿਲੀ ਸਵੇਰ ਸ਼ਾਹੀ ਸਲਾਮੀ ਦੀ

ਤਿਆਰੀ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ। ਜਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਸ਼ਾਹੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਵੀਹ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਵੀ ਸੈਂਕੜਨ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਪਰ ਘੋਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਕਿ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਧਰਿਆ ਧਰਾਇਆ ਰਹਿ ਗਿਆ! ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਸੋਗ ਦੀ ਲਹਿਰ ਫੈਲ ਗਈ: ਰਾਜ-ਮਹੱਲ ਵਿਚ ਰਾਜ-ਜੋਤਸ਼ੀ ਦੀ ਭਵਿੱਖਵਾਣੀ ਦੇ ਉਲਟ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਇਸ ਵਾਰ ਵੀ ਬੇਟੀ ਹੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਕਹਿਰ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸਨੇ ਰਾਜ-ਜੋਤਸ਼ੀ ਨੂੰ ਹੱਥਕੜੀਆਂ ਲਗਾ ਕੇ ਬਿਨ-ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੌਂ ਸਾਲ ਲਈ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿਤਾ। ਮਹਾਰਾਣੀ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਈ: 'ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਹਾਰਾਜ ਅਤੇ ਯੁਵਰਾਜ ਦੇ ਪਤਿਤ ਹੋਣ ਦੇ ਪਾਪ ਕਾਰਨ ਸਾਡਾ-ਸਤੀ ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਹੁਣ ਉੱਚ-ਜਾਤੀ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ 'ਤੇ ਕਹਿਰ ਢਾਹੁਣ ਨਾਲ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਭਾਣਾ ਵਰਤੇਗਾ...?' ਮਹਾਰਾਣੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ ਰਾਜ-ਜੋਤਸ਼ੀ ਨੂੰ

ਮਸ਼ਵਰਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਸਿੱਖੀ ਵੱਲ ਮੁੜਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਅਜੀਬੋ-ਗਰੀਬ ਵਾਕਿਆ ਵਾਪਰਿਆ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੇ ਇਕ ਖਾਸ ਅਹਿਲਕਾਰ, ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੁਫਨਾ ਆਇਆ ਕਿ ਜੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਜਗਤਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਪੋਤਰੇ ਨੂੰ ਸਿੰਘ ਸਜਾਉਣਗੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪੋਤਰੇ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੇਗਾ। ਇਹ ਸੁਪਨਾ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਸੁਨਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਸਵੇਰੇ ਉਠਦਿਆਂ ਹੀ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਰਾਜ-ਮਹੱਲ ਨੂੰ ਵਾਹੋ-ਦਾਹੀ ਦੌੜ ਪਿਆ। ਉਸਨੇ ਰਾਜ-ਮਹੱਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਬੜੇ ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਕਲਗੀਧਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਚਿੱਟੇ ਘੋੜੇ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਜੇ ਜਗਤਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਪੋਤਰੇ ਨੂੰ ਸਿੰਘ ਸਜਾਉਣ ਦੀ ਸੋਗੰਧ ਖਾਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੋਤਰੇ ਦੀ ਦਾਤ ਅਵੱਸ ਪ੍ਰਾਪਤ

ਮਹਾਰਾਜਾ ਜਗਤਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ। ਤਸਵੀਰ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸੁਖਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਭ ਤੋਂ ਸੱਜੇ ਖੜ੍ਹੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਦੇਸ਼-ਨਿਕਾਲਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਰਿਆਸਤੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਤੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਜਦੋਂ ਬੰਦਾ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਦੇ ਆਲਮ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਤਾਰੀਆਂ ਵੱਲ ਜਾਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਪੁੱਤਾਂ-ਪੋਤਰਿਆਂ ਲਈ ਤਾਂ ਬੰਦਾ ਕਈ ਗੁਰੂ-ਪੀਰ ਧਿਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਅਲਖ ਜਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਵੀ ਕਈ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖਾਂ 'ਤੇ ਵਰਦਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਸਤੇ ਘੱਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈਆਂ ਨੇ ਨੇਕ-

ਹੋਵੇਗੀ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਜਗਤਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੁਪਨਾ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਤਬਾ-ਅਸਤੂ ਕਹਿ ਦਿਤਾ। ਪ੍ਰਾਣੀਮ ਮਨਿਸਟਰ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਕੈਬਨਿਟ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਈ ਜਾਵੇ। ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਸਹੁੰ ਖਾਧੀ ਕਿ ਜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੋਤਰੇ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਸਿੰਘ ਸਜਾਉਣਗੇ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਹ ਸਟੇਟ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਵਿਖੇ ਅਰਦਾਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣਗੇ।

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਜਗਤਜੀਤ

ਸਿੰਘ, ਯੁਵਰਾਜ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਹਿਮ ਅਮਲੇ ਅਤੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਸਮੇਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੇ। ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ, ਈਸਾਈ, ਮੁਸਲਿਮ ਸਭ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਗਿਆਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਇਕ ਸੌ ਇਕ ਥਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਭੇਟ ਕਰਕੇ ਨਤਮਸਤਕ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਭ ਗ੍ਰੰਥੀ ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਾਹਮਣੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ: 'ਹੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀਓ! ਜਗਤਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪੁੱਤਰ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਪ ਬਖਸ਼ੇ ਜਾਣ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਜਗਤਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੋਗੰਧ ਖਾ ਕੇ ਅਰਜੋਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੋਤਰੇ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੋਤਰੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੰਘ ਸਜਾਉਣਗੇ।' ਉਪਰੰਤ ਸਭ ਸੰਗਤ ਨੇ ਜੈਕਾਰੇ ਛੱਡੇ।

ਅਰਦਾਸਾਂ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨਾਲੋਂ-ਨਾਲ ਚੱਲਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਆਖਰਕਾਰ, 15 ਅਕਤੂਬਰ 1934 ਨੂੰ ਯੁਵਰਾਜੀ ਲੀਲਾਵੰਤੀ ਦੇਵੀ ਨੇ ਕਪੂਰਥਲਾ ਰਿਆਸਤ ਲਈ ਅਤਿ ਲੋੜੀਂਦੇ ਵਾਰਸ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇ ਹੀ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਵਾਇਸਰਾਏ ਨੂੰ ਵੀ ਸੂਚਨਾ ਭੇਜ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੇ ਦੀ ਆਮਦ ਦੇ ਸ਼ੁੱਭ-ਸ਼ਗਨ ਵਜੋਂ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਸੌ ਤੋਪਾਂ ਦੀ ਸਲਾਮੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਰਿਆਸਤ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਜਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਮਹੌਲ ਚੱਲਣ ਲੱਗਾ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਦ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਮਹਿਮਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਬੁਲਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਜਗਤਜੀਤ ਸਿੰਘ ਇਕ ਵਾਰੀ ਫੇਰ ਯੁਵਰਾਜ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਪੋਤਰੇ ਨੂੰ ਗੋਦ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਬੈਠ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਫਿਰ ਦੁਹਰਾਇਆ: 'ਹੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਤੂੰ ਇਸ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੇ ਦੀ ਆਯੂ ਲੰਬੀ ਕਰੀਂ, ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕੇਸਾਧਾਰੀ, ਦਸਤਾਰਧਾਰੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਸਜਾਉਣ ਦੀ ਸੋਗੰਧ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।'

ਬ੍ਰਹੋਡੀਅਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸੁਖਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਇਕ ਥਾਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਦਾਦਾ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਕਦੀ ਚੈਲਿੰਜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਪਰ ਇਕ ਵਾਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਗਿਲਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਆਖਰਕਾਰ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਹੀ ਕਿਉਂ ਬੋਧਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਸੁਖਜੀਤ

ਦੇ ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, 'ਪੁੱਤਰ! ਕਈ ਵਾਰ ਇੰਝ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਾਦੇ ਦੀ ਕੀਤੀ ਗਲਤੀ ਦੀ ਦਰੁਸਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਪੋਤਰੇ ਹਿੱਸੇ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ...।'

ਜੂਨ 1949 ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਜਗਤਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ 'ਤੇ' ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਜੂਨ 1954 ਵਿਚ ਨੌਜੁਆਨ ਸੁਖਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲੈ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕੋਲ ਬਿਠਾ ਕੇ ਕਿਹਾ, 'ਦੇਖ ਬੇਟੀ ਪੁੱਤਰ ਸੁਖਜੀਤ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੈਨੂੰ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਲਿਆ ਸੀ, ਸੋਗੰਧ ਖਾਧੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀ ਨਿਭਾਅ ਦਿਤੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਜੇ ਤੂੰ ਚਾਹੇ ਤਾਂ...।'

ਦੇ ਦਿਨ ਗਹਿਰਾ ਚਿੰਤਨ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ 20-ਸਾਲਾ ਨੌਜੁਆਨ ਸੁਖਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੋਚ-ਸਮਝ ਕੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਜੇ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ, ਉਹ ਸੁਣ ਕੇ ਪਿਤਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲੀ। ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਅਫਸਰ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਸੁਖਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਸਿੱਖੀ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਦੁਹਰਾਈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, 'ਪਿਤਾ ਜੀ, ਹੁਣ ਪਿਛਾਂਹ ਮੁੜਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਦਾਦਾ ਜੀ ਦੀ ਸੋਗੰਧ ਆਖਰੀ ਸੁਆਸਾਂ ਤੱਕ ਨਿਭੇਗੀ। ਪਹਿਲਾ ਫੈਸਲਾ ਦਾਦਾ ਜੀ ਦਾ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਮੇਰਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਗੋਂ ਫੌਜ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਰੈਜਮੈਂਟਾਂ ਦੇ ਜੁਆਨਾਂ ਲਈ ਰੋਲ-ਮਾਡਲ ਬਣਾਂਗਾ।'

ਪਰਮਵੀਰ ਚੱਕਰ-ਵਿਜੇਤਾ ਬ੍ਰਹੋਡੀਅਰ (ਰਿਟਾ:) ਮਹਾਰਾਜਾ ਸੁਖਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅੱਜ ਵੀ ਸਟੇਟ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਆਪਣੇ ਦਾਦੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਜਗਤਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ ਸਮਝ ਕੇ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੋਗੰਧ ਨੂੰ ਬਾ-ਖੂਬੀ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਹਨ।

‘ਪੀਚ ਕਿੰਗ’ ਸਰਦਾਰ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ

ਇੱਕ ਸਾਮਰਾਜ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡੀ ਵਿਰਾਸਤ — ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਆਖਰੀ ਮੁਲਾਕਾਤ

ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਛਿੱਤੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਪਰਦੇਸ਼ ਆ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਸਾਮਰਾਜ ਖੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ, ਪਰ ਦੌਲਤ ਦੀਆਂ ਉਚਾਈਆਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਮਿੱਟੀ, ਸਿੱਖੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੁਲਾਇਆ, ਤਾਂ ‘ਪੀਚ ਕਿੰਗ’ ਸਰਦਾਰ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਨਹਿਰੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚੋਂ ਉਠਿਆ ਇੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਨੌਜਵਾਨ ਅਮਰੀਕਾ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਸੁਰਾਅਤ ਸਾਧਾਰਨ ਮਜ਼ਦੂਰ ਵਜੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਮਿਹਨਤ, ਮਨ ਵਿਚ ਹੌਸਲਾ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸੁਪਨੇ ਹੋਣ

**ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ‘ਅਮਰ’
ਸ਼ਿਕਾਗੋ, (ਯੂ.ਐਸ.ਏ.)
ਫੋਨ: 773-507-8043**

ਤਾਂ ਪਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਧਰਤੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਂ ਬਦਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹੀ ਨੌਜਵਾਨ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਦੇ ਵੱਡੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਾਰੋਬਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ੁਮਾਰ ਹੋਇਆ। ਦੁਨੀਆ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ‘Peach King’ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ।

ਪਰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਬੈਂਸ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜਾਂ, ਕਾਰੋਬਾਰ ਜਾਂ ਦੌਲਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਦੌਲਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਸੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿੱਖੀ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤੀਆਂ। ਯੂਬਾ ਸਿਟੀ ਦੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੰਗਠਿਤ ਕਰਨ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਕਾਸ, ਸਾਲਾਨਾ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਰੂਪ ਦੇਣ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਯੂਬਾ ਸਿਟੀ ਦਾ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਅੱਜ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸਿੱਖ ਇਕੱਠਾਂ ਵਿਚ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤੋਂ ਸੰਗਤ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ, ਲੰਗਰ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੇਸਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਹੇਠ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਮੇਰਾ ਵੀ ਇਸ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਦਰਸ਼ਕ ਵਾਲਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਲਗਾਤਾਰ ਅੱਠ-ਨੌਂ ਸਾਲ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਤੋਂ ਯੂਬਾ ਸਿਟੀ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਨਕੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਸੇਵਾ ਦੌਰਾਨ ਅਨੇਕਾਂ ਸੱਜਣਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਸਾਂਝ ਬਣੀ।

ਬੈਂਸ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਵੀ ਮਿਲਣ ਦੇ ਕਈ ਮੌਕੇ ਮਿਲੇ। ਇੱਕ ਸਾਂਝ ਹੋਰ ਵੀ ਦਿਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਸੀ—ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਆਖਰੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਯਾਦਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਧੂੜ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦੀ।

ਉਹ ਆਖਰੀ ਮੁਲਾਕਾਤ...

ਬੈਂਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਖਰੀ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਇੱਕ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਸ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਪੁਰ ਭਾਈਆਂ (ਹੁਣ ਸਵਰਗਵਾਸੀ), ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਲ-ਚਾਲ ਪੁੱਛਣ ਲਈ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਗਏ।

ਸਰੀਰ ਬਿਮਾਰੀ ਅਤੇ ਸੱਟ ਨਾਲ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੀ, ਪਰ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਦਾ ਦਿਲ ਅਜੇ ਵੀ ਉਹੀ ਸੀ।

ਸਾਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਕੋਲ ਸੱਦਿਆ

ਅਤੇ ਕਿਹਾ: ‘ਇਹ ਮੇਰੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਹਨ, ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਕੈਨੇਡਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇੱਕ ਸ਼ਿਕਾਗੋ। ਦੂਰੋਂ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਏ ਹਨ—ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟਿਕਟ ਦੇ ਪੈਸੇ ਦਿਓ।’

ਮੈਂ ਅੱਜ ਵੀ ਉਹ ਪਲ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲ ਸਕਦਾ।

ਇੱਕ ਇਨਸਾਨ ਖੁਦ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਪਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਸਿਹਤ

ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਵਿਚ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਸ਼ਾਮ ਵੱਲ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦਰਦ ਘੱਟ ਅਤੇ ਦੂਰੋਂ ਆਏ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਖਰਚਾ ਵੱਧ ਯਾਦ ਹੈ।

ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਨੇ ਬੜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, ‘ਬੈਂਸ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡਾ ਹਾਲ ਜਾਣਨ ਆਏ ਹਾਂ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਨਹੀਂ—ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਦੁਆਵਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।’

ਅਸੀਂ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਲਏ।

ਪਰ ਉਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਦੌਲਤ ਲੈ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆਇਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਕੋਈ ਬੈਂਕ ਨਹੀਂ ਲਾ ਸਕਦਾ—ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਵੱਡੇ ਦਿਲ ਦੀ ਯਾਦ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਬੈਂਸ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਆਖਰੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਸਾਬਤ ਹੋਈ।

ਅੱਜ ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਸ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਬੈਂਸ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ ਹਨ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਮੁਲਾਕਾਤ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਲਈ ਉਹ ਸਿਰਫ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ—ਉਹ ਸਮੇਂ ਦਾ ਰੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਪੰਨਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਬੈਂਸ ਸਾਹਿਬ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮੇਰਾ ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਭਰਾ, ਅਤੇ ਵਿਚਕਾਰ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ ਉਹ ਯਾਦ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੌਤ ਵੀ ਮਿਟਾ ਨਹੀਂ ਸਕੀ।

ਬੈਂਸ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਬਣਾਈਆਂ, ਬਾਗ਼ ਲਾਏ, ਕਾਰੋਬਾਰ ਖੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ, ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਲਈ ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਦੌਲਤ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤੀ। ਯੂਬਾ ਸਿਟੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਪਾਰਕ ਵੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਮਹਾਨ ਪਰਵਾਸੀ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਰਹੇਗਾ।

ਪਰ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਯਾਦ ਕਿਸੇ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਉਹ ਬੈਂਸ ਸਾਹਿਬ ਹਨ, ਜੋ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਪਏ ਹੋਏ ਵੀ ਪੁੱਛ ਰਹੇ ਸਨ—ਮੇਰੇ ਦੂਰੋਂ ਆਏ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਖਰਚਾ ਕੌਣ ਦੇਵੇਗਾ?

ਇਹੀ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਹੈ, ਇਹੀ ਤਾਂ ਸਿੱਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹੀ ਤਾਂ ਵੱਡੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੈ।

ਵੱਡਾ ਆਦਮੀ ਉਹ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੋਵੇ; ਵੱਡਾ ਉਹ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਦਿਲ ਵਿਚ ਥਾਂ ਬਚੀ ਰਹੇ।

ਸਰਦਾਰ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ‘ਪੀਚ ਕਿੰਗ’ ਬਣ ਕੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਜ਼ਰੂਰ ਰਚਿਆ, ਪਰ ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੀ—ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦਿਲ ਨੂੰ ਮਰਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਤੋਂ ਚੱਲੇ ਸਨ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ

ਵਿਚ ਸਾਮਰਾਜ ਬਣਾਇਆ, ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ‘Peach King’ ਕਿਹਾ, ਪਰ ਉਹ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ‘ਮੇਰੇ ਭਰਾ’ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ?

ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੀ ਕਲਮ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਝੁਕਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਪੂਰੀ ਕਰਕੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕੁਝ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਇੱਕ ਯੁੱਗ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸ. ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਉਸੇ ਯੁੱਗ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ, ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਰਿਆਇਲੀ ਅਤੇ ਉਸ ਪੰਜਾਬੀ-ਸਿੱਖ ਰੂਹ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਪਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਸੁੱਕਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।

ਮਨੁੱਖ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਬੀਜੀ ਨੇਕੀ ਨਹੀਂ ਮਰਦੀ—ਕੁਝ ਬਾਗ਼ ਫਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਕੁਝ ਮਨੁੱਖ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਨੂੰ ਫਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਦਿਦਾਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਦੋਵੇਂ ਬਾਗ਼ ਲਾ ਕੇ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ ਗਏ ਹਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸਦੀਵੀ ਨਿਵਾਸ ਬਖਸ਼ਣ।

ਸਿੱਧਾ ਉਸ ਮਹਾਨ ਰੂਹ ਨੂੰ।

ਕੌੜੀ ਨਿੰਮ ਵਰਗਾ-ਤਾਇਆ ਸ਼ਾਹ ਜੀ

ਤਾਇਆ ਸ. ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਰਫ਼ ਤਾਇਆ ਸ਼ਾਹ, ਗੋਰਾ ਚਿੱਟਾ, ਲਾਲ ਸੂਰਾ ਰੰਗ ਤੇ ਬਿੱਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ। ਨਵੇਂ ਖੂਹ ‘ਤੇ ਸੀ ਉਸਦਾ ਅੱਡਾ ਜਿਥੇ ਡੰਗਰ ਰੱਖਦੇ ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਛੋਨ ‘ਚ। ਸਿਆਲ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਪਸ਼ੂ ਬੱਧੇ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹੁੰਦਾ ਤਾਏ ਦਾ ਮੰਜਾ। ਬੀਤੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਹਵੇਲੀ ਜਾਂ ਖੂਹ ‘ਤੇ ਹੀ ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਆਪਣੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਡੰਗਰਾਂ ਦੇ ਨਿੱਘ ਵਿਚ ਸਿਆਲ ਦੀਆਂ ਠੰਢੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਕੱਟਦੇ। ਇੱਕ ਗੋਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਵੱਜਦਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਬਹੁਤ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੇ ਹੁੰਦੇ।

ਬੜੀਆਂ ਸਾਂਝਾਂ ਸਨ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ। ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਆਜ਼ੂ ਪੈਸੇ ਦਿੰਦਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਹੁਧਾਰ ਦਿੱਤੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦੇ ਇਵਜ਼ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਗਹਿਣੇ ਲੈ ਲੈਂਦਾ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਗਰੀਬ ਹਮਾਤਤ ਕੋਲੋਂ ਪੈਸੇ ਵਾਪਸ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਤਾਏ ਸ਼ਾਹ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੀ ਵੇਚਣੀ ਪੈਂਦੀ। ਦਰਅਸਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਸ਼ਾਹ ਵੀ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਪਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸਾਹੂਕਾਰਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਪੈਸੇ ਆਦਿ ਦਾ ਭੇਤ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦਾ।

ਤਾਏ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਦੋ ਧੀਆਂ ਸਨ। ਇੱਕ ਵਿਆਹੀ ਵਰੀ ਧੀ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਦੂਸਰੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਰੰਗੀ ਵੱਸਦੀ ਸੀ। ਵੱਡੇ ਦੋਵੇਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵੀ ਜਲਦੀ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਪਰ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲੈਣਾ-ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਵੱਡਾ ਬੇਟਾ ਬੋਤਾ ਜਿਹਾ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪੁਲਾਂ ‘ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਅਸਾਮ ਚਲੇ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਗੁਜ਼ਾਰੀ ਅਤੇ ਉਮਰ ਦੀ ਢਲਦੀ ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਘਰ ਪਰਤਿਆ। ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਉਹ ਕੁਝ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ ਜਿਸਦੀ ਤਾਏ ਨੇ ਆਸ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਗੱਭਲਾ ਤਾਂ ਸਕੂਲੇ ਗਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਬੜੀ ਜਲਦੀ ਵਾਹੀ ਦੇ ਕੰਮ ਅਤੇ ਗੱਡਾ ਵਾਹੁਣ ਵਿਚ ਮਾਹਰ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਸਦੇ ਸਿਰ ‘ਤੇ ਸੀ ਵਾਹੀ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਭਾਰ। ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਬੇਟਾ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸਾਲ ਪਿੱਛੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਨੌਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿਚੋਂ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤਾਏ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨੋਂ ਹੀ ਹਟਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਵਾਹੀ ਕਰਨ ਲਾ ਲਿਆ ਤੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਵੀ ਪੁਲਾਂ ‘ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਤਾਏ ਦੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਮਿੰਨਤਾਂ

ਕੀਤੀਆਂ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਸਕੂਲੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਾ ਦਿਓ। ਅਗਲੀ ਵਾਰ ਉਸਨੇ ਪਾਸ ਤਾਂ ਹੋ ਹੀ ਜਾਣਾ ਪਰ ਤਾਏ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੰਮ ਦਾ ਲਾਲਚ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਮੰਨਿਆ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਜਲਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕਿਹੜਾ ਇਸਨੇ ਅਫਸਰ ਬਣਨਾ ਆ? ਤਾਏ ਨੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਬਾਪ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਬਖਸ਼ੀ ਨੂੰ ਹਲ ਫੜਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੌਖਾ ਕਰ। ਜੱਟਾਂ ਦੇ ਮੂੰਡੇ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੁੰਦੇ। ਆਖਰ ਨੂੰ ਹਲ

ਹੀ ਵਾਹੁਣਾ ਏ। ਦਰਅਸਲ ਇਹੀ ਵੱਡਾ ਫਰਕ ਸੀ ਮੇਰੇ ਬਾਪ ਅਤੇ ਤਾਏ ਵਿਚ ਕਿ ਮੇਰੇ ਬਾਪ ਨੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚੋਂ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਣ ‘ਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਹੜਾ ਬੁੱਢਾ ਹੋ ਗਿਆ? ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਦਰਅਸਲ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਇਹੀ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਹੁੰਦੀ ਜੋ ਔਲਾਦ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਅਤੇ ਨਵੀਆਂ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਦਾ ਸਿਰਨਾਵਾਂ ਦਿੰਦੀ।

ਤਾਈ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਬੇਟੇ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਲਦੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਬੱਚੇ ਮੇਰੀ ਦਾਦੀ ਨੇ ਹੀ ਪਾਲੇ ਸਨ। ਤਾਏ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਰਿਸ਼ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ

ਚੰਗੇਰੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਕੰਮ ਧੰਦੀ ਲਾ ਕੇ ਖੁਦ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋਣ ਦੀ ਕਾਹਲ ਸੀ।

ਤਾਏ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਘਰ ਦੀ ਵੰਡ-ਵੰਡਾਈ ਵੇਲੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਕੀਤੀ। ਮੇਰੇ ਬਾਪ ਵਲੋਂ ਜਵਾਨੀ ਵੇਲੇ ਅਣਥੱਕ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਵਾਹੀ ਅਤੇ ਵਾਹੇ ਹੋਏ ਗੱਡੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਵੀ ਛਿਲਤ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਸਗੋਂ ਵੰਡ-ਵੰਡਾਈ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਦਰਅਸਲ ਉਸਨੂੰ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਮੋਹ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਂਝੇ ਘਰ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਹਿਮਾਕਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਤਾਇਆ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਮੁਕਲਾਵੇ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਬੜੀ ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਰਾਜੇ ਕਿਹਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੁਣਾਈ। ਜਦ ਤਾਇਆ ਜੀ ਸਹੁਰਿਆਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਸੰਗੋਜਲਾ ਮੁਕਲਾਵਾ ਲੈਣ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਕਿਹਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਜਦ ਉਹ ਜੰਗਲ ਪਾਣੀ ਲਈ ਬਾਹਰ ਖੇਤਾਂ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਚੋਬਰ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਟਿੱਚਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, ‘ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆ ਆ। ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਦਿਖਾ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿੰਨੀ ਵੱਡੀ ਛਾਲ ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ?’ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਤਾਇਆ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲਿਆ ਪਰ ਰਾਜਾ ਬੋਲਿਆ, ‘ਜਵਾਨੇ! ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਨੇ ਤਾਂ ਸਹੁਰੀਂ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ। ਅੱਜ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ।’ ਤੇ ਉਹ ਕਪੜੇ ਲਾਹ ਕੇ ਛਾਲ ਮਾਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਛਾਲ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਛਾਲ ਚੋਬਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਹੱਥ ਭਰ ਅੱਗੇ ਸੀ। ਚੋਬਰ ਦੇਖਦੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਪੜੇ ਚੁੱਕੇ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ‘ਭਲਵਾਨੇ! ਛੇ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਹੋਰ ਘਿਓ ਖਾਓ ਤੇ ਮਿਹਨਤ ਕਰੋ। ਫਿਰ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਨਾਲ ਛਾਲ ਮਾਰ ਲੈਣੀ।’ ਛਿੱਥੇ ਹੋਏ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਆਪਣੀ ਟਿੱਚਰ ‘ਤੇ ਖੁਦ ਹੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋ ਗਏ।

ਤਾਇਆ ਸ਼ਾਹ ਬੜਾ ਅਤੁਬ ਅਤੇ ਗੁੱਸੇਖੋਰ ਸੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਹੁਰਿਆਂ ਨਾਲ ਨਰਾਜ਼ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਨਾ ਵੱਤਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋਹੜੇ-ਦੋਹੜੀਆਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸਮਾਗਮ ‘ਤੇ ਘਰ ਵੜਨ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਜੀਅ ਉਸਦੀ ਅਵੱਗਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਜੁਅਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਉਸਦੇ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਅ ਨਾਨਕੇ ਨਹੀਂ ਸੀ

ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ

ਡਾ. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਲ
ਫੋਨ: 216-556-2080

ਗਿਆ ਜਦ ਕਿ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋਹੜੀਆਂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਨਾਨਕੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਆਮ ਵਰਗਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਤਾਇਆ ਸਿਰਫ਼ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਮੇਰੀ ਭੂਆ ਦੀ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਮੰਨਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੀ। ਪਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸਦੀ ਹਰ ਗੱਲ ਹੀ ਮੰਨ ਲੈਂਦਾ ਸੀ।

ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਵੱਟ-ਬੰਨੇ ਜਾਂ ਖੂਹ ਦੀ ਵਾਹੀ ਤੋਂ ਨਿੱਕਾ ਮੋਟਾ ਬੋਲ-ਬੁਲਾਰਾ ਜਾਂ ਮਨ-ਮੁਟਾਵ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਖੇਤ ਤਾਂ ਨਾਲੇ-ਨਾਲ ਹੀ ਸਨ। ਤੇ ਫਿਰ ਤਾਏ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਸੱਤਵੇਂ ਅਸਮਾਨ ‘ਤੇ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਸਾਡੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਕੋਰੀ ਨਾਂਹ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਣ ਤੋਂ ਵਰਜਿਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ। ਦਰਅਸਲ ਉਸਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ‘ਤੇ ਪੂਰਾ ਕੰਟਰੋਲ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਹੁਕਮ-ਅਦੂਲੀ ਕਰਨ ‘ਤੇ ਬੇਦਖਲੀ ਦੀ ਧਮਕੀ ਅਕਸਰ ਹੀ ਦੇ ਦਿੰਦਾ। ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਕਮਾਲ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਵੀ ਕਿਧਰੇ ਜੱਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਮਿਣਨ ਜਾਂ ਵੰਡ-ਵੰਡਾਈ ਦੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰਦਾ। ਮੇਰੀ ਗਿਣਤੀ-ਮਿਣਤੀ ‘ਤੇ ਉਹ ਕੋਈ ਉਜਰ ਨਾ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਦੱਸਦਾ ਉਵੇਂ ਹੀ ਮੰਨ ਲੈਂਦਾ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਸਨੂੰ ਮੇਰੇ ‘ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ ਕਿ ਬਖਸ਼ੀ ਕੁਝ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਮੇਰੇ ਵਿਆਹ ਵੇਲੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਮੇਰੇ ਬਾਪ ਨਾਲ ਨਰਾਜ਼ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਅਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਜੀਅ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ। ਭੂਆ ਨੇ ਵੀ ਬਬੇਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ ਪਰ

(ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ)

ਏਸ਼ੀਆ ਦਾ ਉਡਣਾ ਦੌੜਾਕ ਅਬਦੁੱਲ ਖਾਲਿਕ

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਅਥਲੀਟ ਅਬਦੁੱਲ ਖਾਲਿਕ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਵਰਗਾ ਹੀ ਉਡਣਾ ਦੌੜਾਕ ਸੀ। ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਿੰਡ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਜ਼ੱਫਰਗੜ੍ਹ ਤੇ ਅਬਦੁੱਲ ਖਾਲਿਕ ਦਾ ਪਿੰਡ ਜੰਡ ਅਵਾਨ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਚਕਵਾਲ ਸੀ। 1947 'ਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਅਬਦੁੱਲ ਖਾਲਿਕ ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚ ਰਹਿ ਗਿਆ ਜਦਕਿ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉੱਜੜ-ਪੁੱਜੜ ਕੇ ਭਾਰਤ ਆਉਣਾ ਪਿਆ। ਜੁਆਨ ਹੋ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਹਿੰਦ-ਪਾਕਿ ਫੌਜਾਂ 'ਚ ਭਰਤੀ ਹੋਏ ਤੇ ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਤੇਜ਼-ਤਰਾਰ ਦੌੜਾਕ ਬਣੇ। ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਦਰਜਨਾਂ ਮੈਡਲ ਜਿੱਤੇ ਅਤੇ ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ ਬੈਸਟ ਅਥਲੀਟ ਮੰਨੇ ਗਏ। 1954 'ਚ ਅਬਦੁੱਲ ਖਾਲਿਕ ਮਨੀਲਾ ਵਿਖੇ ਦੂਜੀਆਂ ਏਸ਼ੀਆਈ ਖੇਡਾਂ 'ਚ ਦੌੜਿਆ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ 'ਫਲਾਈੰਗ ਬਰਡ ਆਫ਼ ਏਸ਼ੀਆ' ਕਹਿ ਕੇ ਸਲਾਹਿਆ। 1960 ਵਿਚ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਲਾਹੌਰ 'ਚ ਦੌੜਿਆ ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਦਰ ਅਯੂਬ ਖਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ 'ਫਲਾਈੰਗ ਸਿੱਖ' ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਦਿੱਤਾ।

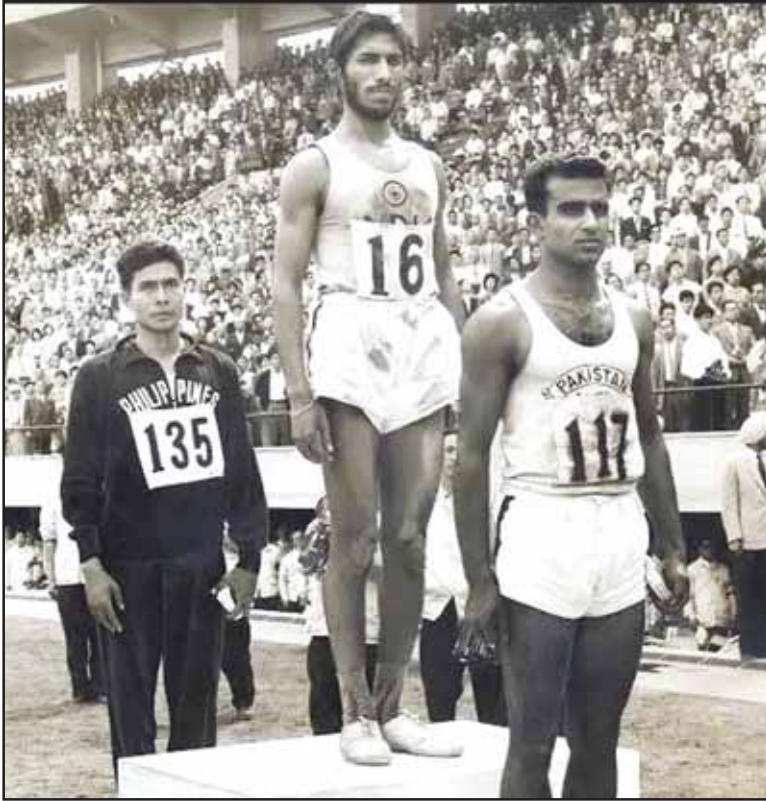
ਅਬਦੁੱਲ ਖਾਲਿਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅਥਲੀਟ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਾਂ ਏਸ਼ੀਆਈ ਖੇਡਾਂ 'ਚ ਚਮਕਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ 1954 ਤੇ 1958 ਦੀਆਂ ਏਸ਼ੀਆਈ ਖੇਡਾਂ 'ਚੋਂ 5 ਮੈਡਲ ਜਿੱਤੇ। 2 ਸੋਨੇ, 2 ਚਾਂਦੀ ਤੇ 1 ਕਾਂਸੀ ਦਾ। ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਦੌੜ 100 ਮੀਟਰ ਸੀ। ਉਸ ਉਹ 200 ਮੀਟਰ ਦੌੜ ਦਾ ਵੀ ਨਾਮੀ ਦੌੜਾਕ ਸੀ। 1958 ਵਿਚ ਟੋਕੀਓ ਦੀਆਂ ਏਸ਼ੀਆਈ ਖੇਡਾਂ 'ਚ ਖਾਲਿਕ ਤੇ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਵਿਚਕਾਰ 200 ਮੀਟਰ ਦੀ ਦੌੜ ਬੜੀ ਕਾਟੇਦਾਰ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਖਾਲਿਕ ਜਿੱਤੇਗਾ, ਕੋਈ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ। ਕਈਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਲੱਗ ਗਈਆਂ ਸਨ। 200 ਮੀਟਰ ਦੌੜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖਾਲਿਕ 100 ਮੀਟਰ ਦੀ ਦੌੜ ਜਿੱਤ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਤੇ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ 400 ਮੀਟਰ ਦੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਜਿਹੜਾ ਵੀ 200 ਮੀਟਰ ਦੀ ਦੌੜ ਜਿੱਤਦਾ ਉਸੇ ਨੇ ਏਸ਼ੀਆਈ ਖੇਡਾਂ ਦਾ ਬੈਸਟ ਅਥਲੀਟ ਬਣਨਾ ਸੀ।

ਖੇਡ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖਾਲਿਕ ਤੇ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਮੀਡੀਏ ਦੇ ਫੋਕਸ ਵਿਚ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਟੋਕੀਓ ਦੇ ਖੇਡ ਪਿੰਡ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਵਧੇਰੇ ਕੈਮਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੁਆਲੇ ਸਨ। ਖਾਲਿਕ ਤਜਰਬੇ ਪੱਖੋਂ ਪੁੱਛ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ 100 ਮੀਟਰ ਦੌੜ ਜਿੱਤ ਲੈਣ ਪਿੱਛੋਂ 200 ਮੀਟਰ ਦੌੜ ਜਿੱਤ ਲੈਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਭਰੋਸਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਬਚੁੰਗੇ ਨੇ ਮੇਰਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀ ਕਰਨਾ? ਉਥੇ ਹੀ ਇਕ ਲੜਕੀ ਨੇ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ, 'ਜੇ ਅੱਜ ਅਬਦੁੱਲ ਖਾਲਿਕ ਨੂੰ ਹਰਾ ਦੇਵੇਂ ਤਾਂ ਜੋ ਮੰਗੇਗਾ' ਸੋ ਮਿਲੇਗਾ।'

ਖਾਲਿਕ ਨੂੰ ਬੱਲਵੀਂ ਲੇਨ ਮਿਲੀ ਤੇ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਤਲੀ। ਦੌੜ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਕਰਵ 'ਤੇ ਪੜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਅੱਗੇ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹੜਾ ਪਿੱਛੇ। ਸਟਰੇਟ 'ਤੇ ਆਏ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਬਰਾਬਰ ਸਨ। ਫਿਨਿਸ਼ ਲਾਈਨ ਤੋਂ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਮੀਟਰ ਪਿੱਛੇ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੱਜੀ ਲੱਤ ਦਾ ਮਸਲ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੱਜੀ ਲੱਤ ਖੱਬੀ 'ਚ ਫਸ ਗਈ ਤੇ ਉਹ ਭੁੜਕ ਕੇ ਫਿਨਿਸ਼ ਲਾਈਨ ਉੱਤੇ ਜਾ ਡਿੱਗਾ। ਖਾਲਿਕ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਫੀਤੇ ਨੂੰ ਛੋਹਿਆ। ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਫਸਟ ਕੌਣ ਹੈ ਤੇ ਸੈਕੰਡ ਕੌਣ? ਖਾਲਿਕ ਜੇਤੂ ਅੰਦਾਜ਼ 'ਚ ਛਾਲ ਮਾਰਦਾ ਰਿਹਾ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਹੀ ਅੰਵਲ ਆਇਆ ਹੋਵੇ। ਆਖਰ ਕੈਮਰੇ ਦੇ ਫੋਟੋ ਪਰਖ ਕੇ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਪਿੱਛੋਂ ਐਲਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਅੰਵਲ, ਅਬਦੁੱਲ

ਖਾਲਿਕ ਦੋਮ। ਐਲਾਨ ਸੁਣਨ ਸਾਰ ਖਾਲਿਕ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਆਈਆਂ। ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ 200 ਤੇ 400 ਮੀਟਰ ਦੌੜਾਂ ਦੀ ਜਿੱਤ ਨਾਲ ਏਸ਼ੀਆ ਦਾ ਬੈਸਟ ਅਥਲੀਟ ਬਣ ਗਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਬਦੁੱਲ ਖਾਲਿਕ 1956 ਦੀਆਂ ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਮੇਲਬੋਰਨ ਵਿਖੇ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਬਿਹਤਰ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਵਿਖਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ।

ਅਬਦੁੱਲ ਖਾਲਿਕ ਦਾ ਜਨਮ 23 ਮਾਰਚ 1933 ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਜੰਡ ਅਵਾਨ 'ਚ ਸਜਾਵਲ ਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਮ੍ਰਿਤੂ 10 ਮਾਰਚ 1988

ਨੂੰ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿਚ ਹੋਈ। ਉਹ ਛੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਦੇਸੀ ਖੇਡ ਕਬੱਡੀ ਖੇਡਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਪਿੰਡ ਪੰਜਾਲ ਨੇੜੇ ਕਬੱਡੀ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਖੇਡਦਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਫੌਜ ਦੇ ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ ਸੀ.ਐੱਚ.ਐੱਮ. ਰੋਡ੍ਰਮ ਦੀ ਨਜ਼ਰੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਆਰਮੀ ਸਪੋਰਟਸ ਕੰਟਰੋਲ ਬੋਰਡ ਦਾ ਮੁਖੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਹੀ ਖਾਲਿਕ ਨੂੰ 1948 ਵਿਚ ਬੱਚਾ ਕੰਪਨੀ 'ਚ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ। ਫੌਜ 'ਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਰਕਰੂਟੀ ਦੇ ਨਾਲ ਤੇਜ਼ ਤਰਾਰ ਦੌੜਾਂ ਦੀ ਕੋਚਿੰਗ ਵੀ ਲੈਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਪਰਿੰਟ ਦੌੜਾਂ ਬਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਵੀ ਫੌਜ 'ਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਕੇ ਦੌੜਾਕ ਬਣਿਆ। ਉਦੋਂ ਤਕ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਕਿ 400 ਮੀਟਰ ਦੌੜ ਟ੍ਰੈਕ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਚੱਕਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ! ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ 400 ਮੀਟਰ ਦੌੜ ਟ੍ਰੈਕ ਦਾ ਇਕੋ ਚੱਕਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਇਕ ਚੱਕਰ ਦੀ ਥਾਂ ਦਸ ਚੱਕਰ ਦੌੜ ਸਕਦਾ। ਫਿਰ ਉਹਦੇ ਉਸਤਾਦ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਦਸ ਚੱਕਰਾਂ ਜਿੰਨਾ ਜ਼ੋਰ ਇਕੋ ਚੱਕਰ 'ਚ ਲਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ। ਖਾਲਿਕ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੌੜਾਕ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਟ੍ਰੈਕ ਦੀਆਂ ਦੌੜਾਂ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ 82 ਦੌੜਾਂ ਵਿਚੋਂ 79 ਮੈਡਲ ਜਿੱਤੇ ਉਦੋਂ ਅਬਦੁੱਲ ਖਾਲਿਕ ਨੇ ਵੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਦੇ 36 ਗੋਲਡ, 15 ਸਿਲਵਰ ਤੇ 12 ਕਾਂਸੀ ਦੇ

ਮੈਡਲ ਜੇਤੂ ਕੇ 63 ਮੈਡਲ ਜਿੱਤੇ!

ਅਬਦੁੱਲ ਖਾਲਿਕ ਨੇ ਸਕੂਲੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਾਗਲੇ ਪਿੰਡ ਹੰਸੋਲਾ ਦੇ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਦੌੜ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਦੌੜਦਾ ਹੀ ਮੁੜਦਾ। ਉਹਦਾ ਦਮ ਪੱਕ ਗਿਆ ਸੀ। ਰਹਿੰਦਾ-ਖੂੰਹਦਾ ਰਕਰੂਟੀ ਨੇ ਪਕਾਅ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਬੱਚਾ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜਿੱਤਦਾ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੀ ਫੌਜ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜਿੱਤਣ ਲੱਗਾ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਖੇਡਾਂ 'ਚ ਉਹ ਫੌਜ ਵੱਲੋਂ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖੇਡ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ 'ਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ

ਸੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਪਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਕਿ ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ-1956 'ਚ ਉਹ ਕੋਈ ਮੈਡਲ ਜ਼ਰੂਰ ਜਿੱਤ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਟਾਈਮ ਵਿਸ਼ਵ 'ਚ ਸੱਤਵੇਂ ਥਾਂ ਗਿਣਿਆ ਗਿਆ। ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ-1956 'ਚ ਉਹ 100 ਮੀਟਰ ਤੇ 200 ਮੀਟਰ ਦੌੜਾਂ ਦੇ ਸੈਮੀ ਫਾਈਨਲ 'ਚ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਪਰ ਕੋਈ ਮੈਡਲ ਨਾ ਜਿੱਤ ਸਕਿਆ।

1956 'ਚ ਹੀ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਟੇਡੀਅਮ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਇੰਡੋ/ਪਾਕਿ ਮੀਟ ਹੋਈ। ਉਥੇ ਉਸ ਨੇ 100 ਤੇ 200 ਮੀਟਰ ਦੌੜਾਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਏਸ਼ੀਆਈ ਰਿਕਾਰਡ ਰੱਖੇ। 100 ਮੀਟਰ ਦਾ 10.4 ਸੈਕੰਡ ਤੇ 200 ਮੀਟਰ ਦਾ 21.4 ਸੈਕੰਡ। 1957 ਵਿਚ ਖਾਲਿਕ ਨੇ ਇੰਗਲੈਂਡ, ਇਰਾਨ, ਯੂਨਾਨ ਤੇ ਸਕਾਟਲੈਂਡ ਦੀਆਂ ਅਥਲੈਟਿਕਸ ਮੀਟਾਂ 'ਚੋਂ 1 ਸਿਲਵਰ ਤੇ 11 ਗੋਲਡ ਮੈਡਲ ਜਿੱਤੇ। 1958 ਦੀਆਂ ਏਸ਼ੀਆਈ ਖੇਡਾਂ 'ਚੋਂ ਉਸ ਨੇ 100 ਮੀਟਰ ਦੌੜ ਦਾ ਗੋਲਡ, 200 ਮੀਟਰ ਦੌੜ ਦਾ ਸਿਲਵਰ ਤੇ 4+100 ਮੀਟਰ ਰਿਲੇਅ ਦੌੜ ਦਾ ਬਰਾਂਜ਼ ਮੈਡਲ ਜਿੱਤ ਕੇ ਧੰਨ-ਧੰਨ ਕਰਾਈ। ਉਹਦੀਆਂ ਜਿੱਤਾਂ ਸਦਕਾ ਏਸ਼ੀਆਈ ਖੇਡ ਦੀ ਤਗਮਾ ਸੂਚੀ 'ਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਛੇਵੇਂ ਥਾਂ ਰਿਹਾ। 1958 'ਚ ਖਾਲਿਕ ਨੇ ਜਾਪਾਨ, ਚੀਨ ਤੇ ਸਕਾਟਲੈਂਡ 'ਚ ਦੌੜਦਿਆਂ 3 ਹੋਰ ਮੈਡਲ ਜਿੱਤੇ। 1958 'ਚ ਕਾਰਡਿਫ਼ ਦੀਆਂ ਕਾਮਨਵੈਲਥ ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਸੈਮੀ ਫਾਈਨਲ 'ਚ ਉਸ ਨੇ 100 ਗਜ਼ ਦੀ ਦੌੜ 9.8 ਸੈਕੰਡ 'ਚ ਲਾਈ। 1959 'ਚ ਯੂ.ਕੇ. ਸਵੀਡਨ ਤੇ ਆਇਰਲੈਂਡ ਦੀਆਂ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਮੀਟਾਂ 'ਚੋਂ 9 ਗੋਲਡ, 7 ਸਿਲਵਰ ਤੇ 4 ਬਰਾਂਜ਼ ਮੈਡਲ ਜਿੱਤੇ।

1960 'ਚ ਰੋਮ ਦੀਆਂ ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਸਮੇਂ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ 'ਚ ਸੀ ਜਦਕਿ ਅਬਦੁੱਲ ਖਾਲਿਕ ਓਨਾ ਆਸਵੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ 400 ਮੀਟਰ ਦੌੜ 'ਚ ਚੌਥੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਰਿਹਾ ਪਰ ਖਾਲਿਕ ਨਾ 100 ਮੀਟਰ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿਚ ਤੇ ਨਾ 4+100 ਮੀਟਰ ਦੀ ਰਿਲੇਅ ਰੇਸ 'ਚ ਕੋਈ ਜਲਵਾ ਵਿਖਾ ਸਕਿਆ। 1960 'ਚ ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਭਾਰਤ ਤੇ ਇਰਾਨ ਦੀ ਅਥਲੈਟਿਕਸ ਮੀਟ ਹੋਈ। ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਅਣਮੰਨੇ ਜਿਹੇ ਮਨ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ 1947 'ਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਉਹਦੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਤੇ ਘਰ ਦੇ ਜੀਅ ਯਾਦ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਹਿਰੂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਉਹ ਸਟੇਡੀਅਮ 'ਚ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਬੁਰਕੇ ਹਟਾ ਕੇ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਉਥੇ ਵੀ ਟੋਕੀਓ ਵਾਲੇ ਹੀ ਨਤੀਜੇ ਨਿਕਲੇ। 100 ਮੀਟਰ ਦੀ ਦੌੜ ਅਬਦੁੱਲ ਖਾਲਿਕ ਨੇ ਜਿੱਤੀ ਸੀ ਤੇ 400 ਮੀਟਰ ਦੀ ਦੌੜ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ। 200 ਮੀਟਰ ਦੌੜ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਦੋਹਾਂ ਦੌੜਾਕਾਂ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਮੁੱਢ ਦਾ ਸਵਾਲ ਸੀ।

ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਉਸ ਦੌੜ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਿਖਰ ਦੀ ਦੌੜ ਮੰਨਦਾ ਸੀ ਜੋ 'ਭਾਗ ਮਿਲਖਾ ਭਾਗ' ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਵੀ ਫਿਲਮਾਈ ਗਈ। ਅਬਦੁੱਲ ਖਾਲਿਕ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਸ ਦੌੜ ਨੂੰ ਹਰ ਹੀਲੇ ਜਿੱਤਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸਟੇਡੀਅਮ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਮਾਹੌਲ ਬੇਸ਼ਕ ਅਬਦੁੱਲ ਖਾਲਿਕ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਸੀ, ਉਹਦੀ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ ਵੀ ਹੋਰ ਰਹੀ ਸੀ ਪਰ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਹ ਦੌੜ ਏਨੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਲਾਈ ਕਿ ਅਬਦੁੱਲ ਖਾਲਿਕ ਨੂੰ 10 ਮੀਟਰ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਗਿਆ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਦੌੜਾਕ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਵੀ ਉਸ ਤੋਂ ਮੂਹਰੇ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਅਨਾਉਸਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਦੌੜ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੌੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਉੱਡ ਕੇ ਲਾਈ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਸਦਰ ਜਨਰਲ ਅਯੂਬ ਖਾਂ ਵੀ ਸਟੇਡੀਅਮ ਵਿਚ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਵਿਕਟਰੀ ਸਟੈਂਡ ਉੱਤੇ

ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ
ਮਹਾਨ
ਖਿਡਾਰੀ

ਪ੍ਰਿੰ. ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ
ਫੋਨ: 647-785-1661

ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੈਡਲ ਪਹਿਨਾਉਂਦਿਆਂ 'ਫਲਾਈੰਗ ਸਿੱਖ' ਦਾ ਖ਼ਿਤਾਬ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਿਆ।

ਅਬਦੁੱਲ ਖਾਲਿਕ ਨੇ 1948 ਤੋਂ 78 ਤਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ 'ਚ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਬਣ ਕੇ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਫੌਜ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਖੇਡ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਅਥਲੀਟਾਂ ਨੂੰ ਗਾਹੇ ਬਗਾਹੇ ਕੋਚਿੰਗ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਰਿਹਾ। 1974 ਤੋਂ 78 ਤਕ ਉਹ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕੋਚ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਫੌਜ ਵੱਲੋਂ 1965 ਤੇ 71 ਦੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਵੀ ਲੜੀਆਂ। 1971 ਵਿਚ ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦੌਰਾਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ 93 ਹਜ਼ਾਰ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਜਨਰਲ ਨਿਆਜ਼ੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟਣੇ ਪਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫੌਜੀਆਂ ਵਿਚ ਅਬਦੁੱਲ ਖਾਲਿਕ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਉਹ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਗਵਾਲੀਅਰ ਤੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਮੇਰਠ ਦੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੈਦ ਰਿਹਾ। ਖੇਡ ਹਲਕਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦਾ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਹੋਈ। ਅਬਦੁੱਲ ਖਾਲਿਕ ਜਿਥੇ ਉੱਚ ਪੱਧਰ ਦਾ ਖਿਡਾਰੀ ਸੀ ਉਥੇ ਦੇਸ਼ਭਗਤ ਫੌਜੀ ਵੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਕੱਲਿਆਂ ਰਿਹਾਅ ਹੋਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਠੁਕਰਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ 'ਕੱਲਾ ਨਹੀਂ, ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਫੌਜੀ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਰਿਹਾਅ ਹੋਵਾਂਗਾ। ਤੇ ਹੋਇਆ ਵੀ ਇੰਜ ਹੀ।

ਹਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ ਚੈਂਪੀਅਨ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪਰਗਟ ਕੀਤੀ ਜੋ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਫੌਜ 'ਚ ਡਿਊਟੀ 'ਤੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਨਾ ਸਕਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਮਰਦੇ ਦਮ ਤਕ ਮਲਾਲ ਰਿਹਾ! ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜੇ ਅਦਬ-ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਘੁੱਟ ਗਲਵਕਤੀਆਂ ਪਾਈਆਂ। ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੱਡਾ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਸਟਾਫ਼ ਨੂੰ ਤਾਕੀਦ ਵੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ ਉਡਣੇ ਦੌੜਾਕ ਅਬਦੁੱਲ ਖਾਲਿਕ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਖ਼ਾਸ ਖ਼ਿਆਲ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ।

ਅਬਦੁੱਲ ਖਾਲਿਕ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਹੀ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਅਬਦੁੱਲ ਮਲਿਕ ਵੀ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਅਥਲੀਟ ਰਿਹਾ। ਖਾਲਿਕ ਦੇ ਅੱਗੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ ਹੋਏ। ਵੱਡਾ ਗੁਲਾਮ ਅੱਬਾਸ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਮੁਹੰਮਦ ਅਸ਼ਫਾਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਫੌਜ 'ਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਖੇਡਦੇ ਵੀ ਰਹੇ। ਮੁਹੰਮਦ ਅਸ਼ਫਾਕ ਦੀ ਟ੍ਰੈਕਟਰ ਚਲਾਉਂਦਿਆਂ ਟ੍ਰੈਕਟਰ ਉਲਟ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਤੀਜਾ ਪੁੱਤਰ ਮੁਹੰਮਦ ਏਜਾਜ਼ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਪੋਰਟਸ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਕੋਚ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੀਟੀ ਮਾਸਟਰ ਰਿਹਾ। ਅਬਦੁੱਲ ਖਾਲਿਕ 10 ਮਾਰਚ 1988 ਨੂੰ ਕੇਵਲ 55 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰੇ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿਚ ਫੋਟੋ ਹੋਇਆ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਉਸ ਮਹਾਨ ਅਥਲੀਟ ਨੂੰ 'ਪ੍ਰਾਈਡ ਆਫ਼ ਪਾਕਿਸਤਾਨ' ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਖ਼ਿਤਾਬ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਟੈਚੂ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਦੇ ਅਯੂਬ ਪਾਰਕ ਵਿਚ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

(ਪਿਛਲੇ ਸਫੇ ਦਾ ਬਾਕੀ)

ਉਹ ਟੱਸ ਤੋਂ ਮੱਸ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਵੀ ਕੁਝ ਸਿਆਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦ 'ਤੇ ਕਾਇਮ ਸੀ। ਆਖਰ ਨੂੰ ਜੰਝ ਜਾਣ ਤੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹਨੇਰੇ ਪਏ ਮੈਂ ਸਕੂਟਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਤਾਏ ਕੋਲ ਉਸਦੇ ਡੇਰੇ 'ਤੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮਿੰਨਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੱਡੇ ਹੋ। ਇੰਝ ਨਾ ਕਰੋ। ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਮੇਰੇ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੋ। ਸ਼ਰੀਕੇ ਵਿਚ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗੇਗਾ। ਬੜੇ ਤਰਲੇ ਕੀਤੇ ਪਰ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਮੰਨਿਆ, ਸਗੋਂ ਡੇਰੇ ਤੋਂ ਘਰ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਕੂਟਰ ਦਾ

ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਸੱਜਾ ਗੁੱਟ ਟੁੱਕ ਗਿਆ। ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਦਰਦ ਕਰਦਾ ਗੁੱਟ, ਆਪਣੇ ਤਾਏ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੈਨੂੰ ਠਿੱਠ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ।

ਤਾਇਆ ਸ਼ਾਹ ਖੂਹ 'ਤੇ ਹੀ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਥੇ ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਂ ਮਾਹਲ ਸਿੰਘ ਉਰਫ਼ ਮਾਹਲੇ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ। ਤਾਏ ਦਾ ਯਾਰ ਸੀ। ਮਾਹਲਾ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਵੈਲੀ ਦਸ ਨੰਬਰੀਆ ਬੰਦਾ ਅਤੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਬਦਮਾਸ਼ੀ ਦੇ ਚਰਚੇ ਪ੍ਰਚਲਤ ਸਨ। ਉਸਦਾ ਆਉਣਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਅਚੰਭਾ ਸੀ ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਤਾਏ ਅਤੇ ਮਾਹਲੇ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਆਤੀ ਸੀ? ਮਾਹਲੇ ਦੀ ਆਪਣੀ

ਢਾਣੀ ਵੀ ਖੂਹ 'ਤੇ ਹੀ ਸੀ। ਤਾਏ ਦੀ ਮਾਹਲੇ ਨਾਲ ਨੇੜਤਾ ਇਕ ਰਹੱਸ ਸੀ ਜੋ ਮੇਰੇ ਲਈ ਹੁਣ ਤੀਕ ਵੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਤਾਏ ਨੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰੇ ਰਾਹੀਂ ਬਹੁਤ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਉਪਰ ਕੁੰਡਲੀ ਮਾਰੀ ਰੱਖੀ। ਬੁਢਾਪੇ ਵੇਲੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਜੋੜੀ ਹੋਈ ਕਮਾਈ ਤਾਂ ਇਕ ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਦ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਤਿੰਨਾਂ ਪੁੱਤਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤੀ। ਉਸਨੂੰ ਆਸ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਹੀ ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਪੈਸੇ ਕਾਰਨ ਉਸਦਾ ਬੁਢਾਪਾ ਬਹੁਤ ਸੁਖਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਹੋਇਆ ਇਸਦੇ ਉਲਟ। ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਖਰੀ ਪਹਿਰ ਵਿਚ ਉਸ ਵਲੋਂ ਬਹੁਤ ਅਣਗੌਲਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਜਿਸ

ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸੱਭ ਤੋਂ ਨੇੜਲਾ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਅਕਸਰ ਹੀ ਮੇਰੇ ਬਾਪ ਯਾਨੀ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਨਾਲ ਮਨ ਦਾ ਭਾਰ ਹਲਕਾ ਕਰਦਾ। ਭਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਨਾ ਸੁਖਾਣ ਵਾਲੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਆਖਰੀ ਉਮਰੇ ਪੀਢੀ ਹੋ ਗਈ ਜਦ ਤਾਏ ਕੋਲੋਂ ਉਸਦੇ ਆਪਣਿਆਂ ਨੇ ਮੋਢਾ ਖਿਸਕਾ ਲਿਆ ਜਿਸ 'ਤੇ ਸਿਰ ਰੱਖ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣਾ ਦੁੱਖਤਾ ਸੁਣਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਆਖਰੀ ਘੜੀਆਂ ਉਸ ਪੁੱਤ ਕੋਲੋਂ ਸੇਵਾ ਕਰਵਾ ਕੇ ਲੰਘਾਈਆਂ ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਹੀ ਨਕਾਰਦਾ ਰਿਹਾ।

ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੀਆਂ ਚੁੱਤਾਂ ਮਾਣ,

ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਵਜੋਂ ਨਾਮਣਾ ਖੱਟਣ ਵਾਲੇ, ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦ ਪੁਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤਾਏ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਜਦ ਹੁਣ ਵੀ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸੱਜੇ ਗੁੱਟ ਦੀ ਪੀੜ ਫਿਰ ਜਾਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਤਾਏ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਵਕਤ ਦਿੱਤੀ ਜਦ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਨਵੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ, ਉਸਦੀ ਅਸੀਸ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ, ਉਸਦੇ ਸਾਹਵੇਂ ਬਹਿ ਕੇ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ।

ਖੈਰ! ਤਾਇਆ ਸ਼ਾਹ ਜਿਥੇ ਵੀ ਹੋਵੇ ਰੱਬ ਉਸਦੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਬਖਸ਼ੇ। ਬੱਚੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਵਡੇਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਦਾ ਹੀ ਖੱਟਿਆ ਖਾਂਦੇ ਹਨ।

ਘਰ ਦੀ ਸਜਾਵਟ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਿਆਂ ਜਗਦੀਪ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਚਰਨਜੀਤ ਦਾ ਚੇਤਾ ਜੇਠ-ਹਾੜ ਦੇ ਬੱਦਲ ਵਾਂਗ ਉਭਰਿਆ ਤਾਂ ਸਹੀ ਪਰ ਜੇਠ-ਹਾੜ ਦੇ ਬੱਦਲ ਵਾਂਗ ਹੀ ਝੱਟ ਖੁਰ ਵੀ ਗਿਆ। ਪਰਦੇ, ਸੋਫ਼ਿਆਂ ਦਾ ਕੱਪੜਾ ਤੇ ਬੈਂਡ-ਕਵਰ, ਵਗ਼ੈਰਾ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਪਸੰਦ ਕਰ ਲਿਆਈਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਹ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕਮਰਿਆਂ ਦੀ ਪੱਕੀ ਆਰਟਿਸਟਿਕ ਡੈਕੋਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਖਰਚ ਦੀ ਗੱਲ ਆਈ, ਮਿਸਿਜ਼ ਖੰਨਾ ਬੋਲੀ, ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਬਹੁਤਾ ਮੱਥਾ ਮਾਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਅਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਤੋਂ ਸੁਣੀ ਹੋਈ ਕਹਾਵਤ ਬੋਲ ਦਿੰਦੀ, ਜਿੰਨਾ ਗੁੜ ਪਾਉਗੇ, ਓਨਾ ਮਿੱਠਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ; ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਬਜਟ ਦੱਸੋ, ਕੁਛ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਲੱਖਾਂ ਤੱਕ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਖਰਚ ਲਵੋ ਤੇ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਨਤੀਜਾ ਲੈ ਲਵੋ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਏਨੀ ਕੁ ਪਰਖ ਹੈ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਮਕਾਨ-ਮਾਲਕ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਖਰਚ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹਨ। ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ, “ਬੀਬੀ, ਸਜਾਵਟ

ਦੀ ਸਲਾਹ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜਗਦੀਪ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰੋ ਪਰ ਖਰਚ ਵੇਲੇ ਜ਼ਰੂਰ ਮੈਨੂੰ ਚੇਤੇ ਰੱਖਿਉ ਕਿ ਇਹ ਬਿਚਾਰਾ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਕੋਈ ਰਾਜਾ-ਮਹਾਰਾਜਾ ਜਾਂ ਬਿਰਲਾ-ਟਾਟਾ ਨਹੀਂ, ਬੱਸ ਸਾਧਾਰਨ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਹੈ।”

ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ
ਫੋਨ: +91 8076363058
bhullargs@gmail.com

ਮਿਸਿਜ਼ ਖੰਨਾ ਨੇ ਜਗਦੀਪ ਨੂੰ ਐਲਬਮ ਦਿਖਾਏ ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਮਰਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕਲਾ ਚੁਣ ਲਈ। ਉਸ ਦੇ ਲਿਖਣ-ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਕਈ ਰੰਗਾਂ ਤੇ ਪੈਟਰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਇਟਲੀ ਦੀਆਂ ਟਾਇਲਾਂ ਦਾ ਕੋਲਾਜ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਪਰ ਇਕ ਬਦੇਸੀ ਚਿਤਰਕਾਰ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਕਲਾ-ਕਿਰਤ ਦਾ ਮੂਲ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਉਣ ਜਿੰਨਾ ਵਧੀਆ ਉਤਾਰਾ ਸਜਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਦਾ ਹੱਥ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸਦੇ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਪਜ ਰਿਹਾ ਨੂਰ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਪੂਰੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੌਣ-ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਸੈਂਟ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਗਲੇਜ਼ਡ ਟੁਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਬਣੇ ਮਿਊਰਲ ਵਿਚ ਸੁੱਤੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰੇਮੀ ਉੱਤੇ ਬੁੱਕ ਭਰ ਫੁੱਲ ਕੇਰ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ ਉਸ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿਚ ਸੀ। ਡਰਾਇੰਗ ਰੂਮ ਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਹਮਣੀ ਕੰਧ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਨਿਪੁੰਨ ਕਾਨ-ਕਲਾਕਾਰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਫ਼ਰਸ਼ ਤੋਂ ਛੱਤ ਤੱਕ ਪੰਜ ਫੁੱਟ ਚੌੜੇ ਸਾਗਵਾਨੀ ਫੱਟੇ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਥਾਂ ਤੋਂ ਛੋਟੇ-ਵੱਡੇ ਪੱਤੇ ਤੇ ਫੁੱਲ ਕੱਟ ਕੇ ਉਸੇ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਚੋਪ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਕੱਟਵੇਂ ਤੇ ਉਭਰਵੇਂ ਪੱਤਿਆਂ ਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨੇ ਅਨੋਖੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਸਭ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਵਾਲ-ਪੇਪਰ ਵਰਤ ਕੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਿਰਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਮਕਾਨ ਸਭ ਪੱਖੋਂ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਚੌਠੀ ਤਾਰੀਖ਼ ਮਿਥ ਕੇ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੀਰਤਨ ਮਗਰੋਂ ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਨਵੇਂ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ‘ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਜਗਦੀਪ ਕੌਰ’ ਦੇ ਲੰਮੇ, ਸੁਖੀ ਤੇ ਸ਼ੱਕਰ-ਸ਼ੀਰ ਜੀਵਨ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ। ਸੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਨੇ ਨੇਮਪਲੇਟ ਤੋਂ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਝਾਲਰ ਹਟਾ ਕੇ ਗੁੰਜਵੀਆਂ ਤਾਤੀਆਂ ਵਿਚ ਉਦਘਾਟਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਲੰਗਰ ਦੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਪਕਵਾਨ ਵਰਤਾਏ ਗਏ। ਤੇ ਇਉਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੁੱਢੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਕੇ ਨਵਾਂ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਲਈ ਗ੍ਰਹਿ-ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਗਦੀਪ ਖੁਸ਼ ਸੀ, ਕਰੋਲਬਾਗ਼ ਵਾਲੇ ਮਕਾਨ ਵਿਚਲੀ ਅਤੀਤ ਦੇ ਪਰਛਾਵਿਆਂ ਦੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਭੀੜ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲੀ ਤੇ ਮਨਚਾਹੇ ‘ਸ਼ਾਂਤੀ ਕੁੰਜ’ ਦੀ ਰੀੜ੍ਹ ਪੂਰੀ ਹੋਈ। ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਖੁਸ਼ ਸੀ, ਜਗਦੀਪ ਆਪਣੇ ਅਤੀਤ ਤੋਂ ਟੁੱਟਣ ਵਾਸਤੇ ਖੁਦ ਏਨੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਤੇ ਦੀਪੀ ਬਣ ਕੇ ਸੁਹਣਾ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾ ਸਕਣਗੇ। ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਤਾਂ ਸੁਹਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਤੇ ਵੱਡਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਦੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਸੀ।

ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ, ਬਦਲ ਕੇ ਸੁਖਾਵੇਂ ਹੋਏ ਇਸ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਵੀ ਨਾਲ ਹੋਣ। ਪਰ ਨਾ ਤਾਂ ਅੱਧ-ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਉਹ ਦੁਰੋਡਾ ਸਕੂਲ ਛੁਡਾਉਣਾ ਸੰਭਵ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਨੇੜੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਚੰਗੇ ਨਵੇਂ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਮਿਲਣਾ। ਵੈਸੇ ਵੀ ਉਸ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲੇ ਲਈ ਲੋਕ ਤਰਸਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਤੇ ਅਸਰ-ਰਸੂਖ਼ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸੀ ਕਿ ਬੱਚੇ ਉਥੇ ਦਾਖਲ ਹੋ ਸਕੇ ਸਨ। ਜੈਪੁਰ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਕੋਈ ਪੰਜਾਹ ਮੀਲ ਬਾਹਰ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਥਾਂ ਲੈ ਕੇ ਸੰਘਣੇ ਹਰੇ ਬਿਰਛਾਂ ਅਤੇ ਫੁੱਲ-ਬੂਟਿਆਂ ਦੇ ਖੇਤੋਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕਿਸੇ ਆਸਰਮ ਵਰਗਾ ਸ਼ਾਂਤ ਮਾਹੌਲ ਸੀ।

ਦੋਵੇਂ ਇਕੱਠੇ ਨਾਸ਼ਤਾ ਕਰਦੇ। ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਦੁਕਾਨ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਜਗਦੀਪ ਆਪਣੇ ਲਿਖਣ-ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਕਾਗ਼ਜ਼ਾਂ ਤੇ ਕਲਮਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਗੱਦੀ-ਨਸ਼ੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਨਵੇਂ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਉਹ ਰਚਨਾ-ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ। ਕਈ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਜਾਂ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਜਾਂ ਛਪ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਜਿਥੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣਾ ਸੀ। ਚਰਨਜੀਤ ਦੀ ਬੇਵਫ਼ਾਈ ਦਾ ਉਸ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਮੱਠਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਿਆ। ਮੁਹੱਬਤ ਦੇ ਅਫ਼ਸਾਨੇ

ਇਹੁ ਜਨਮੁ ਤੁਮਹਾਰੇ ਲੇਖੇ!

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਕਣਦਾਰ ਤੇ ਯਾਦਗਾਰੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਇਕ ਨਿੱਗਰ ਨਾਵਲ ‘ਇਹੁ ਜਨਮੁ ਤੁਮਹਾਰੇ ਲੇਖੇ’ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡ ਪਿਥੇ ਦੇ ਜੰਮਪਲ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਬਹੁਤੀ ਹਯਾਤੀ ਮੁਲਕ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਲੰਘਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਿਸਾਲੀ ਲਿਖਾਰੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਰੰਗ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਪਲੇਠੇ ਨਾਵਲ ‘ਇਹੁ ਜਨਮੁ ਤੁਮਹਾਰੇ ਲੇਖੇ’ ਨਾਲ ਇਕੋ ਡਗੇ ‘ਤੇ ਪਿੰਡ ਲੁੱਟਣ ਵਰਗਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਵਲ (ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਜੀਵਨ ‘ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ) ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਤਕ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਵਾਹਵਾ ਹਲਚਲ ਮਚਾਈ ਸੀ। ਨਾਵਲ ਦੀ 26ਵੀਂ ਕਿਸ਼ਤ ‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਨੂੰ ਇਕ ਖੂਬਸੂਰਤ ਮੋੜ ਦੇਣਾ ਆਖ ਕੇ ਸਾਹਿਰ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿੱਕਲ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਲਾਸੀ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਉਹ ਯਾਦ ਆਉਂਦਾ ਹੀ, ਰਚਨਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਉਹ ਜਿਵੇਂ ਕੋਲ ਆ ਬੈਠਦਾ। ਉਹ ਚੇਤੇ ਕਰਦੀ, ਉਸ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਦੇ ਨਿੱਘ ਵਿਚ ਕਵਿਤਾ ਕਿਵੇਂ ਇਉਂ ਵਗਦੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਪਿੰਡੇ ਪਰਬਤਾਂ ਵਿਚ ਬਰਫ਼ ਖੁਰਨ ਨਾਲ ਨਦੀ ਦਾ ਵਹਿਣ ਤੇਜ਼ੀ ਫੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮੁਹੱਬਤ ਵਿਚੋਂ ਉਪਜੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਪਲਕਾਂ ਉੱਤੇ ਰੱਖ ਲਈਆਂ ਸਨ!

ਜਗਦੀਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤਸੱਲੀ ਸੀ, ਹਰਜਸ ਕੋਈ ਕੰਮ-ਚਲਾਊ ਜਿਹਾ ਅਨੁਵਾਦਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਆਖ਼ਰ ਉਹ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਡਾਕਟਰੇਟ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਆਪ ਵੀ ਤਾਂ ਵਾਹਵਾ ਕਵਿਤਾ-ਕਹਾਣੀ ਲਿਖ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਗੱਲ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਸੀ। ਉਹ ਆਮ ਅਨੁਵਾਦਕਾਂ ਵਾਂਗ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ ਕਿ ਅਨਪੜ੍ਹੀ-ਅਨਜਾਣੀ ਕਹਾਣੀ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੀ ਤੇ ਇਕ-ਇਕ ਫ਼ਿਕਰਾ ਲੈ ਕੇ ਅਨੁਵਾਦੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਪੂਰੀ ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਾ, ਮਾਣਦਾ, ਸਮਝਦਾ ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨ ਲਗਦਾ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਪੱਖ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਉਹ ਅਕਸਰ ਆ ਜਾਂਦਾ। ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਅਨੁਵਾਦ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਉਂਦਾ ਹੀ। ਜਗਦੀਪ ਤੇ ਹਰਵਿੰਦਰ ਉਸ ਦੇ ਕੀਤੇ ਅਨੁਵਾਦ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਸਨ। ਉਹ ਪੜ੍ਹਦੇ ਤਾਂ ਇਉਂ ਲਗਦਾ ਜਿਵੇਂ ਮੂਲ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਗਈ ਕਹਾਣੀ ਹੋਵੇ!

ਜਗਦੀਪ ਦੇ ਜਲੌਅ ਸਦਕਾ ਉਹ ਕਾਫ਼ੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ, ਸਗੋਂ ਸੰਮੇਹਿਤ ਸੀ। ਜਗਦੀਪ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਫ਼ਾਇਦਾ ਖੂਬ ਉਠਾਉਣਾ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੀ, “ਤੇਰੇ ਬੀਸਿਸ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ, ਹਰਜਸ?” ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਉਹ ਕੋਈ ਉਤਰ ਦਿੰਦਾ, ਉਹ ਹੱਸੀ, “ਬਈ ਹਰਜਸ, ਬੀਸਿਸ ਦੀ ਗੱਲ ਫੇਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਪਹਿਲਾਂ ਤੇਰੇ ਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ। ਇਹ ਹਰਜਸ ਵੈਸੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਵਧੀਆ ਨਾਂ ਹੈ ਪਰ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਇਉਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਵਿਤਾ-ਕਹਾਣੀ ਕਿਸੇ ਲਾਲਾ ਹਰਜਸ ਲਾਲ ਨੇ ਲਿਖੀ ਹੋਵੇ। ਬਈ ਸਾਹਿਤਕ ਨਾਂ ਤਾਂ ਅਨੇਕ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਅਸਲ ਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਤੇਰਾ ਸਾਹਿਤਕ ਨਾਂ ਵੀ ਕੋਈ ਚੁਸਤ ਜਿਹਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।”

ਉਹ ਕੱਚਾ ਜਿਹਾ ਹੋ ਗਿਆ, “ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਨਾਲੇ ਸਾਹਿਤਕ ਨਾਂ ਰੱਖਣ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਵੱਡਾ ਲੇਖਕ ਹਾਂ ਜੀ!”

“ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਜੇ ਸਿਦਕ-ਸਿਰਤ ਰੱਖੋ, ਇਕ ਦਿਨ ਤੇਰਾ ਸ਼ੁਮਾਰ ਚੰਗੇ ਲੇਖਕਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ।... ਹਾਂ, ਆਪਾਂ ਤੇਰੇ ਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਇਉਂ ਕਰੀਏ, ਤੇਰੇ ਇਸੇ ਨਾਂ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹੇ ਫੇਰ-ਬਦਲ ਨਾਲ ਸਾਹਿਤਕ ਨਾਂ ਬਣਾ ਲਈਏ।”

“ਜਿਵੇਂ?”

“ਜਿਵੇਂ... ਜਿਵੇਂ... ਜਿਵੇਂ ਹਰਜਸ ਤੋਂ ਹਰਜੀ! ਕਿੰਨਾ ਸੋਹਣਾ ਸਾਹਿਤਕ ਨਾਂ ਹੈ। ਨਾਲੇ ਹਰ ਜੀ ਲੋਕ ਰੱਬ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਨੇ। ਅੱਜ ਤੋਂ ਤੂੰ ਹਰਜੀ ਹੋਇਆ। ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਨਾ?”

ਹਰਜਸ ਸੰਗਿਆ, “ਤੁਸੀਂ ਸਾਹਿਤਕ ਨਾਂ ਰੱਖੋ, ਇਸ ਤੋਂ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੀ? ਵੈਸੇ ਵੀ, ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਨਾਂ ਵਧੀਆ ਹੈ।”

“ਚਲੋ... ਹਰਜੀ, ਆਪਾਂ ਤੇਰੇ ਬੀਸਿਸ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ।”

“ਬੀਸਿਸ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਮੁੱਕਿਆ ਵਰਗਾ ਹੈ ਜੀ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਗਾਈਡ, ਜਿਵੇਂ ਸਾਰੇ ਗਾਈਡਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਆਦਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਢੁੱਚਰਾਂ ਜਿਹੀਆਂ ਡਾਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਵੀ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਹੀ ਲਵੇਗਾ।”

“ਕੌਣ ਹੈ ਉਹ?”

“ਹੈ ਇਕ ਡਾਕਟਰ ਰਾਕੇਸ਼ ਰਾਜਪੂਤ। ਬੰਦਾ ਤਾਂ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਗਾਈਡੀ ਘੋਟਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।”

ਜਗਦੀਪ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ਇਹ ਉਹੋ ਰਾਕੇਸ਼ ਰਾਜਪੂਤ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਨੇ ਅਸ਼ਕ ਬਾਰੇ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖੀ ਹੈ?”

ਹਰਜੀ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਬੋਲਿਆ, “ਉਹੋ ਹੀ ਹੈ ਜੀ, ਉਹੋ ਰਾਕੇਸ਼ ਰਾਜਪੂਤ। ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ?”

“ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਉਸ ਦਾ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਹੈ? ਲੈ ਉਹਨੂੰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਫੋਨ ਕਰ ਦਿਆਂਗੀ।”

ਹਰਜੀ ਨੇ ਫੋਨ ਮਿਲਾ ਕੇ ਜਗਦੀਪ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਫੋਨ ਉਸੇ ਨੇ ਚੁੱਕਿਆ ਤੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ਕੌਣ?”

ਜਗਦੀਪ ਹੱਸੀ, “ਰਾਜਪੂਤ ਜੀ, ਕੌਨ ਬੜਾ ਕਰ ਕਿਆ ਹੋ ਗਾ। ਆਪ ਕਹਾਂ ਪਹਿਚਾਨਨੇ ਲਗੇ ਮੁਝੇ! ਮੈਂ ਜਗਦੀਪ ਬੋਲ ਰਹੀ ਹੂੰ। ਕੁਛ ਯਾਦ ਆਇਆ?”

“ਅਰੇ ਅਰੇ ਅਰੇ”, ਰਾਜਪੂਤ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਬੋਲਿਆ, “ਆਜ ਮੁਝੇ ਸੁਬਹ ਸੇ ਹੀ ਆਭਾਸ ਥਾ ਕਿ ਕੁਛ ਹੋ ਗਾ ਜ਼ਰੂਰ। ਆਜ ਸੂਰਯ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ ਵਾਲੀ ਜਗਹ ਸੇ ਕੁਛ ਹਟ ਕੇ ਚੜ੍ਹਾ ਥਾ।... ਆਜ ਕੈਸੇ ਯਾਦ ਕੀਆ? ਮਗਰ ਭਈ ਕੈਸੇ ਭੀ ਕੀਆ, ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਕੀਆ।”

“ਰਾਜਪੂਤ ਜੀ, ਸੱਚ ਕਹੂੰ ਤੇ ਆਪ ਤੱਕ ਕਾਮ ਪੜਾ ਔਰ ਕਹੀਂ ਸੇ ਫੋਨ ਚੁੱਡਾ। ਕਾਮ ਤੇ ਕੋਈ ਬੜਾ ਨਹੀਂ, ਸੋਚਾ, ਇਸੀ ਬਹਾਨੇ ਸੰਬੰਧ ਤਾਜ਼ਾ ਹੋ ਜਾਏਗੇ।... ਰਾਜਪੂਤ ਜੀ, ਆਪ ਕੇ ਪਾਸ ਹਰਜਸ ਨਾਮ ਕਾ ਲੜਕਾ ਸ਼ੇਧ ਕਰ ਰਹਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਅਜੀਜ਼ ਹੈ, ਬੱਸ ਇਤਨਾ ਹੀ ਕਹੂੰਗੀ।”

“ਜਗਦੀਪ ਜੀ, ਆਪ ਕਾ ਅਜੀਜ਼ ਹੈ ਤੇ ਹਮਾਰਾ ਭੀ ਤੇ ਅਜੀਜ਼ ਹੁਆ ਨਾ! ਆਪ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰਹੀਏ। ਵੈਸੇ ਭੀ ਲੜਕਾ ਮਿਹਨਤੀ ਹੈ, ਅੱਛਾ ਕਾਮ ਕਰ ਰਹਾ ਹੈ।”

ਅਗਲੇਰੇ ਦਿਨ ਹਰਜੀ ਆਇਆ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸੀ। ਰਾਜਪੂਤ ਦਾ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਰਵਈਆ ਹੀ ਬਦਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਗਦੀਪ ਨੇ ਵੱਡਾ ਜਾਲ ਸੁੱਟਿਆ, “ਹਰਜੀ, ਡਾਕਟਰੇਟ ਕਰ ਲੈ, ਲੈਕਚਰਾਰ ਵੀ ਇਥੇ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਹੀ ਲੱਗ ਜਾਈ। ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ ਸਾਰਾ ਗੇੜ-ਫੇੜ।”

ਹਰਵਿੰਦਰ ਨੂੰ ਹਰਜਸ ਦਾ ਨਾਂ ਬਦਲਣ ਬਾਰੇ ਤੇ ਬੀਸਿਸ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, “ਦੀਦੀ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਹਰਜੀ ਕਿਧਰੇ। ਕਬੂਤਰ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਛਤਰੀ ਉੱਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ!”

‘ਭਾਰਤੀਯ ਸਾਹਿਤਯ ਨਿਧੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ’ ਦਾ ਮਾਲਕ ਗਿਆਨ ਤਨੇਜਾ ਦੇਗਰੀ ਵਿਚੋਂ ਦਾਣਾ ਟੋਹਣ ਵਾਂਗ ਛਪਣ ਲਈ ਆਏ ਹਰ ਖਰੜੇ ਦੇ ਕੁਛ ਪੰਨੇ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖਦਾ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਜਗਦੀਪ ਦੇ ਅਨੁਵਾਦਿਤ ਖਰੜੇ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਹਾਣੀ ਉੱਤੇ ਸਰਸਰੀ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਨ ਲੱਗਿਆ, ਉਹ ਕਾਫ਼ੀ ਦਿਲਚਸਪ ਨਿੱਕਲੀ। ਉਸ ਦੀ ਰੁਚੀ ਕਿਸੇ-ਕਿਸੇ ਖਰੜੇ ਵਿਚ ਹੀ ਜਾਗਦੀ। ਸਾਹਿਤ ਨਾਲ ਵਾਹ ਉਹ ਖਰੜਿਆਂ ਤੱਕ ਹੀ ਰਖਦਾ ਸੀ। ਪੁਸਤਕ ਛਪ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਉਸ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਗਿਣਤੀਆਂ ਤੱਕ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ—ਕੋਈ ਪੁਸਤਕ ਕਿੰਨੀ ਛਪੀ ਹੈ, ਕਿੰਨੀ ਵਿਕ ਗਈ, ਕਿੰਨੀ ਰਹਿ ਗਈ। ਸਾਹਿਤ ਦੇ, ਭਾਵ ਖਰੜਿਆਂ ਦੇ ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਰੂਪ ਤੇ ਦੋ ਮਿਆਰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ, ਵਿਕਣਜੋਗ ਭਾਵ ਛਾਪਣਜੋਗ ਵਧੀਆ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਵਿਕਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਕੋਰਾ ਭਾਵ ਰੱਦਣਜੋਗ ਘਟੀਆ ਸਾਹਿਤ। ਲੇਖਕਾਂ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ-ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਉਹ ਠੱਗ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਆਮ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ, ਉਹ ਜੋ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿਥਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਪੂਰਾ ਉਤਰਦਾ ਹੈ।

ਲਗਭਗ ਸਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕੂਲੀ-ਕੂਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਨਾਇਕ-ਨਾਇਕਾ ਦੇ ਗੁਦਗੁਦੇ ਰੁਮਾਂਸ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੀਆਂ ਸਨ ਜੋ ਕਈ ਵਾਰ ਕਾਮ-ਕਲੋਲ ਦੀ ਕੰਨੀ ਜਾ ਛੁੱਟਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਦਕਾ ਇਹ ਕਹਾਣੀਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਵਿਕਣਜੋਗ ਤੇ ਛਾਪਣਜੋਗ ਸਾਹਿਤ ਲੱਗੀਆਂ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲੀ-ਕਾਲਜੀ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਨੇ ਕੋਰਸ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਤੇ ਸੁਆਣੀਆਂ ਨੇ ਦਾਲ-ਸਬਜ਼ੀ ਦੇ

ਕਿਸ਼ਤ - 26

ਮਸਾਲੇ ਵਿਚ ਕੜਕੀ ਮਾਰਦਿਆਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸੀ। ਇਹੋ ਦੋ ਪਾਠਕ ਹਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਦੀ ਟੋਕ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਪੁਸਤਕ ਖੁਦ ਖਰੀਦਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਜਾ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ ਜੋ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕੋ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਕਈ-ਕਈ ਨਗ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਕੁਛ ਦਿਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕਿਰਾਏ ਉੱਤੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਤਬਕਾ ਪੁਸਤਕਾਂ ਖਰੀਦਦਾ ਨਹੀਂ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਲਾਇਬਰੇਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਥੋਂ-ਉਥੋਂ ਮੰਗ-ਪਿੰਨ ਕੇ। ਉਸ ਨੇ ਫੋਨ ਘੁਮਾਇਆ, “ਜਗਦੀਪ ਜੀ, ਮੈਂ ਨਿਧੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਤਨੇਜਾ।” ਹਰਵਿੰਦਰ ਜਦੋਂ ਦਾ ਖਰੜਾ ਦੇ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ, ਜਗਦੀਪ ਦੁਬਿਧਾ ਵਿਚ ਸੀ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕੀ ਕਰੇ। ਉਹ ਜਾਣਦੀ ਸੀ, ਜੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਵੀ ਆ ਗਈਆਂ, ਉਹ ਇਹ ਤੱਥ ਏਨਾ ਸੋਖਾ ਮੰਨੇਗਾ ਨਹੀਂ। ਲੇਖਕ ਦੀ ਕਦਰ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਉੱਤੇ ਪੁਸਤਕ ਛਾਪਣ ਲਈ ਉਹ ਭਾਰਾ ਪਵੇਗਾ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੇ ਖਰਚੇ ਗਿਣਾਵੇਗਾ ਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਜਾਂ ਸਗੋਂ ਅਣਹੋਂਦ ਦਾ ਰੋਣਾ ਰੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਇਸ ਤਨੇਜਾ ਨੇ ਆਪ ਫੋਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਸ ਨੇ ਖਰੜਾ ਛਾਪਣ ਵਾਸਤੇ ਰੱਖ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਗਦੀਪ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ਤਨੇਜਾ ਜੀ, ਕੀ ਕੀਤਾ ਮੇਰੀ ਕਿਤਾਬ ਦਾ?”

“ਜਗਦੀਪ ਜੀ, ਪੁਸਤਕ ਛਾਪਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ ਤੇ ਉਹ ਮਿਲ ਕੇ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਨੇ।... ਭਲਕੇ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਡਾ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਲਵਾਂਗਾ।”

ਜਗਦੀਪ ਨੇ ਸੋਚਿਆ, ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ, ਗੱਲ ਇਕ ਦਿਨ ਪਿੱਛੇ ਪੈ ਗਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਅੱਜ ਸ਼ਾਮ ਹਰਵਿੰਦਰ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਗ਼ੈਰਾ ਦੇ ਸਭ ਦਾਅਪੇਚ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੀ, “ਤਨੇਜਾ ਜੀ, ਠੀਕ ਹੈ, ਭਲਕੇ ਆ ਜਾਓ।”

ਉਹਨੇ ਹਰਵਿੰਦਰ ਨੂੰ ਫੋਨ ਮਿਲਾਇਆ, “ਵਿੰਦੀ, ਸ਼ਾਮੀਂ ਇਧਰ ਹੋ ਕੇ ਜਾਈਂ, ਹੁਣੇ-ਹੁਣੇ ਤਨੇਜਾ ਦਾ ਫੋਨ ਆਇਆ ਸੀ।”

“ਦੀਦੀ, ਕੋਈ ਹਾਂ-ਨਾਂਹ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਿਆ?” ਉਸ ਨੇ ਕਾਹਲਾ ਪੈ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਬਈ ਭਲਕੇ ਮਿਲਣ ਆਵੇਗਾ। ਲਗਦੀ ਤਾਂ ‘ਹਾਂ’ ਹੀ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਸ ਲਈ ਆਉਂਦਾ।”

“ਲਗਦੀ ਨਹੀਂ, ਫੇਰ ਤਾਂ ‘ਹਾਂ’ ਹੀ ਹੈ, ਦੀਦੀ! ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਹੀ ਵਿਹਲਾ ਹੋ ਸਕਿਆ, ਆ ਜਾਵਾਂਗਾ।”

ਹਰਵਿੰਦਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਜਗਦੀਪ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ, “ਵਿੰਦੀ, ਭਲਕੇ ਤਨੇਜਾ ਦੇ ਆਉਣ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੋਵੀਂ।”

ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਿਤੋਸ਼ੀ ਜੀ ਛਾਪਦੇ ਸਨ ਤੇ ਜੋ ਬਣਦਾ, ਆਪੋ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਤਨੇਜਾ ਨਾਲ ਗੱਲ ਖੋਲ੍ਹਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਨਾਲੇ ਉਹ ਆ ਵੀ ਤਾਂ ਇਸੇ ਮੰਤਵ ਲਈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹਰਵਿੰਦਰ ਇਹਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਸੀ। ਆਖ਼ਰ ਉਸੇ ਨੇ ਰਾਹ ਕੱਢਿਆ, “ਦੀਦੀ, ਭਲਕੇ ਮੈਂ ਕੁਛ ਘਟਿਆਂ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਲੈ ਕੇ ਆ ਜਾਵਾਂਗਾ ਪਰ ਤਨੇਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਦੇ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ। ਛਪਣ-ਗਿਣਤੀ ਪੁੱਛ ਲੈਣੀ, ਰਾਇਲਟੀ ਦਸ ਪਰਸੈਂਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਪੁਸਤਕ ਛਪਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਇਲਟੀ ਦੀ ਪੇਮੈਂਟ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨਾ। ਹਾਂ, ਜੇ ਸਭ ਕੁਛ ਠੀਕ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ, ਮੈਂ ਬੈਠਾ ਰਹਾਂਗਾ, ਪਰ ਜੇ ਮੈਂ ਕੋਈ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਤੁਸੀਂ ਇਸ਼ਾਰਾ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਕਿ ਗੱਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਕਹਿਣਾ, ਠੀਕ ਹੈ, ਮੈਂ ਸੋਚ ਕੇ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਦੀ ਹਾਂ।”

ਰਾਇਲਟੀ ਵਗ਼ੈਰਾ ਦੀ ਗੱਲ ਚੱਲੀ ਤਾਂ ਤਨੇਜਾ ਬੋਲਿਆ, “ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਦਾ ਮਾਣ ਹੋ, ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਕਾਹਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ! ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਜਗਦੀਪ ਜੀ, ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਗਿਆਰਾਂ ਸੌ ਕਾਪੀ ਹਾਰਡਬਾਊਂਡ ਕੱਢਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਚੋਣਵੇਂ ਲੇਖਕਾਂ, ਆਲੋਚਕਾਂ ਤੇ ਰੀਵਿਊਕਾਰਾਂ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਹਿਸਾਬ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਹੀ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਮੁੱਲ ਮੈਂ ਪੰਝੀ ਰੁਪਏ ਰੱਖਾਂਗਾ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮੌਲਕ ਹਿੰਦੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਢੇ ਸੱਤ ਪਰਸੈਂਟ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਚਲੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਇਹੋ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਅੱਧੀ ਰਕਮ ਪੁਸਤਕ ਛਪਦਿਆਂ ਹੀ, ਪੰਝੀ ਪਰਸੈਂਟ ਅਗਲੀ ਤੇ ਬਾਕੀ ਪੰਝੀ ਪਰਸੈਂਟ ਅਗਲੇਰੀ ਅਪਰੈਲ ਵਿਚ। ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਮਗਰੋਂ ਇੱਕੀ ਸੌ ਪੈਪਰਬੈਕ ਕੱਢਾਂਗਾ ਦਸ ਰੁਪਏ ਮੁੱਲ ਰੱਖ ਕੇ। ਉਸ ਦੀ ਰਾਇਲਟੀ ਪੰਜ ਪਰਸੈਂਟ ਹੋਵੇਗੀ।” ਉਹ ਜਗਦੀਪ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾਂ ਬੋਲਦਾ ਗਿਆ ਤੇ ਬੈਠਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ, “ਐਹ ਲਵੋ ਦੋਵਾਂ ਰਾਇਲਟੀਆਂ ਦੇ ਅੱਧੇ ਦਾ ਚੌਦਾ ਸੌ ਅਠੱਤੀ ਰੁਪਏ ਦਾ ਪੋਸਟ-ਡੇਟਿਡ ਚੈਕ।”

ਜਗਦੀਪ ਹੱਸੀ, “ਅਠੱਤੀ? ਤਨੇਜਾ ਜੀ, ਜੇ ਚਾਲੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਨੇ, ਤੀਹ ਜਾਂ ਪੈਂਤੀ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦੇ!”

ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਮਖੌਲ ਸੁੱਝਿਆ, “ਬਣਦੇ ਤਾਂ ਜੀ ਚੌਦਾ ਸੌ ਸਾਢੇ ਸੈਂਤੀ ਨੇ, ਅਠਿਆਨੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੋਣ ਸਦਕਾ ਵੱਧ ਦੇ ਦਿੱਤੀ।... ਹਾਸਾ-ਠੱਠਾ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਿਹਾ, ਇਹ ਕਾਰਨਾਮਾ ਅਕਾਊਂਟੈਂਟ ਦਾ ਹੈ ਜੀ, ਮੇਰਾ ਨਹੀਂ।”

ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਕੁਛ ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਬਣਦਾ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਹੋਇਆ ਚੈਕ ਫੜਨ ਦੀ ਥਾਂ ਕਿਹਾ, “ਤਨੇਜਾ ਜੀ, ਦਸ ਪਰਸੈਂਟ ਤਾਂ ਕਰੋ!”

ਫਿਲਮ ਲੋਕ

ਮਾਂ ਬਣਨ ਮਗਰੋਂ ਕਰੀਨਾ ਕਪੂਰ ਬਣੀ ਹੋਰ ਬਿਹਤਰ ਕਲਾਕਾਰ

ਹੈ। ਕਰੀਨਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਇੱਕ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇੱਕ ਔਰਤ ਦੀ ਮਮਤਾ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਕੋਮਲਤਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ, ਸੰਵੇਦਨਾਵਾਂ ਤੇ ਇੱਕ ਨਰਮ ਦਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਰੀਨਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣੇ ਕਿਰਦਾਰ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਤੋਂ ਸੋਚਦੀ ਨਾਲ ਪਰਦੇ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਰਦਾਰ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਉਸ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇ ਜਾਂ

ਅਦਾਕਾਰਾ ਕਰੀਨਾ ਕਪੂਰ ਫਿਲਮ 'ਦਾਇਰਾ' ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ 'ਚ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗੀ। ਫਿਲਮ ਵਿੱਚ ਉਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਔਰਤ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ 'ਚ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ 'ਅਤੀਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦਰਦਨਾਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਰੀਨਾ ਆਪਣੇ ਇਸ ਕਿਰਦਾਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕਾਫੀ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ 'ਦਾਇਰਾ' ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਤੇ ਆਕਰਸ਼ਕ ਫਿਲਮ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਦੀਆਂ ਕਈ ਪਰਤਾਂ ਹਨ ਅਤੇ 'ਇਹ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣਾ ਉਸ ਲਈ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਤਜਰਬਾ

ਬਾਹਰੀ ਰੂਪ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਇਨਸਾਨ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਰੀਨਾ ਕਪੂਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਂ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਅਤੇ ਅਦਾਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਪਰਪੱਕਤਾ ਆਈ ਹੈ। ਮਮਤਾ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੁਣ ਇੱਕ ਬਿਹਤਰ ਕਲਾਕਾਰ ਮੰਨਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਰਦਾਰ

ਨੂੰ ਰਵਾਇਤੀ ਸੋਚ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਹਰ ਕਿਰਦਾਰ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵੱਖਰੇ ਰੰਗ ਤੇ ਪਰਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਕਲਾਕਾਰ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਕਾਰੀ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਹਿਮ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਉਹ ਹਰ ਕਿਰਦਾਰ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਅਤੇ ਸਮਰਪਣ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਫਿਲਮੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਪਛਾਣ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਕਾਬਲੀਅਤ ਦੇ ਬਲਬੂਤੇ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਲਾਕਾਰ ਲਈ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਤੈਅ ਫਾਰਮੂਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਹਰ ਨਵਾਂ ਕਿਰਦਾਰ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਚੁਣੌਤੀ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਦੇ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਲਾਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਖੋਜਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਇਸ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਫਿਲਮ 'ਦਾਇਰਾ' ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਬਾਰੇ ਕਰੀਨਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਸ ਕੋਲ ਇਸ ਫਿਲਮ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਆਈ ਤਾਂ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹੋਰ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੀ ਹੋਈ ਸੀ ਪਰ ਕਹਾਣੀ ਤੇ ਕਿਰਦਾਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਕਲਾਕਾਰ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪੂੰਜੀ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਆਲੀਆ ਭੱਟ ਦੀ ਫਿਲਮ ਦਾ ਟ੍ਰੇਲਰ ਰਿਲੀਜ਼

ਮੁੰਬਈ: ਅਭਿਨੇਤਰੀ ਆਲੀਆ ਭੱਟ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਫਿਲਮ 'ਡੈਂਟ ਬੀ ਸ਼ਾਈ', ਜਿਸ ਦੀ ਉਹ ਨਿਰਮਾਤਾ ਵੀ ਹੈ, ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਖਰੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਰ ਨਵੇਂ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕਾ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਆਲੀਆ ਭੱਟ, ਜਿਸ ਨੇ 14 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਧਰਮਾ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨਜ਼ ਦੀ ਫਿਲਮ 'ਸਟੂਡੈਂਟ ਆਫ ਦਿ ਈਅਰ' ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਫਿਲਮ ਕਰੀਅਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਨੇ ਇਸ ਫਿਲਮ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਸ਼ਾਹੀਨ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬੈਨਰ 'ਇਟਰਨਲ ਸਨਸ਼ਾਈਨ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ' ਤਹਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੀਤੀ ਮੁਖਰਜੀ ਦੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਵਜੋਂ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਫਿਲਮ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਦੀ

ਪਟਕਥਾ ਵੀ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਫਿਲਮ 'ਚ ਚਾਰ ਨਵੇਂ ਕਲਾਕਾਰਾਂ- ਆਰੁਸ਼ੀ ਬਜਾਜ, ਅੰਸ਼ ਦੁੱਗਲ, ਬਿਆਂਕਾ ਅਰੋੜਾ ਅਤੇ ਪੀਯੂਸ਼ ਖਾਤੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਿਲਮ ਵਿੱਚ ਕੁਨਾਲ ਰੱਏ ਕਪੂਰ, ਅਨੁਰਾਗ ਬਾਸੂ, ਨੇਹਾ ਧੂਪੀਆ ਦੀ ਵੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ। ਫਿਲਮ 25 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਈਮ ਵੀਡੀਓ ਉੱਤੇ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਵੇਗੀ। ਆਲੀਆ ਨੇ ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ ਸ਼ਾਮ ਇੱਥੇ ਫਿਲਮ ਦੇ ਟ੍ਰੇਲਰ ਲਾਂਚ ਮੌਕੇ ਕਿਹਾ, "ਇਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਪਲ ਹੈ 14 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਇੱਕ ਅਦਾਕਾਰਾ ਵਜੋਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਅਤੇ 14 ਸਾਲ ਬਾਅਦ, ਮੈਂ ਅੱਜ ਚਾਰ ਨਵੇਂ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਘਬਰਾਹਟ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੀ ਹਾਂ।"

ਫਿਲਮ 'ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਪੁੱਤ' ਦੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਰੌਣਕ ਲਾਈ

ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ: ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ 'ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਪੁੱਤ' ਦੇ ਕਲਾਕਾਰ ਅੱਜ ਫਿਲਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਜੈਨੇਸਿਸ ਡੈਂਟਲ ਐਂਡ ਨਰਸਿੰਗ ਕਾਲਜ ਪਹੁੰਚੇ। ਅਦਾਕਾਰ ਦੇਵ ਖਰੌੜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕਾਲਜ ਕੈਂਪਸ 'ਚ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸੀ ਏ ਵਰਿੰਦਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘਲ, ਮੀਨਾਕਸ਼ੀ ਸਿੰਘਲ, ਨਵੀਤਾ ਸਿੰਘਲ ਅਤੇ ਅਰਸ਼ ਸਿੰਘਲ ਵੱਲੋਂ ਫਿਲਮ ਦੀ ਟੀਮ ਦਾ

ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਿਲਮ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਸਾਂਝ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ 18 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਫਿਲਮ 'ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਪੁੱਤ' ਦੇਖਣ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿਨੇਮਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਤਸਵੀਰਾਂ ਖਿਚਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਮੁਲਾਕਾਤ ਨੂੰ ਯਾਦਗਾਰ ਬਣਾਇਆ। ਸੀ ਏ ਵਰਿੰਦਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿਨੇਮਾ ਸਾਡੀ ਮਿੱਟੀ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਮਾਧਿਅਮ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਿਲਮ 'ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਪੁੱਤ' ਦੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਫਿਲਮ ਦੀ ਰਿਲੀਜ਼ ਲਈ ਸ਼ੁਭਕਾਮਨਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਿੰਘਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਯਾਦਗਾਰ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸਿਨੇਮਾ ਨੂੰ ਨੇੜਿਓਂ ਸਮਝਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਬਰਿਕਸ ਸੰਮੇਲਨ 'ਚ ਕਲਾ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਭਾਰਤ ਦੀ ਮੇਜ਼ਬਾਨੀ ਹੇਠ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਭਾਰਤ ਮੰਡਪਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਬਰਿਕਸ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿੱਚ ਕਲਾ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੁਮੇਲ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਭਾਰਤ ਦੇ 'ਸੰਗਮ' ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋ ਕੇ ਬਰਿਕਸ ਦੇ 11 ਮੈਂਬਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਕਲਾਕ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਸੀ ਦੋਸਤੀ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ।

11 ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਸ ਕਲਾਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਬਰਿਕਸ ਦਾ ਲੋਗੋ, ਜੈਪੁਰ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਵਾ ਮਹਿਲ ਅਤੇ ਦੋ ਹਾਥੀ ਬਣਾਏ ਗਏ। ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਰੂਸ, ਬ੍ਰਾਜ਼ੀਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਲਾ, ਕੁਦਰਤ ਅਤੇ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਵੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਦਰਸਾਇਆ

- * 11 ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੇ 11 ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਕਲਾਕ੍ਰਿਤ
- * ਬਰਿਕਸ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ 18 ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦਸਤਕਾਰਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਲਾਈ

ਗਿਆ ਹੈ। 29 ਅਗਸਤ ਤੋਂ 8 ਸਤੰਬਰ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇੱਕੋ ਥਾਂ ਇੱਕੋ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰੀ ਡਿਜ਼ਾਈਨਾਂ ਅਤੇ ਰਵਾਇਤੀ ਨਮੂਨਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ

ਕੈਨਵਸ ਉੱਤੇ ਉਤਾਰਿਆ ਹੈ। ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਤਰਜਮਾਨ ਰਣਧੀਰ ਜੈਸਵਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਕਲਾਕ੍ਰਿਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਥਾਂ ਮਿਲਣ ਵਾਂਗ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੱਭਿਆਚਾਰਾਂ ਦੀ ਏਕਤਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕੌਮੀ ਸ਼ਿਲਪ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਵਿੱਚ 'ਬਰਿਕਸ ਬਾਜ਼ਾਰ' ਵੀ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਥੇ 18 ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਭਾਈਵਾਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦਸਤਕਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਲਾਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਲਾਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਲਾਰੂਸ ਦੀ ਵਿਲੋ ਬੁਣਾਈ, ਬ੍ਰਾਜ਼ੀਲ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਕਲਾ, ਇਰਾਨ ਦੀ ਬਲੋਚੀ ਕਵਾਈ ਅਤੇ ਕਜ਼ਾਖਿਸਤਾਨ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖਿੱਚ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ।

Punjabi Cultural Society of Chicago

PRESENTS

Punjabi Mela 2026

A HEALTHIER COMMUNITY FUN FAIR

Sunday, September 20, 2026

12:00 PM – 6:00 PM

Venue: Deer Grove East

Picnic Groves #1, #2 & #3

**1599 Pepper Tree Drive, Palatine, IL
60067**

Free Entry • Free Parking • Free Food

CULTURE • COMMUNITY • FOOD • FAMILY FUN • SPORTS

ACTIVITIES

**Friendly Volleyball
Matches**

MUSIC

BOUNCY HOUSE

Lemon Race

Kite Flying

3 Legged Race

Shotput

Tug of War

REQUEST: PLEASE DO NOT PARK YOUR CAR ON THE GRASS

Punjabi Cultural Society of Chicago
info@PCSchicago.org | (847) 359 5PCS
www.PCSChicago.org

PCS is a non-profit 501 (c)(3) organization promoting Punjabi culture, language, Performing Arts, education, good citizenship, healthy life style and sports.